

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

49. ISTUNGJÄRK

16.–19. september 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 49. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

16. september 1991.....	3
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	3
Muudatustest Eesti Vabariigi Ülemnõukogu alatiste komisjonide koosseisus.....	8
NSV Liiduga peetavate läbirääkimiste korraldamise kohta	8
A. Veetõusme sõnavõtt Eesti Panga kujunenud olukorra kohta	35
Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine	37

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 49. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

17. september 1991.....	52
Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund	52
KGB tegevusest Eesti Vabariigis	83

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 49. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

18. september 1991.....	87
Rein Otsasoni vabastamine Eesti Panga Nõukogu liikme ja Eesti Panga presidendi ametikohalt.....	87
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu esimene lugemine	108

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 49. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

19. september 1991.....	120
Päevakorralised sõnavõttud	120
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu esimese lugemise jätkamine	123
KGB tegevusest Eesti Vabariigis	148
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" eelnõu teise lugemise jätkamine	151
Eesti Vabariigi karusnahaaktsiisi seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu esimene lugemine	167

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

49. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

16. september 1991

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (M. Lauristin)

Tere päevast, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustame 49. istungjärku. Palun asuda oma kohtadele. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 75 saadikut, puudub 29. Enne kui me asume arutama tänast päevakorda, ma palun teid kinnitada seisukoht, et Eesti Vabariigi Rahvusraamatukogu seadus ja selle rakendamise otsus oleks esitatud juhtivkomisjoni, teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni poolt Ülemnõukogule novembrikuu jooksul. Selline on juhatuse soovitus. Palun, kes on sellise otsuse poolt? Palun hääletada! Selle poolt on 61 saadikut, vastu ei ole keegi, 4 on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

Lugupeetud saadikud, te kindlasti märkasite, et meie tabloo ei tööta täna nii, nagu ta on meil reglemendi kohaselt töötanud. Meie tehnikapool palub vabandust, nimelt nad tegid mingeid ümberseadistusi ja nendel läks see tükk programmist nii-öelda rivist välja, mis tabloo pani tööle nii, nagu me otsustasime. Nad paluvad meid täna leppida sellise tablooga, nad ei jõudnud seda ümber seada. Ma usun, et me lepime sellega.

Teie ees on menetluses olevate projektide nimekiri. Ja siin on punkt 11. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu kristlik-demokraatlik saadikurühm esitas meile seaduseelnõu Eesti advokatuuri kohta ja samuti Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi advokatuuri kohta" kehtestamise korra" projekti. Me palume toetada Ülemnõukogu juhatuse otsust viia selle arutelu oktoobrikuule, kusjuures siis tuleks meil komplekselt arutusele kogu kohtureform, ka kohtukorraldus, nii et ta läheb sellega nagu ühte paketti. Palun, kes on selle poolt? Ettepanekut toetab 56 saadikut, vastu ei ole keegi, 2 on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

Läheme nüüd päevakorra juurde. Teile on välja jagatud päevakorra projekt. Võib-olla mõningad kommentaarid sellele. Nagu te teate, meil on praegu käsil maaseaduse arutelu ja on kavas seda täna jätkata. Vahepeal on selgunud ka valitsuse seisukohad esitatud alternatiivide suhtes ning meil on võimalik täna võib-olla jõuda hääletamiseni. Samuti on meil pooleli

komisjoni moodustamine KGB tegevuse uurimiseks vastavalt õiguskomisjoni ettepanekule. Kui me jõuame, siis võiksime seda teha ka täna. Ma paluksin olla valmis komisjoni koosseisu kaaluma ja juhatus palub härra Tammet teha selle kohta ettepanek. Siis on meil pooleli üksikisiku tulumaks, see on punkt 7. On ettepanek jätkata seda neljapäeval. On pooleli kodakondsusseaduse jõustumise eelnõu esimene lugemine. Ettepanek on jätkata seda kolmapäeval. On pooleli riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi alustamise eelnõu, on ettepanek jätkata seda neljapäeval. Samuti neljapäeval jõuda pangaseaduseni. Neljapäeval vaataksime ka karusnaha aktsiisi, nii et see oleks jälle majanduse päev. Oma seisukoha 12. punkti kohta, s.o. ajutise töö- ja kodukorra muutmise projekt, lubas õiguskomisjon täpsustada homme, see on teisipäeval. Homme on meil ka korraline Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund. Küsimus NLKP territoriaalse organisatsiooni tegevuse kohta jõuaks, kui me täna otsustame tööpäeva pikendada, võib-olla täna meie ette, kui mitte, siis homme peale infotundi. Te juba saite aru, et juhatuses on olnud kaalumisel töötaja pikendamine, aga selle hääletamise juurde jõuame, kui selleks on õige aeg. Igatahes palun tõsiselt mõelda sellele, et meie päevakord on küllaltki pingeline ja võiksime kaaluda tänase ja kolmapäevase istungi pikendamist.

Sellised kommentaarid selle päevakorra juurde ja ma teeksin ettepaneku see vastu võtta, enne kui me läheme kiireloomuliste küsimuste juurde. Kas härra Kask tahab päevakorda täiendada? Palun, härra Kask.

P. Kask

Lugupeetud proua juhataja, mul on küsimus. Mis kaalutlustel või mille alusel on päevakorrast välja jäänud juba kolmandat korda järjest valimisseaduse eelnõu arutelu, ehkki kunagi Ülemnõukogu otsustas seda jätkata 47. istungjärgul. Tänan!

Juhataja

Meil oleks ettepanek arutada homme juhatuses selle seaduseelnõu arutamise võimalust, sest vahepeal on läinud niipalju aega mööda, et võib-olla on vajadus selle eelnõu korrigeerimiseks. Ma juba palusin ühte eelnõu autoritest, härra Hallastet, homme juhatuse koosolekule, ma teen sama ettepaneku ka härra Kasele.

Teen ettepaneku kinnitada 49. istungjärgu päevakord järgmisel kujul:

1. Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund.
2. Eesti Vabariigi seaduse "Politsei tegevuse õigusliku reguleerimise mõningate küsimuste kohta" eelnõu.
3. Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu.

4. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "NSV Liidu 1991. aasta 31. mai seaduse "Leiutistest NSV Liidus" Eesti Vabariigi territooriumil üleminekuperioodil rakendamise kohta" projekt.
 5. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "KGB tegevusest Eesti Vabariigis" projekt.
 6. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "EKP Keskkomitee endise hoone kohta" projekt.
 7. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" eelnõu.
 8. Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu.
 9. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi alustamise kohta" projekt.
 10. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi pangaseaduses" eelnõu.
 11. Eesti Vabariigi seaduse "Omandiõiguse täpsustamise kohta riiklike väikeettevõtete reorganiseerimisel majandusühinguteks" eelnõu.
 12. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra muutmise kohta" projekt.
 13. Eesti Vabariigi karusnahaaktsiisi seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu.
 14. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Muudatustest Eesti Vabariigi Ülemnõukogu alatiste komisjonide koosseisus" projekt.
 15. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "NLKP territoriaalse organisatsiooni tegevuse lõpetamise ja välisriikide poliitiliste parteide kohta Eesti Vabariigis" projekt.
- Palun, kes on antud päevakorra kinnitamise poolt? Poolt on 62, vastu 1, 5 on erapooletud. Päevakord on kinnitatud. Sõna on palunud riigiministri asetäitja proua Kilvet. Palun.

K. Kilvet

Austatud istungjärgu juhataja, austatud Ülemnõukogu liikmed! Asun täitma oma kohust ja nimetan ära need materjalid, mida Eesti Vabariigi Valitsus on edastamas Ülemnõukogule. Kõigepealt palume võtta 16. septembril algava istungjärgu päevakorda kiireloomulise küsimusena otsuseprojekt NSV Liiduga peetavate läbirääkimiste käigu ja nende edasise korraldamise kohta. Ja palume võimaluse korral arutada seda just tänasel istungjärgul. Ettekande selles küsimuses teeb Eesti Vabariigi Valitsuse esimees Edgar Savisaar.

Juhataja

Üks hetk, palun, me peame selle kohe läbi hääletama. Ei, teeme siiski nii, et me võtame kõik ettepanekud kuulda, siis asume hääletama. Palun!

K. Kilvet

Eesti Vabariigi Valitsus esitab Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi poolt ette valmistatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu seaduse eelnõu Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi ümbernimetamise kohta Eesti Vabariigi Tööministeeriumiks ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti Arvo Kuddo nimetamise kohta Eesti Vabariigi tööministriks, mis on läbi vaadatud ja heaks kiidetud Eesti Vabariigi Valitsuse istungil. Ettekande selles küsimuses esitab Eesti Vabariigi riigiminister härra Raivo Vare.

Juhataja

Kas ka see on kiireloomuline küsimus?

K. Kilvet

See ei ole kiireloomuline küsimus. Veel kaks otsuseprojekti, mille kohta võib öelda, et need on kiired, kuid me ei esita neid momendil kiireloomuliste küsimustena. Eesti Vabariigi Valitsus esitab Eesti Vabariigi Valitsuse istungil heakskiidetud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "NSV Liidule antud sõjaväelise vande tühistamise kohta" projekti. Ettekande nimetatud küsimuses esitab Eesti Vabariigi justiitsminister härra Jüri Raidla. Ja Eesti Vabariigi Valitsus esitab Eesti Vabariigi Valitsuse istungil heakskiidetud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti NSV-st valitud Nõukogude Liidu rahvasaadikute volituste lõppemise kohta" projekti. Ettekande selles küsimuses esitab vabariigi justiitsminister härra Jüri Raidla.

Juhataja

Kas ka härra Metsal on kiireloomuline küsimus? Ei ole. Niisiis asume hääletama valitsuse poolt esitatud kiireloomulise küsimuse päevakorda võtmist. Palun, härra Kork.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, ma tahaksin hääletada selle päevakorda võtmise poolt peale seda, kui ma näeksin otsuseprojekti nagu meie reglement ette näeb. Minu laua peal ei ole. Võib-olla teistel on laua peal.

Juhataja

Reglemendi järgi kiireloomuliste küsimuste puhul otsuseprojekt saabub kohe, kui me oleme hääletanud tema päevakorda võtmise.

T. Kork

Enne on ikka antud laua peale, siis oleme hääletanud. Siis me teame, millest jutt on.

Juhataja

Ma palun valitsuse esindajal jagada projekt laiali. Nagu mulle teatati, projekt on paljundatud, tõlgitud ja laialijagamiseks valmis.

Proua Kilvet palub vabandada, tal on see paljundatud pakk jäänud teise ruumi. Järelikult me praegu ei saa seda küsimust veel otsustada. Läheme edasi, sest me võime kiireloomulisi küsimusi võtta igal hetkel, kui me selleks valmis oleme.

Kas härra Veetõusme on saalis? Härra Veetõusme, kasutaksime seda pausi, mis tekkis, selleks et te saaksite meile päevakorrapunkti nr. 11 esitada majanduskomisjoni arvamuse, mis puudutab väikeettevõtete omandiõiguse küsimust. Kas see oleks võimalik? Palun, härra Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eesti Vabariigi seaduse "Omandiõiguse täpsustamise kohta riiklike väikeettevõtete reorganiseerimisel majandusühinguteks" eelnõu on põhimõtteliselt majanduskomisjonis läbi vaadatud juba tükk aega tagasi. Ja vastavalt sellele päevakorrapunktile me ei arutanud seda mitte niivõrd sisuliselt kui võrd põhimõtteliselt, ja leidsime, et probleem on püstitatud õigesti ja seaduseelnõu tuleks võtta Ülemnõukogu mingi istungjärgu päevakorda. Ma ütlen selle "mingi" sellepärast, et probleem on veninud juba pikale ja seetõttu ei saanud majanduskomisjon ju täpselt istungjärgu numbrit öelda. Täna juba konkreetsest olukorrast lähtudes ma teeksin ettepaneku vastavalt meie praegusele olukorrale võtta see 51. istungjärgu päevakorda, ülejäämise istungjärgu päevakorda.

Juhataja

Aitäh, härra Veetõusme! Palun asume otsustama. Kes on härra Veetõusme ettepaneku poolt võtta küsimus omandiõiguse täpsustamisest riiklike väikeettevõtete reorganiseerimisel majandusühinguteks päevakorda 51. istungjärgul? Palun hääletada. Ettepaneku poolt on 61 saadikut, keegi ei ole vastu, 3 on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

Muudatustest Eesti Vabariigi Ülemnõukogu alatiste komisjonide koosseisus

Juhataja

Ja nüüd nähtavasti on jagatud laiali valitsuse poolt esitatud kiireloomulise küsimuse otsuseprojekt. Kas see on kõigi kätte jõudnud, ka venekeelne? Seni kuni seda projekti veel jagatakse, palun korraks tähelepanu. Meil on võimalik langetada veel kiiresti üks otsus. Nimelt rahvasaadik härra Sirendi on esitanud juhatusele avalduse tema üleviimiseks ajakirjanduskomisjonist teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni. Selle kohta on teil olemas ka vastav projekt. Võtaksime praegu selle otsustamisele, see on päevakorrapunkt nr. 14, "Muudatustest alatiste komisjonide koosseisus". Palun, kes on selle poolt, et nõustuda härra Sirendi üleviimisega ajakirjanduskomisjonist teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni? Palun hääletada! Selle poolt on 55 saadikut, 3 on vastu, keegi ei ole erapooletu. Härra Sirendi on üleviitud ühest komisjonist teise.

NSV Liiduga peetavate läbirääkimiste korraldamise kohta

Juhataja

Ja nüüd nähtavasti me oleme niikaugel, et otsustada kiireloomulise küsimuse päevakorda võtmine. Palun, kes on selle poolt, et võtta päevakorda valitsuse poolt pakutud küsimus "NSV Liiduga peetavate läbirääkimiste käigu ja nende edasise korraldamise kohta"? Palun hääletada! Selle poolt on 62 saadikut, 1 on vastu, 2 on erapooletud. Küsimus on päevakorda võetud. Palun, ettekandeks on sõna peaminister härra Savisaarel.

E. Savisaar

Austatud spiiker, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Valitsus tahab teid informeerida Nõukogude Liidu ministeeriumide ja ametkondadega ning Vene Föderatsiooni valitsusega 3 x 3 programmi raames toimunud kõnelustest ja seni saavutatud lepetest. Ühtlasi tahame ka teha rea ettepanekuid selle kohta, kuidas läbirääkimisi NSV Liiduga edaspidi korraldada ning millised probleemid seejuures esile kerkivad. Nähes ette vajadust kindlustada Eesti iseseisvumise lähtetingimused ja saavutada ajutised kokkulepped Nõukogude Liiduga meile otsustava tähtsusega süsteemide ülevõtmiseks, oluliste küsimuste kahepoolseks

reguleerimiseks, algatas valitsus kõnelusi Nõukogude Liidu ajutise valitsusega, kaitseministeeriumi ja kindralstaabiga, riikliku julgeoleku komiteega, tollikomiteega, piirivalvevägede juhtkonnaga, välisministeeriumiga, Vene Föderatsiooni valitsusega ning veel rea ministeeriumide ja ametkondadega. Seni on sõlmitud 8 ajutist lepet ja protokolle, mis käsitlevad tsiviilkaitse süsteemi üleandmist, piiriküsimusi, KGB tegevuse lõpetamist, koostööd õiguskorra tagamisel, tolli ületulekut Eesti alluvusse, tulevase majandussuhteid Vene Föderatsiooniga.

Lubage neid leppeid nüüd ka lühidalt iseloomustada! Lepe tsiviilkaitse küsimustes kirjutati alla koos Nõukogude Liidu kaitseministri Šapošnikoviga ja selle kohaselt tuleb üks riigikaitse tegevuse valdkondi täielikult ja ilma üleminekuperioodita, s.t. ilma koostegutsemise perioodita üle Eesti Vabariigi alluvusse. Selle leppega nõustus kaitseministeerium tasuta üle andma vara ligikaudu saja miljoni rubla väärtuses (ligikaudu, sest bilansilist varaväärtust ei ole määratletud), sealhulgas ka Kohtla-Järve tsiviilkaitsepolk koos relvastuse ja materiaal-tehnilise baasiga ning vabariiklik sidesõlm Tallinna lähistel. Olgu öeldud, et ainuüksi side- ja juhtimissüsteemide ekspluateerimise kulud vanades hindades olid ligi miljon rubla, mis näitab, kui ulatusliku süsteemiga on tegu. Edaspidine koostöö Nõukogude Liidu tsiviilkaitsega nähakse ette lepingulisel alusel, kavandatakse abistamise kahepoolsus ja informatsioonivahetus erakorralistes olukordades. Meil võimaldab see lepe hakata praktiliselt organiseerima ühtset päästeteenistust, käivitada vajaduse korral rahvamajanduse juhtimist tagav alternatiivne süsteem ning likvideerida ka riiklusevastase tegutsemise kolle Kirde-Eestis, mida seni oli kasutatud interliikumise ja TKÜN-i ühe tugijõuna.

Tahaksin juhtida tähelepanu ka sellele, et oleme ainus vabariik, kus taoline lepe on seni saavutatud. Lepe KGB osas avas valitsusele võimalused KGB Eesti territooriumilt välja tõrjuda. Selle leppe kohaselt KGB tegevus Eestis peatatakse ning peatatud seisundis allutatakse ta Eesti Vabariigi seadustele. Leppes tunnustatakse vajadust jõuda leppimusele ja anda Eesti Vabariigile üle KGB käsutuses olev relvastus ja tehnika, samuti saavutada kokkulepe KGB arhiivide osas. Seniks peab KGB tagama arhiivide ja muu vara puutumatuse. Protsess on kavandatud dünaamilisena. Meie siht on mitte venitada. Juba 25. septembriks peab segakomisjon lahendama vaidlusalused küsimused ja valmistama nii meie valitsusele kui ka Liidu valitsusele ette lõppkokkuvõtte projektid KGB tegevuse lõpetamise kohta.

Väärib märkimist, et KGB juhendus meiega protokolle allakirjutamisel Eesti Vabariigi iseseisvusotsusest veel enne, kui Nõukogude Liit – Riiginõukogu näol – oli neid otsuseid tunnustanud. Ajutine lepe piiri kohta sõlmiti KGB ja Nõukogude Liidu piirivalvevägede

juhtidega samuti veel enne, kui Nõukogude Liit oli meie iseseisvust tunnustanud. Kuna me ei ole veel rahvusvaheliste lepingute süsteemis sees, siis võimaldas just see protokoll meil asuda teostama reaalselt piirikontrolli. Vastasel juhul oleksime läinud vastuollu mitte ainult Nõukogude Liiduga, vaid ka teiste riikidega, kellega meil esialgu puuduvad piirikokkulepped. Selle leppe kohaselt tunnustab Nõukogude Liit Eesti viisat, mis on riikluse üks põhilisi atribuute, ning tunnustab ka transiitviisat (s.t. ka Vladivostokis tunnustatakse sellega Eesti viisat). Viisade tunnustamine tähendab sisuliselt üleminekut diplomaatiliste suhete deklareerimiselt nende praktilisele realiseerimisele. Transiitviisa olemasolu näitab aga seda, et kaks riiki on omavahel ikkagi selgelt eraldatud. Leppes tunnustatakse vastastikku teineteise õigust piiride puutumatusel ja nende kaitsele, sätestatakse läänepiiri etapiviisiline ülevõtmine, Vene Föderatsioonile antakse õigus meie idapiiri osas kokku leppida, võetakse kontrolli alla NSV Liidu piirivalvevägede tegevus meie territooriumil (kohustatakse neid täitma Eesti Vabariigi seadusi). Ühe kuu jooksul kohustatakse välja töötama piirivalvevägede väljaviimise plaangraafik ning tagastama Eesti Vabariigile kõik maad, mis on omavoliliselt kasutusele võetud. Nii nagu meie uurimused on näidanud, ei olegi õieti sellist sõjaväeosa, kes poleks oma maa-ala omavoliliselt laiendanud ja midagi aegade või aastakümnete jooksul juurde krahmanud, mis ei ole ka Nõukogude seadustega kooskõlas. Samuti lõpetatakse selle leppe kohaselt luuretegevus Eesti Vabariigi elanike hulgas.

Pean lisama, et seda lepet on hiljem konkretiseeritud protokollidega, mis käsitlevad maade ja hoonete inventariseerimist ning üleandmist, õppebaasi tööd ning väljaõppealaste teenuste osutamist meie piirikaitse jõududele, väljaviimise graafiku koostamise protseduure jms. Nõukogude liidu siseministriga on saavutatud kokkulepe suhetest õiguskorra kaitsele ning kuritegevuse vastases võitluses. Sisuliselt on see valitsustevaheline maffia-vastane lepe, mis sisaldab ka Interpoli elemente. Leppes võetakse vastastikused kohustused kurjategijate jälitamisel, vahistamisel ning üleandmisel teisele poolele. See on õigusabi üks elemente, et need, kes siin sooritavad kuriteo ja loodavad seejärel leida pelgupaika Nõukogude Liidu territooriumil, antakse meile välja ja vastupidi.

Leppe kohaselt Nõukogude Liidu Siseministeerium kohustub kaitsma Eesti Vabariigi kodanikke, aga ka juriidiliste isikute huve Nõukogude Liidu territooriumil.

Eesti pool samal ajal võtab enesele vastutuse kõigi siin elavate inimeste õiguste ja seaduslike huvide kaitse eest Eesti Vabariigi territooriumil. See on minu arvates põhimõttelise tähendusega lepe, sest sellega kinnitatakse Nõukogude Liidu poolt loobumist müstilisest Nõukogude Liidu kodanike huvide kaitsest Eesti Vabariigi territooriumil ja sellega tunnustatakse ka Nõukogude Liidu poolt, et Eesti Vabariik kaitseb kõiki oma elanikke ise.

Teiste sõnadega, sellega võetakse maha probleem naaberriigi õiguslikust ja operatiivsest kaitsest meie n.-ö. viiendale kolonnile.

Leppe kohaselt võtab Eesti Vabariik üle Nõukogude Liidu sisevägede senised funktsioonid ning need väed lahkuvad meilt etapiviisiliselt alates selle aasta lõpust kuni järgmise aasta juulikuuni. See puudutab ligikaudu 1600 inimest. Tahan rõhutada, et väljaviidavate väeosade ohvitser- ning lipnikkoosseisu ning nende perekondade käsutuses oleva elamispinna küsimused lahendatakse kokkuleppel ja kompensatsioonivariante kasutades. Eesti poisid, kes teenisid sisevägedes Eesti Vabariigi territooriumil, registreeritakse ümber Eesti kaitseväge lähemal ajal. Lepiti kokku ka selles, et nende kuude jooksul, mil Nõukogude Liidu siseväed meil siin viibivad, alluvad nad operatiivselt Eesti Vabariigi siseministrile.

Majandusalastest lepetest tõstaksin ma eeskätt esile Vene Föderatsiooni peaministri Ivan Silajeviga allakirjutatud kommünikeed ja protokollid. Nende dokumentidega transformeeriti senised Vene–Eesti majanduskokkulepped täiemahulisteks riikidevahelisteks lepinguteks. Samuti leidis selles lõplikul kujul kinnitust valitsuse poolteiseaastane poliitika majandussidemete ümberkorraldamiseks mööda horisontaali, kuigi seda poliitikat on kritiseeritud. Pooled kinnitavad, et 1991. aastaks sõlmitud majanduslepingud jäävad jõusse ja neid tuleb täita, kuigi Eesti riiklik staatus on vahepeal muutunud. See on selge vastus kõigile nendele, kes uut olukorda kasutades püüdsid käigult muuta hindu meie suhtes või loobuda enesele võetud kohustuste täitmisest ühepoolses korras. Vägivaldset majandussubjektide vaheliste lepingute katkestamist ei toimu. Vastupidi, lepiti kokku, et valitsustasandil soodustatakse otselepinguid, tagades riikliku kontrolli kvootide ja litsentside abil.

Alla kirjutati ka protokoll Venemaa ja Eesti valitsuste vahelistest suhetest. Lepiti kokku 15. oktoobriks koostada 1992. aasta kaubavahetuse ja majandusliku koostöö lepingu projekt. Fikseeriti ka põhimõtted, millele see kaubavahetusleping peaks tuginema. Need on kliiringsüsteem (see on ilmselt ainuvõimalik lahendus olukorras, kus kummagi poole valuuta pole valuuta), "pehme" üleminek maailmaturu hindadele (kehtestatakse kokkuleppehinnad, kusjuures lähtutakse maailmaturuhindade tasemest, arvestades seejuures ka toodangu kvaliteeti ja standardeid), lubatakse omavahelises kaubavahetuses 1992. aastal mitte kasutada eksport-importmakse ning tollitariife. Me arvame, et see on rohkem kui enamsoodustusrežiim, sest viimane näeb ette madalaid eksport-importmakse ja tolle, meie aga põhimõtteliselt püüame neist 1992. aastaks üldse loobuda.

Oluliseks pean ma ka seda, et kokkuleppe kohaselt ei toimu üleminekut valuutaarveldustele, milleks me ei ole veel valmis. See kokkulepe jätab meid selgelt väljapoole mistahes ühtse majandusruumi kontseptsiooni, ka aktsepteeritakse meid kui omaette tolliterritooriumi. Lepiti

kokku 15. oktoobriks valmistada ette projektid investeeringute vastastikusest kaitsest. Me peame seda oluliseks. Läbirääkimistel oli juttu meie osalemisest Vene naftatööstuses, see tuleb kõne alla veel sel aastal ja kui selles osas kokkulepe saavutatakse, tuleb meil ilmselt eelarve veel kord läbi vaadata. 15. oktoobriks töötatakse välja ka kokkulepe tollirežiimist, finants- ja omandiküsimusest, kus me taotleme vastastikku riikliku omandi territoriaalsuse põhimõtte aktsepteerimist. See on oluline sellepärast, et vahepeal on tekkinud näiteks niisuguseid küsimusi: oletame, et Moskvast on liiduline ettevõtte ja siin selle filiaal. Venemaa on kuulutanud selle liidulise ettevõtte enda omandiks. Tekib küsimus, mis saab filiaalist. Kas ta on Venemaa omandi põhiettevõtte järgi või ta on Eesti Vabariigi omand? Meil on selles suhtes oma seisukoht, aga vaja on see ka teise poolega kooskõlastada. Kokkulepped suhetest transpordi ja energeetika vallas. Riigipiiri-alased küsimused, nii maismaapiiri kui ka merepiiri osas, nii territoriaalvete kui ka majandustsooni osas töötatakse koos Venemaaga läbi selle aasta lõpuks. Tähtis on see, et kokkuleppe korras ei taotle kumbki pool praeguse administratiiv-territoriaalse piiri tunnustamist riigipiiriks, riigipiiri üle alles hakatakse läbirääkimisi pidama. Et need läbirääkimised ei hakkaks venima, on ette nähtud ka nende lõpetamise tähtajad. Kultuurisuhete vallas on oluline, et leppimusega antakse mõlema poole kultuuriministriumidele ülesanne lahendada küsimus nende ajaloo- ja kultuuriväärtuste tagastamisest, mis on ühel või teisel põhjusel sattunud teise riigi territooriumile. See puudutab ka näiteks Tartu Ülikooli varasid Voronežis, aga mitte ainult neid.

Kui rääkida saavutatud lepetest tervikuna, siis ma toaksin välja kolm momenti, mis neile on iseloomulikud. Esiteks see, et nad on korraldava iseloomuga, nad tunnustavad ka teise poole probleemide olemasolu, ja kehtestatakse mehhanism nende lahendamiseks või kokkuleppe saavutamiseks. Teiseks, partnerluse alusel ja võrdõiguslikkuse alusel moodustatakse kahepoolsed struktuurid, et asuda neid küsimusi lahendama. Ja kolmandaks, need lepped ei ole niivõrd poliitilised lepped, kuivõrd nad on poliitika realiseerimise praktilised sammud või praktilised lepped *à la* kuidas siis ikkagi realselt piiri kontrollida.

Praegu on nende lepetega kaetud suurem osa Nõukogude Liidu, Vene ja Eesti suhete erinevatest valdkondadest, nagu seda 3 x 3 programm ka ette nägi. Tõrkeid on tekkinud leppimuse saavutamisel sõjaväe osas, aga me loodame need lähinädalatega ületada. Mahajäämus on ka rahanduse ja panganduse valdkonnas, kus midagi head ei ole selle ajaga, millal 3 x 3 programm käivitus, siiski juhtunud. Kahjuks ei ole astutud praktilisi samme iseseisvale riigile vajaliku pangasüsteemi loomiseks, pankade lahutamiseks Nõukogude liidust, ette on valmistamata lepingu projekt läbirääkimisteks Nõukogude Liidu Riigipangaga sularaha, s.o. rubla ringluse küsimustes Eesti Vabariigis kuni oma raha käibesse laskmiseni.

Meie andmetel ei ole asunud välja töötama arvelduste korda Nõukogude Liidu ja teiste riikidega, praktiliselt pole nendes küsimustes toimunud isegi põhimõttelisi läbirääkimisi, läbi on töötamata väärismetallide fondi loomise küsimused jne. See kõik teeb meile tõsist muret, sest kui me jääme maha rahanduse ja panganduse valdkonnas, siis see hakkab mõjutama läbirääkimiste protsessi tervikuna.

Nüüd nende läbirääkimiste edasisest korraldamisest, kusjuures ma pean tulema ka Ülemnõukogu poolt moodustatud läbirääkimiste delegatsiooni staatuse ja perspektiivide juurde. Võrreldes selle ajaga, mil Ülemnõukogu võttis vastu otsuse iseseisvuskõnelusteks Nõukogude Liiduga, on nii olukord kui ka läbirääkimiste kontseptsioon täielikult muutunud.

Esiteks ei ole enam tegemist iseseisvusläbirääkimistega. Meil ei ole selles küsimuses enam midagi läbi rääkida. Pole enam millegi üle vaielda. Sündinud fakti üle läbirääkimine on vastuolus Eesti rahvuslike huvidega. Minna praegu jätkama iseseisvusläbirääkimisi, see tähendab selle tunnustamist, et fakt ei ole piisav. Sellega, et tema üle hakatakse läbi rääkima, fakti kvaliteeti tegelikult vähendatakse.

Teiseks. Enam ei taotle me iseseisvuse saavutamist kahepoolsete kontaktide kaudu, nagu see oli iseseisvusläbirääkimiste mandaadis öeldud. Uue seisundi fikseeris Eesti Vabariigi Ülemnõukogu oma 19. augusti otsuses, kus tõdetakse, et iseseisvuse saavutamine läbirääkimiste teel on osutunud võimatuks. Nii toimuski Eesti Vabariigi iseseisvuse väljakuulutamine 20. augustil ühepoolses korras. Ja ka iseseisvuse tunnustamine Nõukogude Liidu poolt 6. septembril toimus ühepoolses korras. Järelikult võib öelda, et Ülemnõukogu delegatsiooni mandaat on ammendunud, sest eesmärk realiseerus. Tõsi küll, eesmärk realiseerus väljaspool läbirääkimisi. Muide, viimastel päevadel olen ma mitmel korral kuulnud, nii poliitikutelt kui kohanud ajakirjanduses, väidet, nagu oleksime me oma iseseisvuse saavutanud eeskätt Nõukogude Liidu presidendilt Gorbatšovilt ja tänu tema vastutulekule. Tahan öelda, et määravaks meie iseseisvuse tunnustamisel oli ikkagi Vene Föderatsiooni tegelik panus, ja seda mitte ainult Riiginõukogus, vaid ka kogu eelneva tegevusega. Arvestades ka seda, et praegu toimub Nõukogude Liidus struktuuride formeerumine valdavalt Venemaa struktuuride ja isikute kaudu, siis sellest tulenevalt kujunes Venemaa ja selle juhtkonna mõju Nõukogude Liidu käitumisele otsustavaks.

Tahan ka märkida, et Ülemnõukogu delegatsiooni eesmärk – saavutada riikidevaheliste suhete leping – on edasi nihkunud, võib-olla aga ka üldse päevakorrast taandunud. Ma olen seisukohal, et igal juhul pole riikidevaheline leping praegu otstarbekas, kuna selle kaudu võib toimuda Eesti suveräänsuse taandareng olukorras, kus vana Liitu enam ei ole, uus Liit aga ei ole veel tekkinud. Riigiõiguslikus tähenduses puudub meil praegu korrektne partner. Võib

isegi öelda, et Eesti Vabariigi riigiõiguslik staatus on praegu tugevam kui Nõukogude Liidu staatus. Me oleme Moskvast ka nende kõneluste raames, millest ma teile ette kandsin, kogenud seda, et on teadmata, kas uus Liit tuleb ja milline ta tuleb. Föderatsiooni ilmselt enam ei tule, võib-olla tekib konföderatsioon, aga meil puudub informatsioon tema pädevuse ja organisatsioonilise struktuuri kohta. Võimalik, et tuleb rahvaste ühendus, aga sellel ei pruugi üldse olla volitusi esineda riikidevaheliste kõneluste subjektina. Astumine riikidevahelistesse läbirääkimistesse Liiduga võib tähendada praegu isegi sekkumist kolmandate riikide siseasjadesse. Seetõttu ka ajutistesse kokkulepetesse oleme läinud ülimalt ettevaatlikult, väga praktiliselt ja minimaalselt politiseeritult. Me ei tohi teha ühtki sammu, millega tunnistaksime Nõukogude Liidu keskviimu otseselt või kaudselt suveräänsuse kandjana teda moodustavate liiduvabariikide suhtes. Meie sammudel võib siin olla suurem kaal kui ainult meie enda probleemide lahendamine. Nõukogude Liidu vanad struktuurid püüavad luua pretsedenti, meile aga pole poliitilise riikidevahelise lepinguga kiirustamine praegu kasulik.

Samal ajal on osa teemasid Nugise-Lavjorovi kõneluste plaangraafikust jätkuvalt aktuaalsed, aga nendega valitsus nagunii tegeleb. Asjata ei nimetanud Gorbatšov eelmisi kõnelusi poliitiliste, majanduslike ja sotsiaalsete küsimuste laia kompleksi arutamiseks. Tegelikult praegused kõnelused just nimelt ongi suuresti suunatud nende küsimuste lahendamisele, mis nii või teisiti on valitsuste pädevuses. Pealegi on vajalik pidevalt kõnelustel kokkulepitut ja saavutatut siseriiklikult realiseerida ja seda operatiivselt saab jällegi teha valitsus. Seetõttu meile tundubki otstarbekas keskendada praegu kõnelused just nimelt valitsusse.

Kui vaadata neid teemasid, mis omal ajal olid plaangraafikus määratletud, siis neist on jätkuvalt aktuaalsed julgeolek ja armee, sotsiaalküsimused, majandus. Kui me vaatame Nõukogude Liidu Riiginõukogu otsust 6. septembrist, siis soovib Nõukogude Liit meiega läbi rääkida veel järgmistel teemadel: Nõukogude Liitu kuuluvate riikide kodanike õiguste ja huvide tagamine ning humanitaarküsimused. Seda probleemide blokki valdavad praegu kõige paremini Marju Lauristin, kes sellega on tegelenud pidevalt varasematel läbirääkimistel, ning ka välisministri asetäitja härra Rein Müllerson ja Ülemnõukogu väliskomisjoni esimehe asetäitja Tiit Made. Ma tahaksin loota, et me läbirääkimistele saame kaasata ka Ülemnõukogu saadikuid. Juba praegustes voorudes, kui olid läbirääkimised sõjaväe küsimustes, siis ka mitmed sõja-väekomisjoni liikmed nendes osalesid.

Ma tahaksin juhtida teie tähelepanu ka sellele, et tuleb tähelepanelikult jälgida seda Riiginõukogu otsust, mis võeti vastu Eesti iseseisvuse tunnustamise suhtes. Nimelt pakub see võimalusi mitmesugusteks tõlgendamisteks. Näiteks rahvusvaheliste lepingute kontekstis käsitletakse Eestit jätkuvalt Nõukogude Liidu osana. Nimelt ei eraldanud riiginõukogu otsus

Eestit Nõukogude Liidu poolt sõlmitud rahvusvaheliste lepingute toime alt, kuigi oleks pidanud seda tegema. Ta jättis enesele õiguslikud kohustused tema poolt allakirjutatud rahvusvahelistes lepingutes ka selles osas, mis puudutab Eestit. See on tõsine pretsedent ja see kinnitab, et enne Nõukogude Liiduga komplekssele poliitilisele lepingule minekut peame me suutma muude sammudega kinnistada oma iseseisvat staatust. Sügavamalt saab riiklikul tasandil integreeruda vaid juba iseseisvust seesiselt kinnitanud subjekt, antud juhul laieneb see nii Eesti Vabariigile kui ka Nõukogude Liidule, aga nende küsimuste arutelu ei saa enam kulgeda selle kunagise skeemi kohaselt, kuna pole tegemist riikluse loomise läbirääkimistega. Edasi. Kuna läbirääkimised pole enam poliitilis-kontseptuaalsed, on vaja järgnevatel kõnelustel toetuda tugevale faktilisele materjalile, mida piisavalt valdavad ainult valitsuse struktuurid.

Veelgi enam. Kui Ülemnõukogu delegatsioon soovinuks tõepoolest kõige aktuaalsemaid riikluse küsimusi lahendada, siis peab tõdema, et mulle näib, see aeg on delegatsiooni poolt lihtsalt mööda lastud. Ja kui me ei oleks nende küsimustega tegelema hakanud, siis iseseisvuse deklaratsiooni täitmine reaalse sisuga nii mõneski küsimuses lihtsalt kas oleks ära jäänud või palju raskemalt meile kätte tulnud. Hilinenult pole aga mingit võimalust kaotatud aega tasa teha.

3 x 3 programmi realiseerimisel on kolm teed: need on läbirääkimised ja lepingud, aktiivne õigusloome ja operatiivne organisatoorne tegevus. Läbirääkimistel Nõukogude Liiduga me peame pidevalt silmas pidama, et jutt ei käi enam iseseisvumisest, räägivad iseseisvad riigid kui võrdsed partnerid, kuidas tulevikus oma suhteid korraldada. See tähendab, et tegu on iseseisvusjärgsete läbirääkimistega.

Teiseks, kui enne polnud Eestit subjektina, siis on küsimus selles, kas nüüd on Nõukogude Liitu subjektina. Seda peab pidevalt arvestama.

Ja kolmandaks. Venemaa kaasamine mitmetes küsimustes on möödapääsmatu.

Niisiis, me kujutame ette, et praegu meil ei ole vaja mitte ühtset riikidevahelist generaallepingut, vaid on vaja valitsustevahelist lepete süsteemi, kusjuures need lepingud kuuluvad ratifitseerimisele Ülemnõukogu poolt. Ma ei arva ka, et me peaksime tingimata täna punktis 2, mis puudutab Ülemnõukogu delegatsiooni mandaati, otsuse vastu võtma. Võimalik, et siin on veel vaja järele mõelda ja konsulteerida. Aga probleemi, et delegatsiooni mandaat sisuliselt on ammendunud, tahtsin ma teile ometigi teadvustada. Ja see on oluline.

Niisiis me arvame, et vajalik on praegu lepete süsteemi loomine, mis käsitleb rida valdkondi. Esiteks, piiride küsimus; teiseks, sõjaväeküsimus; kolmandaks, majandusleping; neljandaks, kaubavahetusleping; viiendaks, toll ja transiitveod. Edasi: rahandus ja pangandus. Ja veel rida

valdkondi, kuni vastastikkuse topeltmaksustamisvastase lepinguni välja. Ma tänan teid nendes küsimustes ärakuulamise eest ja mul oleks heameel, kui need seisukohad leiaksid Ülemnõukogu saadikutes vastukaja.

Juhataja

Aitäh, on terve rida küsimusi. Kõigepealt, palun härra Kuznetsov.

V. Kuznetsov

Lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus seoses sellega, et on saavutatud kokkulepe Eesti Vabariigi Valitsuse ja NSV Liidu Kaitseministeeriumi vahel. Kuidas kajastub selles kokkuleppes Eestist Nõukogude armeesse võetud noormeeste saatus? Kas nad kutsutakse Nõukogude armeest ära? Tänan!

E. Savisaar

Konkreetselt selles küsimuses Ülemnõukogu esimees Arnold Rüütel ja mina saatsime ühise kirja Nõukogude Liidu Kaitseministeeriumile veel enne läbirääkimisi. Ja saime ka vastuse, et põhimõtteliselt see küsimus lahendatakse positiivselt, valmistatakse ette vastav ukaas, ja lubati, et see ukaas tuleb septembrikuu jooksul. Seetõttu hiljem läbirääkimistel me seda küsimust eraldi üles ei tõstnud, kuna meile niisugune vastus anti.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud härra peaminister! Teie ettekandes oli põgusalt juttu hinnangutest meie läbirääkimiskomisjoni tegevusele, kuid ma paluksin siiski veel natukene täpsemalt valitsuspoolset hinnangut ja eriti selles plaanis, kas üldse on mingisugust spetsiaalset läbirääkimiste komisjoni enam vaja. See on esimene küsimus.

Teine küsimus. Millistes küsimustes võiks härra Rüütel kui isik, kellele Ülemnõukogu on andnud Eesti Vabariigi tippjuhi mandaadi, pidada läbirääkimisi Nõukogude Liidu või ükskõik missuguse maailma riigiga?

Ja kolmas problemaatika. Oli nimetatud neid valdkondi, kus tuleb läbirääkimisi pidada. Kas valitsus on mõelnud ka, et peaks pidama läbirääkimisi Nõukogude Liidu liidritega, et anda nendele välja need vene keelt kõnelevad poliitikud ja ka rahvasaadikud, kes kuni 20. augustini nii aktiivselt on Eesti iseseisvuse vastu võidelnud? Aitäh!

E. Savisaar

Kõigepealt, mis puudutab läbirääkimiste komisjoni, kellel on Ülemnõukogu mandaat, siis ma ei saa siin võrrelda, kuna see tegutses ikka hoopis teistes oludes ja hoopis teiste piirangute tingimustes, kui on praegu. Ma usun, et nendes oludes nad tegid oma parima ja ainus, mida ma ütleksin (ma kahjuks ei olnud selle komisjoni koosseisus), nende asemel ma oleksin kohe peale riigipööret väga aktiivsesse tegevusse asunud, aga mulle tundub, et selle tühiku täitis valitsus ära.

Teiseks, Ülemnõukogu esimehe kompetents pidada läbirääkimisi. Minu arvates võiks mina seda väliskomisjoni aseesimehelt rohkem küsida. See kompetents on määratletud välissuhtlemise seaduseelnõu projektis, mis on praegu ka valitsuses läbivaatamisel ja jõuab varsti Ülemnõukogusse. Aga mis puutub sellesse esimesse küsimusse, siis ma arvan täpselt nii, nagu Tiit Madegi, et mingit erilist komisjoni luua ei ole vaja, need ongi tüüpilised valitsustevahelised läbirääkimised, mille tulemused, kui nad vormistuvad lepingutena, ratifitseeritakse Ülemnõukogus. Kuna meil ratifitseerimise korda seni ei ole, need üksikud lepingud, mida me oleme ratifitseerinud, on tehtud niimoodi erandkorras üksikaktidega, siis seetõttu me kirjutasime otsuseprojekti niisuguse lause, et valitsus töötaks välja ja esitaks teile ka ratifitseerimise korra kõigepealt. See on kuu aja jooksul, sest me eeldame, et me siiski ühe sellise põhimõttelise lepinguni kuu aja jooksul ei jõua, nii et enne tuleks see kord.

Ja kolmandaks. Mis puutub rahvasaadikute osalemisse, siis minu meelest Ülemnõukogu lõi ju komisjoni spetsiaalselt selle küsimuse arutamiseks ja seetõttu meie oleme ennast eemal hoidnud.

I. Hallaste

Lugupeetud spiiker, austatud härra peaminister! Mul on kaks küsimust, kõigepealt, kas mõne Eesti Vabariigi ametiisiku poolt on kirjutatud alla mingeid lepinguid või protokolle Eesti Vabariigi osalemise kohta NSV Liidu välisvõla tasumisel? Te andsite väga põhjaliku ülevaate, kuid see võis jääda kahe silma vahele.

Ja teine küsimus. Härra Šatalin väitis möödunud teisipäeval Stockholmis, et ta on vestelnud Eesti Vabariigi ametiisikutega ja pole mingit põhjust, miks Eesti ei peaks osalema selle 15 liiduvabariigi tulevases majandusühenduses. Selline mulje on jäänud. Kas on mingeid suulisi või kirjalikke kokkuleppeid selle kohta? Aitäh!

E. Savisaar

Kõigepealt ma arvan niimoodi, et Nõukogude Liidu välisvõla tasumisel me teatud ulatuses peame osalema. Sedavõrd kuivõrd see on põhjendatud konkreetselt meie ettevõtete poolt saadud krediitidega, kuivõrd need summad on kasutatud meie territooriumil ja meie vajadusteks. Ma arvan, et väita, et me ei taha sellest midagi teada ja meil ei ole selle välisvõlaga midagi tegemist, ei ole kuigi tark poliitika. Veelgi enam, see vähendaks järsult ka välismaa investeerijate, pankade ja valitsuste usaldust meile krediitide andmisel. Samal ajal ma ei tea, vähemalt mina ei ole alla kirjutanud ühelegi dokumendile, mis käsitleks meie osalemist välismaale tasumisel, sest ma arvan, et selle üle tuleb veel läbi rääkida.

Edasi, mis puutub akadeemik Šatalinisse. Ma pean akadeemik Šatalinit üheks väljapaistvamaks Liidu majandusteadlaseks ja ma arvan samuti, et oleks väga lühinägelik mitte hoida temaga sidet ja mitte kasutada tema kogemusi, seda enam, et ta on meie suhtes väga heatahtlikult meelestatud. Kui meil on Lääne poolt välismajandusekspert, miks meil siis ida poolt ei peaks niisugune tekkima. Ja meil on olemas akadeemik Šataliniga selline kokkulepe, et tema hakkab juhtima idapoolsete majandusekspertide nõukogu, kes koguneb esimest korda nüüd nädala pärast ja kuhu kuuluvad väga mitmed Liidu juhtivad majandusmehed, kes leiavad, et nende ideid Liidu poliitilises kliimas piisavalt ei kasutata ja loodavad, et seda on võimalik teha Eestis. Ma arvan, et see on hea kontakt. See, et ta ei näe põhjust meie mitteosalemises majandusühenduses, ta võib seda tõesti mitte näha.

Meie seisukohad selles suhtes on ikkagi üsna kindlalt fikseeritud, me oleme läinud kahepoolsete majanduslepingute teed mööda ja meile tundub praegu, et see tee on võrdlemisi viljakas ja vastuvõetav ka teistele. Me ei arva, et kui me nüüd selle suveräänsuse oleme kätte saanud, me nii kiiresti peaksime teisest otsast seda hakkama kohe kuhugi välja jagama.

P. Lutt

Härra peaminister, Nõukogude Liit tunnistas Eesti Vabariiki 6. septembril, peale seda kuulub ka Eesti Vabariigi õhuruum meie koosseisu. Öelge palun, kas on teil olnud NSV Liidu kaitseministriaga kokkuleppeid selles suhtes, kuidas tema relvajõud võivad kasutada meie õhuruumi, sest praegu Pärnumaal lennud jätkuvad siiski ja jätkuvad madallennul üle külade ja asustatud, punktide ja ma usun, et see Eesti Vabariigi kodanikele mitte ei meeldi. Aitäh!

E. Savisaar

Meil oli NSV Liidu Kaitseministeeriumile ette valmistatud üsna ulatuslik leping alates sellest, missuguste väeosade väljaviimisest alustatakse, jätkates sellega, et nende väeosade

väljaviimise protsess algab koheselt, lõpetades sellega, kuidas siin asuvad väeosad alluvad Eesti Vabariigi jurisdiktsioonile. Üldiselt samadel põhimõtetel nagu Vahe-Euroopa maade poolt sõlmitud lepingud. Ma võin öelda, et see leping kooskõlastati juba ka kindralstaabi tasemel, pärast seda aga tekkis tõrkeid mõningatel poliitilistel põhjustel, millel ma praegu enne läbirääkimiste lõppemist ei tahaks väga pikalt peatuda, ja seetõttu meil sõjalises valdkonnas kokkulepet veel ei ole. Ma loodan, et ka selle saab. Tõrked tekkisid nii rahvusvahelistel põhjustel kui ka küsimuses, kuidas tagada väeosade dislotseerumine uutes, teistes piirkondades. Ja kolmandaks ka seetõttu, et me lihtsalt jäime antud küsimuses natukene hiljaks. Ja nüüd on meil raskem kokkuleppele jõuda, aga ma arvan, et me sinna jõuame, sest teine pool on ka siiski meelestatud neid kõnelusi lõpule viima.

Ü. Uluots

Lugupeetud peaminister, mul on teile selline küsimus. Kas meile esitatud otsuseprojekt on teil kooskõlastatud härra Rüütliga ja kas teil on presiidiumi seisukoht selle dokumendi kohta, sest arvestades presiidiumi kompetentsi, oleks loogiline käik olnud: valitsus presiidiumi ja presiidium Ülemnõukogusse. Praegu te tulite aga otse. Ja üldse tundub mulle imelik täna selle probleemi arutamine, kui Eesti Vabariigis ei viibi ei härra Nugist, ei härra Rüütli.

E. Savisaar

Kas valitsusel on seadusandliku initsiatiivi õigus või ei ole? Seda esiteks. Teiseks. See praegu teie poolt esitatud hierarhia on niivõrd sovetlik, et ma ei tahaks seda hästi isegi kommenteerida. Kolmandaks, küsimus sellest, et läbirääkimised peaksid koonduma valitsusse. Tõepoolest, me arutasime selle läbi ja kooskõlastasime Ülemnõukogu esimehega. Neljandaks, mis puutub sellesse, et praegu ei viibi siin Ülemnõukogu juhataja, kes on läbirääkimiste delegatsiooni juht, siis mida teha, härra Uluots, ma ei arva, et me sellepärast peaksime veel ootama 2-3 nädalat.

P. Priks

Lugupeetud peaminister! Osaliselt ma sain juba vastuse esimesest küsimusest, aga ma tahaksin täpsustada. Mida ma võiksin täna õhtul teie nimel teatada vene rahvusest sõdurpoiste emadele Kohtla-Järvel, millal nad pääsevad koju. Palusin ise hiljuti ajakirjanduse kaudu poiste vanemaid, et poisid praegu ei oma valitseks. Ja nüüd küsitaksegi tagasituleku aega minu käest. Kuna üldiselt on vabakssaamine välja kuulutatud, siis vaadatakse väeosas poiste peale

praegu mitte eriti lahke pilguga. Sellepärast ma küsin, kas oleks võimalik tõstatada see küsimus veel kord Moskvast ja juba konkreetsemal kujul.

E. Savisaar

Seda, mida poistele teatada, seda on Ülemnõukogu esimees härra Arnold Rüütel juba teatanud. Ega meil teistsugust seisukohta olla ei saa. Teiseks, te olete kõik riigiisad ja teate, et sellised läbirääkimised kestavad tavaliselt üsna pikka aega. Ja ma arvan, et me praegu ikkagi töötame ja saavutame tulemusi võrdlemisi kiire tempoga.

J. Kass

Härra peaminister, mul on tunne, et Nõukogude Liidu välisvõlgade tasumisel võib Eestil tekkida topeltmaksmise oht. Sest näiteks ühisettevõtted, mis loodi mõned aastad tagasi, omavad konkreetseid võlgasid firmade tasandil. Nüüd on mul küsimus, kas need võlad ei ole samuti mitte Nõukogude Liidu välisvõlgade kirjas? Maksab konkreetne firma ja nüüd hakkab Eesti ka veel maksma seda osa Nõukogude Liidust. Kas ei teki siin topeltmaksmise oht? Tänan!

E. Savisaar

Tekib küll. Ja ma võin tuua veel samalaadseid näiteid, mis tuleb üle kontrollida, kui me hakkame nende summade üle konkreetsetelt vaidlema. Sellega meie ametkonnad ka tegelevad. Aga see topeltmaksmise oht tuleb muidugi välistada.

J. Põld

Aitäh, austatud peaminister, küsimus puudutab kaitseministeeriumi, tema suhtumist läbirääkimistesse. Teame, et marssal Sapošnikov on oma kahes intervjuus raadiole "Vabadus" ja ajalehele "Sobesednik" väljendanud arvamust, et Baltikumist vägesid välja ei viida, nende riikidega on võimalik kokku leppida vägede siiajätmiseks. Kuidas te kommenteeriksite, kas marssal Sapošnikovi isiklik suhtumine küsimusse ja kaitseministeeriumi kui terviku suhtumine küsimusse on muutunud? Te rääkisite rahvusvahelistest põhjustest ja ka ilmselt tehnilist laadi põhjustest, mis tekivad seoses vägede ümberdislotseerumisega, kuid kas suhtumine kui selline on lähipäevadel muutunud?

Kas vastaspool on sellega juba nõustunud, et nad paratamatult lahkuma peavad? Aitäh!

E. Savisaar

Ma ei saa siin vastata kui peaminister. Ma ütlen lihtsalt niimoodi, et ma ei arva, et see on tema isiklik suhtumine ja sellisel tasemel üldse püütakse mitte väljendada isiklikku suhtumist, vaid teatud laiemat pinda. Teiseks. Ajalehtedes on korduvalt nimetatud, et viiakse välja 1994. aastal jne., kuid see aasta ei ole isegi olnud läbirääkimiste konkreetne objekt. Meie oleme lähtunud oma taotlustes üldiselt lühematest tähtaegadest, võin ma teile öelda. Peale selle, ma ei dramatiseeriks seda asja üle. Need läbirääkimised jätkuvad, möödunud nädalal käis siin Liidu kindralstaabi esindaja, meie esindajad lähevad sel nädalal jälle Moskvasse. Ma ütlen veel kord, et üldiselt on olemas, kellega rääkida. Vana kaitseministeeriumi juhtkonnas ei olnud sedagi. Kui tulla tagasi Tiit Made küsimuse juurde, siis selles mõttes Ülemnõukogu läbirääkimiste komisjon tõepoolest tegutses hoopis teises olukorras.

N. Zahharov

Härra Savisaar! Seoses Eesti Vabariigi iseseisvumisega on paljud Eesti elanikud, kes õpivad teiste vabariikide kõrgkoolides, muutunud nüüd välismaa üliõpilasteks. Kuidas lahendatakse probleemid, mis on seotud nende staatusega, stipendiumidega ja nende tagasipöördumisega Eestisse? Kas neid küsimusi arutati läbirääkimistel? Kas läbirääkimistel Moskvas on arutatud võimaliku remigratsiooniga seotud probleeme? Tänan!

E. Savisaar

Esiteks kokkuleppe saavutamine stipendiumide osas. On juba esinenud juhtumeid, kus Nõukogude Liidus õppijatele ei maksta stipendiume, ja on öeldud, et las Eesti Vabariik maksab teile. Samuti nende hilisema töökohaga kindlustamise küsimus jne. Mõni päev tagasi sai haridusministeerium ülesande sellega tegelema hakata. Ausalt öeldes ei ole see esimese järgu küsimus ja me lihtsalt ei ole selleni veel jõudnud, aga me teame, et see küsimus on olemas ja me tahame selle lahendada. Remigratsiooni küsimust läbirääkimiste objektina veel arutatud ei ole, kuluaarides küll.

J. Lippmaa

Härra peaminister, Ülemnõukogu võttis vastu otsuse kaitsejõudude moodustamise kohta kaitseteenistuse otsuse alusel ja kohustas vabariigi valitsust 1. oktoobriks valmistama ette seaduseelnõu kaitseteenistuskohustuse kohta. Nüüd tõenäoliselt me võtame selle ka vastu ja ilmselt paari kuu pärast tekib meil ajateenistusse kutsumisel probleem, kuhu panna poisse. Seega minu arust läbirääkimistel peaks olema prioriteediks nende kasarmute vabastamine, mis

kuulusid Eesti sõjaväele. Ma olen kuulnud, et näiteks leedukad ja ka meie oma läbirääkimistel anname esimese prioriteedi mingitele sõjaväeliikidele. Minu arust see ei ole hoopiski kiire, meil on kiire saada kasarmuid, sest muidu me peame hakkama neid ehitama ja need lähevad meil maksma mitusada miljonit rubla. Millised prioriteedid on valitsus nüüd püstitanud läbirääkimistel Liidu kaitseministeeriumiga?

E. Savisaar

Me lähtume siin Ülemnõukogu esimehe härra Arnold Rüütli esinemisest kaitseküsimuses Ülemnõukogu ees, kus prioriteediks oli nimelt teatud väeliikide ja teatud piirkondadest väeosade väljaviimine. Küsimus kasarmute vabastamisest on muidugi oluline, täpselt niisamuti nagu ka varustamisest, riietumisest ja kõigest muust, aga me eeldame, et ta laheneb koos selle põhiküsimusega, see tähendab teatud väeosade väljaviimisega.

H. Kostabi

Lugupeetud proua spiiker! Lugupeetud härra peaminister! Laupäevases raadioesinemises te rääkisite, et endine Petserimaa ja Narva-tagused maa-alad viivad Eesti elanike arvu põhirahvuse osatähtsuse poole peale. Teatavasti Petseri rajoonis elab momendil 27,3 tuhat elanikku viimastel andmetel, nendest osa on eestlasi. Enne elas seal 60 000. Kas see 25 000 vene keelt rääkivat inimest ikka saavad nii võimsalt sellele asjale mõjuda!

Ja teiseks, hiljem te lisasite, et piiride küsimus ei ole valitsuse rida, see on Ülemnõukogu probleem, kuidas seda mõista?

E. Savisaar

Esiteks, härra Kostabi, ma rääkisin mitte ainult Petserimaast, vaid ma rääkisin kõikidest nendest aladest, mis 40-ndatel aastatel Eesti Vabariigi küljest ära lõigati ja see puudutab nii lõuna- kui põhjapiirkondi. Teiseks, ma ütlesin tõepoolest, et valitsuse ülesanne esmajoones on nende piiride kaitsmine, ja seda ma arvangi, see on meie peamine ülesanne. Ja kolmandaks, kui ma hindasin läbirääkimiste seisu ja võimalusi need alad ühendada Eesti Vabariigiga, siis ma võib-olla olin liiga optimistlik. Ja ma arvasin, et te mulle just sellest valdkonnast esitate küsimuse, ju see tundus teile normaalne.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud peaminister! Öelge, palun, milline on allakirjutatud leppe järgi NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee ja tema töötajate seisund Eesti Vabariigis?

E. Savisaar

Kas te täpsustaksite seda küsimust, mida te seisundi all mõtlete?

J. Reinson

On nad kuskil tööl või on nad koondatud ja me maksame neile kolme kuu palka?

E. Savisaar

Meie teatavasti ei maksa riiklikule julgeolekule mingit palka, nad on kõik üleliidulisel finantseerimisel. Teiseks, kokkulepe on niisugune, et julgeolekumajad on kinni pitseeritud ja peale juhtkondade keegi tööl ei käi. Kolmandaks, tõepoolest Nõukogude Liidu Julgeoleku Komitee maksab neile palka, üleliidulisest eelarvest kuni selle ajani, millal segakomisjon on töö lõpetanud, see tähendab 25. septembrini kaadritöötajatele.

J. Reinson

Vabandage, kas pärast 25. septembrit pole mingit selgust?

E. Savisaar

Selleks ajaks on segakomisjon läbi töötanud kõik need küsimused, mis praegu on vaidlusalused, tähendab, pärast seda just nimelt selgus peakski saabuma. Praegu on julgeoleku tegevus peatatud.

Juhataja

Aitäh! Härra peaminister, ma tahaksin esitada teile küsimise mitte juhatajana, vaid saadikuna ja läbirääkimisdelegatsiooni ainsa saalis viibiva liikmena. Kas te oleksite nõus sellise lähenemisega, et küsimus, mis puudutab delegatsiooni volitusi ja ka vajadust sõlmida üldine riikidevaheline leping, oleks eraldi küsimusena Ülemnõukogu päevakorras ja samuti eelnevalt läbi arutatud presiidiumis koos härra Rüütliga ja välisministriga, sest praegu ilmselt ei ole võimalik ära kuulata kõiki neid arvamusi ja ei saa ka Ülemnõukogu ära kuulata delegatsiooni aruannet ja seisukohta. Kas te oleksite nõus otsuseprojektist 2. punkti välja jätma?

E. Savisaar

Jaa, põhimõtteliselt küll.

T. Mets

Härra peaminister, me saame aru, et läbirääkimistel Liiduga on sõjaväeküsimus üks põhilisi majandusküsimuste kõrval. Teatud ringkonnad siin kohapeal nõuavad kohest Liidu sõjaväe Eestist väljaviimist. Kuid samas on meil ka teada, et Nõukogude Liit on huvitatud nii raadiolokatsioonijaamade kui ka teiste tehniliste teenistuste Eestis säilitamisest. Kas on see materiaalsete kompensatsioonide küsimustega lahendatav?

E. Savisaar

Ma arvan, et ilmselt on Liit seisukohal, et kõige viimasteks väeliikideks, mis jäävad Eestisse, on tõepoolest õhukaitsevæeosad, see ei ole mingi saladus, seda on ka korduvalt välja öeldud ja ilmselt see on põhjendatud Liidu strateegiliste huvidega Balti mere regioonis. Ja sel juhul nõuab see tõepoolest eraldi lepingu sõlmimist, kaasa arvatud ka kompensatsioonivariantide läbivaatamine. Aga ma tahaksin siiski öelda, kuna siin on keskendunud põhiliselt sõjaväeteemale, et samavõrra kui sõjaväeteema või rohkemgi veel on praegu aktualiseerunud ikka see, et meil panganduse ja rahanduse alal puuduvad lepped. See raha äžiotaaž, mis praegu on lahti läinud, võib viia üsna ohtlikele tagajärgedele, kui me kiiresti neid küsimusi ära ei lahenda.

J. Telgmaa

Lugupeetav peaminister, keegi ei saa vist eitada, et praegused intensiivsed läbirääkimised, mis valitsus on Moskvast pidanud, on olnud edukad. Kuid minu küsimus on selline, mil määral takistab teie poolt esitatud otsuse tegematajätmine valitsust edasi sama aktiivselt tegutsemast, eriti kui arvestada, et olete nõus loobuma otsuse teisest punktist, sel juhul ei jääski sest otsusest rohkem järele kui p. 3.3.

E. Savisaar

Sedavõrd, kuivõrd igasugune määramatus takistab edasitegutsemist.

Juhataja

Aitäh, härra peaminister! Nüüd on saabunud 2 ettepanekut saadikutelt. Proua Hainsalu kirjutab: "Palun katkestada käsiloleva päevakorrapunkti "Ülemnõukogu otsus NSV Liiduga peetavate läbirääkimiste ja nende edasise käigu korraldamise kohta" arutamine kuni ametliku aruande ärakuulamiseni Eesti Vabariigi iseseisvusläbirääkimiste delegatsiooni juhilt." Ja teine kiri on härra Uluotsalt: "Palun katkestada antud küsimuse arutelu, kuni seda pole eelnevalt

arutatud Ülemnõukogu Presiidiumis." Ma kõigepealt küsiks in proua Hainsalult, kas peale h  ra peaministri vastust küsimusele p. 2 kohta ta j  b oma ettepaneku juurde?

L. S  t (Hainsalu)

Ilma 2. punktita olen nõus.

Juhataja

Aitäh! H  ra Uluotsa ei ole saalis. Ma teeksin ettepaneku tulla h  ra Uluotsa ettepaneku juurde siis, kui ta on saalis tagasi, ja praegu, kuna h  ra Made on registreerunud, alustada siiski l  bir  kimistega. Palun, h  ra Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud h  ra peaminister! Kallid kolleegid! Ma olen praegu mõneti raskes olukorras, kuidas seda teemat hakata k  sitlenia, sest ma tunnen teid juba pärast poolteiseaastast koost  d. Niipea kui ma mingi ettepaneku teen, siis te h   letate sellele vastu. See tähendab, ma peaksin põhimõtteliselt praegu h  ra peaministri ettepanekut kritiseerima, et see otsuseprojekt läbi läheks. Aga ma ei saa seda teps mitte teha, sest meil on viimasel ajal tulnud ette, kus meie seisukohad ikka rohkem ja rohkem kokku langevad. Praegu on üks niisugune moment käsil, kus h  ra peaministriga minu arvamused peaaegu 100% kokku läksid. Kuni viimase minutini, kuni selle hetkeni, mil ta kapituleerus teise punkti osas, mis suhtes ma teda ka hukka mõistan.

L  bir  kimiste problemaatika on meil siin saalis olnud mitu ja mitu korda aktuaalne,   lemn  ukogu täiskogu on nii mõnigi kord soovinud, et l  bir  kimiste komisjon meile aru annaks. Seda l  bir  kimiste komisjon teinud ei ole või on sellest osavalt kõrvale hiilinud. Vahetult enne riigip  orde toimepanemiskatset lubas h  ra Nugis ka oma kõrgelt positsioonilt alla tulla siia pulti meie ette ja anda aru. Kuid siis päästis hunta ta sellest ettevõtmisest. Aga ma saan aru, et aru ei ole ju õieti millestki anda. L  bir  kimiste delegatsioon on olnud ju sügavas talveunes ja mingeid praktilisi resultaate pole saavutatud.

Selle tõttu ma jagan h  ra peaministri seisukohta 103,2% selles mõttes, et sellel l  bir  kimiste delegatsioonil ei ole enam mingit mõtet. Ja ei ole mõtet lükata ka selle asja arutamist edasi. Et ootame, kui kõik poisid ja tüdrukud on kogunenud ja annavad aru oma tegevuse kohta. Et v  ita aega. Vaid   lemn  ukogu on selle delegatsiooni moodustanud ja ametisse pannud ja praegu on meie riiklik staatus muutunud, olukord muutunud. Meil ei ole tarvis kuulata mingisuguseid aruandeid, vaid lihtviisil otsustada ja lugeda delegatsiooni volitused lõppenuks.

Täiesti selge on see, et läbirääkimiste pidamine riikide vahel on valitsusjuhi, ministrite, aga ka presidendi ja kõrgema riigivõimuorgani juhtide ülesanne. Minu jaoks ei ole üleüldse tähtis, kes konkreetsetelt resultaadini jõuab, vaid tähtis on see, et resultaadini jõutakse. Täiesti ükskõik on, kes sellele lõppdokumendile alla kirjutab, kui see lõppdokument on niisugune, mis eesti rahva, Eesti riigi huvidega kooskõlas on.

Kui oleksime õigel ajal natukene rohkem sellelt delegatsioonilt nõudnud, et ta läbirääkimisi konkreetsetl peaks, siis oleks neid resultate ka olnud. Täna neid õieti ju ei ole. Kui me nüüd ootame tagasi delegatsiooni juhi Ülo Nugise Ameerika Ühendriikidest, ma ei usu, et selle aja peale need resultaadid tekkivad ja meile veenvalt siin ette kantakse, et midagi on korda saadetud.

Seepärast on valitsuse seadusandlik initsiatiiv täiesti õigustatud. Aega kaotada ei saa. Tegutsema peab iga päev ja selles mõttes kordan ma veel, mis juba suvel "Eesti Elus" öeldud: *Action, Edgar, action!* See on täiesti asja eest – valitsus tegutsegu. Ei maksa oodata, kui keegi jälle kuskilt – näiteks Kalev koju jõuab ja aru annab. Seda ootamist meil õieti tarvis ei ole.

Ühes asjas ma tahaksin natukene diskuteerida valitsuse ettepanekuga. Kas olete, lugupeetud peaminister, veendunud, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees on just see inimene, kes peaks kontrollima selle otsuse täitmist? Kas tal on niisugune institutsioon seljataga, mis suudaks seda kontrollida? Kas tema pehme, heatahtlik loomus on niisugune, mis annab võimaluse kriitiliselt suhtuda ka nendesse inimestesse, kes ei ole oma ülesannetega läbirääkimise protsessis tulevikus toime tulnud? Seetõttu, lugupeetud kolleegid, mul on teile ettepanek võtta see otsuseprojekt vastu nii, nagu ta on, kuid ilma viimase punktita. Aitäh!

Juhataja

Praegu on veel sõna palunud härra Kois ja samal ajal on kaks ettepanekut arutelu katkestada. Ma teeksin ettepaneku kuulata ära härra Kois ja siis arutada katkestamist. Kas härra Fjuk soovib veel sõna? Sel juhul ma olen sunnitud siiski kõigepealt panema hääletusele ettepanekud, mis tulid enne järgnevate sõnavõtjate registreerimist. Nagu öeldud, härra Uluots palus katkestada kuni presiidiumi aruteluni ja härra Kaido Kama samuti paneb ette katkestada arutelu kuni väliskomisjoni ja läbirääkimiste delegatsiooni seisukohtade teadasaamiseni. Ma juhin tähelepanu sellele, et delegatsiooni seisukohta saab teada ka ilma delegatsiooni juhita, kui selleks reaalne vajadus on. Delegatsioon on olemas. Palun, paneme katkestusettepaneku hääletusele! (Hääl saalist.) Lugupeetud saadikud, teie soovi või mittesoovi arutelu jätkata saate te väljendada ainult nupule vajutades. Palun, kes on ettepaneku poolt esitatud asjaoludel? Palun, härra Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, rahva-keskfraktsioon palub 3 minutiks vaheaega enne hääletamist ja palub ka sõsarsaadikuid vaheajal osaleda. (Aplaus.)

V a h e a e g

Juhataja

Palun asume kohtadele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 78 saadikut, puudub 26. Palun asume hääletama arutelu katkestamise ettepanekut. Kes on arutelu katkestamise poolt? Palun hääletada! Katkestamise poolt on 11, vastu on 49, erapooletud on 9 saadikut. Arutelu jätkub. Palun kõnetooli härra Koisi.

V. Kois

Lugupeetud kolleegid! Härra Made teadis täpselt, mida öelda selleks, et seaduseelnõu vastu võetaks või tagasi lükataks. Minul tekib teatud kõhkklusi. Kas ma pean olema poolt, selleks et see läbi kukutataks, või vastu, selleks et see vastu võetaks. Ütlen ilma keerutamata, mida ma arvan. Asi on selles, et peame lõppude lõpuks otsustama, kas meil on tõepoolest normaalne riik, parlamentaarne riik, kus on selgelt määratletud, kes millega tegeleb ja kes kellele allub. Või me jääme nõukogude tüüpi riigiks, kus kõik tegelevad kõigega ja keegi ei vastuta mitte millegi eest. Minu arvates on see otsuseprojekt väga loogiline ja tuleb otsekohe vastu võtta. Mul on ainult üks lühike märkus 4. punkti kohta.

Ma arvan, et kontrolli kõigi nende läbirääkimiste üle peab teostama parlamendikomisjon, mis meil on spetsiaalselt selle jaoks olemas – väliskomisjon. Teen ettepaneku otsustada selle projekti saatus täna ilma arutelu katkestamata ja pikalt-laialt seletamata. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Palun, härra Kama. Ja ettepanekud palun kirjalikult.

K. Kama

Austatud Ülemnõukogu! Härra peaminister väitis meile, et iseseisvus on käes, probleemid, mis vajavad lahendamist, on ainult tehnilist laadi ja olevat loomulik nende tehniliste probleemide jätmine valitsuse pädevusse. Ma julgen selles väites natukene kahelda ja see juba selgus siin küsimuste-vastuste ajal. Nimelt piiriküsimus ei ole tehnilist laadi küsimus,

territoorium on üks riikluse põhialuseid ja põhitunnuseid ning nõuab väga selgeid poliitilisi otsuseid, samuti sellised küsimused nagu Liidu või Venemaa omand Eestis, osalemine Nõukogude Liidu võlgade maksmisel. Praegu härra peaministri poolt väljendatud seisukoht, et võlgade maksmises osalemine võiks olla vägagi aktsepteeritav, on selge poliitiline otsus, mida näiteks Ülemnõukogu teinud ei ole. Ma juhin tähelepanu, et praegu massiline Eesti Vabariigi taastunnustamine välisriikide poolt ei ole mitte uue riigi sõltumatuse tunnustamine, vaid enamus riike taastab diplomaatilised suhted Eestiga ja kehtib seesama jätkuv tunnustus, mis on kehtinud 50 aastat. See tähendab, et Eesti ei ole praegu mitte mingiski mõttes Nõukogude Liidu õigusjärglane ja järelikult on absurdne kõnelda sellest, et Eesti võiks osaleda Nõukogude Liidu võlgade maksmises. Sellega me tunnustaksime ennast ise Nõukogude Liidust eralduvaks provintsiks, mitte riigiks, kelle sõltumatus taastatakse. See on praegu toodud lihtsalt näite korras. Ma nimelt väidan seda, et poliitilised otsused ei ole sugugi veel mitte langetatud ja asi ei ole sugugi sealmaal, et me lahendaksime ainult tehnilisi üksikasju. Ja siit nüüd edasi. Kui härra Nugise poolt juhitud komisjon ei ole hästi töötanud, siis tuleb võtta Ülemnõukogu päevakorda eraldi küsimus sellest, kuidas panna see komisjon tööle või kuidas, millistel printsiipidel moodustada uus komisjon. Kuidagi ei ole aga aktsepteeritav seisukoht, et nüüd Ülemnõukogu peseb käed puhtaks ja jätab kogu asja ainult valitsuse otsustada. Ka tänane küsimuste-vastuste ring näitas, kui suures teadmatuses on tegelikult saadikud sellest, milliseid leppeid valitsus on sõlminud ja mida on üldse Moskvast tehtud.

Seesama esimene punkt, mis me peaksime võtma teadmiseks juba saavutatud lepete kohta. Keegi pole suvatsenud Ülemnõukogu saadikutele neid lepete tekste tutvustada. Mina isiklikult sooviksin näha ja läbi lugeda leppe, enne kui ma võtan midagi teadmiseks või enne kui ma midagi heaks kiidan. Seetõttu ma arvan, et kui me praegu jätame kõik volitused läbirääkimiste pidamisel valitsusele, siis see taolist informatsioonipuudust ja sellest johtuvat umbusaldust ainult süvendaks. Nii et ma teen ikkagi ettepaneku praegu taolist otsust mitte vastu võtta. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Täna! Palun, härra Uluots. Kas härra Savisaar soovib vahepeal vastata? Lõppsõnaks on ettekandjal õigus igal juhul.

Ü. Uluots

Lugupeetud seaduseandjad! Läbirääkimised Nõukogude Liiduga ei ole naljaasi. See on terve komplekt poliitilisi ja majanduslikke probleeme. Ma tean seda, et Ülemnõukogu esimehel ja tema presiidiumil on lähemal ajal kavas välja töötada terve läbirääkimiste strateegia Nõukogude Liiduga, mis haarab kõiki probleeme, alates poliitilistest ja lõpetades kõige väiksemate majanduslike küsimustega, sealhulgas niisugused asjad nagu piir jne., jne. Ja sellepärast leian mina, et täna otsust vastu võtta ja anda kogu võimutäius läbirääkimistel ja iseotsustamisel praegu valitsuse kätte on enneaegne, sest me ise oleme kuulutanud kõrgeimaks ametnikuks ja riigi esindajaks Ülemnõukogu esimehe. Ilma temata võtta vastu praegu sellist poliitilist otsust on minu arvates poliitiliselt mitte õige. Ma tahtsin teisiti öelda, andke andeks, aga ma ütlen siiski "mitte õige". Ma tänan!

R. Järlik

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma hääletasin selle otsuse arutelu katkestamise poolt, kuna pärast seda, kui herra peaminister pidas võimalikuks välja võtta punkt 2, ei oma see arutelu enam mõtet. Ma olen sellega nõus, et meie poolt moodustatud delegatsiooni volituste lõpetamist peaks siiski arutama koos selle delegatsiooni juhiga, ja otsustama peaks siis, kui me oleme ülevaate saanud. Ma pean täiesti loogiliseks, et need volitused võib-olla tõesti tuleb lõpetada ja nad valitsusele üle anda, kuid sellisel juhul, kui 2. punkt siit välja jääb, mingisugust üleandmist ei saa toimuda. Ja see otsus tegelikult ei tähenda midagi. Aitäh!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, lugupeetud peaminister, austatud kolleegid! Ma olen ka nõus sellega, et läbirääkimised Nõukogude Liiduga on nii tõsine küsimus, et me peaksime selleks looma võib-olla mingid komisjonid seda strateegiat ja taktikat välja töötama, võib-olla asutama mingisuguse instituudi ja veel parem oleks, kui ta oleks teaduslik. Minu meelest alates 20. augustist hakkas tiksuma Eesti Vabariigi selline kell, mis määrab ära, kui efektiivselt ja kuivõrd tugevasti me saame oma iseseisvust kindlustada. Kui 20. augustist mõni nädal edasi oli hunta poolt Nõukogude Liit sedavõrd vapustatud, et see Liit oli nõus tegema mitmesuguseid meile soodsaid lepinguid, kokkuleppeid ja järeleandmisi, siis praegu, jälgides arenguid Liidus, läbirääkimisi Balti riikidega ja teiste riikidega, mis on Liidu koosseisus, on näha, et nad on hakanud toibuma, nende positsioonid võib-olla taastuvad. Minu meelest see, et alates 20. augustist kuni tänase kuupäevani ei ole mitte midagi toimunud, on lubamatu ja väärib tõesti kui mitte eraldi istungit või istungjärku, siis vähemalt eraldi päevakorrapunkti,

kus selles küsimuses ootab Ülemnõukogu väga konkreetset vastust. Täna on Eesti Vabariigi kõige kõrgem ametiisik Ühendriikides ja ma olen veendunud, et tal oli tükk sisemist heitlust pidada, et lahkuda Eestist, sest ta teadis, et tema asetäitjat ei jäänud siia. Vastavalt meie kokkulepetele, mida me oleme Eestis seda ajutist korda luues ja kehtestades silmas pidanud, oli nii, et kui lahkub kõige kõrgem ametiisik, siis asetäitja peab siia jääma.

Kahjuks see praegu nii ei ole. Ma arvan, et meil ei ole vaja otsida siin isikute tasandit, siin on tegu Eesti riigi küsimusega ja meie ei pea asuma ringkaitssesse mitte kellegi kaitseks, juhul kui on ohus meie suveräänsus ja riiklikud huvid. Seetõttu ma olen ka nende poolt, kes ütlevad nii, et teist küsimuse punkti ei tohi siit otsuseprojektist välja võtta, kuid ma olen nõus katkestama projekti 24 tunniks, et anda võimalus delegatsioonil esitada omad seisukohad, mida nad on teinud peale 20. augustit, millised on nende kavad, millised on nende strateegia ja taktika. Seda ei tööta välja presiidium, sellest ei ole presiidiumis kordagi juttu olnud. Nii et minu ettepanek on panna projekti tagasi punkt 2. Ja kui täna ei peeta vajalikuks tervikuna seda projekti vastu võtta, siis 24 tunniks katkestada ja jätkata peale delegatsiooni ärakuulamist. Aitäh!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud kolleegid, ma tahaksin juhtida teie tähelepanu siiski sellele, mida valitsus oma otsuseprojektiga Ülemnõukogult taotleb. Ta ei taotle mitte midagi enam kui seda, et talle kui valitsusele antaks õigus korraldada läbirääkimisi teiste riikide valitsustega. Võidakse öelda, nagu siin saalis ongi juba kõlanud, et mis takistab siis ilma Ülemnõukogu otsuseta valitsusel nõnda tegutsemast. Aga tundes oma lugupeetud kolleege, arvan ma juba praegu kuulvat seda, kuidas ühe või teise valitsuse poolt ettevõetud sammu puhul küsitakse, kes on valitsusele andnud õiguse niisuguseid läbirääkimisi pidada. Sellepärast on valitsuse pöördumine Ülemnõukogu poole toe saamiseks praegu täiesti õige. Ja kui härra Fjuk leidis, et kogu otsus kannatab edasi lükata 24 tundi, siis ma arvan, et ka seda aega (vähemalt selles osas, mis puudutab valitsuse rolli selles projektis) ei ole. Nende asjadega on kiire. Ma respekt teen seda seisukohta, et teine punkt praegu tõesti võib-olla siit välja jätta, sellepärast et oleks tõesti korrektne härra Rüütli ja Nugise seisukohad ära kuulata. Ja ma näen ette, et selle teise punkti põhjal formuleerub meil täiesti uus otsus, sest tuletagem siiski meelde, milliste funktsioonidega me omal ajal delegatsiooni läbirääkimisteks Nõukogude Liiduga moodustasime ja mis selles osas on 20. augustist alates siiski oluliselt muutunud. See eeldab juba uut seisukohavõttu selle delegatsiooni suhtes. Aga punktid, mis puudutavad valitsust,

tuleks veel täna kindlasti vastu võtta. Nende asjadega venitamiseks ei ole keegi meile õigust andnud. Aitäh teile!

A. Tarand

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud kolleegid! Ma üritaks esitada mingisuguseid arusaamu asja sisulisest tähendusest. Kui me mäletame, siis eelmised läbirääkimised, nii palju kui nad käisid selle nimetatud delegatsiooni osavõtul, käisid nimelt selle üle, kas neid nimetada läbirääkimisteks, mitte midagi enam, sellepärast et see oli sel ajal äärmiselt tähtis. Sel juhul oleks Eestit tunnustatud võrdse läbirääkimiste partnerina Nõukogude Liidu poolt. Praegu selline küsimuse tõstatamine sama komisjoni koosseisuga, et me võitleme ikkagi võrdse partnerluse nimel, on niivõrd nõme, niivõrd vale, et ainult sel põhjusel see delegatsioon ongi sisuliselt sellega lõpetanud. Küsimus ei ole selles, et me ei võiks neidsamu inimesi rakendada mis tahes teises delegatsioonis. Minu arvates küll ühtegi jõudu ega kedagi ei saa välistada edaspidi Nõukogude Liiduga läbirääkimiste pidamisel. Ja ilmselt tekib parlamentaarseid delegatsioone, nii on maailmas kombeks.

Mis nüüd puutub nendesse n.-ö. järjepidevuse argumentidesse, et enamus riike olid juba kunagi tunnustanud ja nüüd taastasid selle. Kui see ka nii veel praegu on, siis varsti enam mitte, sellepärast et ÜRO liikmeks võtmisega ilmselt tekib teistel ÜRO-s olevatel riikidel soov meid tunnustada ja 165 ÜRO liikmesriigi olemasolu korral on nende arv (kes meid enne ei saanudki tunnustada, sest neid ei olnud olemas) tunduvalt suurem kui see, kes olid meid tunnustanud aastaks 1940. Niisiis ei näe ma siin sisuliselt mitte mingisuguseid hirmusid. Seetõttu ei pea ma vajalikuks, et presiidiumit hakata poliitilise võimuga täis puhuma, kusjuures me olime härra Uluotsaga äärmiselt ühte meelt, et tegemist on fossiiliga juba aastakümneid tagasi. Selle liikmetena oleme mõlemad seda ka kogenud, nii et see küsimus on ülepaisutatud. Kui meie mehed on siiski nii õrnad, et kuidagi teistmoodi ei saa, siis võib ju neile ette teatada ja 24 tundi on võib-olla õige aeg edasi lükata selle otsuse vastuvõtmine, aga mitte ka enam. Ka punkti 2 ei ole põhjust välja jätta. Aitäh!

H. Valk

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tuletan ikka kõigile siin saalis istujaile meelde seda paljukorratud tõsiasja, et Eesti iseseisvumine on eelkõige Eesti huvides, mitte Nõukogude Liidu huvides. Me peame olema initsiatiivikad kõikides suundades, meil on vaja läbi rääkida nii Nõukogude Liidu kui Venemaaga. Seetõttu peame ise algatama kõike seda, mis meid huvitab ja seda läbi viima niisuguses tempos, mis praegu on meile nii-öelda ajaloo

poolt soodsalt kätte antud. Seetõttu kolleeg Uluotsa väga elutark ettepanek hakata presiidiumis välja töötama strateegiat, mis võib-olla jõuab lõpule alles kuskil oktoobripühadeks, see on niisugune ilus unelm, mille täideviimise järel on võib-olla pooled läbirääkimised juba lõppenud või ummikusse jooksnud. Nii et rõhutan veel kord meie initsiatiivi vajadust. Seetõttu palun teid kõiki aktsepteerida valitsuse poolt esitatud dokumenti, ka 3. punkti 4. lõiget, millel on siiski poliitiline kaal, mida ei tohi unustada ja palun seda mitte välja jätta! Tänan teid!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, nüüd on kellaaeg nii kaugel, et ma palun kõiki kohtadele! Kohe hakkame hääletama. Ma pean pikendama tööaega. Kell on nii kaugel, et ma pean teie poole pöörduma. Nagu ma juba alguses ütlesin, täna päeva ilma kiireloomulise küsimuseta planeerides nägi juhatus ette, et meil on ees väga tõsine sisutihe arutelu maaseaduse asjus. Selles küsimuses oli spetsiaalselt palutud saali härra Raidla, kes katkestas Lohusalus töö põhiseaduse projektiga ja sõitis spetsiaalselt siia, et osaleda maaseaduse alternatiivide arutelus ja teatada meile valitsuse seisukoht. Nüüd me ei ole veel selle punkti juurde jõudnud. Juhatusel on ettepanek pikendada täna tööpäeva kuni maaseaduse küsimuses härra Kama ja härra Raidla seisukohtade ära kuulamiseni põhialternatiivide küsimuses. Palun, kes on selle ettepaneku poolt, pikendada täna tööpäeva, et me jõuaksime käsitleda ka maaseaduse küsimusi. Kui me näeme, et ei jõua kõike hääletada, me saame katkestada, kuid me ei saa juhatuse seisukoha järgi jätta täna seda küsimust arutamata. Palun, kes on juhatuse ettepaneku poolt. Poolt on 63 saadikut, 10 vastu, 4 erapooletud. Tööaeg on pikendatud. Palun lõppsõnaks härra Savisaar.

E. Savisaar

Austatud saadikud, lugupeetud spiiker! Mul jäi mõningatest sõnavõttudest niisugune mulje, et kellegi arvates jaotatakse siin jällegi võimu, mitte tööd. Midagi ei ole teha, kui neist asjadest ei suudeta üle olla. Teiseks, mulle tuli üllatusena härra Kama seisukoht, et valitsus tegeleb tehniliste küsimustega, justnagu ka mina oleks püüdnud seletada, et jäänud on ainult tehnilised küsimused. Muidugi ei ole jäänud vaid tehnilised probleemid, vaid tõsised poliitilised valikud, ja just nimelt nendega valitsus täitevvõimuga tegelema peabki. Kunagi oli ka niisugune ettekujutus, et valitsus tegelgu majandusega ja parteipoliitikaga. Ma loodan, et me ka sellest oleme üle saanud. Valitsus on poliitiline täitevvõim, nii nagu Ülemnõukogu on seaduslik võim, kui meil on parlamentaarne vabariik. Ja Ülemnõukogu ratifitseerib või ei

ratifitseeri tähtsamaid valitsuse otsuseid, mis on täitevvõimu poolt otsustatud. Selles on Ülemnõukogu kõrgem pädevus.

Edasi. Te mäletate, kui ma esinesin teie ees 3 x 3 programmiga, siis see ka ei olnud ilmunud, ta ilmus mõni päev hiljem. Ma võin teile öelda, et esimesed sõlmitud kokkulepetest ilmuvad homme või ülehommel lehes. Aga ma ei pea õigeks, et nad kõik lehes ilmuksid. Ma arvan, et mõningate suhtes peab rakendama riigisaladuste kaitse määruseid. Me oleme riik ja kahtlemata meil on saladused, ja on ka selliseid saladusi, millele ligipääs on piiratud. Sellega me peaksime ka harjuma.

Ma olen täiesti päri sellega, et me võime punkti 2 vabalt eraldi läbi vaadata ja teha eraldi otsuse. Võtta eraldi Ülemnõukogu päevakorda, kuulata ära delegatsiooni aruanne jne. Võib tekkida küsimus, et kas siis saab olema kaks mandaati, sest ka Ülemnõukogu delegatsioonile jääb mandaat alles. Ei, ma ei arva, et sellest tekib kaks mandaati, sest üks põhimisi mõtteid, millele ma püüdsin teid viia, oligi nimelt see, et Ülemnõukogu delegatsioonil oli mandaat teisel teemal. Nemad pidid tegelema ühtede asjadega. Praegu on olukord muutunud, meie tegeleme teiste asjadega. Selles mõttes see teise punkti väljavõtmine minu arvates asja sisu ära ei riku. Siin on tõstatatud küsimus 4. punktist – ma olen nõus, et see on ka nõukogude komme, et keegi peab täitma otsuse kontrolli. Silmas pidades asja poliitilist tähtsust, ma siiski jätaaksin heameelega selle 4. punkti praegu siia sisse. Ja viimane. Siin avaldati arvamust, et midagi ei muutu sellest, kui me seda otsust vastu ei võta. Ma arvan, et muutub küll, sest loomulikult ei saa valitsus tööd läbirääkimistel jätkata pärast seda, kui Ülemnõukogu praegu seda võimalust peaks eitama.

Juhataja

Aitäh! Nagu ma aru sain, ettekandja nõustus ettepanekutega, mis käsitlesid punkti 2 väljajätmist ja eraldi arutamist. Ei nõustunud aga ettepanekutega punkti 4 suhtes. Kas autorid nõuavad nende ettepanekute eraldi hääletust? Palun, härra Made nõuab hääletust ja ka härra Koisi palub eraldi hääletada. Ma paluks siis need 2 ettepanekut hääletamiseks siia tuua! Härra Made loobub ettepanekust jätta välja punkt 4, kui võetakse vastu härra Koisi ettepanek anda funktsioon Ülemnõukogu väliskomisjonile, jättes siis välja Ülemnõukogu esimehe. Kas härra Koisi ettepaneku sisu on arusaadav? Asendada punktis 4 Ülemnõukogu esimees Ülemnõukogu väliskomisjoniga. Palun, kes on selle ettepaneku poolt? Ettepaneku poolt on 20 saadikut, vastu on 37, 10 jäid erapooletuks. Härra Koisi ettepanek ei leidnud toetust.

Ma kohe pöördun ka härra Made poole, kuna härra Made loobus härra Koisi kasuks, kelle ettepanek ei leidnud toetust. Milline on härra Made seisukoht? Punkt 4 välja jätta. Lugupeetud

saadikud, kes on härra Made ettepaneku poolt jätta otsuseprojektist välja punkt 4? Palun hääletame! Ettepanekut toetas 17 saadikut, vastu oli 43, 10 jäi erapooletuks. Ettepanek ei leidnud toetust.

Vahepeal saabus härra Rätsepa kirjalik ettepanek jätta otsuse pealkirjast välja sõnad "käigu ja nende edasise korraldamise", pealkiri jääks lühendatult "NSV Liiduga peetavate läbirääkimiste korraldamise kohta", kas ettekandja on nõus sellega? Härra Savisaar on nõus lühendama otsuse pealkirja. Panen hääletusele otsuse tervikuna. Teise punktiga härra Savisaar nõustus. Kui ettekandja on parandusega nõus, siis võib hääletada. (Hääled saalist.) Saadikud nõuavad, et ka 2. punkti väljajätmine läheks hääletusele, vaatamata sellele, et ettekandja nõustus. Härra Veidemann teeb ettepaneku, et juhul kui punkt 2 jääb sisse, muuta sõnastus selliseks: lugeda ammendatuks Eesti Vabariigi delegatsiooni mandaat (mitte nii, nagu oli, et lugeda delegatsiooni volitused lõppenuks). (Hääled.)

Kas härra Savisaar nõustub härra Veidemanni redaktsiooniga? Nõustub. (Hääled.) Oli nõudmine hääletada. Mul on ka proua Hainsalult kirjalik ettepanek jätta punkt 2 otsusest välja.

Ma andsin kirjaliku ettepaneku punkt 2 väljajätmise kohta härra Savisaarele. Kui ettekandja ei nõustu, järelikult tuleb hääletada, nii nagu kõigi teiste ettepanekutega. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääled.) Palun, härra Kork.

T. Kork

Lugupeetud spiiker, ma palun siiski selgitust. Oli ettepanek jätta välja ja eelnevalt ettekandja nõustus väljajätmisega. Ma ei saa aru, mida me hääletame. Teie ei ole praegu lugenud ette ühtegi ettepanekut punkt 2 teksti kohta. Uue teksti kohta või sellesama teksti kohta ei ole ühtegi ettepanekut olnud.

Juhataja

Ettekandja nõustus punkt 2 väljajätmise ettepanekuga, kuid saadikud protesteerivad ja nõuavad läbihääletamist.

T. Kork

On teil mõni kirjalik protest? Lugege ette, olge head! Täiendusettepanek peab tulema kirjalikult ja teie ei ole praegu lugenud ette võimalikku teksti 2. punkti kohta.

Juhataja

Ma ei näe põhjust praegu selliseks reageeringuks. (Hääled saalist.) Palun, läheme selles küsimuses edasi. Minu meelest on selgus siis, kui ettepanek on läbi hääletatud. Kui on tekkinud lahknevused, tuleb läbi hääletada. Palun, härra Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Kuna ettekandja möönis teise punkti väljajätmise võimalust, siis on mul ettepanek 2. punkt panna hääletusele tema sissejäämise seisukohast.

Juhataja

Siin on nüüd mitmesuguseid ettepanekuid saabunud. Proua Kolossova teeb ettepaneku jätta punkt 2 otsusesse juhul, kui ettekandja jätab tema välja. Härra Kask tõi ettepaneku: "Palun hääletada läbi ettepanek punkt 2 väljajätmise kohta." Nii et ka kirjalik alus on hääletamiseks olemas.

Palun, kes on selle poolt, et jätta otsuseprojektist välja punkt 2? Poolt on 19 saadikut, vastu 48, 4 on erapooletud. Ettepanek ei leia toetust.

Punkt 2 sissejäämise korral ettekandja nõustus härra Veidemanni parandusega lugeda ammendatuks Eesti Vabariigi delegatsiooni mandaat iseseisvuslābirāākimisteks. Panen hääletusele otsuseprojekti tervikuna.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus NSV Liiduga peetavate läbirāākimiste korraldamise kohta? Palun hääletada! Selle otsuse poolt hääletas 63 saadikut, vastu oli 7, 5 olid erapooletud. Otsus on vastu võetud.

A. Veetõusme sõnavõtt Eesti Pangas kujunenud olukorra kohta

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Me oleme pikendanud oma tööaega. Me oleme ära teeninud vaheaja. Aga enne vaheaega palub kiireloomuliseks lühikeseks avalduseks sõna Eesti Panga Nõukogu esimees härra Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud peaminister, lugupeetud kolleegid! Vastavalt Eesti Panga seaduse §-le 7, mis räägib Eesti Panga staatusest, annab Eesti Pank aru oma tegevusest Eesti Vabariigi kõrgeima riigivõimuorgani ees. Nagu te teate, viimasel nädalal on härra Otsason teinud kaks avaldust. Ühe presidendina selle kohta, et Eestimaa elanike hoiused on kadunud, ja teise selle kohta, et ta astub tagasi presidendi kohalt. Seoses eeltooduga ma tahaksin Ülemnõukogule kui Eesti Vabariigi kõrgeimale riigivõimuorganile teha alljärgneva avalduse. Rein Otsason esitas palve vabastada teda Eesti Panga presidendi ametikohalt. Härra Otsasonil on kiire, teades, et teisipäeval, 17. septembril on kavas Eesti Panga Nõukogu koosolekul arutada tema tagandamist. Ja põhjused selleks on hoopis teised kui need, mida härra Otsason mainib oma avalduses. Ta väidab, et välisinvesteeringute seaduses sisalduvad välispankade tegutsemise tingimused põhjustavad katastroofi Eesti panganduses. Seejuures jätab ta mainimata, et asjatundmatu juhtimise tõttu on Eesti Pank tänaseks praktiliselt lakanud funktsioneerimast ja seda ilma välispankade vähimagi mõjuta. Lahkunud on enamik võimekaid noori spetsialiste, kes seal töötasid. Lisaks sellele vabastas ta 1991. aasta 30. augusti käskkirjaga Eesti Panga koosseisust 70 välisoperatsioonide valitsuse töötajat. Ta jätab ka mainimata, et tema asjaajamise tõttu on tekkinud suur arusaamatus Eesti raha trükkimisega. Selle valmimiseni läheb veel hea tükk aega ja ei ole välistatud, et Eesti Vabariigil tuleb välisfirmadele maksta ligi pool miljonit dollarit kahjutasu.

Eesti Panga välisoperatsioonide valitsuse sulgemine ja selle varade ning klientide ülekandmine ootamatult tekkinud Eesti Kommertspanka, kus juhtideks on endised Eesti Panga presidendi lähemad kaastöötajad, vajab eraldi uurimist. See viimane lugu mõjus ilmsikstulekul Eesti Panga Nõukogu liikmetele pommina. Ei ole vist vaja lisada, et riigivara, Eesti Panga vara on riigi omand. Omandivormi muutmiseks pole Eesti Pangal õigust. Eesti Panga president Rein Otsason ei tulnud oma tööga lihtsalt toime. See on tema lahkumise tegelik põhjus. Püüded mitmesuguste küsimuste ümber avaldustega kära tekitada ei suuda seda tõsiasja varjutada. Ja peale selle, homme, nagu te avaldusest ka kuulsite, on Eesti Panga Nõukogu istung, kus on juba eelmisel korral otsustatud konfidentsiaalses olukorras arutada Eesti Panga ja selle välisoperatsioonide valitsuses tekkinud olukorda. Ma usun, et ma saan Ülemnõukogule kolmapäeval juba täpselt ette kanda sellest olukorrast, mis on selgunud, ja ka nendest meetmetest, mida oleks vaja Ülemnõukogul aktsepteerida, et Eesti Pank muutuks keskpangaks ja hakkaks jälle tööle. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Seoses sellega on mul teile teatada, et Eesti Panga Nõukogu liikme härra Uluotsa ettepanekul ja lähtudes härra Veetõusme avaldusest ning seoses sellega, et praegu ei ole vabariigis ei härra Rüütli ega härra Nugist, ma soostun ettepanekuga kutsuda kokku Ülemnõukogu Presiidiumi erakorraline istung kolmapäeva hommikul ja ma palun sellest osa võtma ka peaministrit, et otsustada ja arutada seal seda Eesti Pangas tekkinud olukorda ja härra Otsasoni lahkumisega seotud küsimusi. Kellaaja teatan homme pärast nõupidamist. Aitäh! Vaheaeg 15 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud saadikud, asugem töökohtadele. Et teid veidi lohutada, ma võin teile öelda, et mõni päev tagasi viibis siin Soome parlamendi delegatsioon ja nad ütlesid, et nad võtsid üsna kiiresti oma reglemendis vastu paranduse, et Soome parlamendi istungid ei või kesta kauem kui kella 24-ni öösel. Seni nad töötasid, kui vaja, ka kella 2-ni öösel. Palun, kohaloleku kontroll. Kohal on 67 saadikut, puudub 37.

Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja

Asume nüüd maaseaduse teist lugemist jätkama. Omandi- ja maareformi komisjoni esimehel, maaelukomisjoni esimehel ja justiitsministril härra Raidlal oli siin vaheajal arutades niisugune organisatsiooniline ettepanek, et me täna keskenduksime just nendele alternatiividele, mis määravad kogu meie edasist arutelu. Täna me ilmselt ei viiks lõpule teist lugemist, sest on veel muid probleeme, alternatiive ja ka tervikuna seadus vajaks nähtavasti mõtisklemist, kuid need põhialternatiivid (teile kõigile on jagatud kätte eraldi leht, kus on ajutise omandi- ja maareformi komisjoni eelistused alternatiivide suhtes) tuleks täna läbi arutada. Ettepanek on, et me arutame igaühte eraldi. See tähendab, et me ei võta sõna mitte üldiselt, vaid asume konkreetselt selle paragrahvi, selle lõike juurde. Härra Kama kannab ette omandi- ja maareformi komisjoni seisukoha, kuulame ära maaelukomisjoni seisukoha, valitsuse

seisukoha härra Raidlalt ja siis koha pealt, kui on vajadust, ütleme omad seisukohad. Seejärel hääletame kohe selle ühe konkreetse alternatiivi ära, et siis asi läheks edasi. See oleks ilmselt parem kui see, kui me võtame kogu selle suure tüki korraga ette ja unustame, mida keegi ühest või teisest asjast arvas. Kui selline arutelu käik on teile vastuvõetav, siis ma paluksin kõnepulti härra Kama. Alustame siis §-st 6, s.o. "Tagastatav maa", kus on vajalik veel käsitleda alternatiive, mis on välja toodud lõigus 2.

K. Kama

Austatud Ülemnõukogu! Nagu eelmine nädal sai räägitud, oleks plaan selline, et praegu teise lugemise jätkamisel hääletada läbi kuus põhilist alternatiivi, siis uuesti teine lugemine katkestada ning jätkata pärast seda, kui nende hääletustulemuste põhjal saame esitada juba uue redaktsiooni, mis peaks siis olema pärast ülejäänud alternatiivide läbihääletamist täielikult vastuvõetav. Ja hakkaks kohe asjaga peale. Ma loodan, et vahepealse aja jooksul on saadikud ja fraktsioonid kujundanud oma kindlad seisukohad nende kuue alternatiivi suhtes. Esimene alternatiiv § 6 lõige 2 punkt 4 käsitleb küsimust, kas maa mittetagastamise põhjuseks on ainult see, kui maal asuvad teise füüsilise isiku omanduses olevad hooned, või on piisav mittetagastamise põhjus ka see, kui teisele füüsilisele isikule on eraldatud ehituskrunt. Vahe on selles, et kui me otsustame ehituskrundi kasuks, siis tähendab see seda, et aluste jõustumise ajal, see on seisuga 20. juuni 1991 peab olema vormikohaselt tehtud ehituskrundi eraldus, s.t. maavalitsuse või linnavalitsuse otsusega peab selleks ajaks olema maaeraldus toimunud. Hilisemad enam ei loe. Kui otsustatakse põhitekti kasuks, et peavad olema hooned, siis tuleb tekstis edaspidi hakata täpsustama, mis staadiumis üldse loetakse hooned olemasolevateks (kui vundamendiauk on maa sees, kas seda lugeda juba hoonete olemasoluks jne.). Ja nii nagu on teile laudadele väljajagatud lehtedelt ka näha, siis meie ajutine omandi- ja maareformi komisjon antud küsimuses pooldab alternatiivi, s.t. pooldab, et piisavaks mittetagastamise põhjuseks oleks ka juba ainult maaeralduse tegemine, sõltumata hoonete olemasolust.

Juhataja

Aitäh! Palun, milline on maaelukomisjoni seisukoht? Kui härra Telgmaa istuks oma kohale, me saaksime teha nii, et härra Telgmaa võtab oma kohalt sõna ja härra Raidla saab ka kohapealt sõna. Siis me saaksime ladusamini korraldada tööd. Palun, härra Telgmaa.

J. Telgmaa

§ 6 lg. 2 p. 4: "maal asuvad teise füüsilise isiku omanduses olevad hooned, vastavalt käesoleva otsuse §-dele 7 ja 8". Me oleme siin põhivariandi poolt.

Juhataja

Maaelukomisjon on põhivariandi poolt? Härra Telgmaa, saadikud paluvad, et te paari sõnaga põhjendaksite maaelukomisjoni seisukohta, nii nagu härra Kama põhjendas omandireformi komisjoni seisukohta, sama palve ka härra Raidlale. Palun, härra Telgmaa.

J. Telgmaa

Küsimus on siin selles, et meie jaoks päris rahuldavat varianti ei ole. Me ise loeks määravaks ehitusluba, aga selles tekstis ehitusloa formuleeringut ei ole, nii et selle kallal tuleb ilmselt veel edasi töötada, et oleks niisugune väga konkreetne arvestuse alus.

Juhataja

Aitäh! Palun, härra Raidla. Ja kui need kolm on ära kuulatud, siis ma annan saadikutele sõna.

J. Raidla

Lugupeetud proua juhataja, austatud Ülemnõukogu liikmed! Valitsus on § 6 lg. 2 p. 4 puhul ühel meelel omandi- ja maareformi komisjoniga, toetab siin kirjas olevat alternatiivi, lähtub praktiliselt samadest argumentidest, mida esitas härra Kama, ning lausa inimlikust motivatsioonist. Kui ühele härrasmehele või daamile on ehituskrunt juba eraldatud, oleks minu arvates ja valitsuse arvates sedavõrd ekslik teda sellest krundist ka ilma jätta.

Juhataja

Tänan! Palun nüüd saadikute arvamused. Härra Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, Kaido Kama väga õieti argumenteeris oma komisjoni seisukohta kas või ainult sellega, et millises staadiumis peab olema hoone, et teda hooneks nimetada. Teine küsimus on ju siin veel selles, milline hoone on üldse hoone, kas mingi soojak on hoone või ei ole. Olles selle eriala inimene, ma tean, et kui me läheme sellisele libedale teele, siis me lihtsalt peame väga palju väga subjektiivseid otsuseid tegema. Seetõttu ma tahaks toetada seda ainuõiget mõtet, et meie objektiks siin selle paragrahvi seadussätte arutamisel on ikkagi krunt

kui tervik, selle paragrahvi sidumine mistahes hoonega on minu meelest kohatu, eriti veel linnas. Võib-olla maal on mingisugused muud võimalused, kuid linnas on krundid üldiselt ääretult väikesed. Komisjoni seisukoht on minu arvates täitsa õige. Aitäh!

T. Mets

Ei saa olla nõus § 6 2. punktiga, kus öeldakse, et maad ei tagastata kas osaliselt või tervikuna, kui maa jäetakse Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsusega riigi omandusse vastavalt käesoleva seaduse §-le 31. § 31 toobki ära looduskaitsemaad ja need on oma territooriumilt küllaltki suured, koosnedes tervest reast küladest ja sadadest taludest. Siin tekibki otsene vastuolu looduskaitse ja maaseaduse vahel. See osa tuleb kindlasti ära reguleerida.

Juhataja

Härra Mets, aitäh teie märkuse eest, aga ma tuletan meelde, me leppisime kokku, et me praegu arutame ainult neid põhialternatiive. Kõik teised küsimused tulevad meil kõne alla, kui me need oleme ära otsustanud. Härra Peterson, palun.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja ja kolleegid! Olen eksperdina nii mõnigi kord viibinud taolise tüli juures, kus vanadele talumaadele on eraldatud ehituskrundid ja on küsimus nende äravõtmises. Seda on praktiliselt väga raske teha, sest inimene on toonud lauad ja kõik materjali sinna. Iseküsimus on, kui omandi- ja maareformi komisjoni variant ei lähe läbi, siis tuleks uuesti alternatiivina võtta ehitusloa staatus, sest peale ehitusloa saamist on inimesel olemas juba projekt, mille peale ta on kulutusi teinud, juba on tal toodud materjal ning luba on ehituseks antud. Tegelikult muidugi kõige määravamaks osutub ehitusluba. Kuid et asja siiski lihtsustada, pooldaks ka omandi- ja maareformi komisjoni otsust.

A. Tamm

Lugupeetud kolleegid, ma jäin omandi- ja maareformi komisjonis oma arvamusega siiski põhiteksti juurde ja just sama seisukohta arvestades, mida härra Peterson ette kandis. Viimase 2 aasta jooksul on mul tulnud väga tihti kokku puutuda selliste probleemidega, kus n.-õ. poolvägisi antakse talumaadele krunte. Ka viimases põllumeeste saates oli selliseid näiteid, kus nii maakonnavalitsus kui ka kohalikud majandijuhid jne. kõiki seadusi eirates on eriti viimaste kuude jooksul sellist tegevust forsseerinud. Kui me läheme alternatiivi peale sõnasõnalt sellise tekstiga, siis me legaliseerime kõik need patustajad, nahaalsed teise maapeale

trügijad. Seetõttu ma teeksin ka ettepaneku seda alternatiivi siiski veidi redigeerida. Ja kui juristid ei paku paremat tõkendit, siis jään ka sama ettepaneku juurde, mis härra Peterson, et oleks ehitusluba. Ainult ehituskrunt ei oleks veel n.-ö. eitavaks põhjuseks.

L. Hänni

Lugupeetud juhataja, ma tahaksin samuti toetada põhivarianti. Minu kogemused valijatega suhtlemisel näitavad, et väga paljudel juhtudel, kus on eraldatud ehituskrundid ja ehitamine ei ole veel peale hakanud, on meil võimalik oma otsusega ära hoida tulevasi konflikte. Sest inimesed ei nõustu sellise lahendusega, kus nende põlistel maadel hakkab ehitama võõras inimene. Kui me seda praegu veel oma otsusega takistada saame, siis teeme seda. Aitäh!

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Omandi- ja maareformi komisjoni liikmena olin ma samuti selle alternatiivi vastu, toetasin põhivarianti. Olen maaelukomisjoniga ühel seisukohal samadel põhjustel, nagu härra Aldo Tamm rääkis. Sest minu jaoks on probleem selles, mis on toimunud just viimastel aegadel. Ma ei räägi nendest maaeraldustest, mis tehti aastaid tagasi. Kuid just viimased kuud, 19. detsembrist või 20. detsembrist 1990 kuni aluste reformi seaduseni on tegelikult toimunud väga julmi maaeraldusi. Selle probleemi lahendamisel oleks tõesti võimalik tõmmata piir ehitusloaga, aga mitte krundi eraldusega. Aitäh!

Juhataja

Täna! Kuna siin on tehtud ettepanek alternatiivi sõnastust muuta, siis ma küsiks härra Kamalt ja härra Raidlalt kui põhiettekandjailt nende seisukohta tekkinud ettepanekute suhtes. Palun, härra Kama.

K. Kama

See jutt ehitusloast on kahtlemata aktsepteeritav jutt juhul, kui Ülemnõukogu on otsustanud põhiteksti kasuks. Siis me hakkame defineerima seda, mis asi on need olemasolevad hooned ja siis võib seal anda veel mitmeid variante. Kas on piisav, et me loeme hoonete olemasoluks, kui on olemas ehitusluba või on tegelike ehitustöödega alustatud jne. Praegune alternatiiv on väga selge. Kas piisab ainult kehtivast maaeraldusest või ei piisa?

Juhataja

Aitäh! Me lubame härra Raidlal istuda kohale. Ma loodan, et keegi ei protesteerigi, et ta ei peaks iga kord tulema pulti. Palun lülitage härra Raidlale härra Savisaare mikrofoni sisse.

J. Raidla

Aitäh! Ma vabandan, ma seda riistapuud ei oska käsitseda, veel enam Savisaare mikrofoni. Nende alternatiivide osas, milles valitsus on oma seisukoha langetanud, ei ole mul volitust valitsuse seisukohta muuta. Need on 7 alternatiivi, mille me hääletasime läbi, ülejäänute osas on mul valitsuse nimel õigus kaasa rääkida. Nii et praegusel juhul ei saa ma valitsuse nimel seda valikut muuta, kuigi taoliste otsuste tegemine juriidilisest seisukohast on võimalik.

Juhataja

Täna! Asume nüüd hääletama. Kes ei ole lülitanud ennast kompuutrisse, palun seda teha. Härra Kama, mul on küsimus, kas me hääletame põhivarianti või alternatiivi? Hääletame iga kord alternatiivi. Kes on siis selle poolt, et §-s 6 pooldada lõige 2 punkt 4 alternatiivvarianti? Lugesid maa mittetagastamise piisavaks põhjuseks, kui maa on aluste jõustumise ajaks antud teise füüsilise isiku tähtajata kasutusse ehituskruundina, sõltumata hoonete olemasolust. Palun, kes on selle variandi poolt. Kas härra Ahven tahab protseduuri asjus protesteerida? Me hääletame juba. Poolt oli 14 saadikut, vastu oli 34, 3 jäid erapooletuks. Pooldamist leidis põhivariant. Härra Ahven, palun.

M. Ahven

Lugupeetud spiiker, mul oli ainult väike märkus, et enne hääletamist reglemendi järgi antakse kella.

Juhataja

Me juba andsime kella, kui me kogunesime seda arutama. Läheme järgmise alternatiivi juurde. Palun, härra Kama.

K. Kama

Järgmine alternatiiv on sama paragrahvi sama lõike punkti 5 järel, aga ta käib mõlema punkti, nii punkti 4 kui punkti 5 kohta. See on nüüd põhimõtteline otsus. See on see seisukoht, mida peamiselt on kaitsnud maaseadusega tegeleva Tartu töögrupi esindajad. See tähendab, et hoonete või rajatiste olemasolu õigusvastaselt võõrandatud maal ei ole üldse mittetagastamise

põhjuseks, juhul kui endine omanik või tema õigusjärglane on nõus hoonete omanikuga sõlmima rendilepingu. Ühelt poolt, kui taolise alternatiivi kasuks otsustada, siis teeb see kogu seaduse teksti vägagi lihtsaks. Kõik need suured jagamised §-des 7 ja 8 jäävad praktiliselt ära. Enamus maad kuulub tagastamisele, hoonete omanikud jäävad maaomaniku rentnikeks. Kui maaomanik ei ole rendilepingu sõlmimisega nõus, siis maad ei tagastata. Meie komisjon ei poolda seda alternatiivi ja peamiseks põhjenduseks oleks see, et me ei tahaks seda kolhoosikorda asendada n.-ö. rendikorraga. Meie eesmärk peaks olema ikkagi omaniku tekitamine. Meil ei ole ka praegu väga täpselt paigas see õiguslik staatus, millesse nüüd jäävad ikkagi need inimesed, kes on siis n.-ö. sundrendi seisus, nendele inimestele peaks võimaldama oma hoonetealuse maa väljaostmist. Nii et komisjon on alternatiivi vastu ja põhiteksti poolt.

J. Telgmaa

Siin ühtib meie komisjoni arvamus härra Kama komisjoni arvamusega.

J. Raidla

Valitsuse seisukoht on samane mõlema komisjoni seisukohaga. Lähtuti väga mitmest põhimõttest, muuhulgas ka sellest põhimõttest, et põhitekst on paremini kooskõlas juba vastuvõetud omandireformi aluste seaduse tähe ja vaimuga. Lähtuti ka sellest, et suurte sotsiaalsete konfliktide oht põhiteksti järgimisel tundub olevat oluliselt väiksem kui alternatiivi puhul.

Juhataja

Tundub, et selline üksmeel ei ärgita ka saadikuid sõna võtma. Kas võime panna alternatiivi hääletusele? (Hääled saalist.) Hääletame läbi, siis on küsimus selge. Palun, kes on antud punktis alternatiivi poolt? Palun hääletada! Selle variandi poolt on 4 saadikut, vastu on 49, 1 jääb erapooletuks. Seega on toetust leidnud komisjoni seisukoht. Läheme edasi. Järgmine on § 8.

K. Kama

§ 8 lõige 4. Kui maal on ehitatud hooned alaliseks elamiseks, siis on praeguses projekti redaktsioonis antud hoonete omanikele õigus välja osta kuni 2 ha maad hoonete ümber. Lõige 4 käsitleb seda konfliktsituatsiooni, kui hoone omanik tahab maad osta rohkem kui 2 ha, tähendab, tahab saada kogu talumaad ja samal ajal tahab ka endine omanik saada maad tagasi.

See on võib-olla kõige raskem poliitiline otsus üldse, mis Ülemnõukogul teha tuleb, sest ükskõik kumbapidi me otsustame, neid inimesi, kes küllaltki süütult kannatada saavad embakumba otsuse puhul, on paratamatult nii ühel kui teisel pool. Ja meie komisjon toetab praegu põhivarianti, see tähendab, et hoone omanikul oleks õigus välja osta kogu maa ning endisel maaomanikul oleks siis võimalus saada maa eest kas kompensatsiooni või asendusmaa mõnda teise kohta. Aga nagu te näete ka hääletustulemusest, ei ole see komisjoni seisukoht sugugi üksmeelne. Aga praegu on niimoodi fikseeritud, komisjon on põhiteksti poolt.

J. Telgmaa

Maaelukomisjon on ka siin omandi- ja maareformi komisjoniga ühel nõul. Ei tahaks kinni hoida suurusel 2 ha, sest see maareformi seadus ei sisalda talu mõistet. Talu mõiste võib siin asja ära muuta, kuid nii nagu siin kirjas on, on võimalik hääletada ainult põhivariandi poolt.

J. Raidla

Valitsus on järjekordselt mõlema komisjoniga ühel nõul, toetades põhivarianti ja leides, et see on päris paindlik tasakaalumehhanism endiste omanike ja praeguste hoonete omanike ning maakasutajate õiguste tasakaalustamisel.

I. Hallaste

Lugupeetud kolleegid, lugupeetud spiiker! Ma tahaksin nõustuda härra Kaido Kama arvamusega, et on tegemist väga tõsise poliitilise otsusega, mille me praegu vastu võtame. Kas me eelistame endist maaomanikku ja lähtume eelkõige tema õigusest või lähtume inimesest, kes on maa peale ehitanud maja ja ei ole arvestanud sellega, et ta saab mingi talu tagasi. Kes saab talu tagasi, sellel talu taastatakse niikuinii, sellel maa jääb alles vastavalt taluseadusele. Selle kohta on teised paragrahvid. Nüüd aga, kui me taastame omandiõigust, tuleks meil lähtuda ikkagi endiste maaomanike õigusest. Ja sellele inimesele, kelle majad seal peal asuvad, jääb rohkem kui talle krundiks eraldati, talle jääb 2 ha. Mõtelgem selle peale. Ja ma kutsuksin üles hääletama alternatiivi poolt. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Rohkem arvamuseavaldusi ei ole. Paneme hääletusele.

K. Kama

§ 10 lõige 1 puudutab maa kaasomandi võimalikkust. Praeguse seaduseelnõu järgi on maa tagastamise või ostu eesõiguse andmisel küllaltki määrav osa hoonetel. Hooned võivad olla ja on väga tihti mitme füüsilise isiku kaasomanduses. Lõige 1 põhitekst ütleb, et kui hoone on mitme füüsilise isiku kaasomanduses, siis läheb ka maa nende kaasomandusse, kusjuures isikul, kellel ei ole õigust taotleda maa tagastamist, on õigus oma osa väljaostuks. Alternatiiv ütleb seda, et kaasomandisse võib minna ainult elamukrunt, aga ei või minna põllumajandusmaa. See tähendab, et lõige 1 toodud reegel kehtiks ainult linnades ja väljaspool linnu kuni 2 ha suuruse maa suhtes. Ja komisjon on alternatiivi poolt, see tähendab, et lubada maa kaasomandit ainult kuni 2 ha maa suhtes, mis on ümber hoonete. Põhjenduseks on see, et kui me põllumajandusmaa viime kaasomandisse, siis tekib jälle see probleem, et teatud mõttes kolhoosikord meil jätkub, meil ikkagi ei teki tegelikku omanikku, kes vastutaks ja oleks peremees. Nii et komisjon on alternatiivi poolt.

J. Telgmaa

Ka maaelukomisjon on siin alternatiivi poolt. Oleme täiesti vastu põllumajandusliku maa kaasomandile.

J. Raidla

Valitsus antud alternatiivi spetsiaalselt ei hääletanud. Küll aga arutas valitsus kaasomandi probleemi tervikuna ja asus seisukohale, et kaasomandit tuleb võimalikult minimaalses mahus rakendada, kui see samm on mõõdapääsmatu. Seetõttu võin ma valitsuse nimel toetada alternatiivi, nii nagu tegi seda omandi- ja maareformi komisjon.

Juhataja

Täna! Tundub, et rohkem arvamuseavaldajaid ei ole, asume hääletama. Kes on § 10 p. 1 alternatiivi poolt? Palun hääletada. Selle poolt on 48 saadikut, vastu on 4, kaks on erapooletud. Alternatiiv leidis toetust. Asume nüüd § 17 käsitlemisele.

K. Kama

§ 17 käsitleb piiranguid maa tükeldamisel. Ja põhitekst ütleb, et maad ei tohi tükeldada väiksemateks tükkideks kui seda on 10 ha, ükskõik kas tegemist on maa jagamisega pärijate vahel või maa jagamisega mitme taotleja vahel, kellest üks võib olla endine maaomanik, teine praegune hoonete omanik, ja kõik muud variandid, mis on võimalikud. Kuna on selge, et 10

ha on teatud määral laest võetud arv ja Eestis on piirkonniti tingimused väga erinevad, siis on lõikes 3 ette nähtud võimalused, et Eesti Vabariigi Valitsus võib erinevatele piirkondadele kehtestada erinevaid piirsuursusi ning samuti üksikjuhtudel lubada sellest normist erandeid. Alternatiiv ütleb, et jätta kogu käesolev paragrahv seadusest välja, see tähendaks, et maa tükeldamisel üldse mingeid piiranguid ei ole. Komisjoni hääled jagunevad enam-vähem pooleks, ühe häälega on komisjon alternatiivi vastu. Tõepoolest on võimalik tuua mõlemalt poolt poolt- ja vastuväiteid. Kui me loobuksime tükeldamise piirangutest, siis oleks palju hõlpsamini lahendatavad need tülid, mis tekivad pärijate vahel, eri maa taotlejate vahel jms. Oleks võimalik maa nende vahel tükeldada, ilma et peaks langetama selge otsuse kas ühe või teise kahjuks, aga häältega 7 : 6 on komisjon alternatiivi vastu ja põhiteksti poolt.

J. Telgmaa

Üldiselt ühineb ka maaelukomisjon siin omandi- ja maareformi komisjoni ettepanekuga või valikuga. Kuid peab ütlema, et § 17 1. lõige on täiesti hea, aga 2. ja 3. lõige on küsitavad ja kui maa antakse valla omandusse, siis oleks muidugi õige see paragrahv välja visata. Kuna me jõuame selle alternatiivini alles kusagil tagapool, siis praegu peame paratamatult selle paragrahvi sisse jätma. Selles mõttes on maaelukomisjon sellesama ettepaneku poolt, mille tegi praegu Kaido Kama.

Juhataja

Täna! Milline on valitsuse seisukoht? Palun, härra Raidla.

J. Raidla

Valitsus on põhiteksti poolt ja alternatiivi vastu. Ja ma pean ütlema, et selle otsuse valitsus langetas väga suure tundesügavusega.

Juhataja

Täna! Tundub, et arvamusi rohkem ei ole. Võime panna ka selle punkti hääletusele. Palun, kes on § 17 alternatiivi poolt? Palun hääletada! Alternatiivi poolt on 24 saadikut, vastu on 26 saadikut, erapooletuid on 6. Alternatiiv toetust ei leia. Ja lõpuks § 27.

K. Kama

§-s 27 on kaks alternatiivi, küsimus on teises alternatiivis. Kui me võtsime vastu omandireformi aluste seaduse, siis me otsustasime, et kogu reform toimub niimoodi, et

kõigepealt riik piiritleb selle vara, mis jääb tema omandusse, ülejäänud vara läheb kõik munitsipaalomandusse, mis vastavalt ühe või teise haldusüksuse territooriumil asub, kusjuures kohalikule omavalitsusele läheb samal ajal üle ka selle õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise kohustus ning samuti erastamiskohustus, riiklikult ettenähtud kohustus. Meie komisjon leidis, et maa puhul niimoodi toimida ei saa. Ja kui meil omandireformi aluste seaduses oli öeldud, et riik piiritleb vara, mis jäi tema omandusse ning lisaks ka, mis erastatakse riiklike erastamisprogrammide kaudu, siis see tähendakski, et me võiksime käsitleda praegu maad kui sellist ressursi, mis erastatakse riiklike erastamisprogrammide kaudu. Siin on ka olemas mitmeid poolt- ja vastuväiteid. Alternatiivi poolt, s.t. anda ikkagi vaheastmena munitsipaalomandusse ka maa, räägib see, et kui vallad ei oma otsustusõigust nendes olulistes küsimustes, siis me tegelikku omavalitsust kunagi välja ei kujundagi. Sellest hoolimata meie komisjon siiski leidis, et reformi perioodil peaks kogu maa liikuma nii-öelda riiklikult paikapandud ühtsete reeglite järgi, ja pärast seda, kui see reform on toimunud, kui igal maatükil on olemas omanik, võiks see kohaliku omavalitsuse õigus otsustavalt suurendada maa ostu-müügi küsimustes. Siis võiks kohalik omavalitsus panna tingimusi ostu-müügi juures, kasutada oma eelisostu õigusi, öelda, et nüüd müüakse ainult sellele isikule, kes hakkab teatud maad kasutama kindlal sihtotstarbel jne., jne. Nii et komisjon on küllalt üksmeelselt põhitekti poolt ja alternatiivi vastu.

J. Telgmaa

Häältega 5 : 4 on maaelukomisjon siin teise alternatiivi poolt. Peame seda üldse väga põhimõtteliseks ja kõige raskemaks sõlmküsimuseks selles seaduses, sest see on küsimus sellest, kas maainimesest saab oma maa peremees või mitte. Maa tuleb anda munitsipaalomandusse ja loomulikult peab vallal olema ka kohustus selle tagastamiseks endisele omanikule. See maa muidugi võiks ka riigilt otse üle minna, selles polegi eriline küsimus, kuid eriti oluline on see, mis saab ülejäänud maast, millele endised omanikud ei pretendeeri. Kui see ülejäänud maa ei lähe munitsipaalomandisse, siis tähendab see seda, et mingile riiki esindavale organile, see on bürokraatidele jääb õigus maade jagamise sekkuda. Peame õigeks, et riigiorganitele jääks õigus ja kohustus kontrollida, kas vald maade suhtes seadusi täidab, et munitsipaalomandus maale ei tähenda vallale vabadust teha maaga, mis pähe tuleb. Vald saab ikkagi kasutada ja käsutada rangelt seadusi täites, kuid vald külainimeste esindusena peab olema omanikuna kaitstud kas või selle eest, et riik selle või teise küla maid väga tõsise põhjusega ei võtaks, ei kasutaks neid küla huvide vastu.

Teine tähtis aspekt on sotsiaalne kontroll. Maa on alati tüliobjekt ja valla volikogu, kuhu on valitud inimesed oma külast, on pidevalt avalikkuse kontrolli all ja see on vahest kõige tugevam garantii korruptsiooni vastu, mille eest maavõtja linnast on hoopis vähem kaitstud.

Kui maa on valla omanduses, siis saab olenevalt konkreetsest olukorrast lahendada sellesama täpse maa suuruse (kuni 2 hektarit) ja maa tükeldamise küsimused kas nii või naa. Ei ole mõeldav, et mingisuguse seadusega Eesti väga mitmekesistes loodustingimustes oleks võimalik niisuguseid asju paika panna. Maakomisjon pooldab teist alternatiivi.

J. Raidla

Valitsus on tõsiselt detsentraliseerimispoliitika pooldaja ja ei toeta antud küsimuses omandi- ja maareformi esimehe seisukohta, kuivõrd see viiks valitsuse võimuvolituste pädevuse liialt suurendamisele. Valitsus toetab alternatiivi, andes otsustusõiguse, mõistagi Ülemnõukogu poolt vastuvõetud seaduse raames, omavalitsustele.

L. Hänni

Lugupeetud juhatus! Kui lähtuda põhimõttest, et omanikul on oma vara valdamise, kasutamise ja käsutamise õigus, siis maa andmine vahepeal munitsipaalomandusse ei tähenda ju sisuliselt midagi, sest me ütleme kohe sellele omanikule, mida tuleb teha selle varandusega. See on asjatu vaheetapp. Maareformi saab läbi viia ka riiklikult vastuvõetud seaduse alusel, ilma et vahepeal tema omandivormi muudetaks. Nii et ma ei saa seda alternatiivi kuidagi toetada. Aitäh!

A. Tamm

Lugupeetud kolleegid! Samal põhjusel, millest rääkis proua Liia Hänni, olin ajutise omandi- ja maareformi komisjoni seisukoha poolt. Ja maaelukomisjonis olin nende 4 hulgas, kes vastu olid. Ma arvan sedasama, et ei ole vaja kunstlikult tekitada vahepealset peremeest, sest igapäevases elus esineb siis kindlasti tegelikele omanikele tagastamisel lisatingimuste esitamist. On ju nii, et igaüks püüab siiski matti võtta ja küll ta ka paragrahvi vahelt selle tühimiku leiab, kuidas seda teha. Samas ei tohiks karta, et vald jääb maareformi käigus kõrvale. Kindlasti jäävad temale omad õigused ja ka kohustus maareformi koha peal tegelikkuses läbi viia. Minu arvates on siin teisel alternatiivil suur oht, kui me selle poolt peaksime hääletama. Aitäh!

H. Peterson

Lugupeetav juhataja, head kolleegid! Nagu te kuulsite, maaelukomisjonis siiski väga üksmeelne see otsus ei olnud. Munitsipaalomandi kohta jagunesid hääled 5 : 4. Kui me aasta tagasi kavandasime maareformi ja maale oli 4 omandiliiki, siis väga paljud selle ala spetsialistid arvasid, et munitsipaalmaomandit ei ole üldse mõtet tekitada. Mõnes mõttes see sarnaneb vene küla kogukonnale või "obštšinale", mis viib meid Stolõpini-eelsesesse perioodi. Ja tagasi sellesse nn. kolhoosisüsteemi halvemas mõttes. Vald on täielikult ikkagi ka valitsuse täidesaatev organ, kes ka peab seadust täitma ning igatpidi valdab ja vastutab riigi maa eest. Ja eestlastel ongi riigi maa ja riigi metsa vastu natuke suurem aukartus. Nii et ma igal juhul pooldaks ja soovitaks pooldada ikkagi seda varianti, mis viib isiksuse omandile. Aitäh!

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu! Ma arvan, et siin ei tasu eriti eufooriasse langeda ega Stolõpini või vene kogukondi meenutada. Eestimaa talupoeg ei ole seda vene kogukonda kunagi pooldanud. Meil oli hiljaaegu Lohusalus nõupidamine, kus arutati valitsuse poolt esitatud põllumajanduse kontseptsiooni. Seal kerkis üles selline küsimus, et seda kontseptsiooni ei saa üldse rakendada, kui maal ei ole käiku pandud omavalitsused. Ja jäigi selline seisukoht, et kõigepealt tuleb kiirendada omavalitsuste tegutsema hakkamist. Kui meie omavalitsused ei tegutse, kui me jätame selle maareformi kuskile riigiameti teha, siis on karta, et see maareform jääb väga pikalt venima. Kohapeal on inimesed, kes teevad maareformi ära. Et seal seadusest mööda ei hiilitaks, selleks on olemas riigil maa-ametid, on olemas prokurörid, kes valvavad seaduste täitmist. Kardetakse lihtsalt seda, et maal on nagu kolhoosivõim praegu, et esimehed hakkavad jälle maad jagama. Kas me siis maainimest või ka tulevikus talupoegi ei usaldagi enam jagama? Kõige õigem on ikkagi, kui kohalikud inimesed panevad ise oma asjad paika, teavad täpselt ära, kuidas asi on. Sellepärast mina toetan maaelukomisjoni enamiku seisukohta alternatiivi kasuks.

U. Uluots

Kes on elanud maal ja maal kasvanud, see tunneb meie maainimeste psühholoogiat, teab, et maa on kõige kallim vara, teame ka seda, kuidas öösel salaja käidi piirikivisid teise kohta tõstmas. Maakülas ja vallas on selle küla ja valla probleem, mitte Toompea ja Tallinna probleem. Ja kui me võtaksime praegu sellise otsuse vastu, et kuskil väga kaugel hakatakse reformi läbi viima, kuskil metsakülas, siis oleks see ausalt öelda psühholoogiline kuritegu

nende inimeste vastu, kes seal elavad. Maa peab olema valla oma ja vald peab teda jagama ja ma hääletan selle poolt.

A. Käärma

Lugupeetud spiiker, tundub, et me hakkame siin üksteist juba kordama. Kohalik omavalitsus, vald selle juures peab kõige tõsisemalt osalema maareformi elluviimisel. Kui ta seda ei tee, siis ei tule sellest maareformist ka midagi välja. Nii suurt aparaati kusagil mujal luua, kas või Maa-ameti juures, ei ole lihtsalt võimalik. Ja kui me praegu juba käsitleme kohalikku omavalitsust, neid volikogusid kui mingit kahtlast elementi, miks me siis neid üldse moodustame, võib-olla peatame selle haldusreformi ja saadame siit ühed korralikud komisjonid, kes jagavad maa ära. Ärme ikka niimoodi asjale läheneme! Sellepärast ma arvan, et kohalik omavalitsus peab kõige tõsisemalt sellega tegelema ja ta on kohaliku rahva silma all. Ma arvan, et seal on suurem jagu siiski neid inimesi, kes on ise ka kas õigusjärglased või omanikud, mitte tulnukad kusagilt. Sellepärast tuleks neile see õigus anda. Nad ei muutu maa peremeesteks, nad lihtsalt on tööorgan, kes seda maad tagastab omanikele. Tal on see kohustus ja riigiorganid peavad jälgima, et ta seda kohustust korralikult täidab. Muud midagi. Aitäh!

U. Anton

Lugupeetud kolleegid! Võib-olla aitab teid otsustada, kui ma toon ühe näite. Mul oli täna pikem jutuaajamine Viljandi Põlluameti juhatajaga, tal on värsked andmed, rajoonis on mitmes majandis läbi viidud konkreetsed uurimused, kui palju on neid, kes maad tagasi soovivad. Ja praegune pilt näitab, et selle peale ei lähe üle 30% majandi maast. Kui me tõesti siit Toompealt seda järelejäänud 2/3 maa igas piirkonnas või vallas hakkame kamandama, siis me küll vist kaugele ei jõua, nii et paratamatult see otsustamise õigus peab jääma vallale. Ma usun, et ei maksa karta, et vald takistab omandiõiguse taastamist.

T. Mets

Kas alternatiivi puhul oleks võimalik üks väike parandus? Nimelt siin alternatiivis on kirjutatud: "Anda ka maakondade ja valdade munitsipaalomandusse kogu nende halduspiiridesse jääv maa, välja arvatud ..." Nüüd paneme selle "välja arvatud" asemele "kaasa arvatud". "... riigi omandusse jäetav maa koos tagastamise, asendamise ja erastamise kohustusega." Ja selle all on mõeldud just seda, et kuna tekib kindlasti reservmaad, mida oleks vallal palju otstarbekam ära jaotada.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Ma olen endale arusaadavaks teinud, et maa saab olla ainult rahvuslik omand ja ka eraomanduses, et muud vahepealsed omandusliigid on n.-õ pseudoomanduses. Minu meelest ei takista see, kui see maa läheb riigi kaudu tagasi, vallal tegutsemast kui kohalik omavalitsus. Minu arvates siin mingit vastuolu ei ole. Kuid maa on niivõrd suur väärtus, et seda peab siiski riiklikult tegema. Ja mulle jääb arusaamatuks valitsuse seisukoht, et kõige lihtsamad asjad tahab riik ise teha, aga maa kui kõige tähtsama ja keerulisema probleemi tahab sokutada, nagu öeldakse, alla. Aitäh!

H. Peterson

Lugupeetav juhataja, head kolleegid! Ma tahaksin jätkata sealt, kus härra Kalju Koha lõpetas. Palun ikkagi mitte segamini ajada, keegi ei võta vallalt ära otsustusõigust ja kohustust, need jäävad talle. Ja mitte segamini ajada omaniku küsimust. See on teine asi. Ja veel tasuks mõelda, kolleegid, mis võib juhtuda, kui me anname maa munitsipaalomandusse. Kirde-Eesti, Paldiski, Paldiski ümbruse jne. suhtes on meil juba kogemusi – mõelgem sellele.

A. Tamm

Lugupeetud kolleegid! Mitmete eelkõnelejate sõnavõttudes oli pandud nagu kokku 2 terminit, see on tööorgan ja maa peremees. Me räägime siin praegu munitsipaalmaa tekkimisest, aga selle all mõtleme maareformi läbiviimist ja selle korraldamist. See on hoopis teine paragrahv, see on paragrahv 39, kus on maareformi läbiviimise kord. Ja ta on tõesti jäänud ainult ühe lõiguga, vahepealses redaktsioonis oli ta tunduvalt rohkem lahti kirjutatud. Ja kui seda peetakse vajalikuks, siis tuleks seda teha sealsamas §-s 39. Aga me praegu räägime peremehe probleemist. Ma tahan teile meelde tuletada, et igal Eestimaa maalapil oli ju kunagi peremees. Ja täna me lähtume sellest seisukohast, et taastame nende peremeeste õigused ja sinna ei ole vaja kunstlikult tuua peremehe staatuses ilmtingimata valda tagasi, et hakata õigele peremehele siis peremehe õigused tagasi andma. See on minu arvates absurd. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, tundub, et seisukohad koos põhjendustega on piisavalt selged ja valiku tegemine on võimalik. Asume hääletama. Palun, kes on selle poolt, et § 27 p. 4 toetada teist alternatiivi – maa munitsipaalomandit. Palun hääletada! Kes on alternatiivi poolt? Alternatiivi poolt on 28, vastu on 23 saadikut, 4 on erapooletud. Alternatiiv leiab toetust. Sellega on põhialternatiivid

läbi hääletatud. Kas härra Kama või härra Telgmaa soovib meie järgneva töö korraldamise suhtes sõna? Palun, härra Kama.

K. Kama

Ma loodan, et me jõuame uue redaktsiooni esitada tuleval nädalal Ülemnõukogule. Praegu ma teeksin ettepaneku katkestada teine lugemine kuni järgmise istungjärguni.

Juhataja

Tänan! Palun, kes on selle poolt, et katkestada maaseaduse teine lugemine kuni järgmise istungjärguni? Palun hääletada! Poolt on 56 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 2. Lugemine katkestatakse. Suur tänu, kolleegid! Kuulutan tänase istungi lõppenuks. Homme on, nagu ikka, istungi algus kell 10. Head tervist!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

49. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

17. september 1991

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund

Juhataja (M. Lauristin)

Lugupeetud Ülemnõukogu, alustame 49. istungjärgu teist istungit. Täna on meil põhiküsimuseks Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund, aga enne registreerime oma kohaloleku. Palun! Kohal on 69 saadikut, puudub 34. Alustame infotunniga. Kõigepealt ma paluksin kõnetooli rahandusministri asetäitja härra Vinnali, et vastata saadikurühma "Võrdsete õiguste eest" küsimusele üleliiduliselt eraldatud rahade kasutamise kohta.

A. Vinnal

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Saadikurühma "Võrdsete õiguste eest" järelepärimine meie vabariigi valitsusele on dateeritud 13. augusti kuupäevaga ja käsitleb põhimõtteliselt nelja küsimust.

Esiteks on seatud küsimus, et Liidu Ülemnõukogu otsusega 10. aprillist kinnitati määrus abinõude kohta naiste olukorra, emaduse ning laste ja perekonna olukorra parandamiseks ja et selle määruse kulud hõlmavad 21 miljardit rubla. Vabariigi valitsus võttis 28. septembril 1990. aastal vastu määruse nr. 199 lastega perekondade sotsiaalse kaitse ja toetamise kohta. Ja tahetakse teada, mis allikatest ja kui suures summas kavandatakse selle määruse täitmine. Vahepeal veel niipalju, et Liidu Ülemnõukogu otsuse täitmiseks vabariik vahendeid saanud ei ole, sest meil on oma sotsiaalhoolekandesüsteem, meil on oma sotsiaalfond, mille kaudu kaetakse nimetatud määruse kulud. Nii on tänavu planeeritud katta ühekordse sünnitoetuse puhul 4,6 milj. rbl. ulatuses, toetus vallasemadele ja paljulapselistele perekondadele 10,6 milj. rbl. ulatuses, lapsetoetusi – lapse kuni 1,5 aastaseks saamiseni – 23,8 milj. rbl. ulatuses, toetusi lasteasutuses mittekäivatele lastele 19,1 milj. rbl. ulatuses, toetusi eestkoste all olevatele lastele 1 milj. rbl. ulatuses ja veel terve rida selles määruses toodud toetuste liike. Küsimus oli, milline on jaotusmehhanism. Need toetused makstakse välja sotsiaalfondi vahenditest ja vahendid laekuvad sinna sotsiaalmaksust. Liidu vahenditest neid toetusi välja ei maksta. See oleks vastus esimesele küsimusele.

Teiseks on saadikugrupilt küsimus Liidu Ülemnõukogus vastuvõetud otsuse kohta. See on Liidu valitsuse prognoos majanduse funktsioneerimisest 1991. aastal ja Liidu riigiplaanist 1991. aastal, mis on avaldatud "Izvestijas" 17. jaanuaril 1991, kus oli kirjas, et selles otsuses toodud abinõude elluviimiseks kavandatakse Liidu eelarvest ja teistest allikatest kokku 47,6 milj. rbl. Küsimus oli, kuidas kavatseb meie vabariik kasutada neid vahendeid? Siin on vastus ainult üks: selle otsuse alusel meie vabariik vahendeid ei saa, sest kõik oma plaanid ja kulud me katame oma vabariigist laekuvate tuludega.

Kolmas küsimus puudutab kauplemist kommertshindadega. Ja pannakse ette, et oleks igakuine aruanne, kusjuures see tuleks avaldada pressis eesti ja vene keeles. Samuti see, kuhu on kommertshindadega kauplemisest laekunud tulud suunatud. Ja on välja pakutud järgmised vajadused. Esiteks, tervishoiule (meditsiinitehnika ostmine, ravimite ostmine, ehitus jne.).

Teiseks, haridusele (koolide varustamine inventariga, samuti mitmesuguste olümpiaadide kulud).

Kolmandaks, linna vajadusteks (elamute remont, teede remont jne.)

Ja neljandaks, sotsiaalne programm. Siin võib öelda veel niipalju, et kommertshindadega kauplemisest on eelmisel aastal riigieelarvesse laekunud tulu 10,8 miljonit rubla. Käesoleva aasta 1. septembri seisuga on laekunud 34,2 milj. rbl., kusjuures alkoholsete jookidega kauplemisest laekunud tulu jaotatakse proportsiooniliselt 50% riigieelarvesse ja 50% kohalikesse eelarvetesse. Tööstuskaupade kommertshindadega kauplemisest laekunud tulu jaotatakse

natuke teistmoodi. Siin 50% laekub riigieelarvesse, 40% kohalikesse eelarvetesse ja 10% kaubandusorganisatsioonile. Mismoodi neid vahendeid kasutatakse? Selle osa kasutamise, mis laekub kohalikku eelarvesse, otsustab kohalik volikogu ja meil siin midagi ette kirjutada kohalikele volikogudele selles suhtes ei ole. Need summad, mis laekuvad riigieelarvesse, kajastuvad riigi tulude üldises laekumise plaanis ja kulutatakse vastavalt teie endi poolt kinnitatud riigieelarve seadusele 1991. aasta kohta, aga samuti lisaeelarve seadusele. Kuna need summad on suhteliselt väikesed, võrreldes riigieelarve tulude üldise laekumisega, siis meie arvates ei ole mõtet näidata, et näiteks tervishoiukuludest (mis moodustavad kümneid ja kümneid miljoneid rublasid) kaks miljonit rubla kaetakse just nimelt kommertshindadega laekunud vahendite arvel. Riigieelarves ei ole tuludel märki küljes, et kindla tuluallika tulud suunatakse mingi kindla sotsiaalse kulu katteks. Jaotamine käib üldises korras.

Ja neljas küsimus. Viimasel ajal on vastu võetud määrusi kompensatsioonide väljamaksmise kohta elanikkonna teatud kihtidele. Kui palju raha on juba kulutatud ja millised on katteallikad, mis ootab meid edaspidi? Käesoleval aastal, nagu te teate, oli riigieelarves ette nähtud kompensatsioonide väljamaksmiseks 315 miljonit rubla, see tähendab, need vahendid kanti üle sotsiaalfondi ja väljamaksmine käis sotsiaalfondi kaudu. Lisaeelarvega nähti ette täiendavalt kompensatsioonide maksmiseks kanda sotsiaalfondi 260,4 milj. rbl. Ja nagu te teate, IV kvartalis on kavandatud tõsta lastele makstavat kompensatsiooni 100 rublani senise 70 rbl. asemel, mittetöötavatele pensionäridele suurendatakse kompensatsiooni 120 rublani senise 70 rubla asemel. Ja kokku moodustavad tänavu mitmesugustele kompensatsioonidele väljamakstavad summad loodetava täitmise järgi 756 milj. rbl. Sellest enamus tuleb riigieelarvest, mis kantakse üle sotsiaalfondi. Mis saab edaspidi, selle kallal töö praegu käib ning üheaegselt järgmise aasta riigieelarve seaduseelnõu esitamisega esitatakse ka ettepanekud, mis puudutavad järgmist aastat. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Küsimuste esitamise võimalus on kõigepealt endise saadikurühma "Võrdsete õiguste eest" liikmetel, siis teistel. Tundub, et küsimusi ei ole. Aitäh, härra Vinnal.

Teisena ma palun vastama sotsiaalministri härra Kuddo, kellele rahvasaadik Juhan Telgmaa on esitanud küsimuse sissetulekute suuruse erinevusest maa- ja linnainimeste vahel.

A. Kuddo

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud rahvasaadikud! Püüaksin lahti mõtestada mõningaid aspekte palkade dünaamikast käesoleva aasta jooksul. Jutt on konkreetselt põllumeeste palkadest.

Täpsustame kõigepealt, milline on viimaste statistiliste andmete alusel keskmine palk vabariigis teises kvartalis 1991. Riigisektoris oli see 554,6 rbl., kolhoosides 485,8 rbl. – erinevus kusagil ca 60 rbl., sovhoosides 437,7 rbl., erinevus umbes 120 rbl. Tõesti, riigimajandite palgad on mõnevõrra maha jäänud riigisektori keskmistest palkadest. Siin tuleb arvestada taolisi tegureid, et ka põllumajanduses on toodangu langus olnud kõige suurem. Liha ja piima osas 25–15% langust. Samal ajal statistika andmetel on töötajate arv majandis isegi kasvanud. Mina ei tea niisugust majandusseadust, kus toodang järsult langeb ja samal ajal palk isegi jätkab kasvamist. Tegelikult on see täielikult absurdimajandus. Kuid täna on meil tegemist inflatsioonilise tulude kasvuga ja seda mitte ainult põllumajanduses, vaid kogu majanduses tervikuna. Kuid tuleb arvestada ka põllumeeste teisi tulusid, mis on järsult kasvanud. Näiteks, kui 1989. aastal said maainimesed põllumajandussaaduste müügilt 265 milj. rubla, siis ainuüksi 1991. aasta II kvartalis oli see summa 238 milj. rubla. Praktiliselt sama suur summa kvartali jooksul, kui oli 1989. aasta jooksul kokku. Tuleb ka arvestada põllumeeste teisi tulusid. Nii näiteks teame, et majandid müüvad oma töötajatele põllumajandussaadusi tunduvalt odavamate hindadega, kui seda on täna müügil kauplustes. Ka see on põllumeestele täiendav reaaltulude allikas. Teatavasti 1. juulist viidi sisse vabad hinnad liha- ja piimatoodetele. Meie oleme teinud arvestuse, et see võimaldab tõsta põllumeeste keskmist palka umbes 200 rbl. võrra. Ma arvan, et see suurel määral lahendab ka põllumeeste palkade tõstmise küsimuse, kuigi ma arvan ka, et põllumajandus on üks esimesi sektoreid, kus võivad juba tekkida ka teatud piirid palgatõusule üldse, kuna turg lihtsalt ei võta toodangut kõrgemate hindadega vastu. Aga taolist situatsiooni me olemegi taotlenud, kaasa arvatud ka vabade hindade sisseviimist. Ma tooksin teile veel ühed andmed, mis kinnitavad, et põllumajanduses on võimalik korralikult teenida. Teatavasti käib meil praegu valikuuring talude tulude kohta ja esimese poolaasta andmed kinnitavad, et vaatluse all oleva 30 talu puhastulu poolaasta jooksul kõigub 7000 – 35 000 rubla piires, tunduvalt üle vabariigi keskmise tulu. Nii et talud – uus sektor põllumajanduses – on täiesti majandamisvõimelised, suudavad katta oma kulud ja saada küllalt märkimisväärset tulu. Ilmselt on see ka üks põllumeeste ja maainimeste täiendavate tulude ja üldse tulude saamise väga oluline allikas. Nii et täna toimub kogu majanduses tervikuna küllaltki vastuolulisi protsesse tulupoliitikas. Seoses Eesti Vabariigi iseseisvumisega tuleb meil ilmselt ümber vaadata ka meie strateegia tulupoliitikas. Ma mõtlen, et just inflatsiooni pidurdamise või piiramise programmi on meil vaja hakata välja töötama, sest nii nõrga valuutaga nagu rubla ei ole muidugi võimalik tulevikus majandusreforme ellu viia, kaasa arvatud ka oma raha sisse viia. Nii et ilmselt järgmise aasta eelarve koostamisel ja üldse majandusstrateegia väljatöötamisel meil on vaja

hakata natukene muutma prioriteete ka tulupoliitikas. See, mis eile oli õige – inflatsiooni ennetamine, võrreldes teiste vabariikidega –, võib täna või lähitulevikus hakata ka meile kätte maksma. Sellega ma lõpetaksin.

T. Made

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud härra minister! Kuna jutt on palkade peale nii või teisiti juba läinud, toon teieni tänasest "Postimehest" sotsiaalminister Kuddo sõnad, et vaja Eesti Vabariik üles ehitada ja tuua riigiametisse võimalikult palju noori kvalifitseeritud töötajaid. Sotsiaalminister Kuddo ei pea normaalseks seda, et Ülemnõukogu saadikud saavad rohkem palka kui ministrid. Niisiis mul on teile nüüd niisugune palve, et teeksite või esitaksite meile niisuguse esialgse nimekirja Eesti Vabariigi ametiisikutest või ükskõik kellest, kes peaks saama kõige rohkem palka ja sealt allapoole paneksite siis Ülemnõukogu saadikud selles nimekirjas ühest kuni sajani teatud koha peale. Aitäh!

A. Kuddo

Kõigepealt niisugune üldine märkus, et ka valitsus ja sotsiaalministeerium ei pidanud seda õigeks. Täna tuleb riigiparaati tõesti tuua kvalifitseeritud töötajaid ja nendele tuleb korralikult maksta. See puudutab kogu riigiparaati. Ja tõesti me oleme täna saavutanud riigiparaadi töötajate palkade mõningase ennakkasvu. See käib nii valitsusaparaadi kui ka Ülemnõukogu saadikute kohta. Mina ka leian, et ka Ülemnõukogu saadikutele on vaja kompenseerida see töö väärikalt, on vaja korralikult tasustada, kuid siin on jutt sellest, et meil on tekkinud ikkagi teatud disproportsioonid töötajate palkades riigiparaadi siseselt, ja seetõttu me oleme nüüd välja pakkunud uue palgaastmestiku süsteemi, mida eile valitsus arutas ja võttis vastu. Jutt on just palgaproportsioonide n.-ö. enam-vähem paikapanemises. Siin võib tuua teatud analoogiat teistest riikidest, sest meil tuleb see süsteem alles luua. Ma olen ise seda asja natukene uurinud. Näiteks Soomes on parlamendisaadiku palk 15 000 – 19 000 marka, kusjuures sellest palgast 36–56% on maksuvaba, sõltuvalt sellest, kui kaugel saadik elab Helsingist. Ministri palk on umbes 36 000 ja peaministri palk 20% kõrgem kui ministril, kõige kõrgem on siis presidendi palk, vist 445 000 marka aastas, maksuvaba. Nii et umbes sellised on meie naabrite proportsioonid.

Rootsis on enam-vähem sama. Parlamendisaadiku palk on 22 000 krooni kuus, lisaks ta võib saada kuni 7000 krooni kompensatsiooni sõidu- ja muude kulude katteks. Ministri palk on 42 000 krooni. Umbes 1 : 2 on ministri ja saadiku palga suhe meie naaberriikides. Nüüd, milles on meie arvates küsimus? Viimase palgatõusuga paigutati peaministri palk

Ülemnõukogu juhataja asetäitja palga tasemele, aga küsimus on selles, et kui Ülemnõukogu määrab peaministri palga, siis ta automaatselt määrab ka kõikide allpool olevate riigiametnike palgad, alates ministritest, ministeeriumi aparaadid jne., jne. Siin on tõesti vaja teatud proportsiooni säilitada. Ja eile me otsustasime tõsta riigiaparaadi töötajate palku veel umbes 25% võrra, tänu sellele, et teie kinnitasite lisaelarve seaduses riigitöötajate palga kasvuks mitte 1,5 nagu me esialgu olime planeerinud, vaid 1,75. Praegu on siis peaministri palk umbes Ülemnõukogu juhataja palga tasemel ja ministri palk on umbes 2000 rubla, see on vist Ülemnõukogu juhataja asetäitja tasemel. Ametite peadirektorite palk on täna umbes saadikute palga tasemel, nii nagu me eile valitsuses kinnitasime. Minu arvates see on enam-vähem normaalne proportsioon.

J. Kass

Lugupeetud juhataja, lugupeetud minister! Ma räägiksin ka palkadest. Seoses meie ühiskonna reformiga, uuskapitalistide tekkimisega on meil praegu tekkinud olukord, et juhtkonna palk ületab tööliste palka 5 korda ja isegi rohkem. Kas te peaksite võimalikuks, et praegune sotsiaalministeerium, tulevane tööministeerium hakkaks seda reguleerima oma määrustega nii kaua, kuni on tekkinud need jõud, mis mujal demokraatlikes maades on need asjad paika pannud. See tähendab, ametiliidud.

Näiteks mina pean täiesti lubamatuks praegust olukorda, kus juhtkonna palk on 5-6, isegi 10 korda suurem kui töölistel. See oleks esimene küsimus. Demokraatlikes maades erineb juhtkonna keskmine ja tööliste keskmine umbes 2 korda. Meil praegu see nii ei ole.

Teine küsimus oleks: kas valitsusel on valitsusreformi käigus ette nähtud kuidagi piirata meie praegust brežnevlikku valitsusametnike kaadrit? On palju neid kohti, kus põhitegevuseks on paberit määrada, kohvi juua või lihtsalt linnas ringi jalutada. Aga see on maksumaksjate koorem ja väga raske koorem. Tänan!

A. Kuddo

Kõigepealt juhtkonna palk. Siin on kaks aspekti. Tõesti selle 50 aasta jooksul on meil täna ilmselt esimest korda olukord, kus kvalifitseeritud juhile, tippjuhile on võimalik korralikku palka maksta. Vanasti võis see täiesti tavaline olla, et tööline teenis rohkem kui direktor. Niisugust olukorda ei tunta ju kusagil maailmas.

J. Kass

Ma teeksin vahepeal märkuse, ma mõtlen keskmist, mitte tippjuhi ja töölise vahet.

A. Kuddo

Aga see teine aspekt on täiesti õige, et meil on palgad tänaseks liiga diferentseerunud. Niisugust diferentsi vähemalt meie naaberriikides ei tunta. Miinimumpalga ja enam-vähem normaalse maksimumpalga suhe laias laastus on 1 : 3, 1 : 4. Meil on see vahe läinud juba tõesti väga suureks. Küsimus ongi selles, et meie tööturul ei toimi täna need regulaatorid, mis on mujal välja kujunenud. Ja ka maksusüsteem on küllaltki liberaalne. Meie maksumäärad, ütleme ausalt, on selleks pidurdamiseks ikkagi liiga madalad. Me oleme võtnud üle maksuskaala, mis kehtib arenenud riikides teatud arenguetaapil. Näiteks niisugune näide: USA-s oli 60-ndatel aastatel tulumaksuskaala maksimaalne määr 91%, 1981. aastal veel 70%, vähendasid 50%-ni, alles 1986. aastal viidi tulumaksu ülemiseks maksumääraks 33%. Aga meie võtsime kohe üle arenenud riikide maksuskaala määrad. Seetõttu meil tõesti täna ei ole regulaatoreid, mis piiraksid kõrgete palgade maksmist. Eriti puudutab see isemajandavaid ettevõtteid. Teatavasti valitsus ei sekku nende töösse. Nüüd ongi küsimus selles, et ilmselt tuleb seda reguleerida eelkõige maksudega. Kui meil tekib tõeline tööturg, tekivad töövõtjate ja tööandjate organisatsioonid ja nendevahelised üleriiklikud kokkulepped, siis alles on ilmselt võimalik hakata neid palgaproportsioone reguleerima. Aga täna võib välja pakkuda ainult maksuskaalade ülemiste piiride märgatavat tõstmist. Rohkem meil majanduslikke hoobasid ei ole ja administratiivselt ei saa me reguleerida.

Teine küsimus. Valitsusametnike kaader on meile väga tõsiseks probleemiks. Ausalt öeldes on seda kaadrit äärmiselt vähe. Meil on keskmises ministeeriumis 40-60 ametnikku. Tõesti, ka nendest on töötegijaid suhteliselt väikene osa. Me ei ole tänaste palkadega suutnud luua korralikku kaadrit, sest ettevõtlus oma palkadega läheb paratamatult eest ära. Riigiametnike igale palgatõusule reageerib ettevõtlus koheselt oma palgatõusuga ja me lihtsalt ei suuda konkureerida. Meie peamine töö on täna seadusandluse väljatöötamine. Siin on kõige nõrgem külge, siin on vaja mitte ainult ametnikke, vaid on vaja ametnikke, kes on suutelised looma uut seadusandlust. Ilmselt nende uute palkadega õnnestub mõnevõrra kaadrit juurde tuua. Ausalt öeldes me kõik töötame paljuski entusiasmist. Aga mitte kõik ei ole nõus töötama entusiasmist. Ma ütleksin veel, et me oleme asunud välja töötama ka riigiteenija seadust. Me ikkagi püüame mõnevõrra kompenseerida madalamaid tulusid ka teiste sotsiaalsete toetuste ja hüvedega, nagu see oli ka Eesti Vabariigis omal ajal. Jutt on siin teatud pensionisoodustustest, ilmselt töörežiimist, puhkuse pikkusest, võib-olla tulevad mängu ka mõned teised sotsiaalsed hoovad. Ilmselt ainult palkadega me seda protsessi ei reguleeri. Aasta lõpuks me loodame selle valmis saada. Sellega on küllalt kiire.

A. Käärma

Lugupeetud juhataja, lugupeetud minister! Te võrdlesite palkasid II kvartali kohta. Riigisektoris teenitakse palk välja 8 tunniga päevas ja 5 päevaga nädalas, aga maal on kõige kibedamal tööajal tööpäev 10–12 tundi pikk ja nädal on tavaliselt vähemalt 6 päeva pikk. Kas on korrektne võrrelda sellisel moel palkasid?

Teiseks. Te ütlesite, et maarahval on ka muid sissetulekuid oma abimajapidamisest. Teatavasti toodetakse seal pärast toda ametlikku tööaega. Kas on siis jällegi korrektne võrrelda?

Kolmandaks. Te ütlesite, et majandid müüvad oma töötajatele odavalt paljusid saadusi. Kas te ei tea, et seda teevad ka kõik ettevõtted, kellel seda on võimalik teha, kõik lihakombinaadid, kõik piimakombinaadid, teraviljakombinaadid, nii et see ei ole mitte maainimese privileeg.

Ja viimaseks. Te väidate, et maotöötajate või õigemini majanditöötajate arv on suurenenud, et statistika näitab seda. Valitsus on mures, et statistika ei toimi, et keegi ei anna andmeid. Võib-olla tõesti nende kohta andmeid tuli, aga ma julgeksin väita Järvamaa kogemuste ja andmete põhjal, et see arv ei ole suurenenud. See on küll vähenenud üpris vähe, aga on vähenenud.

A. Kuddo

Ma arvan, et siin ei ole võib-olla mõtet vaielda, nii ühte kui ka teist võib väita. Mis puudutab tööaega, siis tõesti hooajatööd on sellised. Me teame ju väga hästi, et maainimene ei tunne puhkeaega, aga see siiski puudutab teatud osa maotöötajatest ja see puudutab ka ainult teatud hooaega. Aga üldiselt võttes on toodang tõesti oluliselt langenud, töötajate arv on sama või vabariigis tervikuna isegi kasvanud. Siit võib ka teha mõningaid järeldusi, et ikkagi on töökoormus langenud. Tahame seda tunnistada või mitte.

Kuigi me teame väga hästi, et põllumajandustöö on hooajaline, siin ei saa lugeda ainult 8-tunnist tööaega. Kui möödunud aastatega võrreldes on toodang ikkagi langenud nii palju, siis ka töökoormus on langenud, järelikult peab inimestele ka rohkem vaba aega jääma, täiendava töö tegemiseks. Või vastupidi, nad töötavad isegi riigitöö arvel isiklikes abimajapidamistes, sest palk ei võimalda ära elada. Järelikult nad on tõesti hakanud rohkem isiklikus abimajapidamises, aiamaal tööd tegema, selleks et kompenseerida oma reaaltulude langust.

Müük oma töötajatele. Jah, tõesti, lisaks siin nimetatule, eksportivad ettevõtted näiteks müüvad oma töötajatele valuuta eest ostetud tarbekaupu. Põllumees ei saa seda teha. Taolisi näiteid on, kuid ma arvan, et linnas või ütleme tööstuses see puudutab ikkagi suhteliselt väikest kontingenti inimesi. Maal põllumajandussaaduste müük oma töötajatele on ikkagi

suhteliselt laiemalt levinud. Ma arvan, et see on täiesti õigustatud. Nii et ma ei näe siin isegi mingit vastuolu, olukord on selline, et sellega ikkagi kompenseeritakse põhitöö suhteliselt madalat palka.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kui härra Made luges "Postimeest", siis mul on võimalus lugeda praegu "Rahva Hääles" Heiki Talvingu reportaaži. Siin on märgitud: "Härra Kuddo ütles ka, et vastavalt Ülemnõukogu juhatuse otsusele saab Ülemnõukogu liige ..." Tähendab, meil on olemas niisugune organ, juhatuse, kes määrab meile palga. Nüüd ma küsin, kas härra Kuddol on teadmata, et Ülemnõukogu palgasuhteid reguleerib vastav paragrahv (§ 17) töö- ja kodukorras, kus Ülemnõukogu palk on pandud sõltuvusse Eesti rahvamajanduse keskmisest. Kas teile on teadmata, et Statistikaamet esitab rahandusministeeriumile Eesti keskmise töötasu? Vastavalt sellele arvutab rahandusministeerium palgad välja ja esitab siis Ülemnõukogule. Kas see on teile teadmata? Ja kui see on teadmata, kas teil on siis õigust väita ajalehes selliseid asju? Aitäh!

A. Kuddo

Meil on kõik need otsused olemas, küsimus ei ole lihtsalt selles, et me ei tea. Küsimus on selles, et peavad säilima teatud proportsioonid riigitöötajate palkades. Ülemnõukogu on tõesti otsustanud, et Ülemnõukogu palkade reguleerimine kuulub Ülemnõukogu kompetentsi. Aga seda ei toimu üheski riigis. See on täna tõesti nii paika pandud. Ja me teame ka neid koefitsiente (2,5, 3,5 ja 4). Küsimus ongi selles, et meil on vaja vabariigis tervikuna viia läbi ühtset palgapoliitikat kõigi riigiametnike osas, kelle hulka kuuluvad ka Ülemnõukogu liikmed, Ülemnõukogu aparaat, volikogude palgalised liikmed jne., jne. Siin tuleb ilmselt säilitada või järgida teatud riigitöötajate proportsioone. Nagu ma ütlesin, teie panete paika ka peaministri palga. Aga peaministri palgast tulevad allapoole juba kõik ülejäänud valitsusaparaadi palgad. See nõuab juba eelarve täiendavaid laekumisi.

Siin tuleb teatud kord ikkagi luua ja me teeme arvatavasti järgmise nädala või kahe jooksul Ülemnõukogule ettepaneku, kuidas seda protsessi ikkagi korrastada. Teie endi otsustada on, kas võtate selle vastu või mitte. Kuna meie täna veel mingil määral reguleerime palkasid, siis ilmselt on meie kompetentsis esitada taolisi ettepanekuid Ülemnõukogule, et korrastada riigitöötajate palkade reguleerimist.

M. Madissoo

Lugupeetud juhataja ja härra Kuddo! Kõik teie väited põhinevad praegu statistikal. Mitmete näidete põhjal ütleksin siiski, et statistika praegu desorienteerib meid, eriti muidugi põllumajanduse suhtes. Ma küsiksini niimoodi: on teil teada, palju on tunni töötasu põllumajanduses, tööstuses või ka mõnel teisel alal, näiteks ehituses. Ja kas me ei peaks kõige kiiremas korras statistikas minema just sellele tunnitasele üle, sest siis meil saaks kõik selgeks. Praegu me võime ajada võrdlemisi udujuttu, mitte tahtlikult, vaid meil ei ole alusandmeid. Millal tuleb statistikas tunnitöötasu arvestus?

A. Kuddo

Täna on statistika olemas ainult rahaliste väljamaksete osas. On olemas töötajate arv ja seetõttu on olemas ainult keskmine palk, mis on, nagu mina ikka olen öelnud, sama hea näitaja kui haiglas haigete keskmine temperatuur, mis ei näita mitte midagi. On ka põllumajanduses töötajaid, kes teenivad korralikult, on töötajaid, kes teenivad halvasti ja teevad tööd halvasti ja ei peagi võib-olla rohkem saada. Seetõttu keskmiste palganäitajatega opereerida on üldse väga kahtlane. Selles mõttes on teie pretensioon täiesti õige. Mis puudutab tunnitasu. Ka tunni jooksul võib seda tööd teha väga erinevalt. Aga kahjuks täna ei ole statistikal olemas tööaja bilanssi majandusharude lõikes. Ilmselt see on statistika täiustamise üks teedest. See on täiesti õige pretensioon. Meil kahjuks neid andmeid ei ole.

P. Lutt

Lugupeetav härra minister! Te räägite meile siin põllumajandustöötajate palkadest ja väidate, et need on piisavad, kuna saadakse lississetulekuid ja on igasuguseid muid soodustusi. Kuid põllumajanduses töötavale inimesele jääb mulje, et see jutt, mida te räägite, on võetud kusagilt õhust või taevast, see ei ole tegelik elu. Tegelik elu on hoopis midagi muud. Tegelikud palgad on hoopis midagi muud. Põllumees ja põllumajandustöötaja on siiski praegu vaeseks tehtud. Te väidate, et te ei tea majandusharu, kus toodang oleks langenud ja palk on tõusnud. Kui ma väidaks vastupidist. Ma ei tea tööstusharu, kus toodang oleks tõusnud ja palk jäänud samale tasemele. Tegelikult ju ehituses, ehitusmaterjalide tööstuses, igal pool on toodang vähenenud 2–3 korda, aga palk on samal ajal tõusnud 5–8 korda. See on esiteks. Kas teil on selles suhtes vastuväiteid, ja kui teil on, siis palun ka konkreetselt tõestada.

Teiseks. Kas te teate, et kogu põllumajandus peab praegu üleval maa sotsiaalsfääri? Te võrdlete praegu suurtootmist taludega ja räägite, milline suur sissetulek ja milline suur tulu on. Tegelikult on see ju vale! Aitäh!

A. Kuddo

Nagu ma juba enne ütlesin, toimub praegu tõesti inflatsiooniline palgatõus. Selles mõttes inflatsiooniline, et siin taga ei ole reaalselt majanduslikku katet. Füüsiline toodang langeb kõikides majandusharudes. Tööstuses on see langus kusagil 6-7% piires, põllumajanduses on see kõige suurem. Ja see on juba makroökonoomiline probleem. Palkade suvalise tõusuga me omakorda suurendame inflatsiooni. Me paiskame ka turule täiendavalt katteta raha, samal ajal suurendame ka kulusid. Ja ma tooks teile näiteks veel ühed andmed. I poolaastal elanikkonna tulud vabariigis ületasid kulusid 431 milj. rbl. võrra, s.t. raha, mis praegu ringleb siin vabariigis, on vabariigis endas väljamakstud ja kulutatud raha. Nii et olukord inflatsiooniprotsessiga on tõesti väga keeruline. Ja siin ei saa ausalt öeldes mingit kriteeriumit tuua, kus nüüd see kasutamine on õiglasem, kus ei ole. Tõesti nendes majandusharudes (eriti näiteks tööstuses, ehituses), kus hinnad lasti vabaks varem, olid palgatõusuks võimalused soodsamad palju varem kui näiteks põllumajanduses, kus võimalused avanesid alles 1. juulist. Seetõttu ei saa siin majandusharusid päris korrektselt praegu võrrelda. On disproportsioonid. Ja meie ülesanne ongi välja töötada majandushoobade süsteem, kuidas seda reguleerida mitte administratiivselt, vaid majanduslikult.

Aga taludest võib-olla niipalju, et me teame neid probleeme. Talud on praegu enamsoodustusrežiimil sotsiaalse infrastruktuuri arendamise osas, aga toimub ka maa sotsiaalsfääri ülevõtmine riigi haldusesse. See puudutab eelkõige lasteaedu, koole. Ilmselt järgmisest aastast ka majandite elamispinda, mis võetakse riigi hallata. Selleks on ka vastavad summad eraldatud.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud minister! Ma tahaksin juhtida teie tähelepanu sellele, et põllumajandustoodangu vähenemine ei tähenda alati tööjõu vähendamist. Põllumajandus on lageda taeva all. Kui on halb aasta, töö tehakse ikka kõik ära, alates kevadkülvist, suvisest hooldamisest jne. Raskete koristustingimuste korral on tööd palju rohkem, aga saak jääb väiksemaks. Möödunud aastal jäi meil jõusõot saamata. Karja me siiski säilitasime, kuigi osalt vähenes. Me püüdsime karja säilitada ja selle arvel muidugi juurdekasvud jäid väiksemaks, me ei saanud inimesi minema ajada. Võrreldes toodangu langust tööjõuga põllumajanduses ei ole alati õige. Nüüd te räägite, et 30 talu keskmine tulu oli 7000 – 35 000.

Ma ei tea, mis raha see on, kas see on ülejääk või on see talumehe söögiraha, mis ta ära sööb. Ma tahaks kangesti näha seda meetodikat. Mu vend on ka talumees, ja kui te teate, et üks traktor praegu maksab 35 000, siis mitme aastaga see mees saab traktori osta? Vend ostis

piimajahuti, mis maksis 3500. Temal küll mitte midagi üle ei jää. Samal ajal ehitused. Lauda ehitamine maksab umbes 200 000 rubla. Nii et sellest tulude metoodikast ma ei saa aru.

Üks küsimus on veel, ma ei tea, kas see kuulub teie kompetentsi, aga te olete sotsiaalminister, teil peaks seisukoht selles olema. Ka täna oli Toompeal siin üks vanem naine, kes on väga solvunud toidutalongide pärast. Minu meelest ei ole see normaalne, et vanainimene peab seisma talongide sabas, siis toidu sabas jne. Kas ikkagi ei oleks võimalik kohalike omavalitsuste kaudu anda nendele vanainimestele nende talongide asemel raha, et naabriinimene võiks talle selle raha eest midagi juurde tuua. See on inimestele nagu solvav.

Juhataja

Vabandage, härra Arro, viimane küsimus ei kuulunud praegu arutatava küsimuse juurde. Palun, härra minister!

A. Kuddo

Probleem on selles, et isemajandavatel ettevõtetel (kaasa arvatud majandid) me täna enam administratiivselt ei reguleeri töötasusid. Nagu ma ütlesin, 1. juulist, seoses põllumajandussaaduste hindade vabakslaskmisega on põllumeestel võimalus teenida võrdväärset tööstusettevõtetega. Kuigi ma arvan, et siin tuleb see lagi kiiremini kui tööstusettevõtetel, kuna turg võib täituda kiiremini. Ainukene tee reguleerida põllumeeste palku oleks hakata jälle administratiivselt eraldama nende palkadeks dotatsiooni. Sellele teele me ilmselt minna ei saa. Tuleb hakata tõesti mõtlema põllumajanduses tootmise efektiivsuse tõstmisele, kaasa arvatud töötajate vahendamisele, paremale kasutamisele jne., jne. Palkadeks me ei hakka enam riiklikke dotatsioone maksma, see on läbikäidud etapp. See protsess ei piirdu ühe kuuga, isegi aastaga, see võtab aega. Probleem on siin olemas, kahjuks midagi konstruktiivset, välja arvatud administratiivsed meetodid, pakkuda ei saa. Kui turg ei võta toodangut kallimalt, siis ei tule ka põllumehel rohkem tulu, kui ta ei muuda oma tootmise struktuuri, ei tõsta tööviljakust jne., jne. Muud teed kahjuks ei ole. Mis puutub toidutalongidesse, siis see küsimus on lahendatud nii, et kohalikele omavalitsustele on hinnatõusu kompensatsiooni raames eraldatud vastavad vahendid, aasta arvestuses üle 40 milj. rubla. Kuidas kohalikud omavalitsused seda raha kasutavad, on nende endi otsustada, kuigi me oleme vastavad metoodilised soovitusel nendele andnud. Nad võivad anda seda rahana, võivad anda toidutalongidena, võivad anda naturaalebina, see on kohalike omavalitsuste otsustada. Kuid Tallinnas on see süsteem tõesti väga halvasti organiseeritud. Täiesti õige kriitika.

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja, mul on kolm lihtsat küsimust. Maarahvas peab lehma ja saab sealt täiendavat tulu. Kas sotsiaalministeeriumi töötajad ei võiks ka lehma pidada, et saada täiendavat tulu? Seda esiteks. Teiseks see, et talud on tulukad ja katavad oma kulud väga edukalt. Kas sellest võib järeldada, et talude toetamine on tarbetu, kuna nad ise on väga tulukad majapidamise vormid? Kolmandaks, kas te olete valmis maarahva esindajatega kokku saama, et saaks selle asja selgeks arutelu teel, mitte niiviisi mikrofoni mikrofoni rääkimise teel?

A. Kuddo

Mis puudutab lehmapidamist, siis ma võin näiteks öelda, et minu suguvõsa kasvatab ka kolme siga, midagi ei ole teha. Sotsiaalministeeriumi töötajad võivad seda täpselt samuti, me oleme kõik talumeeste lapsed või lapselapsed, meil on sidemed maaga säilinud. Ma ütlen teile täpselt, et 2/3 eesti peresid omavad teatud sissetulekuallikat maal. Linnainimestele see ei ole märkimisväärne tuluallikas, see lihtsalt tagab neile võimaluse saada teatud põllumajandussaadusi. Nii et ka linnades on inimestel tulusid põllumajandusest, kuid need ei ole rahalised tulud, need on rohkem büdžeti tasakaalustamiseks. Mis puudutab talude toetamist, siis ma arvan, et härra Telgmaa märkis väga õigesti, et esimestel aastatel need käivitamiskulud on taludel väga suured, seetõttu minu arvates tuleks talude toetamist jätkata seni, kuni talud saavad jalad alla. Ma ei tahaks sellega väita, et tulud oleksid suured, kulud on esialgu talude käivitamisperioodil poole suuremad, vähemalt vajalikud kulud. Mis puudutab põllumeestega kokkusaamist, mina olen alati nõus. Nagu ma ütlesin, siin ei ole mingisuguseid kriteeriume. Kui me tahame majandushoobadega reguleerida, siis minu arvates me oleme praegu õigel teel. Tuludega ei ole mitte keegi kunagi rahul, see on täiesti selge.

J. Põld

Härra minister, mõned küsimused teile statistika vallast. Kas oskate täna öelda, kui palju näiteks oli ministeeriumides ja riigiasutustes töötajaid 1989., 1990. ja 1991. aasta 1. juuli seisuga? See on esimene küsimus. Teine küsimus. Te rääkisite ministrite palgast, mis on tänaseks umbes 2000 rubla. Mul on küsimus, kas minister tuleb selle palgaga toime? Ja sellest tulenevalt, milline on valitsuse poolt väljapakutud sotsiaalne elatusmiinimum? See oli teine küsimus. Kolmas küsimus puudutab sotsiaalsfääri majanduslikku efektiivsust, mida te oma esinemistes olete korduvalt rõhutanud. Kas te kujutate ette, et seda efektiivsust võiks tõsta järgmiselt: riiklikus meeskooris võiks näiteks vähendada bassilauljate ja tenorite arvu 10

kummastki rühmast või siis sümfooniaorkestris teatud arv viiuleid välja arvata. Kas see oleks üks majandusliku efektiivsuse tõstmise võimalikke lahendeid sotsiaalsfääris? Aitäh!

A. Kuddo

Mis puudutab valitsusaparaadi töötajate arvu, siis alates 1989. aastast kuni tänase päevani on see sisuliselt samal tasemel. Riigiparaadis oli 1989. aastal 10 800, 1990. aastal keskmiselt 10 700, praegu on kuskil 10 900. See suurenemine on põhiliselt toimunud kohalike omavalitsuste arvelt. Riigi keskaparaadis on töötajate arv vähenenud. Mis puudutab ministri palka, siis ma arvan, et enamus ministreid teevad tööd mitte palga pärast. See on niisugune amet, et palk ei kompenseeri või ei ole isegi oluline antud juhul, me oleme ikkagi kõik ühise asja eest väljas, me ei vaata palgale. Aga meie taga on riigiparaat, siin on vaja säilitada teatud proportsioone ja tagada nende töötajate palgatõus, et tuua kaadrit siia aparati. Mis puudutab elatusmiinimumi, siis selles osas me ametiühingutega vaidleme. Me lähtume tõesti sellest, et elatusmiinimum peaks olema sellisel tasemel, mida me, meie majanduslikke võimalusi arvestades, suudaksime realselt tagada. Miinimumpalkade, toetuste, pensionide ja kõikide muude näol. Muuseas, samasugune kriteerium on ka teistes riikides. Näiteks USA-s on 4-liikmelise pere elatusmiinimum 12 000 dollarit aastas, see on umbes 250 dollarit kuus ühe inimese kohta. Kui te kujutate ette hindu, siis teate, mida näiteks saab 250 dollariga kuus osta. Meie lähtume ka siin sellest kriteeriumist, et me suudaksime riiklikult enam-vähem garanteerida selle elatusmiinimumi. Siin on see väikene erinevus.

J. Põld

Ma vabandan, kas te võiksite mulle öelda konkreetse arvu?

A. Kuddo

Meie pakkusime 1. septembri seisuga välja 250 rubla. 1. aprilli seisuga on kehtestatud 200 rubla. Aga me ei ole ametiühingutega jõudnud kokkuleppele, sest nemad leiavad, et see peaks olema vähemalt 500–525 rubla. Nemad lähtuvad siin hinnangust, et see on tase, mis tagab inimesele enam-vähem normaalse äraelamise täna. Ega me seda ei vaidlusta, aga meie ei suuda seda tulude taset kahjuks garanteerida. Kolmas küsimus – sotsiaalmajanduslik efektiivsus. Siin ei ole jutt mitte ainult töötajate arvust. Siin on ikkagi vaja kvalitatiivseid muutusi sotsiaalsfääris. Näiteks, tervishoius puudutab see kindlustusmeditsiini sisseseadmist, mis väga kiiresti diferentseerib head ja halvad arstid. Mis puudutab kultuursfääri, siis siin ei ole ka jutt meeskoori lauljate arvu vähendamisest, vaid jutt on sellest, et umbes kolmandik

kultuurisfääri töötajate nomenklatuuri kuuluvatest inimestest tegelikult ei oma kultuuriga mingit pistmist. Alates riidehoidjatest, koristajatest, ehitusbrigaadidest, kes kõik on kultuuritöötajate nimekirjas. Muidugi nõuavad nad kõik rahvamajanduse keskmist palka. Jutt on ikkagi kvalitatiivsetest muudatustest sotsiaalsfääris. Hariduses on kutsehariduse reform, sotsiaalkindlustuses me oleme läinud üle ühtsele riiklikule sotsiaalkindlustuse süsteemile. Tervishoius peaks olema kindlustusmeditsiinile üleminek ja siit tulenevad kvalitatiivsed muutused. Siin ei ole jutt mitte ainult töötajate arvust.

A. Mölder

Austatud spiiker, lugupeetud minister! Valitsuse poolt on prognoositud, et aasta lõpuks on keskmine palk meie vabariigis 900–1000 rubla. Te ütlesite oma ettekandes, et turg põllumajandusettevõtetele enam palgatõusu ei võimalda (ma olen teiega täitsa nõus) ja see palk peaks jääma kusagil 500 rbl. piiridesse. Samal ajal te ütlesite kindlalt, et dotatsiooni ei hakata maksma. Kuidas te seda olukorda hindate? See oleks esimene küsimus.

Ja teine täpsustav küsimus. Piima ja liha tootmine on olnud meil vabariigis üks väheseid tootmisharusid, kus on ületootmine. Ja kui see on ka täna selge ja piir on kinni, kas see on nüüd siis käsumajandus või turumajandus? Mis teie arvate?

A. Kuddo

Mis puudutab keskmisi palkasid, siis mina isiklikult ei usu, et nad nii kiiresti kasvavad. Probleem on selles, et ka paljud tööstusettevõtted on jõudnud juba oma laeni. Nad on oma palgakulusid niivõrd üles ajanud, et toodang enam ei lähe. Probleem on ju selles, et peamiseks turuks on meil täna ikkagi Liidu turg. Ja Liidu turg ei hakka kõrgete hindadega meie toodangut vastu võtma. Ma võiksin tuua näiteks niisugused ettevõtted nagu tubakavabrik "Leek", "Ilmarine", "Eesti Fosforiit" ja terve rida teisi, kes ei leia selliste hindadega oma toodangule enam tarbijat. Näiteks mööbli hind on hakanud juba langema. Nii et ma arvan, et teatud ajaetapp võib turu tasakaalustada. Tähendab, turg ei võta enam kõrgemate hindadega toodangut vastu. Tõsi küll, praegu, kui me suurendame oma sotsiaalsfääri tulusid, paiskame teisel poolaastal täiendavalt turule paarsada miljonit rubla. See omakorda suurendab mõnevõrra inflatsiooni. Tähendab, see raha hakkab kaupa otsima. Ilmselt teatud mõttes hinnad tõusevad veel kõrgemale, kuid see piir on nüüd raskesti määratletav. Mis puudutab liha ja piima tootmist ja doteerimist, siis on täiesti selge, et taolised turupiirangud ei ole omased turumajandusele, kuid ma ütlesin ka, et meil turumajandust veel ei ole. Selle taga on

ilmselt just majanduspoliitilised otsused. Kuid teatud etapil, kui meie kohalik turg on täis ja hinnad on tõesti stabiliseerunud, siis tuleb püstitada ka küsimus turu avamisest ida poole.

U. Anton

Lugupeetud minister, ma olen enamike teie vastustega täiesti päri, aga teie erudeeritus võimaldas teil veel paarist konkreetsest küsimusest nii vaikselt mööda libiseda, et tahaks teie tähelepanu sellele juhtida. Vastates härra Käärmale ja härra Arrole tööviljakuse languse kohta, te libisite kõrvale väga olulisest asjast. Nimelt. Liha tootmine vähenes I poolaastal 31%. Seetõttu vähenesid samas proportsioonis ka sissetulekud. Tööviljakus tervikuna langes, kuid töö ise ei vähenenud sama protsendi võrra, sest me tootsime seda liha sisseveetavast jõusöödast, mida enam ei ole. See on ju sama võrdlus, kui me võrdleme rätsepa tööviljakuse langust, kui ta õmbleb valmisriidest või hakkab selle riide jaoks lina kasvatama. Need on kaks täiesti iseseisva ja neid ei ole võimalik nii otse võrrelda, nagu te siin täna siiski tegite.

A. Kuddo

Märkus on muidugi täiesti õige, aga siin ei saa viia kõik ainult protsentide peale, siin võib ka väita näiteks, et loomade arv on järsult vähenenud. Ja on loogiline, kui loomade arv on ikkagi oluliselt vähenenud (ma peast ei mäleta neid protsente), siis ilmselt ka nende hooldamisega seotud töö on vähenenud. Aga need ei ole üks ühele vastavusse viidavad. Tähendab, muidugi saab väita, et 31% on nüüd vähenenud ka tööviljakus või töö, see ei ole muidugi õige.

Juhataja

Aitäh! Küsimuse esitas rahvasaadik Juhan Telgmaa ja ilmselt on tal vastuste kohta ka veel oma lisaküsimus või täiendus. Palun, härra Telgmaa!

J. Telgmaa

Täna, proua spiiker! Lugupeetud minister! On mõndagi, mis teie arutlustes nagu unisooni ei tekita. Ja eriti selle üldfilosoofia, kui nii võib öelda. Põllumajandussaaduste hindade vabastamisel kõlas hoiatus, et monopolide võimu tingimustes viib see paratamatult hindade tõusule ja toodangu vähenemisele. Mõlemad need faktid on kinnitust leidnud. Meil on töötaja monopoolses seisundis, tähendab, ta on veel kaheti monopoolses seisundis. Ta on monopoolses seisundis kui müüja, kuna ta on ainuke müüja meie turul ja sel juhul ületab hind igal juhul tootmiseks vajaliku taseme. Ja selle ületamise maksab kinni tarbija ja selle paneb siis oma tasku monopol kui töötaja. Kuid töötaja on meil ka ainuke ostja ja ostja on ta

tooraineturul, tähendab sellega surutakse müüja, antud juhul siis tootja maamees tootmiskulusid vaevu korvavate kõige väiksemate hindadega põlvili. Ja tagajärg, mida kinnitab ka turumajanduse teooria, on see, et tootmine iga juhul väheneb. Põllumees ei tooda vähem sugugi ainuüksi omal soovil või oma süü tõttu. Ja muidugi on õige, et põllumajanduses tema praegusel kujul on palju raiskamist ja ebaotstarbekast tootmise korraldamisest tulenevaid õigustamatuid kulutusi. Kogu oma laiskuse, minnalaskmise, raiskamise ja sealjuures ka toodangu languse võib korvata hindade tõstmisega, milleks on täielik vabadus. Kui me sellist vahetegemist suhtumises põllumajandusse ja tööstusse edasi kesta laseme, siis surutakse ka talud täpselt samamoodi põlvili ja nad surevad välja. See oli nagu vahepalaks. Kuid kõige sellega tahan öelda, et vabad hinnad tingimustes, kus töötajal on monopolne võim, viivad selle võimu põhjendamatule rikastumisele nii põllumehe kui tootja, kui ka rahva kui tarbija vaesumise arvel, ja see on toimunud. See kõik langeb väga hästi kokku turumajanduse teooria ja maailma praktikaga. Ja kuna see langeb kokku ka teooriaga, ei saa valitsuse esindaja öelda, et ta ei teadnud, millele ta monopolivõimu tingimustes hindade vabakslaskmisel välja läks. Tahan sellega öelda, et valitsus läks teadlikult välja vahendite väljapumpamisele maalt linna. Te nimetasite, et valitsusel on plaanis turupoliitikat ümber vaadata. Ja siit lõpuks ka minu küsimus. Kas te lähete täna siit saalist teadmisega, et otsekohe on tarvis midagi ette võtta?

A. Kuddo

Härra Telgmaa, ma nõustaksin kõikide teie väidetega selles mõttes, et see näitab, mitmetahuline on see probleem. Siin võib seda vaadelda nii siit kui ka sealt, võib vaadata põllumehe, võib vaadata linnamehe seisukohalt, kes siis leiab jälle, et hinnad on liiga kõrged. Tähendab, sõltuvalt sellest, millise sotsiaalse grupi huvisid me väljendame, vastavalt sellele võib ka neid protsesse tõlgendada ja käsitleda. Kuid on täiesti selge, et meil normaalset turumajandust ei ole. Siin toimivad hoopis teised majandusseadused. Me peaksime võitlema mitte monopoli, vaid monopolsete hindade vastu. Ja selleks, ma arvan, on juba hakanud tekkima teatud eeldusi.

Näiteks Tartu maakonnas on tekkinud juba uus lihatöötlemiskeskus. On tekkinud juba konkurents, hakkavad tekkima uued ettevõtlusvormid ka töötlevas tööstuses ja ainult see võimaldab murda monopolseid hindu. Me oleme protsessi käivitanud, aga ühe-kahe kuuga muidugi kogu süsteemi ümber ei tee. Mis puudutab nüüd põllumeeste tulusid ja kas siin on kohe midagi vaja teha. Ausalt öeldes, ma ei oska isegi hetkel vastata, sest probleem on tõesti väga keeruline, väga mitmetahuline. Meil on neid sotsiaalseid gruppe, kes on väga keerulises

olukorras, väga palju. Võib-olla isegi kõige raskemas olukorras on praegu ülalpeetavad, kes ei suuda sellele inflatsioonile vastu seista, ja puuduvad ka võimalused neile üldse korvata elatustaseme langust. Kuid ka põllumehed, ma arvan, on üks majanduslik riskigrupp. Ma olen sellega 100% nõus.

J. Telgmaa

Härra Kuddo, te esitasite siin väga kena näite, et on juba tekkinud ja tekkimas väikseid lihatöötlemise ettevõtteid, väikseid piimatöötlemise ettevõtteid. Aga meil on praegu ju vabariigis olemas kogu Eesti liha- ja piimatöötlemise ettevõtted. Kas te ei esita endale küsimust, kellele on kasulik nende olemasolevate võimsuste kõrval teha veel täiendavaid kapitaal mahutusi, et nendega konkureerima hakata?

A. Kuddo

Aga vastasel juhul me neid hindu alla ei löö. Sel juhul meil konkurentsi ei teki ja monopoli ei murra.

J. Telgmaa

Ma loodan teiega kohtuda ka põllumeeste seltskonnas, me ei hakka suure saali aega raiskama.

Juhataja

Aitäh! Lõpetagem nüüd väitlus. See kindlasti nõuab veel pikka arutamist. Tänan, härra Kuddo!

Läheme nüüd küsimuse juurde, mille on esitanud samuti saadikurühm "Võrdsete õiguste eest". See puudutab kommunaalteenuste hindasid. Vastab Hinnaameti peadirektor härra Tammistu ja samuti on kohal tööstus- ja energeetikaministri asetäitja härra Hamburg, kes on ka valmis vastama lisaküsimustele. Palun!

P. Tammistu

Lugupeetud juhataja, lugupeetavad rahvasaadikud! Saadikugrupp "Võrdsete õiguste eest" on esitanud küsimused, mis puudutavad soojusenergia tariifide muutust, telefonimaksu, gaasihinna tõusu ning antenni maksu- ja hooldustariife. Mis puutub "Orbita Service" teenustesse, siis vastavalt hindade reguleerimise korrale tariife kinnitavad kohalikud omavalitsused. Kuna "Orbita Service" puhul on tegemist vabariikliku monopoolses seisundis oleva organisatsiooniga, siis on Eesti Hinnaamet kinnitanud piirrentaabluse sellele

organisatsioonile 15% ja Tallinna linnavalitsus on teinud vastavad piirtariifid. Piirtariifid on tõesti tõusnud, kuid nii nagu telefonimaksugi puhul on siin peapõhjuseks see, et hulgihindade reformiga seoses on paljude materjalide hinnad tõusnud. Pealegi, nagu te teate, on meil oma maksusüsteem, mis omakorda muudab meie hinnaproportsioonide pildi teiseks, kui on näiteks Nõukogude Liidus. Tariif antennide hoolduse ja paigaldamise, ehitamise eest jaguneb kahte ossa. Üks neist laekub "Orbita Servicle" ning teine osa elamuekspluatatsioonivalitsustele. Elamuekspluatatsioonivalitsustele sellepärast, et nende vahel on töö ära jaotatud. Elamuekspluatatsioonivalitsused tegelevad ühtlasi nende süsteemide kapremondi ja uute süsteemide väljaehitamisega. Mis puutub soojusenergiasse, siis on tõesti 1. veebruarist tõstetud soojustariife elanikkonnale kuni 10 rbl. kcal, kuid kui me vaatame natukene ajas tagasi, siis tootmiskoondis "EKSE" viimase 4 aasta omahind oli üle 12 rbl., kusjuures müüdi hinnaga 5 rbl. ringis ning "Eesti Energia" omahind oli 7,5 rubla ja müüdi 2.30-ga. Kui said tehtud uued tariifid, siis prognoos näitas, et keskmine omahind 1991. aastal on 17–32 rbl. olenevalt tootjast. Kuid vabariigi valitsuse poolt oli piirmääraks kehtestatud 10 rbl. ning ülejäänud vahe kuulus kompenseerimisele. See on muidugi seoses (nagu ma ka eelmise asja kohta ütlesin) hulgihindade reformiga, tähendab, Nõukogude Liidust saadavate materjalide ja komplekteeritavate sõlmede hinnad on tõusnud. Maagaasi hind tõusis 1. jaanuarist 3,3 korda, küttemasuut 2,1 korda, tänaseks isegi kuni 4 korda. Küttepetrool 2,1 korda. Seega elanikkonnale praegu ikkagi soojusenergiat doteeritakse, s.t. selle 10 rubla ja 17–32 rubla vahena. Pean ütlema, et praegu me vaatame läbi ettepanekuid põlevkivi hinna osas. Võrreldes tänase hinnaga on tõus 2–2,5 korda, mis omakorda, kui sellisel kujul vastu võtta, toob kaasa elektrienergia, soojusenergia hinnatariifi uue kasvu. Mis puutub soojusenergia hinna või tariifi küsimusse, siis see küsimus sai arutatud läbi jaanuarikuus ka kõrgemas hinnakomisjonis, nii nagu ka hindade reguleerimise kord märtsikuus. Minu meelest viib ettepanek, et kõik küsimused, mis puudutavad hindade tõusu, peaksid olema läbi vaadatud vabariigi parlamendis, taseme natukene liiga kõrgele. Seda enam, kui me tahame minna praegu turumajanduse poole, siis majandusorganisatsioonide majandustulemusi ilmselt ei saaks parlamendis käsitleda, need küsimused peaksid olema suunatud majandusmehhanismi teiste hoobadega. Ja üks neist vastukaaludest (ma pean veel kord sellest rääkima) on ikkagi konkurentsiseadus, mis võimaldab mitte ainult monopolidega tegelda. Kui eelmises vastuses oli jutt ümbertöötlejate monopolist, siis ma väidan, et monopoli seal ei ole, küll aga on tegemist kartelliseerumisega ja selle vastu ei ole käesoleval momendil meil mitte ühtegi seadusepügalat, et lõhkuda kartelle. Tänan!

Juhataja

Kõigepealt on õigus esitada küsimusi küsimuse esitanud saadikurühma liikmetel, aga ma näen, et neil küsimusi lisaks ei ole. Palun siis, härra Koha!

K. Koha

Lugupeetud ettekandja, teatavasti praegu kehtib määrus, kus valitsus määras ära soojustariifi 10 rbl. kilokalor. Riigikatlamajades toimub see kompensatsioon omavahendite ja riigitulude kaudu. Kuid on ka terve rida teisi katlamaju, mis ei ole riigi omad ja praegu me lisaeelarves ka ei näinud summasid ette vahe kompenseerimiseks. Sellelgi tuleb ju need kahjud katta. Meid rahustati sellega, et maakondadel on kokkulepped olemas. Ja nüüd palun teilt vastust, kas küsimus on kooskõlastatud, sest minu arusaamist mööda, kui riik kehtestab mingi tariifi, sisuliselt külmutab väljamüügihinna, siis keegi peab ju kahjud kandma, aga tavaliselt kannab kahju see, kes kehtestab piirangu. Aga hetkel me pole seda teinud. Milline on siis ikkagi lahend? Ja teine küsimus oleks, kas on ette näha, et seoses nende hindade tõusmisega ida ressurssidel me kehtestame uue tariifi? Aitäh!

P. Tammistu

Ma vabandan, ma ei saanud praegu teisest küsimusest aru.

K. Koha

Kas on uus tariif? Praegu on üle riigi kehtestatud müügihind elanikkonnale 10 rbl. Kas on arutuse all olnud ka uusi variante seoses hinnatõusuga? Muidu kahjum läheb liiga suureks. Kas on muudetud seda tariifi või ei ole? Aitäh!

P. Tammistu

Mis puutub esimesse küsimusse, siis see on rohkem rahandusministeeriumi ja dotatsioonide küsimus ja ma ei oska sellele tõesti nii täpselt vastata. Minu teada on kohalike omavalitsustega läbirääkimised olnud, aga kuidas täpselt, sellele oskavad ehk rahandusministeeriumi spetsialistid paremini vastata.

Mis puutub soojusenergia tariifide läbivaatamisse, siis nagu ma ütlesin, tegelikult me peame kogu kompleksi lähemal ajal läbi vaatama, kuna kõik on ju omavahel seotud. Tähendab, kui me vaatame läbi põlevkivi tariifid, see tähendab ühtlasi läbi vaadata soojusenergia ja elektrienergia tariifid. Teisest küljest on meil tekkinud suured probleemid briketiga ja

küttepuiduga. Nii et need küsimused tuleb meil läbi vaadata. Mis puutub kompensatsiooni, kompenseerimisse, siis ilmselt on need büdžeti küsimused ja tulevad siin saalis arutusele.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja, te mainisite siin firmat "Orbita Service". Teatavasti tuli ta aastaid tagasi Eestile allunud koondisest "Elektron", mis muudeti Liidu alluvusega ettevõtteks "Orbita Service". Siit küsimus. Milline tema staatus praegu on, kas ta on Eestis olev välisettevõtte, tähendab Nõukogude Liidu ettevõtte, sest andkem endale aru, et lõviosa olmeelektroonikast toodab Nõukogude Liit ja see on praegu siin meie kaup.

P. Tammistu

Ma ei oska teile vastata sellele küsimusele.

Juhataja

Kas härra Hamburg saab siin aidata? Ei saa. Ka härra Hamburg ei oska vastata härra Kassi küsimusele. Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole.

Järgmisena ma palun kõnetooli riigiminister härra Vare, et vastata rahvasaadik Juhan Telgmaa küsimusele EKP varade ülevõtmise komisjoni koosseisu kohta.

R. Vare

Lugupeetud proua spiiker, lugupeetud Ülemnõukogu! Härra Telgmaa on esitanud infotunniks järgmise küsimuse. "Kuuldavasti on valitsus moodustanud komisjoni EKP varade ülevõtmiseks. Palun teatada, miks puuduvad selles komisjonis Ülemnõukogu volitatud esindajad?" Tõepoolest on Ülemnõukogu 27. augusti otsuse täitmiseks moodustatud valitsuse määrusega nr. 166 4. septembrist 1991 vastav valitsuskomisjon. Selles määruses on määratud komisjoni esimeheks Vare, liikmeteks Eesmaa, Ellamaa, Raud ning palutud komisjoni töös osalema Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikud Arvo Junti, Vitali Menšikov, Marju Lauristin ja Vaino Väljas. See komisjon on tööle asunud, on oma koosolekuid pidanud, küsimusi arutanud ja sellega seoses ei saa väita, et see komisjon oleks Ülemnõukogu saadikute osaluseta tegutsenud.

Seejuures juhiksin tähelepanu, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 27. augusti otsuse 1. punkti 2. lõigus on sätestatud järgmiselt: Eesti Vabariigi Valitsusel korraldada nimetatud varade valdamine, kasutamine ja käsutamine.

J. Telgmaa

Täna lugupeetud ministrit vastuse eest! Ma tahtsin oma arupärimisega selle teema ükskord siia saali tuua, kuid see tuli eelmise istungjärgu jooksul niigi. Kuid küsimus jääb. Valge maja saatuse otsustamisel on siiski mööda mindud Ülemnõukogust, sest tänasest lehest võime lugeda, et asi on tehtud ja ongi tehtud, kuigi meie eelmisel istungjärgul jäi siia saali ju kõlama täiesti poolelijäänud arutus. Ja härra Made pidi asja uurima, mis seisus ta täpselt pooleli jäi, sest juhatuses seda küsimust arutades me ei saanud selgust, kas sai lõplik otsus tehtud või ei saanud.

Aga fakt on see, et Ülemnõukogust on nagu mööda mindud, kui asi anti üle Ülemnõukogule. Ülemnõukogu volitatud esindajat ei ole olnud selles komisjonis, ka see on fakt.

R. Vare

Ma ei saanud päris hästi aru, kas see oli küsimus või konstateering? Ma ei oska kommenteerida neid Ülemnõukogu arutusel olevaid projekte ja nende seise, tõepoolest, see, nagu öeldakse, ei ole minu rida. Küll aga ma ei saa kuidagi nõustuda lugupeetud härra Telgmaa arvamusega, et on Ülemnõukogust mööda mindud. Vastupidi, ma väidan, et on täiesti üheselt ja õigelt talitatud vastavalt Ülemnõukogu otsusele. Ja kui härra Telgmaa arvab, et Ülemnõukogu otsus ei ole kompetentne või ei vasta vajadustele, siis tuleb see otsus ümber vaadata. Teie otsuse punkt 1 lõige 2 (mida ma tsiteerisin) on asja täiesti üheselt paika pannud, täielikus vastavuses on valitsus ka tegutsenud. Arvestades seda, et tegu on sellise ühiskondlikult tähtsa küsimusega, on valitsus kaasanud ka Ülemnõukogu saadikud, kes on ka selle komisjoni tööst osa võtnud. Nii et ma ei saa päris hästi aru sellest kommentaarist. Kui on küsimus selles, et oli vaja seda saali välja tuua, siis tõepoolest, see probleem on saalis kõlanud ka enne selle küsimuse arutelu täna siin. Ja seetõttu oleks mul siis ka ettepanek, et kui lugupeetud rahvasaadik arvab, et see Ülemnõukogu otsus on vaja ümber vaadata ja valitsus on oma volitusi ületanud (niimoodi võib kaudselt sellest vihjest aru saada), siis sellisel juhul paluks vaadata ümber ka Ülemnõukogu otsus vähemalt p. 1 lõige 2. osas.

J. Telgmaa

Ma vist pean ikka oma küsimust kordama. Mul on küsimus, miks puuduvad selles komisjonis Ülemnõukogu poolt volitatud esindajad? Seal on valitsuse poolt Ülemnõukogust väljavalitud esindajad, aga mitte Ülemnõukogu esindajad. Ülemnõukogu ei ole selleks kellelegi volitusi andnud.

R. Vare

Palun vabandust, ma pean veel kord kordama siis ka oma vastust. Palun tutvuda Ülemnõukogu otsusega 28. augustist p. 1 lõige 2. Kui leitakse, et see on valitsuse poolt oma volituste ületamine, siis sellisel juhul palun tühistada p. 1 lõige 2 teie enda otsusest.

H. Eller

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kui me esmakordselt arutasime NLKP varade natsionaliseerimise küsimust siin saalis, siis te väitsite, et seda on vaja väga kiirelt otsustada, kuna partei vara tassitakse laiali, ja tõite näite, et autobaasist on suurel hulgal ära viidud akumulaatoreid, autokumme jne. Kas need andmed on nüüd dokumentaalselt tõestatud, kui suur see kahju oli, mis riigipöörde ajal tehti? See on esimene küsimus. Teine küsimus. Ma ei tea teie komisjoni eilse istungi tulemusi. Kuid esimesel valitsuskomisjoni istungil arutati ka iseseisva EKP varade natsionaliseerimise küsimust. Kas natsionaliseerimise objekt on nüüd kindlaks tehtud, mis on NLKP vara ja mis on EKP vara. Kas see komisjon on leidnud asjale soliidse lahenduse?

R. Vare

Äraviimine tõepoolest toimus, kuid väidetavasti viidi ära meeste isiklikke asju. Seda peab põhjalikum revisjon näitama. Ilma vastavaid dokumente ja kõike muud nägemata oli loomulikult raske öelda, millist vara ära viidi. Elu näitab, sellega läheb ilmselt aega. Tol hetkel reageerisin ma informatsioonile, et toimus äraviimine, ja arvestades olukorda, oli põhjust arvata, et see on ühine vara, mitte isiklik vara. Mis puudutab kogust, siis ma ei öelnud, et suuremas koguses. Ma palun vabandust, sellist ütlust ei olnud. Mis puudutab teist, objekti küsimust, siis komisjon pärast pikki ja põhjalikke vaidlusi ikkagi ei suutnud tuvastada, kuhu objekti täpne piir tõmmata. Iseseisva EKP esindajad väidavad, et selle piiri tõmbamise aluseks on nende otsus. Juriidilises mõttes see otsus ei ole kehtiv, sest bilansilise kuuluvuse järgi ikkagi kogu vara oli NLKP Asjadevalitsuse kaudu vormistatud. Selles mõttes oli igal juhul tegu NLKP varaga täies mahus. Seetõttu objekti piiritlemisel me ei jõudnudki tegelikult EKP esindajatega kokkuleppele. Komisjon on tegelikult kogu vara, nii seda, mida iseseisev EKP on pidanud omaks, kui ka seda, mida ei ole omaks pidanud (kuigi selles on ka küsimärke), käsitletud kui NLKP-le kuuluvat.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud riigiminister! Sissejuhatuseks nii palju, et mulle imponeerib teie stiil, kuidas te Ülemnõukogule tema koha kätte näitate. Ja mulle imponeerib ka see stiil, kuidas te näitate ja selgitate meile valitsuse otsuste ülemuslikkust ja unikaalsust Eesti Vabariigis. Kuid minu küsimus on seotud hoopis teisega: kas te olete kursis otsuseprojektiga EKP maja ja muude majade asjus, mille on pakkunud selle nädala päevakorda väliskomisjon? Ei või jaa? Kui ei, siis mul on ettepanek teha 5-minutiline vaheaeg, et härra riigiminister saaks sellega tutvuda ja siis ka seda kommenteerida. Aitäh!

Juhataja

Kas härra minister vajab vaheaega?

R. Vare

Ei vaja. Mul on samuti heameel, lugupeetud rahvasaadik, et ka valitsus pannakse paika sama meetodi abil. Ja mul on väga hea meel ka tõdeda, et tegelikult jääb seejuures märkamata see, milline on õiguslik baas. Minu poolt ei ole tegu mitte Ülemnõukogu paikapanekuga, vaid minu poolt on tegu õigusliku kommentaariga. Kui te sellega ei ole nõus, siis teil on voli ja võimalus anda seda tõlgendada ka teistele juristidele, samuti võtta siin saalis vastu teistsugune otsus kui see, mis võeti teie poolt vastu 27. augustil s.a. Juhiksin sealjuures veel kord tähelepanu punkti 1 lõikele 2. Mis puudutab seda otsuseprojekti, millele härra Made äsja viitas, siis ma oleks ka edaspidi väga tänulik, ja ma usun, et ma esindan siin kogu valitsuse arvamust, kui selliste otsuseprojektidega, mis lähevad tegelikult valdkonda, mis on reguleeritud tsiteeritud 27. augusti otsuse p. 1 lõikega 2 (seega on valitsuse kompetentsi antud) ka valitsust ametlikult tutvustataks. Seda tehtud ei ole, aga kuivõrd paberid siiski liiguvad, siis tõepoolest, ka mul on olnud võimalus tutvuda selle otsuseprojekti tekstiga. Seetõttu mingit vaheaega selleks vaja ei ole, kuigi ma pean ütlema, et tegu on mitteametliku tutvumisega ja ma ei oska öelda, kas tekst oli piisavalt autentne, sest tõepoolest väliskomisjon seda valitsusele esitanud ei ole. Kui te soovite selle kommentaari, siis saan ma tegelikult toetuda nii komisjoni kui valitsuse otsusele, mille suhtes midagi lisada on väga raske. Põhineb see väga elementaarsel ja selgel arusaamal, et tänase Eesti Vabariigi välissuhtlemise küsimused on küllaltki olulise tähendusega tema riikluse kinnistamisel ja – ma kasutaksin seda paha sõna – propageerimisel. Piisav esinduslikkus on tõepoolest hädavajalik. Samuti võeti meie poolt arvesse ka seda, et selles otsuseprojektis välisministeeriumile pakutav hoone, nn. Saadikute Maja ei ole leidnud piisavat kasutamist seadusjärgsete käsutajate ja valdajate

poolt, mistõttu on muidugi küsitav, kas peab selle tõttu muutma nii radikaalselt olukorda selles majas siin. Võib-olla kordub see, mis toimus teises majas enne. See oleks lihtsalt ebaratsionaalne, arvestades tegelikult täiesti katastrofaalset olukorda, milline siiski valitseb täna kogu Tallinna linnas nüüd juba iseseisva Eesti riigi valitsemisorganite ruumide osas. Aitäh!

J. Kass

Lugupeetud minister, kas EKP varade komisjonis on olnud arutlusel, kuidas hüvitada Kaitseliidule tekitatud kahjusid? Teatavasti 1940. aastal läksid Kaitseliidu varad EKP käsutusse. Need olid küllaltki suured varad. Ma saan aru juriidilistest probleemidest (kas praegune Kaitseliit on tolle Kaitseliidu järglane või mitte). Kuid ma leian, et sellest võiks üle saada nõnda, et see kahju kompensatsioon läheks ajutiselt riigikaitse, piirikaitse käsutusse. Tänan!

R. Vare

Meie komisjon ei ole neid küsimusi üldse arutanud seoses sellega, et veel on täiesti selgusetu ka tänase Kaitseliidu asend. See on punkt üks juriidilises mõttes, nagu te õigesti märkisite. Ja punkt kaks: tegelikult me oleme arutanud neid küsimusi, mis seonduvad hoonetega. Kuid tänase EKP hoonete hulgas, mille küsimusi me oleme arutanud, Kaitseliidu hooneid teatavasti ei ole. Seetõttu me ei ole seda küsimust ka päevakorda võtnud.

J. Kass

Aga kompensatsioonid? Ma rõhutan, kompensatsioonid.

R. Vare

Kureerides riigi- ja piirikaitse küsimusi, oleks mul endal ka ausalt öeldes hea meel, kui see kompensatsioon teoks saaks. Küll on täiesti selgusetu ja praeguse informatsiooni baasil täiesti teadmata võimalus, mille arvelt seda kompensatsiooni võiks teha. Sest selle vara hulk ilmselt ei võimalda kompenseerida kõige parema tahtmise juures.

P. Grigorjev

Härra Vare! Mõistes, kui tähtis on NLKP ja EKP varaga seotud probleem, nõustusin ma osa võtma selle vara saatust määrava komisjoni tööst, aga sellest, et see komisjon juba töötab ja otsuseid vastu võtab, sain ma teada ajakirjandusest ja täna teie sõnavõtust. Seepärast on härra

Telgmaa küsimus minu meelest põhjendatud. Tahaksin seda veel täpsustada. Mitu korda on komisjon koos käinud ja millise koosseisuga? Kuidas informeeriti sellest komisjoni liikmeid, sealhulgas ka neid, kes selle koosseisu lülitati valitsuse ettepanekul Ülemnõukogu saadikute hulgast – ma pean silmas nelja saadikut?

R. Vare

Komisjon on pidanud istungeid kaks korda. Esimene kord oli 9. septembril. Selle komisjoni koosoleku korraldas komisjoni liige Eesmaa ja selles osalesid: Vare, Ellamaa, Raidla, Raud, Junti, Lauristin ning Eesmaa, puudus härra Väljas, asendasid härra Sillari ja Soobik. Teine koosolek toimus esmaspäeval, 11. kuupäeval kell 8.15, n.-ö. enne tööpäeva algust. Selles osalesid kõik eelnimetatud, ka härra Väljas, kuid puudus proua Raud, teda esindas nõuandva häälega aselinnapea Eino Tamm. Selle koosoleku korraldas meie sekretariaat. Mul ei ole kahjuks mitte mingisuguseid andmeid sellest, miks te ei olnud sellest informeeritud, ma tean täiesti kindlalt, et teile seda informatsiooni püüti edastada. Kui see küsimus on tekkinud, siis ma loomulikult palun aega, et täpsustada, kuidas see asi oli.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud härra minister! Kas ma sain õigesti aru, et väliskomisjon või ükskõik missugune teine Ülemnõukogu komisjon, kui ta mingisuguse algatusega või otsuseprojektiga välja tuleb, peab selle eelnevalt valitsusega kooskõlastama? Teine on rohkem ettepaneku laadi. Väliskomisjoni otsuse arutelu tuleb sel nädalal päevakorda. Kas te oleksite nõus võtma osa sellest arutelust. Aitäh!

R. Vare

Esimesele küsimusele ma vastaksin, lugupeetud härra Made, et ei, kindlalt ei pea, kuid nendes küsimustes, mis Ülemnõukogu ise on otsustanud anda valitsuse lahendada, on loogiline eelnevalt valitsusega kooskõlastada või teda vähemalt informeerida. Või lepime kokku, et me kooskõlastamisest ei räägi, sest seisukohad võivad olla erinevad, neid ei saagi võib-olla kooskõlastada, aga vähemalt tuleks ametlikult informeerida. See oleks loogiline. Selle aluseks on täiesti konkreetsete objektide ringi puudutav otsus, teie enda täiesti konkreetne säte. Mis puudutab teist küsimust, siis loomulikult oleks mul hea meel osaleda sellises arutelus, kui seda peetakse vajalikuks. Ainukene tungiv palve on, et see ei toimuks kolmapäeval, sest kolmapäeval on tähtsad läbirääkimised seoses piiriküsimustega.

R. Järlik

Lugupeetud juhataja, austatud riigiminister! Teatavasti valitsuse tegevusse väga nõudlikult ja kriitiliselt suhtunud Ülemnõukogu liige härra Tiit Made asus eile energiliselt valitsusjuhti toetama. Kas teil ei ole natuke kahju, kui tänane jutuajamine näitab, et valitsus võib härra Made toetusest väga kergesti jälle ilma jääda?

R. Vare

Ma pean väga vabandama, aga ametikohustuste tõttu ei ole mul olnud võimalik väga tähelepanelikult jälgida seda, mis toimus siin saalis ja ma olen teie äsjast väidet kuulnud mitte otse, vaid nii-öelda teiste suust, seetõttu on mul ka raske kommenteerida. Aga loomulikult oleks mul kahju, kui valitsus jääks ilma kas või ühestki toetushäälest ja mul oleks hea meel, kui seda ei juhtuks.

J. Telgmaa

Ma tänan härra riigiministrit vastuste eest, mis ta küsimuse sisu valgustamiseks on andnud, aga mida ikkagi me oma Ülemnõukoguga peame tegema, kuna meil on menetluses küsimus, mis on valitsuses juba ära otsustatud. Kas see tähendab seda, et väliskomisjon peaks nüüd selle küsimuse menetlusest maha võtma või kuidas?

R. Vare

Minu arvates küll. Sellepärast et kui otsustatakse teisiti, siis peaks sellele praegu menetluses olevale küsimusele eelnema veel ühe küsimuse viimine menetlusse, nimelt küsimus 27. augusti otsuse 1. punkti 2. lõike äramuutmise kohta. Siis oleks see loogiline.

Juhataja

Aitäh! Ma siiski täpsustaksin, et küsimus võeti päevakorda EMKE saadikurühma esindaja härra Raigi poolt kiireloomulise küsimusena.

R. Vare

Ma ei tea seda kahjuks.

Juhataja

Tänan, härra Vare! Rohkem küsimusi ei ole.

Ja viimasena palun ma täna kõnetooli prokurör härra Urge, kes peaks vastama küsimusele, mille on esitanud rahvasaadik Vladimir Lebedev NSV Liidu rahvasaadiku Jarovoi korteri läbiotsimisest. Ma vabandan juba ette härra Aksinini ees, kellel on ka küsimus. Tema küsimusele pidi vastama Kommunaalameti peadirektor Toivo Lippmaa, kes aga on haigestunud ja vastab järgmine kord.

L. Urge

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Härra Lebedev esitas arupärimise, kes sanktsioneeris läbiotsimise 27. augustil Liidu rahvasaadiku Jarovoi korteris ja kas sanktsioneerija on võetud vastutusele? Ühesõnaga, küsimuse sisu on selles, kas läbiotsimine oli seaduslik või mitte.

Ma läheneksin sellele küsimusele kahest aspektist, et selgitada teile küsimuse seaduslikkust või mitteseaduslikkust. Esimene aspekt. Kas on rikutud Liidu saadiku puutumatust? Ja teine – kas Liidu saadikul on üldse puutumatust?

Analüüsides esimest aspekti, ma alustaksin 21. detsembril 1989. aastal vastuvõetud NSV Liidu seadusest rahvasaadiku staatuse kohta, mille § 37 keelab võtta NSV Liidu rahvasaadikuid kriminaalvastutusele. See tähendab seda, et talle ei tohi esitada süüdistust ja võtta teda vahi alla ilma NSV Liidu Ülemnõukogu nõusolekuta. Seadus ei ole kehtestanud erikorda saadiku eluruumides läbiotsimise teostamiseks ja see võib toimuda vastavalt kehtivale kriminaalprotsessi seadusele. Eesti Vabariigi territooriumil kehtiva kriminaalprotsessi koodeksi § 139 määrab läbiotsimise alused ja ka selles paragrahvis ei esine mingisuguseid piiranguid, mis oleksid keelanud läbiotsimise teostamist NSV Liidu rahvasaadiku Jarovoi Tallinnas asuvas korteris. Selle seaduse säte räägib sellest, et kui uurijal on küllaldane alus arvata, et mõnes ruumis, paikkonnas või isiku juures võib asuda ese, millel on kriminaalasjas tähtsust, teostab ta selle eseme leidmiseks läbiotsimise.

Kriminaalasi selles suhtes oli algatatud. Läbiotsimise sanktsioneeris vabariigi prokuröri asetäitja Jüri Kasesalu. Tähendab, lõpetades lühianalüüsi esimeses küsimuses, võib jõuda ainult ühesele järeldusele, et läbiotsimine Jarovoi korteris oli täiesti seaduslik. Ja kedagi selle eest karistada, nagu oli küsimus püstitatud, ei ole mingit alust.

Ja teine aspekt väga lühidalt. Kuna läbiotsimine rahvasaadiku korteris teostati peale 20. augustit 1991, siis on tegemist välisriigi parlamendisaadikuga ja ka see ei takista läbiotsimist. Lühikene resümee on see, et mingisugust seadust ei ole rikutud. Läbiotsimine on teostatud seaduslikult ja õigesti. Suur tänu!

Juhataja

Aitäh! Härra Urge, tundub, et küsimusi ei ole. Tänan väga! Vabandust, küsimused on. Palun, härra Raud.

K. Raud

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ülemnõukogu 22. augusti otsusega on pandud Eesti Vabariigi Prokuratuurile väga suured ülesanded, millest teatud mõttes oli tingitud ka esimene küsimus. Minu küsimus puudutab seda, kui kaugele on Eesti Vabariigi Prokuratuur oma uurimistöös putšile kaasaaitajate osas jõudnud? Mis takistab teda selle lõpuleviimisel ning valitsusele ja Ülemnõukogule tulemusi esitamast? Aitäh!

L. Urge

Kui ma aru sain, siis te küsisite, kui kaugele me oleme jõudnud riigipöörde asjadega ja mis takistab. Ma vastaksin sellele küsimusele nii, et vabariigi prokuratuuris on algatatud 6 kriminaalasja vahetult peale seda sündmust. Nende kriminaalasjade uurimiseks on moodustatud eriti tähtsate asjade uurijate uurimisgrupid. Kõigis 6 kriminaalasjas uurimine käib normaalselt. Lõssenko vastu on algatatud kriminaalasi ja ta on võetud vahi alla. Töölismalevlase Belovi kriminaalasjas uurimine kulgeb normaalselt. On võetud vahi alla. Prokurör on veel sanktsioneerinud Šepelevitši vahi alla võtmise. Mõni aeg tagasi saime esildise alusel õiguse võtta kriminaalvastutusele Kohtla-Järve saadikud Tsvinjovi ja Smirnovi, kes tegutsesid otseselt vastu. See küsimus oli alles arutlusel. Ka selle uurimine läheb plaanipäraselt. Mis takistab konkreetselt? Takistab nimelt see, et kui ma olin sanktsioneerinud Tsvinjovi vahi alla võtmise ja mindi seda korraldust teostama, oli vabariigi piiridest lahkunud ka Tsvinjov. Nii et Šepelevitš, Jarovoi, Tsvinjov ei viibi praegu vabariigi piirides. Seoses sellega tekib uurimises kindlasti takistus. Kuidas me püüame neid takistusi ületada? On sõlmitud kokkulepe Vene Föderatsiooni peaprokuröriga uurimistegevuse koordineerimiseks nii nende kui meie kriminaalasjades, samuti vajaduse korral isikute väljaandmiseks Eesti Vabariigile. See on praegu ainukene takistus, see ei ole ületamatu. Need isikud on kuulutatud ka tagaotsitavaiks. Loodan, et ma ammendasin.

Juhataja

Aitäh! On veel küsimusi. Palun, härra Sirendi.

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja, kas nüüd tagantjärele võib öelda, kas Vene riigi või ütleme teise riigi kodaniku Jarovoi korteri läbiotsimise otsus tulenes riiklikust tarkusest või riiklikust rumalusest, ja kas te leidsite seda, mida otsisite?

L. Urge

Läbiotsimine tulenes vajadusest jätkata selle kriminaalasja uurimist ja uurimisel oli küllaldaselt andmeid, mis viitasid, et seal võivad asuda esemed, mis viivad uurimist edasi ja aitavad selgitada tõde. Kas see tuleneb riiklikust tarkusest või rumalusest, tuleb poliitikuil otsustada. Meie poliitikat antud juhul ei puuduta, me tegutseme seadusele vastavalt ja lähtudes seadusest ja ainult seadusest.

P. Panfilov

Lugupeetud vabariigi prokurör! Mul on teile kaks lühikest küsimust. Esimene on seotud sellega, et te ei ole mitte lihtne inimene, mitte diletant, vaid seadusemees, kellele kõige tähtsam on seadus ja selle täitmine. Te viitasite sellele, et Jarovoi on teise riigi rahvasaadik, aga Eesti rahvas ju valis ta NSV Liidu rahvasaadikuks Eesti territooriumil. Seniajani pole keegi tema volitusi tühistanud. Meie Ülemnõukogus tehti ettepanek, aga minu meelest pole seda veel hääletusele pandud. Kas siis ikkagi on tegemist seaduslikkusega või ei ole? Ma piirdun selle küsimusega.

L. Urge

Ma vastan sellele küsimusele veel järgmiselt. Kui ma analüüsisin seaduslikkuse esimese poole aspekti, siis ma täiesti selgelt ütlesin välja, et läbiotsimine nendel ja nendel põhjustel oli täielikult seaduslik, ja jälgisin meie vabariigis kehtivat seadusandlust. Nii et selle küsimuse see pool, mida te esitate, langeb minu meelest hoopis ära. Oli seaduslik ja mingit vastuväidet siin ilmselt olla ei saagi.

Kui eelnevat küsimust veel analüüsida, siis ega välisriikide kodanike suhtes protsessinormides ettenähtud uurimiste teostamine ei ole teises riigis keelatud. Ka sel juhul, kui ta on teise riigi parlamendi saadik. Kui on tegemist diplomaatiliste esindustega, siis nende isikute suhtes on ette nähtud täielik erikord.

J. Põld

Härra Urge, mul on küsimus, mis puudutab konkreetselt Mihhail Lõssenkot. "Õhtulehes" andis üks ajakirjanik ülevaate, kuidas Lõssenko juhtimisel likvideeriti Killustiku tänavas interliikumise staabi arhiivi. Sellest tulenevalt minu küsimus. Kas see arhiiv, mis Killustiku tänavas oli, on praegu uurimisorganite valduses või õnnestus Mihhail Lõssenkol see hävitada? Ma kardan, et see arhiiv oleks võinud meid juhatada või juhatada uurimisi ka paljude siin saalis istuvate mässumeelsete persoonide jälgedele. Aitäh!

L. Urge

Ma väga vabandan, kuid ma jään sellele küsimusele vastuse võlgu. Ma ei ole vastavalt oma tööülesandele suutnud tungida kõikidesse meie menetluses olevatesse 114 kriminaalasja sisusse niivõrd täpselt. Seda teab minu vastav asetäitja ja vastav uurimisosakonna ülem, kes konkreetselt selle asjaga tegelevad. Kui teid see huvitab, ma kindlasti toon selle vastuse teieni.

E. Parder

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja härra Urge! Mul on üks üldist laadi küsimus. Minu ees on ajakirja "Sotsialistitšeskaja Zakonnost" selle aasta 8. number, kus te olete juhtinud NSV Liidu Prokuratuuri tähelepanu sellele, et politsei ei allu prokuratuuri korraldustele ja ei ole ka kohtuid, mis saaksid täita oma ülesandeid nii nagu vaja. Ja te ütlete, et ainult liiduleping võib avada tee edasisele üksteisemõistmisele. Kuidas te kommenteeriksite seda praegu?

L. Urge

Seda ma kommenteerin väga lihtsalt. Vaadake, ma esinesin sellel kolleegiumil sõnavõtuga. Ja nüüd hiljuti saabus vastav ajakiri, kust ma lugesin seda pikka refereeringut minu sõnavõtust. Mul endal jäi ka sellest refereeringust algul inetu mulje. Minu sõnavõtt on täielikult fikseeritud kirjalikult ja asub meie vastavas osakonnas, nagu kõik minu esinemised vastavatel foorumitel. Selles sõnavõtus on mõte hoopis teine. Selles sõnavõtus (see oli maikuus) on räägitud kujunenud olukorrast, õiguskaitseorganite vahelisest koostööst, kuidas seda peab tegema ja kuidas me näeme seda asja tulevikus. Sellepärast et prokuratuuri lahutamine Liidu prokuratuurist oli juba sellel ajal väga tõsiselt päevakorras ja on nüüd ka lõpuni viidud. Ja seoses sellega ma ütlesin, et me näeme ainult ühte teed – kuna kuritegevus ei tunne mingisuguseid riigipiire, siis me peame hakkama riikide vahel (sellel ajal ka vabariikide vahel) sõlmima vastavaid koostöölepinguid. Ma tootsin niisuguse näite. Nii nagu ma teile

rääkisin, kurjategija asub teise riigi piirides. Kuidas antud juhul toimida? Kuidas viia läbi uurimistoiminguid jne.? Need lepingud on hädavajalikud. Me sõlmime neid juba Vene Föderatsiooniga, teiste Baltimaadega. Aga antud juhul on refereeritud nii, nagu teie mulle ütlesite ja nagu ma seda viimast lauset sealt lugesin. Niisugust refereeringut te olete kuulnud iga päev Moskva saadetest, "Vremjast" ja igalt poolt mujaltki. Mul on ametlik dokument selle kohta, olen alati valmis teile selle esitama.

T. Mets

Lugupeetud härra prokurör. Möödunud aasta 15. mail viibisin ma olude sunnil Lossi väljakul ja sellega seoses on mul üks küsimus. Kas rahvusliku vaenu õhutamise eest võetakse teie poolt vastutusele ka Kiiemets, üks selle miitingu põhikorraldajaid?

L. Urge

Selle kriminaalasja uurimise käigus (me nimetame seda ainult tinglikult Lössenko kriminaalasjaks) tehakse kindlaks kõik isikud. Meil on palju materjali videosalvestuste näol jne. selle kohta, kes selles osales, mis osas, kas nende käitumises on kuriteokoosseis. Ja see nimi käis sealt täpselt samuti läbi. Muide, ma võiksin öelda ka enamat, me uurime praegu raadiojaama "Nadežda" tegevust, ka sellest kriminaalasjast käib see nimi läbi, nii et mitmest kohast käib läbi. See on vastus sellele küsimusele.

Juhataja

Aitäh! Tundub, et rohkem küsimusi ei ole. Tänan, härra Urge.

KGB tegevusest Eesti Vabariigis

Juhataja

Lugupeetud saadikud, meil on aega veel 7 minutit. Me jõuame ühe lühikese lõigu oma päevakorrast täita. Ma pakuksin selleks päevakorrapunkti, kus on juttu KGB tegevusest. Nimelt me otsustasime, et me moodustame komisjoni Ülemnõukogu ja valitsuse ettepanekul. Ma paluksin härra Tammel tulla kõnetooli vastavate ettepanekutega.

R. Tamme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "KGB tegevusest Eesti Vabariigis" projekti arutelu eelmisel istungjärgul jõudis faasi, kus Ülemnõukogu kiitis heaks õiguskomisjoni ettepaneku moodustada KGB tegevusele hinnangu andmiseks ja KGB tegevuse lõpetamisega seostuvate küsimuste lahendamiseks ühine töögrupp Ülemnõukogu ja valitsuse esindajatest.

Vastavalt sellele Ülemnõukogu otsusele esitan arutusel olnud otsuseprojekti ühe autorina ettepaneku nimetatud ühise komisjoni koosseisu kohta. Loen uuesti ka siis selle projekti teksti.

"Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab moodustada KGB tegevusele hinnangu andmiseks ja KGB tegevuse lõpetamisega tõusetuvate küsimuste lahendamiseks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Vabariigi Valitsuse esindajatest ühine töögrupp järgmises koosseisus: Rein Järlik – esimees, liikmed: Ülle Aaskivi, Hardo Aasmäe, Priidu Priks, Lepo Sumera, Rein Tamme." Annan selle ettepaneku juhatajale edasiseks käsitlemiseks.

Juhataja

Aitäh! Ma kõigepealt pean muidugi vabandama Ülemnõukogu liikmete ees. Kavas oli jõuda selleni homme, aga kuna meil jäi täna aega üle ja küsimus on väga lühikene, siis me võiksime ökonoomselt oma aega kasutada. Niisiis, ma kordan veel kord härra Tamme ettepanekut moodustada komisjon järgmiselt: Järlik, Aaskivi, Aasmäe, Priks, Sumera, Tamme. Kas Ülemnõukogu liikmetel on selle komisjoni koosseisu ja tema suuruse kohta veel ettepanekuid? Ei näe. Kas võib panna komisjoni koosseisu hääletusele? Kas me hääletame üksikult iga komisjoni liikme või hääletame nimekirja? Palun ettepanekud. Härra Kass.

J. Kass

Ma vabandan, mu aparaat streikis ja ma ei jõudnud nii kiiresti Tammele küsimust esitada. Mul tekkis suur küsimus, milleks on kultuuriminister Lepo Sumera seal koosseisus. Kas seal komisjonis on vaja klaverit mängida või milleks?

Juhataja

Härra Kass, ma pean teile vastama härra Tamme eest, et need ettepanekud on valitsuse tehtud, neid ei ole Ülemnõukogu omavahel arutanud. See on valitsusepoolne osa, tema on esitanud.

J. Kass

Siis on selge, see on valitsuse arvamus.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, mul oleks ka veel küsimus. Kes on esitanud Ülemnõukogu poolt need kandidaadid? Kas need on härra Tamme poolt esitatud kandidaadid või on kaitsekomisjoni ja õiguskomisjoni ühised kandidaadid?

Juhataja

Palun härra Tammel vastata.

R. Tamme

Täpselt nii, nagu ma väljendasin. Ma ütlesin, et arutusel olnud ettepaneku ühe autorina teen Ülemnõukogule ettepaneku. Ja nii täpselt ongi.

A. Maarend

Aga teistelt fraktsioonidelt pole siis arvamusi selles suhtes küsitud? Nagu ma aru saan.

R. Tamme

Ma arvan, et praegu ilmselt korraldatakse arutelu. Ja kõigil on võimalus arvamust avaldada.

Juhataja

Aitäh! Kas on soovi aruteluks? Avan sõnavõttud. Palun. Ei näe.

Panen härra Tamme poolt esitatud projekti hääletusele. Kas on vajadust hääletada nimeliselt? Tähendab, mitte nimeliselt, vaid üksiknimedele kaupa? Ma palun, härra Tamme kui ettekandja ettepanek. Kas hääletame nimekirjaliselt või üksikult, te ei teinud seda ettepanekut. Palun, härra Tamme!

R. Tamme

Ma teeksin ettepaneku hääletada esitatud nimekirja järgi.

Juhataja

Härra Tamme teeb ettepaneku hääletada nimekirja järgi. Küsitakse, miks ei ole projekti laua peal? Ma juba vabandasin, sest kavas oli esitada see küsimus homme, homseks oleks ka

nimekiri valmis. Kuivõrd aga projekt on väga lühike, siis härra Tamme nõustus seda suuliselt esitama. Kui Ülemnõukogu ei nõustu sellise lähenemisega, siis me kahtlemata saame jätkata homme. Selleks ei ole takistusi, kui Ülemnõukogu seda nõuab. Kas härra Maarend teeb ettepaneku katkestada arutelu homseni? Ettepanekuid ei ole. Panen härra Tamme poolt esitatud projekti hääletusele.

Palun, kohaloleku kontroll. Kohal on 76 saadikut. Palun, kes on selle poolt, et moodustada KGB tegevusele hinnangu andmiseks ja KGB tegevuse lõpetamisel tõusetuvate küsimuste lahendamiseks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Vabariigi Valitsuse esindajatest ühine töögrupp järgmises koosseisus: Rein Järlik – esimees, Ülle Aaskivi, Hardo Aasmäe, Priidu Priks, Lepo Sumera, Rein Tamme? Palun hääletada! Poolt on 48, 2 on vastu, 18 erapooletut. Tundub, et komisjon jääb praegu moodustamata. Palun, härra Anton. Härra Antoni pult ei töötanud. Kas veel on neid, kelle pult ei töötanud? Härra Möldril, härra Ugandil. Palun vajutame uuesti! Tühistan hääletamise.

Palun, kohaloleku kontroll! Kohal on 76 saadikut, puudub 27. Palun hääletame uuesti. KGB tegevusele hinnangu andmiseks ja KGB tegevuse lõpetamiseks tõusetuvate küsimuste lahendamiseks ühise töögrupi moodustamist koosseisus: Järlik, Aaskivi, Aasmäe, Priks, Sumera, Tamme. Palun hääletada. Nüüd ei tööta terve aparatuur? Ilmselt on küsimuse sisu selline. Palun siiski hääletada! (Hääled) Poolt on 49, vastu 1, erapooletuid 18. Kas ikka veel pult ei tööta? Härra Novohatski pult ei tööta, härra Antoni pult ei tööta, härra Ahvena pult ei tööta, proua Kolossova pult ei tööta. Tundub, et täna jääb küsimus lahendamata tehnilistel põhjustel, hääletame seda uuesti homme. Ma loodan, et pult saab homseks korda. Katkestame praegu antud küsimuse arutamise.

Ja teadaanded, palun tähelepanu! Õiguskomisjon kutsub kell pool üks õiguskomisjoni ja kodakondsuskomisjoni liikmeid kodakondsuse projekti ühisele arutelule. Mul on sellega seoses veel teine teadaanne. Ma palun võtta praegu teie käes olevad projektid ja parandada trükivigu. See on ka ajakirjanikele, ajakirjanikud on väga kiired avaldama ka vigaseid projekte. Nimelt punkti 2.6 alapunktis b on jäänud ära alternatiiv arvutisse löömisel. Punkti 2.6 alapunktis b on alternatiiv samasugune nagu alapunktis a, nimelt alapunkt b ära jätta. Seal on ärajätmise alternatiiv puudu, samuti punktis 2.8. See on küll väiksem parandus. Seal on vaja öelda, "isikutele, kes taotlevad", mitte "kes on taotlenud". Tähtis on alternatiiv punktis 2.6, sest see on sisuliselt oluline.

Suur tänu, kallid kolleegid, sellega kuulutan tänase istungi lõppenuks.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

49. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

18. september 1991

Rein Otsasoni vabastamine Eesti Panga Nõukogu liikme ja Eesti Panga presidendi ametikohalt

Juhataja M. Lauristin

Tere päevast, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustame 49. istungjärgu kolmandat istungit. Palun, kohaloleku kontroll. Kohal on 83 saadikut, puudub 20. Alustame istungit.

Palun saadikutel võtta sisse kohad! Lugupeetud saadikud, on saabunud kirjalik ettepanek härra Veetõusmelt. Palun kiireloomulise küsimusena kinnitada päevakorda Ülemnõukogu otsuseprojekt Rein Otsasoni vabastamise kohta Eesti Panga Nõukogu liikme ja Eesti Panga presidendi ametikohalt. Vastav projekt on teile laiali jagatud.

Palun, asume hääletama kiireloomulise küsimuse päevakorda võtmist! Kes on selle poolt, et nimetatud küsimus võtta kiireloomulisena istungjärgu päevakorda ja asuda seda arutama? Palun hääletada.

Selle poolt on 69 saadikut, vastu on 1, erapooletuid 1. Küsimus on päevakorda võetud.

Meile esitatud otsuseprojekti on ette valmistanud Eesti Panga Nõukogu. Samuti on küsimust arutanud Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjon. Ma palun härra Veetõusmet tutvustada projekti.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Otsuse projekt on teil laual ja on ka härra Otsasoni avaldus, et ta palub end vabastada Eesti Panga presidendi ja Eesti Panga Nõukogu liikme ametikohtadelt. Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjon koos härra Otsasoniga arutas nimetatud küsimust ja teeb kõigepealt teile ettepaneku mitte kuulata rohkem ettekandeid, mitte avada läbirääkimisi, vaid otsustada. Kui härra Otsason on sellega nõus.

Juhataja

Aitäh! Mul on tunne, et härra Veetõusmele on küsimusi. Palun, härra Mölder. Ei ole küsimus? Palun, härra Sirendi!

A. Sirendi

Lugupeetud härra Veetõusme, mõni päev tagasi te rääkisite, et Otsasoni tegelik lahkumise põhjus on see, et ta ei tule oma tööga toime. See ei ole esimene kord meie ajaloos, kus sellele, kes esitab lahkumispalve, tagantjärele saadetakse mitmesuguseid halvustavaid märkusi. Kas on olnud temaga enne juttu, et ta ei tule oma tööga toime, ja millal selline arvamus tekkis?

A. Veetõusme

Ma vastaksin kõigile nendele küsimustele pärast seda, kui Ülemnõukogu on tagasi lükanud eelarve-majanduskomisjoni ettepaneku. Meie ettepanek oli mitte teha ettekandeid, mitte avada läbirääkimisi, vaid otsustada.

Juhataja

Härra Veetõusme, meil oli sellest teiega eelnevalt juba juttu, teie komisjoni ettepanek ei ole reglemendipärane. Kui te olete otsustanud esitada küsimuse päevakorda ja teete selle kohta ettekande, s.t. esitate otsuse projekti, siis näeb reglement ette, et teile saab esitada küsimusi.

A. Veetõusme

Sel juhul kui Ülemnõukogu soostub proua Lauristini esitusega, pean ma tegema pikema ettekande.

Juhataja

Ma paluksin siin nüüd reglemendikomisjoni seisukohta, kuna härra Veetõusme seadis kahtluse alla reglemendi tõlgenduse. Palun, härra Allik.

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja, lugupeetud kolleegid! Proua juhataja poolt antud tõlgendus on ainuõige ja ainuvõimalik. Päevakorrapunkti kohta tehakse ettekanne ja ettekandjale võib ja peab esitama küsimusi. Mingit alust ei ole ettekandjal keelduda küsimustele vastamast.

Juhataja

Palun, härra Veetõusme.

A. Veetõusme

Härra Allik, ma muidugi ei keeldunud küsimustele vastamast, vaid ma tegin ettepaneku ja ütlesin, et kui seda ei aktsepteerita, siis järelikult teen ettekande, aga nüüd tuleb välja, et ühe komisjoni ettepanekut ei panda hääletamisele.

Juhataja

Härra Veetõusme, ma veel kord kordan, mida ma ütlesin. Komisjoni ettepanek mitte teha ettekannet ei ole reglemendipärane. Me peame siis reglementi viima sisse vastava muudatuse.

A. Veetõusme

Kui võib, siis ma alustan ettekannet.

Juhataja

Reglemendi järgi me võime pärast seda, kui te olete teinud ettekande ja vastanud küsimustele, mitte avada läbirääkimisi. Seda võimaldab reglement. Reglement ei võimalda küsimust arutada nii, et ei ole ettekannet ja ei ole küsimusi.

A. Veetõusme

Selge! Teatavasti on kujunenud olukord Eesti Pangas praeguseks hetkeks keeruliseks. Eesti Panga Nõukogu arutas seda küsimust eile oma koosolekul ning lubage mul ette kanda need põhiseisukohad, millest oli juttu.

Eesti Panga Nõukogu käesolev koosseis valiti Ülemnõukogu poolt 1990. aasta detsembris, kusjuures nõukogu esimees määrati Ülemnõukogu poolt ametisse k.a. maikuus. Kuni esimehe ametisse määramiseni oli nõukogu plaanipärane töö häiritud. Panga nõukogu on oma töös püüdnud lähtuda pangaseadusest ja Eesti Panga põhikirjast. Vastavalt Eesti Vabariigi pangaseadusele on Eesti Pank iseseisev asutus, kes annab oma tegevusest aru Eesti Vabariigi kõrgeima riigivõimuorgani ees. Vastavalt Eesti Vabariigi pangaseadusele on Eesti Panga ette seatud neli põhiülesannet. Esiteks, vabariigi majandusstrateegia väljatöötamine raharingluse, krediteerimise, arvelduste, valuutasuhete valdkonnas ning selle ellurakendamise tagamine vastavalt oma pädevusele. Teiseks, vabariigi raha- ja krediidisüsteemi juhtimine. Kolmandaks, stabiilse raharingluse ja Eesti Vabariigi valuuta ostuvõime tagamine ning

vahetuskursi määramine välisriikide valuuta suhtes. Neljandaks, pankade tegevuse reguleerimine Eesti Vabariigi territooriumil.

Täna peame kahjuks mõnma, et Eesti Pank ei ole suutnud neid põhiülesandeid täita, ja mitte ainult neil põhjustel, mis ei sõltu pangast, vaid ka neil põhjustel, mis oleksid sõltunud ja sõltuvad pangast ja tema juhtimis- ning tegevusstiilist.

Eesti Pank ei ole täitnud ka pangaseadust ning Ülemnõukogu otsuseid. 15. mail viidi sisse muudatused pangaseaduses ja kohustati Eesti Panka viima vastavad muudatused sisse ka oma põhikirja ning esitama need ühe kuu jooksul Ülemnõukogule kinnitamiseks. Kahjuks Eesti Pank, eesotsas president härra Otsasoniga ei ole suutnud seda siiani teha, kuigi nõukogus juhiti sellele tähelepanu ja anti viimaseks tähtpäevaks nõukogu septembrikuu esimese koosoleku aeg. Seetõttu ei vasta praegune Eesti Panga põhikiri Eesti pangaseadusele.

Ei ole siiani ette valmistatud ka kommertspankade ja laenu-hoiuühistute näidispõhikirja. Kui kommertspankade loomist see tegelikult ei takista, sest on olemas meie naaberriigi NSV Liidu vastavad dokumendid, mille järgi enamik kommertspanku on ka oma põhikirjad koostanud, siis laenu-hoiuühistute tekke aeglane kulg, õigemini nende mitte tekkimine ongi üheks põhjuseks, et puuduvad sellised näidispõhikirjad, mida igas vallas, igas külas, maakonnas saaks kasutada.

Ei ole kinnitatud pankadele ja muudele krediidiasutustele tegevuslitsentside andmise korda ja jällegi seetõttu, et vastavad materjalid ei ole nõukogule ette valmistatud. Nõukogu ei ole saanud kinnitada ka pankadele ja muudele krediidiasutustele kehtestatavaid majandusnormatiive, kuna ettevalmistatud materjal oli nõrk ja ei olnud järgitud pangaseaduse § 7 lõiget 4. Pärast seda, kui panga nõukogu tegi järelepärimised normatiivide kohta mitmetele pankadele, oli härra Otsason sunnitud sealt tulnud arvamuste põhjal mõnma ise esitatud materjali nõrkust ja paluma küsimuse arutamise edasilükkamist.

Eesti Pank ei ole siiani suutnud ette valmistada praktiliselt ühtegi üldist pangandamisjuhendit, kuid ilmselt just see on ka üheks aluseks panganduslike majandusnormatiivide koostamisele. Kui meil ei ole täna selge, milline kontoplaan meil kehtib, kas Moskva kontoplaan või hakkame me üle minema eurostandardile, siis ei saa ka majandusnormatiive üheselt paika panna. Ei ole me ju ka tegelikult täna öelnud, et meil kehtivad NSV Liidu Riigipanga juhendid või NSV Liidu Välismajanduspanga juhendid. Paljud pangad kasutavad seda momenti, et kui on vajadust, siis järgivad Liidu Riigipanga juhendeid. Kui see aga takistab nende tööd, siis nad neid ei järgi, mistõttu peaks tegelikult need reeglid paika panema.

Siiamaani ei ole ka suudetud välja töötada arvelduste süsteemi, arvelduste juhendeid ja juriidilistele isikutele kontode avamise juhendeid. Tegelikult on välja töötatud

valuutaaksjonite läbiviimise juhend. Oli välja töötatud ka kommertspankade asutamise juhend, kuid see enam ei vasta pangaseadusele, mis kehtib meil alates 15. maist. Keskpanga funktsioonide täitmise asemel on mindud kommertstegevuse teele. On antud ka kasumi saamise eesmärgil laene väljaspoole vabariiki. Täna puudub meil aruandlussüsteem nii rubla kui ka valuutakäibes, mille tõttu tegelikult meil puudub ka ülevaade pangandusest, raharinglusest ja üksikute pankade rahanduslikust olukorrast. Kui meil reaalselt puudub selline ülevaade, siis me ei saa ka rääkida mingisugusest strateegia väljatöötamisest antud valdkonnas.

Üks kõige tõsisemaid küsimusi, mida on pidevalt üles tõstetud, on pangainspektsiooni küsimus. Selle küsimuse esmaseks ülestõstjaks panganõukogus oli juba kohe aasta alguses härra Jalakas, mille peale härra Otsason siis tõepoolest ütles, et see luuakse kohe. Aprillis ütles ta, et see on loodud. Edasi öeldi, et hakkab ka tegutsema. Praegu on tõesti olukord selline, et pangainspektsioonis on sisuliselt üks töötaja, pensionär, mistõttu muidugi me ei saa rääkida mingist inspektsioonist. Samas on pakutud võimalust ka kasutada audiitorfirmade abi, millest on Eesti Pank loobunud. Küsimus on ka selles, et kuni siia maani on rahaliste väärtuste inkasseerimine NSV Liidu Riigipangale alluva inkassatsiooniteenistuse käes ja on püütud leida võimalusi mõnede pankade poolt luua alternatiivne inkassatsioonisüsteem. Praegu panga nõukogu seda suunda ei toetanud ja ilmselt ka sellepärast, et tegelikult ju meil puudub alternatiivse inkassatsioonisüsteemi ohutuse tagamine ja relvade andmise kord. Täna peab ütlema, et Liidu Riigipanga poolt on välja töötatud küllalt tõsised ja jäigad eeskirjad pangas olevate väärtuste hoidmiseks, raha ja muude väärtuste hoidmiseks. Pankade kassaruumide, hoidlate kohta on kehtestatud väga tõsised piirangud ja nõudmised, et sealt väärtused ei läheks kaduma. Eesti Pangal siia maani ei ole praktilist väljundit, kas meie uutele loodavatele kommertspankadele kehtivad need nõuded või on mingid teised nõuded. Seepärast praegu iga kommertspank hoiab oma raha selliselt, nagu ta oskab.

Peab ütlema, et Eesti Pank on ka kaadriga praktiliselt komplekteerimata just nende inimeste osas, kes tegeleksid keskpanga funktsioonidega. On olemas president, direktor, tema juures paar nõunikku, paar peaspetsialisti. Täna päris viimaseid andmeid mul ei ole, aga augustikuu andmetel oli keskpanga poliitika osakonnas 2 spetsialisti, sh. üks (juhataja) õppis panganduse ja majandusuuringute osakonnas ja teine (spetsialist) õpib krediidiosakonnas. Ja ka ülejäänud osakondades on praktiliselt paar spetsialisti, kes on õppimas või ka isegi keskeriharidusega. Me kõik teame, et mitmed noored spetsialistid, kes on ka saanud stažeerimisvõimalused välismaal, on lahkunud Eesti Pangast ja mitte väikeste palgade tõttu, nagu püütakse väita, vaid ikka sellepärast, et ei ole nende õigusi laiendatud, vaid vastupidi, ahistatud, kardetakse

anda nendele midagi otsustada.

Kui me räägime arveldustest ja sularaha operatsioonidest, siis me peame täna jällegi möönma, et Eesti Vabariigis sularaha ei jätku ja sularaha saamise järjekorrad on kaunikesti pikad. Ma ei räägi mitte sellest, mis on juhtunud pärast neljapäevast avaldust, seda te näete hoiupankade uste taga, vaid sellest üldisest olukorrast. Ja siin oleme samuti teinud ettepanekuid sisse viia näiteks arveldustšekid. Rahandusministeerium on selle initsiaator ja on välja töötanud Eesti Vabariigi arveldustšekid. Ilmselt oktoobris nad tulevad. Et seda asja lõplikult vormistada, pöördusid rahandusministeeriumi esindajad minu poole, et me panganõukogus kiiresti seda küsimust arutaksime, kuna töö korras ei ole saadud seda teha.

Mõne sõnaga ka välisoperatsioonide valitsuse probleemidest. Teatavasti loodi välisoperatsioonide valitsus Eesti Panga käskkirjaga 30. novembrist 1990, millega härra Raudsepp viidi keskpangapoliitika osakonnast üle välisoperatsioonide valitsuse juhataja asetäitjaks ja kuni välisoperatsioonide valitsuse juhataja ametikoha täitmiseni allutati valitsuse juhtimine otseselt Eesti Panga presidendile valitsuse juhataja asetäitjate kaudu. Üldiselt ma kujutan ette, et kui kolmveerand aastat tegelikult valitsuses juhti ei ole, siis juhtimine on puudulik. Eriti sellises suures ja iseseisvas välisoperatsioonide valitsuses, mis eelnevalt oli Välismajanduspanga EV Pank ja välisoperatsioonide valitsus võeti üle siis Välismajanduspangalt 1. detsembril 1990, kokkulepe Välismajanduspangaga sõlmiti alles 10. jaanuaril 1991 ja valitsuse juhataja pandi paika alles teatavasti augustis seoses härra Raudsepa vabastamisega asetäitja koha pealt ja härra Usina nimetamisega valitsuse juhatajaks. Endine välisoperatsioonide valitsuse pearaamatupidaja ütleb oma seletuses, et tööle asudes ei saanud ta juhendeid ja meetoodilisi materjale, kusjuures anti selgitus, et Välismajanduspanga juhendid ei kehti Eesti Pangas, kuid kontrolliti ometi just nende juhendite järgi. Härra Reistnik on teinud rea ettepanekuid välisoperatsioonide valitsuse töö edendamiseks, mis enamuses on jäänud tähelepanuta. Sellel suvel on saabunud ka mitmeid kaebusi Eesti Panga Nõukogule välisoperatsioonide valitsuse töö kohta. Neist suurim on "Estimpexilt" saabunud kaebus. Ja siin on probleemid selles mõttes tõsised, et seda olukorda ei saa parandada ainult Eesti Pank, vaid see sõltub Välismajanduspanga Moskva asutuste tööst. See kõik on viinud selleni, et probleemid, mis tulid üle Välismajanduspangalt, on siia maani lahendamata. Eesti Panga presidendi käskkirjas nr. 55 30. augustist on öeldud, et võttes arvesse aktsiaseltsi "Eesti Kommertspank" taotlust Eesti Panga välisoperatsioonide üleminekuks aktsiaseltsile "Eesti Kommertspank" ning lähtudes eesmärgist vähendada Eesti Panga kommertsfunktsioone, kontsentreerida Eesti Panga töötajate peajõud keskpanga funktsioonide täitmisele, on likvideeritud välisoperatsioonide osakond. Siin tekib muidugi küsimus, et kui aluseks on Eesti

Kommertspanga taotlus, kas siis oleks see valitsus likvideeritud ükskõik millise panga taotluse alusel. Ja kelle initsiatiivil ja kuidas need inimesed läksid üle aktsiaseltsi "Eesti Kommertspank" tööle? Ja kuidas Eesti Panga töötajate peajõud ikka suunatakse keskpanga funktsioonide täitmisele, kui kõik valitsuse töötajad lubatakse üle viia uude loodavasse kommertspanka. Me arutasime seda probleemi pikalt panganõukogus ja jõudsime järeldusele, et välisoperatsioonide valitsuse selline likvideerimine ei ole õige ja väljaantud litsents ei ole seadusega ja Eesti Panga põhikirjaga kooskõlas. Seetõttu Eesti Panga Nõukogu ei saanud nõustuda sellise likvideerimisega, sest me leiame, et praegustes majandustingimustes ei ole õige lasta kõiki Eesti Vabariigis olevaid kommertspankasid otse suhtlema välispankadega. Litsents on antud kahele pangale, s.o. Tartu Kommertspank ja Balti Unionpank. Teistele pankadele ei ole seda antud. Ka suurtele pankadele, näiteks Tööstus-Ehitus Kommertspangale ei ole antud siiani litsentsi välisoperatsioonide teostamiseks, kuna neid põhimõtteid ei ole välja töötatud. Ometi Eesti Kommertspangale anti see kohe. Tegelikult on Eesti Panga Nõukogu kogu aeg öelnud, et Eesti Pank ei pea tegelema kommertsoperatsioonidega. Selle sildi varjus nüüd likvideeritigi välisoperatsioonide valitsus. Me leiame, et Eesti Pank ei pea kliente teenindama, kuid ta peab jääma keskpangaks, kelle kaudu, kui mitte kõik, siis vähemalt enamik kommertspanku teevad oma välisoperatsioone ja suhtlevad välispankadega. Ainult sellistes tingimustes me saame hoida kontrolli Eesti Vabariigis majanduse põhiliste strateegiliste küsimuste üle, eriti kui me arvestame veel seda, et meil täna puudub pangainspeksioon ning kontroll pankade tegevuse ja nende operatsioonide üle on praktiliselt null. Siin on küsimus ka selles, et Eesti Kommertspanga ja Eesti Panga vahel oli ette valmistatud leping, mis nägi ette ka materiaalsete väärtuste ülemineku Eesti Pangalt Eesti Kommertspangale. Selle kõige tulemusena Eesti Panga Nõukogu, nagu ma ütlesin, peatas väljaantud litsentsi, tegi Eesti Panga presidendile härra Otsasonile ettepaneku tühistada oma likvideerimiskäskkiriri ja tegi ettepaneku ka vabastada härra Usin Eesti Panga välisoperatsioonide valitsuse juhi kohalt, samuti valuutaosakonna juhataja kohuste täitmisest, kus ta poole kohaga on. Põhjus on selles, et ta täna on ka Eesti Kommertspanga juht, s.o. ühe kommertspanga juht. Ja praegu on seal ka teisi töötajaid, kes juba töötavad Eesti Kommertspanga kasuks. Eesti Panga ja härra presidendi omavahelised suhted on muutunud vastuolulisteks mitte eile, üleile või nädal tagasi. Need on olnud seda pikemat aega. Ja ma toon paar näidet, kuidas püütakse Eesti Panga Nõukogu seisukohti või otsuseid lihtsalt eirata. Näiteks seesama neljapäevane avaldus, mis oli nende protsesside üheks vallandumise põhjuseks. Teisipäeval Eesti Panga Nõukogu arutas neid küsimusi ja leidis, et probleem on olemas, kuid lahendusteid tuleb otsida ja probleemi käsitlemine ei ole veel ette valmistatud

vajalikul tasemel. Sellest hoolimata tuli ikkagi see avaldus. Või teine punkt, kus Eesti Panga Nõukogu otseselt ütles, et Maapangaga seotud küsimusi ei saa Eesti Panga Nõukogu arutada ilma Maapanga juhi härra Volmerita, mille tõttu jäi arutelu katki. Lepiti kokku järgmisel nõukogu koosolekul ära kuulata härra Volmer ja esitada siis oma arvamused ka valitsusele. Kahjuks jällegi Eesti Panga president sellest otsusest ei hoolinud, vaid esitas omapoolse valitsuse määruse projekti valitsusele.

Eesti Pank on tõepoolest praegu sellises seisus, kus kõik paistavad olevat vaenlased, alates pangandukogust ja teatud osast Ülemnõukogust ning lõpetades valitsusega. Seda on süstitud pidevalt nii Eesti rahvale kui ka Ülemnõukogule. Kuid me peame aru saama, et Eesti Panga töö ei kulge kuskil steriilses ühiskonnas, ta on väga tihedalt seotud ka valitsuse tööga. Näiteks Soome panganduses on täna olukord selline, kus Soome panga juhtkond määratakse presidendi poolt valitsuse ettepanekul. Soome panga seaduseelnõud esitatakse parlamendile pärast seda, kui need on läbi vaadatud valitsuses. Ühesõnaga, see protsess on pandud kindlatesse raamidesse, nii et vahekorrad klaaritakse juba enne ära. Või välisoperatsioonide valitsuse likvideerimine, mida oleks saanud teha ja oleks pidanud tegema Eesti Panga huve kahjustamata.

Lõpuks tahaksin teile ette lugeda Eesti Panga Nõukogu põhiseisukohad olukorrast Eesti Pangas.

"Eesti Panga Nõukogu käesolev koosseis valiti Ülemnõukogu poolt 1990. aasta detsembris, kusjuures nõukogu esimees määrati ametisse k.a. maikuus. Eesti Panga Nõukogu, arutanud olukorda Eesti Pangas, jõudis järgnevatele järeldustele.

Eesti Panga juhtkond ei ole sisuliselt täitnud Eesti Vabariigi pangaseadusest tulenevaid ülesandeid, sest ei ole välja töötatud raharingluse krediteerimise arveldust ja valuutasuhete valdkonnas ei teostata pankade tegevuse reguleerimist Eesti Vabariigi territooriumil, puuduvad tegevuslitsentside väljaandmise kord, pankade laenu-hoiuühistute näidispõhikirjad ja pangandusjuhendid. Ei juhita raha- ja krediidisüsteemi, pole kehtestatud majandusnormatiive.

Eesti Pank ei ole ette valmistanud või organiseerinud panganduse arenguks vajalike seaduseelnõude väljatöötamist, näiteks pandi-, pankroti-, valuuta- või muud seadused. Ei ole kehtestatud aruandlussüsteemi panganduses.

Ei ole pangainspektsiooni, mis lubab kommertspankadel teostada kontrollimatult igasuguseid tehinguid. Ei ole ette valmistatud rahaliste vahendite ohutu inkasseerimise ja säilitamise organiseerimise põhimõtteid. Eesti Panga presidendi käesoleva aasta 30. augusti käskkirjadega on sisuliselt lõpetatud Eesti Panga kui keskpanga funktsioneerimine

välismajandustegevuses, s.o. pankade korrespondentkontode pidamine. Eesti Pank on kaadriga komplekteerimata, panga juhtkond koosneb tegelikult kahest isikust – panga president härra Otsason ja direktor härra Matt. Panga presidendi otsese süü tõttu on härra Usin korraga Eesti Pangas valuutaosakonna juhataja ja välisoperatsioonide valitsuse juhataja ning samal ajal on tema juhtida ka üks kommertsbank.

Härra Otsason on Eesti Panga Nõukogu seisukohti ja omavahelisi kokkuleppeid eiranud. Kõik need ülalmainitud puudused Eesti Panga töös on saanud toimuda eelkõige seetõttu, et töö on organiseerimata, puudub töökorraldus, juhtkond on olnud ebakompetentne juhtimistöö organiseerimise, kollektiivi loomise ja säilitamise küsimustes.

Ei ole olnud näha kompetentsust ka praktilistes pangandusalastes küsimustes. Arvestades eeltoodut, avaldab Eesti Panga Nõukogu usaldamatust Eesti Panga presidendile härra Otsasonile ning seoses ülaltooduga teeb Eesti Panga Nõukogu Eesti Vabariigi Ülemnõukogule ettepaneku vabastada härra Otsason Eesti Panga Nõukogu liikme ja Eesti Panga presidendi kohustest."

On küsitud, miks Eesti Panga Nõukogu ei ole varem sellega esinenud. Siin on üheks põhjuseks muidugi see, et tegelikult oli pikka aega Eesti Panga Nõukogu töö häiritud, millest ilmselt olid teatud isikud huvitatud. Vana koosseis oli jäänud väga väikeseks, uus koosseis valiti, nagu ma ütlesin, detsembris. Nagu te mäletate, esimest panganõukogu esimehe kandidaati Ülemnõukogu ei kinnitanud ja praktiliselt jõuti uue panganõukogu esimehe määramiseni alles maikuus. Praktiliselt maikuust alates on saanud Eesti Panga Nõukogu normaalsemalt töötada.

Juhataja

Härra Veetõusme, teie ettekande aeg on 20 minutit, see on juba tunduvalt ületatud.

A. Veetõusme

Jaa, viimased laused. Ilmselt härra Otsason tuleb ise sõna võtma. Nagu enamik meist, nii ka mina ning panganõukogu on ikka väga pikka aega tema sõnu ja lubadusi uskunud. On välja antud palju veksleid, mis nüüd on vaja lunastada. Kahjuks alles iseseisva Eesti Vabariigi tingimustes saab selgeks, et ettevalmistused iseseisva pangandussüsteemi loomiseks on olnud väga nõrgad. Aitäh!

P. Panfilov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Moskvast on vallandatud hulgaliselt inimesi selle pärast, et nad ei rakendanud abinõusid putši ärahoidmiseks. On algatatud kriminaalasju. Kas te ei arva, et Eesti Pangas kujunenud olukorda arvestades peab ka Eesti Panga Nõukogu esimees lahkuma oma ametikohalt või vähemalt Ülemnõukogust, et täielikult pühendada ennast Eesti Pangale.

A. Veetõusme

Ma vastaksin sellele küsimusele niimoodi, et panganõukogu esimees minu isikus on töötanud sellel ametikohal praktiliselt 4 kuud ja kui te loete 4 kuud väga pikaks perioodiks võrreldes Eesti Panga eksisteerimise koguajaga, siis on saadikute ja teiste isikute õigus see küsimus üles tõsta. Ma arvan, et 4 kuud ei ole kuigi pikk aeg, arvestades täna meie töö tulemusi ja pealegi veel Eesti Panga juhi tööstiili.

J. Allik

Lugupeetud härra Veetõusme, mul on teile kolm küsimust. Meie kõigi ees on härra Otsasoni avaldus vabastada ta panga presidendi kohalt, kus ta toob põhjuseks välisinvesteeringute seadusest tulenevad probleemid. Miks te seda probleemi sõnagagi ei käsitlenud oma ettekandes. Palun kommenteerige seda! Teiseks. Kas teie kui ettekandja arvates peaks Ülemnõukogu ära kuulama ka härra Otsasoni selgitused või oli teie ettepanek läbirääkimisi mitte avada suunatud sellele, et härra Otsasonile mitte sõna anda? Ja kolmandaks, ma kordaks sedasama, mida härra Panfilovgi, nimelt teie kinnitamisel Eesti Panga Nõukogu esimeheks oli siin saalis juttu teie lahkumisest Ülemnõukogu majanduskomisjoni esimehe kohalt. Seda ei ole juhtunud. Kas te arvate, et selline personaalunioon on tulnud kasuks Eesti Panga presidendi töö kontrollile ja kas see jätkub?

A. Veetõusme

Nagu ma olen öelnud, siis tegelikult oli juba Eesti Panga Nõukogu eelmise nädala istungi päevakorras olukord Eesti Panga välisoperatsioonide valitsuses. Kuna selgusid tõepoolest asjaolud, mis olid panganõukogu liikmetele teadmata, siis lepiti kokku, et nädala pärast see töö jätkub uuel istungil. Vastavalt reglemendile peab Eesti Panga Nõukogu oma istungeid vähemalt üks kord kuus, nüüd muidugi me istume palju sagedamini. Mis puutub välisinvesteeringute seadusesse, siis see on lihtsalt ettekääne, miks avaldus anti. Tegelikult need probleemid, mida härra Otsason siin protestis välisinvesteeringute seaduse

vastuvõtmisel, on kodeeritud juba Eesti Vabariigi pangaseadusesse alates 15. maist sellel aastal. Nii et tegelikult välisinvesteeringute seaduse tekst on vastavuses Eesti Panga seadusega. Kui härra Otsason oleks juba 15. mail selle avalduse andnud, siis ma oleks saanud uskuda, et see oli tegelik põhjus. Mis puutub sellesse, kas anda härra Otsasonile sõna või mitte, siis see ei ole minu kompetents. Minu ettepanek oligi selline, et mina ei oleks esinenud, kuid kui esinen mina, siis ma ei näe põhjust (ilmselt reglemendikomisjoni esimees teab seda paremini), et härra Otsason ei esineks. See on muidugi juba juhatuse probleem, keda siia pulti lastakse. Mis puutub nüüd sellesse kahte ametikohta, siis tuletan teile meelde seda, mida ma juba üks kord ütlesin, et Eesti Panga Nõukogu koosolekud toimuvad üks kord kuus, ja ma arvan, et kui koostöö Eesti Panga ja Eesti Panga Nõukogu vahel oleks normaalne, siis tõepoolest polekski vaja rohkem istuda. Mis puutub kahe ametikoha omamisse, siis see probleem oli püstitatud Ülemnõukogus, kuid kuskil otsust vastu võetud ei ole, seetõttu küsimust ei ole tõstatatud ka eelarve-majanduskomisjonis. Kui see küsimus tõstetakse, siis ta ka lahendatakse vastavalt reglemendile. Aitäh!

J. Telgmaa

Palun ka mulle lubada kaks väikest küsimust. Esimene küsimus: kui veendunult panganõukogu otsustas härra Otsasoni vabastada, tähendab, milliste häälte vahekorraga? Kui kauaks nüüd võiks jääda tühjaks panga presidendi tool?

A. Veetõusme

Häälte vahekord põhiseisukohtade vastuvõtmisel: üks kohalolija oli erapooletu, ülejäänud olid poolt. Nii et praktiliselt üksmeelselt. Keegi vastu ei hääletanud. Härra Otsason jäi erapooletuks, põhjendades seda sellega, et ta ei ole saanud nende põhiseisukohtadega põhjalikult tutvuda. Teine küsimus Eesti Panga presidendi ja panganõukogu liikme vakantsi ajalise kestvuse suhtes. Panganõukogu leidis, et vaakumit ei tohi olla. Kui Ülemnõukogu võtab täna esitatud otsuse vastu, siis tuleb küsimus Eesti Panga presidendist lahendada mitte hiljem kui esmaspäeval-teisipäeval. Ja miks seda varem ei saaks teha? Vastavalt praegusele tavale ja eelmisele ametisse määramisele tegi selle ettepaneku härra Rüütel. Me ei näe põhjust, et me peaksime tema äraolekul lahendama uue kandidaadi küsimuse, kuigi praktiliselt temalt see volitus on olemas.

A. Tarand

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra Veetõusme. Mul on küsimus ettekandjale kui korraga mõlemat ala – nii pangandust kui poliitikat tundvale tegelasele. Nimelt mina olen küll aru saanud, et härra Otsason on pika aja jooksul tegelnud põhiliselt poliitikaga, aga pangandusalast tegevust ma ei ole võimeline kritiseerima. Mul on väga selgelt meeles esiteks see, et meil on jõuluks oma raha, ja teiseks, et nüüd kõik hoiused lähevad "seebiks". Selle viimase avalduse ajastamine nõuab omaette tähelepanu, aga olgu see praegu selleks. Küsimus on, et mis nõudmised peavad nüüd edaspidi ühe Eesti Panga direktori suhtes olema. Kuidas selle eriala tundmine ja poliitika tegemise vahekord peaks olema? Näiteks naaberriigis Soomes ma enam-vähem kujutan ette, et poliitikud puhkavad seal asedirektoritena või *pankinjohtajatena*, aga põhimees ei ole poliitik.

A. Veetõusme

Ja Soomes suures osas nii ongi. Ja teoreetikuna, poliitikuna on härra Otsason oma eesmärkide saavutamisel ilmselt täiesti tasemel, midagi öelda ei ole. Ja ma usun, et see asi ei oleks ka selliseks kujunenud, kui oleks komplekteeritud Eesti Panga juhtkond, kaader, oleks neid usaldatud. Praegu on tõesti olukord selline, et pangandust tundvaid inimesi on vähe, enam ei ole ka neid järele jäänud, kes on välismaa kogemusega. See kõik ongi viinud sellisesse seisu, kus härra Otsason tahes-tahmata peab pidevalt vastu võtma sellisel hulgal otsuseid, mis võib-olla ei lase enam asju analüüsida, sest otsuseid tuleb niivõrd palju. Ja kui panga juhtkond on nii väike, siis muidugi on oht väga suur (ja see oht on täna teoks saanud), et need otsustused on praktiliselt ühe inimese otsustused. Ja kui nad on ühe inimese otsustused, siis järelikult nad on kuskile poole kaldu, aga need, kes on olnud teisel arvamusel, need inimesed enam Eesti Pangas ei tööta.

A. Novohatski

Mul on küsimus härra Veetõusmele. Esmapilgul võib näida, et minu küsimus ei ole vahetult seotud täna arutatava probleemiga. Aga ma rõhutan, et nii näib see ainult esmapilgul. Härra Savisaar esines hiljuti Ülemnõukogus ja ütles, et seni kuni Eestis on käibel Nõukogude rubla ja nõukogude postimaksevahendid, tuleb meil need tembeldada näitamaks, et need kuuluvad Eesti Vabariigile või midagi selles vaimus. Kui ma ennast päris täpselt ei väljendanud, siis palun vabandust, aga mõte oli selline.

Mind huvitab küsimus, kes andis valitsusele selle idee. Kas panga president või panga juhatus? Või oli see rahandusministeeriumi või veel kellegi neljanda väljamõeldis? Palun vastake sellele küsimusele, kui saate.

A. Veetõusme

Panganõukogu seda küsimust arutanud ei ole ja panganõukogu idee see ei ole. Härra Otsason ilmselt võib öelda, kas see on Eesti Panga presidendi idee, kuigi ma selles kahtlen, ta oleks seda panganõukogule öelnud. Nii et see idee ei ole tulnud Eesti Pangast, vaid kõrvalliinidelt.

N. Zahharov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra Veetõusme! Teie ülevaade panga kohustustest oli põhiliselt negatiivse iseloomuga. Selles oli juttu sellest, mis on tegemata jäänud. Sellest jääb tõepoolest rõhuv tunne, sest ei saa orienteeruda ainult negatiivsetele asjaoludele. Kas te saaksite lühidalt öelda, millised panganõukogu programmotsused siiski ellu viidi härra Otsasoni juhtimisel? Minu teine küsimus on seotud sellega, et praegu on tekkinud suur paanika teatud avalduse tõttu. Kas panganõukogu on arutanud elanike hoiuste äravõtmist kroonile üleminekul? Tänan!

A. Veetõusme

Mis puutub kõigepealt paanikasse hoiupankades, siis ma juba ütlesin, et panganõukogu arutas seda probleemi, millest härra Otsason tol mälestusväärsel õhtul rääkis. Kuid ma kordan veel kord seda, mida ma siin juba ütlesin, et see probleem ei ole praegu küps. Seda ei ole veel küllaldaselt ette valmistatud, et öelda mingit kindlat seisukohta, eriti veel avalikkuse ees. Ma usun, et neid inimesi, keda see paanika praegu kõige rohkem puudutas (eelkõige vanad inimesed), eelolev rahareform ja üleminek kroonidele ei puuduta, sest Eesti Vabariigi Valitsus, Eesti Pank, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu omavad ikkagi kohustusi rahva ees ja leitakse võimalused (neid võimalusi on) päästa need summad, mis on inimestel ära pandud kas või nn. kirsturahana. Millise hinnaga, see on iseprobleem. Aga inimeste raha tuleb päästa. Ja mis puutub panganõukogu otsuste täitmisel Eesti Panga poolt, siis ma toaksin ainult ühe näite, et mingeid töid ka tõepoolest tehakse. Ma ei ole täna rääkinud positiivsetest asjadest, neist tuleb ilmselt järgnevalt juttu. Ma ei ole rääkinud ka rahaprobleemidest, sest on loodud rahareformi komitee, kes sellega tegeleb. Neid probleeme ma ei ole tahtnud puudutada. Kunagi võeti vastu ka otsus, et eelarvevahendeid hakkab teenindama Eesti Pank, see eeltöö koos rahandusministeeriumiga käib. Panganõukogu tahtis eelmisel korral seda kuulata, kuid

kahjuks ajapuudusel ei jõudnud seda teha, järgmisel korral on see päevakorras. On vastu võetud ka mõned suunised valuuta sisse- ja väljaveo kohta. Neid lahendatud probleeme on veel. Tegelikult on ju küsimus selles, et Eesti Panga Nõukogu on n.-õ. parlamendi volitatud isikute nõukogu, kes peaks läbi vaatama, aktsepteerima või mitte aktsepteerima Eesti Panga poolt väljatöötatud dokumente. Kuid kui need dokumendid on kehvalt ette valmistatud, siis järelikult neid ei saa vastu võtta, neid lükatakse edasi, lükatakse tagasi, parandatakse. Ja selliste poolikult ettevalmistatud materjalide ettesöötmine panganõukogule muidugi võtab veel omakorda küllalt palju panganõukogu kallist aega.

Juhataja

Härra Veetõusme, ma paluksin vastamisel piirduda 2 minutiga iga küsimuse puhul.

A. Veetõusme

Võtan kriitika omaks.

N. Aksinin

Lugupeetud Marju Lauristin, lugupeetud ettekandja! Kas teie arvates on härra Otsasoni avaldus töötajate hoiuste kohta destabiliseeriv tegur, mis häiris raharingluse tsüklit ja rütmi vabariigis ning tekitas paanikat töötajate seas? Pealegi kinnitas seda seisukohta eile televisioonis Bo Kragh, kusjuures kõik viitavad Moskvale, kes olevat süüdi. Ja mida üldse tähendab matuseraha? Minul on hoiuarvel 2000–3000 rubla. Kas see on matuseraha? Kas seda on vähe või palju? Mõnel inimesel on 200 rubla matusteks hoitud. Palun selgitage seda küsimust. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Härrad Aksinin ja Veetõusme, ma paluksin jääda praegu arutatava küsimuse raamidesse. Kui me praegu hakkame arutama tõesti väga aktuaalset, inimestele muret tegevat hoiuste küsimust, siis ma kardan, et me ei lahenda seda küsimust, millega alustasime ega jõuga eriti edasi ka hoiuste asjus. Kui see küsimus vajab Ülemnõukogu sekkumist, siis on võimalik võtta see eraldi päevakorda arupärimise korras, see oleks võib-olla õigem.

A. Veetõusme

Ma ütleksin ainult, et see avaldus kahtlemata destabiliseeris raharingluse olukorda vabariigis ja tõi kahju ka Eesti Vabariigi majandusele.

A. Sirendi

Ma sain ühele küsimusele vastuse, aga üks jäi veel. Härra Veetõusme ettekandes oli juttu sellest, et härra Otsasoni tegevus on toonud kasu Kommertspangale. Kas see on samamoodi tekitanud kahju ka Eesti Pangale, kas seda kahju või kasu on võimalik väljendada rahas?

A. Veetõusme

Millises kontekstis ma ütlesin, et Otsasoni tegevus on toonud kasu Kommertspangale?

A. Sirendi

Ma ei tea, millises kontekstis te seda ütlesite, aga te ütlesite seda. Ma kirjutasin üles, et ma ei eksiks küsimuse juures.

A. Veetõusme

Ilmselt peaksime pärast vaatama stenogrammi, siis ma vastan teile eraldi, sest praegu, ausalt, mul ei tule ette, millises kontekstis ma seda ütlesin.

Juhataja

Ma paluksin tõepoolest omavahel lahendada see arusaamatus. Küsimustele on sellega vastatud.

Majanduskomisjoni seisukoha esitamiseks ma paluksin kaasettekandeks härra Möldri.

A. Mölder

Austatud spiiker, lugupeetavad kolleegid! Muidugi peaks härra Otsason praegu ka sõna saama, kuid ma ütleksin, millest tulenes see majanduskomisjoni otsus seda küsimust siin saalis pikalt mitte arutada. Me rääkisime täna komisjonis üle tunni aja ja ka majanduskomisjonile sai selgeks, et härra Otsason jääb oma lahkumisavalduse juurde, vaatamata tema töö sisulisele hinnangule.

Kindlasti võib praegu mõlemapoolselt leida küsimusi, mis on vaieldavad, on põhjusi, millest ei saa rääkida. Kindlasti on härra Otsason rohkem täppisteadlane oma erialal kui administraator asutuse juhatajana. Seega härra Otsasoni ei ähvarda mingisugune tööpuudus, kuid ei pea olema spetsialist, et tunnetada seda, et pikka aega on olnud Eesti Pangas kaadri probleem ja see on ka täna. Meie saalis on siiski vähe inimesi (võib-olla härra Miller ja veel mõned saadikud), kes valdavad probleemi ja oskavad seda erialaliselt hinnata. Kõiki neid asju

arvesse võttes teeb majanduskomisjon ettepaneku mitte alustada läbirääkimisi antud küsimuses, vaid avaldada oma arvamust hääletamise teel. Tänan!

Juhataja

Tänan! Täna hommikul toimus ka presiidiumi liikmete kogunemine, kus arutati tekkinud olukorda. Ma paluksin informatsiooni selle kohta anda presiidiumi liikmel härra Heino Kostabil.

H. Kostabi

Väga austatud spiiker, väga austatud kolleegid! Täna hommikul toimus Ülemnõukogu Presiidiumi liikmete koosolek, kus seda küsimust arutati kaunis pikalt. Samuti huvituti, kas nendest probleemidest on teadlik meie Ülemnõukogu esimees härra Arnold Rüütel. Ja me saime kinnitust, et Arnold Rüütel on probleemidest täielikult teadlik. Tema seisukoht on selline, et, ta tahab panga uue juhtkonna küsimuse lahendamises ise osaleda, kui see aga ei osutu võimalikuks (probleemiga on kiire), siis ta on ka sellega nõus, et see küsimus lahendatakse ära ilma tema osavõtuta. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Majanduskomisjonilt on tulnud ettepanek läbirääkimisi antud küsimuses mitte avada. Palun, härra Zahharov!

N. Zahharov

Proua juhataja! Austan sügavalt komisjoni arvamust. Aga täna on asi läinud nii, et siin kõlasid süüdistused Rein Otsasoni kohta, ja kui me nüüd talle sõna ei anna, siis talitab Ülemnõukogu valesti, sest igal inimesel on õigus oma au ja nime kaitsta. Rein Otsasoni kohta tehti palju kriitilisi märkusi, seepärast oleks minu arvates õige tema seletused ära kuulata. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Tänan, härra Zahharov, selline oli ka minu kavatsus, aga see ei kuulu läbirääkimiste hulka. Läbirääkimised on Ülemnõukogu liikmete mõtteavaldused antud küsimuses. Kui Ülemnõukogu soostub majanduskomisjoni ettepanekuga, siis ma ei ava läbirääkimisi selles küsimuses, küll aga annan loomulikult härra Otsasonile võimaluse informeerida Ülemnõukogu oma seisukohtadest. Tegemist on informatsiooniga, s.t. küsimusi ei esitata.

Jaa, see on reglemendikohane. Informatsiooniks võib sõna anda Ülemnõukogu liikmetele. Inimesed, kes ei ole Ülemnõukogu liikmed, saavad esineda ainult kahel viisil: kas ettekandjana (kaasettekandjana) või informatsiooniks. Ettekande ja kaasettekande puhul esitatakse küsimusi, informatsiooni puhul seda ei tehta. Kui soovitakse kuulata härra Otsasoni kaasettekannet selles küsimuses, siis me võime sellisena asja käsitleda. Milline on saadikute soov? Praegu kõlas saalist ja just nimelt selliselt kõlas härra Zahharovi ettepanek, mis on fikseeritud, et anda sõna härra Otsasonile informatsiooniks.

R. Otsason

Lugupeetud rahvasaadikud! Nagu te kuulsite, on niivõrd palju kriitilisi märkusi, et mul on muidugi raske kõigile vastata. Ma pean seda siiski tegema ja püüan toime tulla 15 minutiga, poole sellest pühendan küsimustele, mis peaksid teile huvi pakkuma üldmajanduslikust seisukohast.

Ma tutvusin alles täna Eesti Panga Nõukogu põhiseisukohtadega olukorra kohta Eesti Pangas. Ma pean ütlema, et enamikuga neist punktidest ma nõustuda ei saa. On muidugi üks oluline kriitiline märkus, mis seisneb selles, et Eesti Pangal ei ole kaadrit. Jah, küllaldaselt meil ei ole, ja kes oskab öelda, kuidas me oleksime võinud rohkem leida, selle abi oleks meile teretulnud. Praegu on Eesti Pangas 50 inimest, kuid kolm olulist osakonnajuhataja kohta on praegu komplekteerimata, keskpangapoliitika ja revisjonikomisjon ning vabaks jääb valuutaosakonna juhataja koht. Kahele neist on kandidaadid leitud või leidmisel, nii et need küsimused ma lahendan, üks jääb paraku komplekteerimata. Kõik te teate, mis asjaolud on takistanud pangatöötajate leidmist. Pangatöötajad on äärmiselt kõrges hinnas kommertspankades ja muidugi igasuguses ettevõtluses. Nii et minu arvates oli minu poolt tehtud kõik, et kaadrit leida, ja sellest hoolimata on meil kaadrit vähe.

Öelda, et pangas on ainult kaks juhtivat isikut, on muidugi täiesti vale. Meil on olnud pidev koostöö peale direktori ka osakonnajuhatajatega. Enamus meie otsuseid võetakse vastu loomulikult kollektiivselt. Ma ei oska öelda, miks on nõukogu niimoodi otsustanud kirjutada. Ma olen sunnitud seda teile natuke ette lugema oma kommentaaridega.

"Eesti Panga juhtkond ei ole sisuliselt täitnud Eesti Vabariigi pangaseadusest tulenevaid ülesandeid." Osaliselt on täitnud, ma ei saa öelda, et kõik on tehtud, aga ei saa ka öelda, et kõik on tegemata. "Ei ole välja töötatud majandusstrateegiat raharingluse küsimuses." Lugupeetud rahvasaadikud, te saite Eesti Panga rahakontseptsiooni, ja arutasite kõrvuti Bo Kraghi kontseptsiooniga. See on meie panus sellesse küsimusse. Rublaringluse küsimuses me ei ole midagi teinud. Seda rublaringlust juhib paraku teine pank ja siin meie ei ole strateegiat

pidanud vajalikuks. "Krediteerimise osas ei ole välja töötatud strateegiat." Meil on välja töötatud täpne taktika ja isegi strateegilised seisukohad, kuidas ja kellele me krediiti anname meie võimaluste piirides. Teate, et põhikirjafondist (10 miljonit) ei jätku isegi ühele kommertspangale krediidi andmiseks. Me ise töötasime natuke vahendeid juurde ja selle arvel me oleme saanud ka anda. Rohkem ei ole vajadust olnud. Härra Veetõusme heidab mulle ette, et me oleme andnud krediiti ka väljapoole Eestit. Tõesti oleme andnud ja seda pangandukogu arutelu tulemusena, kuigi mitmed pangandukogu liikmed ei olnud sellega nõus, aga osa liikmeid pidasid seda väga õigeaks, et me liigseid rublasid viime siit välja. See on küsimus, mille üle võib rääkida nii ja naa.

Arvelduste strateegiat me ei ole veel välja töötanud, see märkus on õige. Valuutasuhete valdkonnas oleme teinud, ma ütlesin, rohkem kui ükski vabariik endisest Nõukogude Liidust on teinud. Kui te olete tähele pannud, Eesti valuutaoksjonid on saanud üleliiduliselt, s.t. kõikide vabariikide jaoks väga kuulsaks ja tuntuks, nagu üheks Eesti panganduse autoriteedi tähiseks. Teiseks, me oleme ainukesena kogu senisest Nõukogude Liidust, kuhu me seni kuulusime, suutnud üle võtta välismajanduspanga osakonna. Ja peale selle, et me oleme ta üle võtnud, me oleme kaadrit tugevdanud, oleme teinud ta küpseks, et ta võib saada iseseisvaks kommertspangaks. Ja mis on kõige tähtsam, enamiku selle panga osakonna valuutavahenditest, mis asusid ebakindlas Moskva pangas, oleme suutnud üle viia juba kindlatesse välispankadesse. See on niisugune saavutus, millega ükski teine vabariik ei paista silma. Nii et kogu selle punkti neljast kriitilisest märkusest ma võtaksin omaks ühe.

"Ei teostata pankade tegevuse reguleerimist Eesti Vabariigi territooriumil, puudub tegevuslitsentside väljaandmise kord." Tegevuslitsentside väljaandmise kord on Eesti Pangas olemas. See on Eesti Pangas välja töötatud, seda järgitakse, seda on isegi pangandukogule antud arutamiseks.

Pankade laenu- ja hoiuühistute näidispõhikirjad. Tõesti, pankade näidispõhikirja me ei ole teinud ja ei arvagi, et seda peab tegema. Iga pank saab sellega ise hakkama. Et teha näidispõhikirja hoiuühistule, selleks meil lihtsalt ei ole jõudu olnud. Võtan selle omaks, aga ma ei arva, et see on puudus.

"Ei juhita raha- ja krediidisüsteemi." Ma juba ütlesin, kuidas me seda juhime. "Eesti Pank ei ole ise ette valmistanud või organiseerinud panga arenguks vajalike seaduseelnõude väljatöötamist. Pandi- ja pankrotiseadust ei ole Eesti Pank välja töötanud." Ja minu teada ei ole seda välja töötanud ka majandusministeerium ega ole sellega tegelnud veel ka Ülemnõukogu. Ma arvan, et see vastutus on ühine ja sisuliselt ei ole see otseselt panga küsimus, kuigi pank on sellest otseselt huvitatud. Valuutaseaduse väljatöötamise kohta on

antud korraldus, tähtaeg ja seda me teeme. See saab aktuaalseks alles nüüd, kui me oleme iseseisvad.

"Ei ole kehtestatud aruandlussüsteemi panganduses." Aruandlussüsteem on kehtestatud, vormid on välja töötatud, vormid on saadetud kõikidele pankadele, võib-olla mõnest ei saa neid tagasi, aga on olemas.

"Ei ole tööle rakendatud pangainspektsiooni." Jaa, see puudus on õige ja jällegi on põhjus olnud selles (süüdistage mind isiklikult või mitte), et ei ole leidnud kaadrit. Kuid nüüd nähtavasti on alanud koondamisprotsess. Me kuulutasime välja konkursi, praegu on meile kokku laekunud 70 avaldust, nii et me saame komplekteerida selle osakonna oktoobri alguseks.

"Ei ole ette valmistatud rahaliste väärtuste ohutu inkasseerimise ja säilitamise organiseerimise põhimõtteid." Me ei ole pidanud vajalikuks seda seni teha, sest inkasseerimise küsimusega on tegelnud Nõukogude Liidu Riigipank ja, tänu taevale, väga hästi, seepärast mingisugust pangaröövi meil Eestis ei ole olnud. Oleme loonud siiski Eesti Pangale inkasseerimise osakonna, selleks et välja töötada kontseptsiooni tulevikuks, kui me selle panga üle võtame, ja selleks et organiseerida valuuta inkasseerimist, seda muidugi samuti siin märgitud ei ole.

"Eesti Panga presidendi 30. augusti käskkirjaga on sisuliselt lõpetatud Eesti Panga kui keskpanga funktsioneerimine välismajandustegevuses." See on minu seisukohast võttes täiesti vale. Ja nüüd me tuleme selle kurikuulsa välisoperatsioonide valitsuse juurde. Ajalugu algab möödunud aasta lõpust, kui vabariigi valitsus ja Välismajanduspank leppisid kokku, et Välismajanduspanga Tallinna osakond lõpetab oma tegevuse. Siis pidi Eesti Pank võtma vastu otsuse, kas jääda kõrvaltvaatajaks, kuidas selle panga kollektiiv laguneb, või võtta ta Eesti Panga rüppe ja aidata kujuneda heaks ja tugevaks pangakollektiiviks. Me võtsime vastu otsuse, et võtame selle osakonna Eesti Panga koosseisu ja selle otsuse võttis vastu Eesti Panga president oma käskkirjaga. Nüüd on seda kollektiivi tugevdatud. Juba siis, kui me tegime selle operatsiooni, ma teatasin avalikult, et me võtsime selle ajutiselt. Hiljem on peaaegu igal panganõukogu koosolekul mulle ette heidetud, et Eesti Pank tegeleb kommertstegevusega, seda tunnistas ka härra Veetõusme. Selle eest on kogu aeg kritiseeritud, et nüüd on olemas kommertspank. Mulle heidetakse ette, et miks on see küll tehtud. Ma saan aru, et selle taga on hoopis teine tagamaa. Keegi teine oleks tahtnud seda kommertspanka ilmselt teha ja kellegi teise jaoks, ma ei oska muudmoodi seletada. Siin on seletatud niimoodi, et on lõppenud keskpanga funktsioneerimine välismajandustegevuses. Ei ole lõppenud. Keskpangale jäävad välispankades kontod ja kõik vajalikud operatsioonid saab nende kaudu teha. Möödunud poole aasta jooksul on tehtud üks keskpanga operatsioon valuutas, nii et me ei näe, et siin

oleks mingisugune probleem. On tekkinud teine küsimus, millest härja Veetõusme siin rääkis. Küsimus on selles, et härja Veetõusmel on teistsugune kontseptsioon Eesti pankade välismajandustegevuse kohta kui meie senine praktika. Kontseptsioon on nimelt selline, et kõikide kommertspankade välisvaluutaoperatsioonid peaksid toimuma läbi Eesti Panga. Kuid see on mõne panganõukogu liikme kontseptsioon, see ei ole vastuvõetud seisukoht. Seepärast see ei ole takistuseks välisoperatsioonide valitsuse reorganiseerimisel. Mis puutub kogu tegevusse selle välisoperatsioonide valitsuse töö korraldamisel, siis minu tõlgenduse järgi on see täiesti seaduspärane olnud algusest lõpuni.

Ma ei tahaks teid enam rohkem selle dokumendiga tülitada. Tahan öelda, et meil on kindlasti palju puudusi, aga ma näen põhjust kaadris ja siin ei ole rohkem midagi lisada. Kuid on veel mõningad küsimused, mis on põhimõtteliselt olulise tähtsusega teie jaoks juba globaalselt ja need on kajastunud muide ka härja Veetõusme avalduses, mis ta tegi Ülemnõukogule kas üks või kaks päeva tagasi.

On hoiuste küsimus. Ma pean ilmselt möönma, et tehes oma avalduse, ma ei osanud õieti arvestada reaktsiooni. Kuid ma tahaksin teie tähelepanu juhtida sellele, et hoiuste küsimuses tekkinud paanika põhjuseks ei ole mitte Eesti Pank või Eesti Panga presidendi positsioon. Paanika põhjuseks on see, et Eesti Vabariigis puudub seisukoht, kas hoiused kompenseeritakse oma rahale üleminekul või mitte. Ja selle määramatuse kutsus esile mitte Eesti Pank või Rein Otsason, vaid selle kutsus esile Bo Kragh ja Eesti Vabariigi Valitsus, kes toetas seisukohta, et enamik hoiuseid läheb kaduma. Seda seisukohta kaitseb Eesti valitsuse nõunik tänaseni. Ja see on tõesti küsimus, mis kutsub esile paanika. Kui ma taotlesin oma sõnavõttu, siis oli minu eesmärk kahesugune. Esiteks, öelda inimestele, et nad ei pea oma raha hoiukassast välja võtma, see oli täpselt öeldud kui Eesti Vabariigi soovitus, kuidas on seda raha parem kasutada. Ja teine ning kiireloomulisem küsimus seisnes selles, et anda nõu, vabandage, teile ja kohalike nõukogude saadikutele selles küsimuses, mida peaksid tegema meie võimuorganid, et anda inimestele võimalus oma raha kindlamsse kohta paigutada. Ja see küsimuse tuum seisnes selles, et kui me tahame Eesti majandusele kasu tuua, siis me peaksime leidma mõningad võimalused privatiseerimise kiirendamiseks. Võib säilitada mitmesuguseid ettevaatusabinõusid, kuid see on äärmiselt vajalik. Meil oleks võimalik vähendada seda hoiuste summat üle 2 miljardi, mis on meile Moskvast praegu üle kantud, võib-olla pooleteise miljardile ja see oleks Eesti majandusele täielik võit. Ma püüan seda mõnes artiklis veel käsitleda. Ja selles on asja tuum. Ma arvan, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu võiks otsekohe selle paanika lõpetada, kui ta võtaks hoiuste küsimuse arutusele

ja paneks punkti sellele vaidlusele, kas Eesti Panga rahakontseptsioonis oli tõetera sees või kas Bo Kraghi kontseptsioon on õige, sest selles on selle määramatuse tuum.

Ma kordan veel kord, et majanduslikult on Eestis täiesti võimalik anda garantii hoiuste vahetamise suhtes. Ja eelkõige muidugi pensionäride ja vanurite puhul. Seda võiks teha põhimõtteliselt ja kiiresti.

Ma olen juba öelnud oma seisukoha välisoperatsioonide valitsuse suhtes. Praegu on kahjuks niisugune olukord, et Eesti Panga Nõukogu nõuab minult mõningate otsuste vastuvõtmist, mis ei ole seadusega kooskõlas. Ma muidugi ei saa seda mingil juhul teha, nii et see vastuolu jääb meil siiski kehtima.

Kahjuks on härra Veetõusme oma avalduses Ülemnõukogule tõstnud üles ka oma raha tegemise küsimuse. Ja see on niivõrd vähemalt tähtis ja oluline küsimus vabariigi üldsusele, et ma pean vähemalt paari sõnaga kommenteerima, et ei jääks niisugust muljet, et süü lasub Eesti Pangal. Nimelt, kui Eesti Pank alustas läbirääkimisi oma raha trükkimiseks, oli seisund äärmiselt raske. Esiteks, Eesti ei olnud tunnustatud riik ja seetõttu peaaegu kõik välisriikide rahatrükkikojad keeldusid alguses meiega üldse suhtlemast, kuna rahatrükkimine on iga riigi väga intiimne ja tõsine küsimus. Siiski meil õnnestus leida partner. Teiseks, me pidime alustama läbirääkimisi tingimustes, kus Eesti Pangal ei olnud ühtegi dollarit, selleks et maksta selle eest. Siiski kulgesid need läbirääkimised niimoodi, et me leidsime ühe partneri, kes oli nõus tegema krediidi korras selle töö, ja sõlmisime temaga lepingu. Tema oligi see, kes oli kohustatud möödunud aasta lõpuks, 15. detsembriks valmistama raha. Kahjuks ta seda lubadust ei täitnud ega teinud isegi ettevalmistustöid lõpuni. Ja nüüd ta esitabki meile mõningaid pretensioone, kuid mitte niisuguseid, nagu härra Veetõusme väidab. Meid ootavat pool miljardit dollarit kahjutasu nõudmist. Niisugust asja ei ole. See on täielik desinformatsioon. See firma nõuab meilt ainult, et me võtaksime ka selle paberi, mida ta on ülejäänud raha jaoks teinud, aga selle firma nõudmine on vastuolus selle firma enese ja meie poolt allakirjutatud lepinguga, kus ta nõustus, et ta seda küsimust ei puuduta. See oleks kõik, mis ma tahtsin selles küsimuses öelda.

Need olidki vist kolm põhimõttelist küsimust, mida ma pidasin vajalikuks veel öelda.

Ma pean ütlema, et ma olen sunnitud jääma oma taotluse juurde, ja tahaksin, lugupeetud Ülemnõukogu saadikud, pöörata teie tähelepanu sellele, et minu avaldus ja motiiv selle juurde ei ole välja mõeldud. See on tõsiselt minu kindel seisukoht, et see otsus välispankade sisselubamise kohta on Eesti majandusele kahjulik. Täna helistas meile üks Soome Keskpanga staažikamaid töötajaid ja ütles, et tema ja ta kolleegid arutasid seda välisinvesteeringute seaduse küsimust ja konstateerisid samuti, et need punktid, mis

puudutavad pangandust, on Eesti pangandusele hukatuseks. Nii et see oli minu soov juhtida teie tähelepanu sellele küsimusele. Ja ma ütleksin veel kord, et niivõrd kuivõrd täna teile esitatud otsuseprojekt näeb ette minu vabastamise, ma palun seda ka teha!

Juhataja

Aitäh! Lugupeetud Ülemnõukogu, asjaolud on teile nüüd selgunud. Kui me täna otsustame küsimuse vastavalt ettepanud otsuseprojektile, siis Eesti Panga Nõukogu on valmis järgmise nädala alguses tooma meie ette lahendamiseks Eesti Panga presidendi küsimuse, arvestades, et selleks ajaks on ka härra Rüütel tagasi ja saab isiklikult osa võtta selle kandidatuuri arutamisest.

Asume otsustama. Lugupeetud rahvasaadikud, kohaloleku kontroll! Kohal on 84 saadikut, puudub 19. Vabandust! Kuna ma olen siin vahepeal tegelnud reglemendimuudatustega, siis ma täpsustaksin. Minu teada me ei muutnud isikute suhtes tehtava hääletamise korda. Niisiis, hääletamine on salajane. Kes on selle poolt, et langetada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Rein Otsasoni vabastamise kohta Eesti Panga Nõukogu liikme ja Eesti Panga presidendi kohustest. Palun hääletada! Selle otsuse poolt on 65 saadikut, vastu 6, erapooletuid 9. Otsus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Läheme nüüd edasi meie päevakorraga. Nagu me kokku leppisime, asume arutama päevakorrapunkti eelnõu, mis puudutab Eesti Vabariigi kodakondsust. Vahepeal on kodakondsuskomisjon koos kahe teise eelnõu autoriga pidanud nõu, kuidas täita õiguskomisjoni poolt langetatud otsust viia kokku otsuseprojekti ja seaduseelnõu arutamine nii, et meil oleks võimalik läbi arutada, läbi hääletada ühtsed alternatiivvariandid. Teile on jagatud kätte selle töö tulemus, mida palume käsitleda uue eelnõuna. Ja sellele vastavalt ka lubage, et seda eelnõu tutvustaksid lähemalt kodakondsuskomisjon, kristlik-demokraatlik saadikurühm ja härra Kaido Kama kui kolmanda eelnõu autor.

M. Lauristin

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, lubage kodakondsuskomisjoni poolt väljendada veendumust, et Ülemnõukogu suudab kodakondsuse küsimust arutada edasi tasakaalukalt, arvestades kõiki seisukohti, mis öeldakse välja saalis, samuti neid, mis jõuavad meieni üldsuse pöördumiste kaudu. Peab ütlema, et kodakondsuse küsimuse tõstatamine Eesti Vabariigi seadusandlikus kogus on osutunud ülimalt aktuaalseks, kuid samal ajal ka ülimalt vastuoluliseks. Iga päev toob meile mitmeid ja mitmeid kirju, pöördumisi ja avaldusi, mis väljendavad eesti rahva huvi ja muret. Kahjuks on nendes avaldustes ja pöördumistes mõnevõrra tunda väärinformatsioonist tingitud emotsioonide ülepaisutamist. Nimelt on kodakondsuskomisjoni poolt eelmiseks lugemiseks pakutud eelnõu ajakirjanduse kaudu refereeritud. Nagu iga refereering, oli ka see väljajätteline. Välja olid jäetud hääletamiseks pakutud alternatiivid, mistõttu väga paljud inimesed on mõistnud küsimust nii, nagu oleks küsimus üheselt Ülemnõukogu ette toodud, mitte nii, et Ülemnõukogu hakkab kõiki neid variante kaaluma, hääletama ja otsustama, võttes arvesse kõiki alternatiive. See puudutab ka tsensusi, tähtaegu, puudutab kõike, mis seondub 1938. aasta kodakondsusseaduse taasjõustumisega.

Täna teie ette toodud otsuseprojekt on nende seisukohtade läbikaalumise tulemusena struktuurilt muutunud. Me leidsime, et härra Kaido Kama poolt esitatud projekt on struktuurilt selgem, seetõttu ka hääletamiseks kohasem ning võimaldab selgesti eristada muutusi, mida Ülemnõukogu soovib näha 1938. aasta seaduse tekstis, ja neid seisukohti, mida me soovime näha rakendusotsuses. Kodakondsus on konkreetsest olukorrast lähtuv, tekstimuutused on aga püsivama tähendusega. Teiseks, kodakondsuskomisjon, analüüsides neid vastukajasi ja arvamusi, mis me oleme saanud, ja konsulteerides ka teiste projektide autoritega, leidis, et nähtavasti üks kõige rohkem vaidlusi ja vastuseisu tekitanud probleeme oli see, et me püüdsime eelmises projektis siduda sisuliselt kaks küsimust: esiteks, valijaskonna kujunemine, ja teiseks, kodakondsusseaduse taasjõustumine; ning tõime sellest tingituna ühe arutatava võimalusena sisse lühendatud tähtaja avalduste läbivaatamiseks ja koos sellega soodustuste tegemiseks, et formeerida kodanikkond isikutest, kes on sellise otsuse juba sisuliselt iseendas läbi kaalunud ja on võimelised selle kiiresti langetama. Eesti ühiskonnas on selgesti näha vastuseisu sellisele lähenemisele, ja nagu ikka, kui küsimused lähevad liiga keerukaks ja vastuoluliseks, on õigem nad üksteisest lahutada ja otsustada aste-astmelt. Seega peab kodakondsuskomisjon praegu õigeks jätta arutamisest välja valijaskonnaga seotud küsimused, sellega loobuda kõigist neist variantidest, mis olid seotud 1. jaanuariga. Me leiame, et valimisseadust arutades peame me niikuinii tulema valijaskonna küsimuse juurde.

Samal ajal on valijaskonna küsimus paratamatult ka põhiseaduse küsimus. Me jõuame sünkroonselt need küsimused läbi vaadata, nii põhiseaduse probleemina kui ka konkreetselt valimisseaduse küsimusena, et langetada otsustus, kui meil on täielik selgus käes. On esitatud mitmeid seisukohti, sealhulgas selliseid, mis lähtuvad Eesti Kongressi poolt kasutatud loogikast, ning mida peavad silmas ka antud projekti puhul härra Kama ja kristlikud demokraadid, pakkudes taotlejatele teatud eelistusi. Erakondade ja avalikkuse poolt on tehtud ettepanekuid, sedasama loogikat jätkata valijaskonna kujundamisel siis, kui meil on kodakondsusseadus taasjõustunud. Me teeme ettepaneku neid probleeme praegu mitte arutada, jätta nad valijaskonna arutamise küsimuseks. Mis puudutab seda, kas ja kuidas peaks täiendama Eesti Vabariigi 1938. aasta seadust tema taasjõustumisel, siis nagu te näete, teie poolt praegu vaadeldavas projektis on enamuses punktides kolme projekti autorid jõudnud ühisele seisukohale. See käib punkti 1 alapunktides 1, 2, 3, 4 ja 5 esitatud seisukohtade kohta, kus ei olnud olulisi lahknevusi, välja arvatud see, et punktis 1.5 võtsime selle sõnastuse, mis oli härra Kama projektis. Meenutan, et kodakondsuskomisjoni projektis oli täpsustatud, kellele ei peaks andma naturalisatsiooni korras kodakondsust, ja seal nimetati ka Nõukogude armee ja julgeolekuteenistuses olevaid isikuid.

Ka usun, et härra Kama selgitab oma ettekandes, miks me õiguskomisjonis üheskoos arutades leidsime, et härra Kama poolt esitatud variant on õigem, s.o. jätta sisse ainult selgesti kuritegelikud isikud. Ma tean, et härra Kass esitab siin omad vastulaused. Härra Kass on esitanud põhjalikud täiendusettepanekud selle punkti kohta. Usun, et me saame seda küsimust veel kaaluda, kuid hetkel soostusime selle sõnastusega, mida te projektis näete. Küllalt palju vaidlusi kutsus esile p. 1.6, mis räägib isikutest, kes Eesti kodakondsuse jõustumise hetkel on teise riigi kodanikud, olles samal ajal Eesti Vabariigi õigusjärgsed kodanikud. Me lähtusime siin asjaolust, et väga paljud väliseestlased on sattunud olukorda, kus nende riigi seadused keelavad neil teise riigi kodanikena olla Eesti Vabariigi teenistuses. Me teame, et juba praegu on meil töötamas küllalt palju niisuguseid noori inimesi. Kui me jõustame kodakondsusseaduse, tekib neil väga tõsine dilemma. Seepärast otsustasime esitada arutamiseks ja otsuse langetamiseks võimaliku variandi. Nimelt, riikidevahelise lepinguga lahendada küsimused erandkorras kahekordse kodakondsuse lubamisest kindlaksmääratud juhtudel. See määrang peab tulema juba lepingu sees. Samal ajal on just selle punkti tõlgendus tekitanud väga palju arusaamatusi. See puudutab nii punkti 1.6 kui ka punkti 2.2. Rakendusotsuse punktis 2.2 me näeme ette alternatiivina riikidevahelise lepingu moment välja jätta. Loomulikult selle küsimuse arutamise tulemusena me peame langetama otsustuse, mis

on ühtlasi väga kindla adressaadiga. Tõlgendust, et see käib n.-ö. totaalse kahekordse kodakondsuse lubamise võimaluse kohta, projekti autorid silmas ei pea.

Mis puutub punkti 2 alapunktides toodud seisukohtadesse, siis ka siin leidsid uue projekti autorid kooskõlastatud sõnastuse, välja arvatud p. 2.6. Täna teile esitatud lisa otsuseprojektile toob selle lahknevuse selgemini välja kui eilne variant. Õiguskomisjonis asja arutades leidsime, et õige on tuua selgelt välja, et kodakondsuskomisjoni ja kristlike demokraatide ning härra Kama lähenemised on just selles küsimuses kardinaalselt lahku läinud. Küsimus on selles, kas Eesti Vabariigi kodakondsusseaduse §-s 7 väljendatud võimalust (mis kõlab nii, et niisugustel juhtudel võidakse ära jätta naturalisatsiooni tingimused nii ajamäära kui keele suhtes, rõhutan, võidakse ära jätta) laiendada isikute suhtes, kes on Eestis sündinud ja püsivalt elanud ning on täisealised seaduse jõustumise hetkel. Ma rõhutan, mitte nende suhtes, kes edaspidi sünnivad ja ei ole täisealised, vaid ainult täisealiseks saanud isikute suhtes, kes on sündinud, kasvanud, püsivalt elanud Eestis. See on variant A. Variant B: samadel tingimustel isikute suhtes, kes on püsivalt 25 aastat elanud Eestis. Need on varustatud alternatiividega. Mõlemad variandid, nii A kui B, esitab kodakondsuskomisjon alternatiiviga, kas viia sisse selline soodustus või mitte. Kodakondsuskomisjon ise leiab, et küsimust saab lahendada peale arutelu hääletamise teel. Komisjon ei esita ühest seisukohta. Kahe ülejäänud otsuseprojekti autorid leiavad, et hääletusele tuleks panna sellise küsimuse asetuse seaduspärasus, s.t. kas punkt 2.6 jätta sisse või mitte. Selle küsimuse arutamisel peame me arvesse võtma kõiki tegureid, mida toob kaasa punktiga 2.6 seotud otsus. Osa inimesi kardab, et jättes Eestis sündinutele ja kaua elanutele õiguse saada teatud soodustusi, kahjustame me eesti keele seisundit. Teised aga leiavad, et soodustatud rühmade sissetoomine on liiga vähene, et oleks tarvilik neid soodustusi hoopis laiemalt rakendada. On olemas täiesti vastakaid seisukohti. Ma usun, et meie arutluses siin saalis leiavad need kõik väljendamist, põhjendamist ja et Ülemnõukogu liikmed langetavad oma otsustuse pärast igakülgset kaalumist.

Mis puutub punktidesse 2.7, 2.8 ja 2.9, siis neid ei olnud ei kodakondsuskomisjoni, härra Kama ega kristlike demokraatide varasemas projektis. Need punktid tekkisid meie ühistes kolmepoolsetes arutlustes, kui me analüüsisime otsuse tegelikke rakendamise asjaolusid ja leidsime, et rakendusotsusesse oleks vaja tuua sisse alaealistega seotud moment. See vastab rahvusvahelistele konventsioonidele, mis näevad ette kodakondsuseta isikute tekkimise vältimist. Me leiame, et alaealised, kes on Eestis sündinud ja kasvanud, peavad saama võimaluse esitada naturalisatsiooni avalduse kodakondsuse saamiseks aasta enne täisealisust, et nad saaksid kodakondsuse igal juhul ilma aastase ooteajata sõltumata sellest, kuidas me

hääletame punkti 2.6 võimaluse suhtes kohe saada pass ja kodakondsus ning hakata kodanikena toimima, kui nad seda soovivad.

Punkt 2.8 näeb ette isikutele, kes taotlevad Eesti Vabariigi kodakondsust naturalisatsiooni korras, riikliku keeleõppe tagamist, s.t. et igal juhul peab olema kõigile, kes taotlevad kodakondsust naturalisatsiooni korras, esitatud mitte ainult keele õppimise nõue, vaid tagatud ka vastav võimalus. Selle kohta on esitanud konkreetseid projekte Eesti Keeleamet ja Keelekeskus. Siiani on nad jäänud küllaltki paljus õhku, kuna puudub vastav finantseerimine, puuduvad ruumid jne. Kui me tahame kodakondsusseadust reaalselt rakendada, peame andma ka väga tugeva tõuke, et olukord selles vallas paraneks.

Punkt 2.9 puudutab isikuid, kes alaliselt elavad Eestis, kuid ei saa või ei taha naturalisatsiooni korras kodakondsust saada. Me leidsime, et on oluline selles otsuses rõhutada, et alalise elamisloaga isikutena on neil Eesti Vabariigis nagu kõikides tsiviliseeritud maades kõik õigused, mida rahvusvahelised konventsioonid mittekodanikele ette näevad.

See on lühike ülevaade teie ette toodud projektist ja ma usun, et nüüd täiendavad seda veel ka teiste projektide autorid ja me saame asuda arutelu juurde. Aitäh!

Juhataja (V. Andrejev)

Näib, et Ülemnõukogul on küsimusi. Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma küsiksingi punkti 2.8 kohta. Kas projekti esitajad on mõelnud, mida tegelikult tähendab see "tagada riiklikult eesti keele õppimise võimalus"? Ma seletan oma küsimuse mõtet. Me oleme siin küll harjunud rõhutama riiklikku või mitteriiklikku lähenemist, ma usun, et lihtsale inimesele, kes sellega peab praktiliselt tegelema hakkama, ei ole see võib-olla kõige olulisem. Teda huvitab võib-olla hoopis teine asi. Kas on tasuta või tasuline?

M. Lauristin

Riikliku all ongi mõeldud eelarveliselt finantseeritavat. Mis tähendab seda, et see on põhimõtteliselt kas tasuta või väga väikese, isikule kättesaadava tasu eest. Ja teine asi on see, et Keeleamet, Kodakondsusamet peavad saama vastava baasi kõikides kohtades Eestis, mitte ainult Tallinnas, vaid ka mujal, kus saaks toimuda vastav kodanikuõpetus. Ja samuti puudutab see ka õppekirjandust. Juba praegu on tarvis asuda kodanikuõpiku väljatöötamisele ja kiirele väljaandmisele, kus oleks miinimum teadmisi Eesti ajaloost ja kultuurist, Eesti Vabariigi

seadusandlusest, mis on vajalikud kodanikuks saamisel. Seal peaks ilmselt olema ka miinimumsõnavara, miinimumvestmik, teatud dokumentide eestikeelse täitmise vormid, et inimene ka iseõppimise teel võiks saada need teadmised, kusjuures ka siin peab see toimuma riiklikult, see puudutab väljaandmise korraldamist, paberite saamist jne.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas kodakondsuskomisjon ei leidnud paremat sõnastust punktidele 1.6 ja 2.2, kus on öeldud, et võib saada kahekordse kodakondsuse, kui nende riikide vahel on sõlmitud vastav leping.

Siit jääb tõesti mulje, et see võib minna massiliseks. Võib-olla tuleks siia täiendavalt lisada, et selline võimalus on ikkagi ainult üksikjuhtudel või valitsustevahelistel kokkulepetel ja erandkorras. Aitäh!

M. Lauristin

Ma loodan, et sellele küsimusele vastab võib-olla ammendavamalt härra Hallaste, sellepärast et selle punkti kohta initsiatiiv tuli kristlik-demokraatlikult saadikurühmalt. Ma juba ütlesin, et see sõnastus tekitab palju küsimusi ja siin on võimalik leida täpsem ja parem redaktsioon.

R. Järlik

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud proua Lauristin! Mida kaotaksid need välisriikide kodanikud, kellel on nende välisriikide kodakondsus ja kes käesoleva otsuse p. 2.1 alusel on ka Eesti Vabariigi kodanikud, kui nad otsustavad Eesti Vabariigi kodakondsuse kasuks? Teatavasti kodakondsus eriti midagi nende elulaadis ega muus välisriikides ei määra. Ja teine küsimus puudutab punkti 2.8. Kas see ei ole siin üldse võõrkeha? See puudutab keele õppimist ja ei tohiks olla kodakondsusseaduses, see peaks olema sätestatud mingis teises seaduses, võib-olla keeleseaduses.

M. Lauristin

Aitäh, ma ikkagi adresseeriksin selle punktide 1.6 ja 2.8 kohta vastamise härra Hallastele, ka selle kohta, mida kaotavad välisriikide kodanikud. Meil oli siin arutusel päris konkreetseid näiteid, mida nad võivad kaotada. Mis puudutab aga keeleõppe punkti lülitamist siia, siis ma juhin tähelepanu, et kõik punkt 2 all olevad punktid (2.1, 2.2 jne.) on rakendusotsuse, mitte seaduse kohta mõeldud punktid. Me leidsime, et rakendusotsuses niisugused rakenduslikud punktid on omal kohal, kuivõrd nad peavad kindlustama ka selle kodakondsusseaduse

täitmist. Samal ajal, mis puudutab keeleseadust, siis loomulikult kodakondsusseaduses peab lähtuma ka keeleseadusega sätestatud keeletundmise nõuetest, kuid ometigi kodaniku jaoks nähtavasti tuleb sätestada (kui me räägime eesti keele tundmisest kui naturalisatsiooni küsimusest) siiski omad nõuded ja kodakondsusseaduse rakendamisel tuleb lähtuda nendest.

M. Kolossova

Austatud juhataja, austatud ettekandja! Kas te ei selgitaks, milline seos on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu arutataval seadusel Eesti Kongressiga? Ma pean silmas punkti 2.5. Kas ka see ei peaks olema rakendusotsuses, aga mitte meie vastuvõetavas seaduses? Ja teine küsimus. Kas me oleme nii rikkad, kas on tehtud arvestusi, et saame riiklikult kindlustada keeleõppe? Ka keeleseaduses oli teatavasti vastu võetud niisugune punkt. Kuid kas arvestusi on tehtud või ei ole? Aitäh!

M. Lauristin

Mis puutub sellesse punkti, mis räägib Eesti Kongressile valitud isikutest, siis ma usun, me saame selle küsimuse ka saalis põhjalikult läbi arutada. Ma võin ainult öelda, et meie komisjoni seisukoht oli selline, et neid võiks tõesti käsitleda samuti punkti 2.6 juures kui isikuid, kes on üks kategooria, kellele võidakse teha soodustusi. Ometigi teiste projektide autorid, kellel see punkt oli sees (meil seda algselt ei olnud), selgitasid oma motiive, miks nad leiavad, et see peab eraldi olema, ja ma usun, et nad oma ettekannetes seletavad seda ka Ülemnõukogu täiskogule. Mis puutub sellesse, kas on võimalik täita punkti 2.8, siis ma nõustun täiesti proua Kolossovaga, et analoogne küsimus on see, kas on võimalik täita keeleseadust. Selles mõttes on analoogia tõesti olemas. Ma võin ainult öelda, et selle punkti täitmine on ilmselt üks osa ja see on vähem kulukas kui keeleseaduse täitmine täies ulatuses. Kui me alustame sellest, kui me siin paneme väga selged ülesanded selle miinimumi ulatuses, me kindlasti viime edasi keeleseaduse täitmist, kuid ometigi ei ammenda veel seda. Nii et need kulutused on siin väiksemad kui keeleseaduse terviklikul täitmisel. Missugused nad konkreetselt on, sõltub sellest, missugune on see süsteem, mille valitsus ja Keeleamet paika paneb, see ei ole vahest praegu Ülemnõukogu ülesanne. Kuid selge on see, et me peame eelarveliselt selle asja ka järgmise aasta eelarvet arutades paika panema. Praegu ma meenutan, meie lisaeelarves ei olnud Keeleametile keeleseaduse rakendamiseks eraldi rida.

G. Israeljan

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus punkt 2.9 kohta. Seal on juttu isikutest, kes elavad alaliselt Eestis ja ei taotle kodakondsust, s.t. ei saa seda tegelikult. Seal on ka öeldud, et need inimesed saavad kõik õigused, mida rahvusvaheline konventsioon ette näeb, ja teie kinnitasite seda, et nad saavad täielikult majanduslikud ja poliitilised õigused. Selgitage palun, millised poliitilised ja majanduslikud õigused antakse nendele Eesti Vabariigi mittekodanikele? Tänan!

M. Lauristin

Mis puudutab poliitilisi õigusi, siis on rahvusvahelistes konventsioonides neid ette nähtud terve rida, kusjuures neid realiseeritakse siiski piisavalt variatiivselt või erinevalt, lähtudes konkreetsete maade seadusandlusest. Ma toon siin siisugused näited. Osavõtt kohalikest valimistest. See on õigus, mida realiseeritakse paljudes maades alalistele elanikele, mittekodanikele ja mille realiseerimist on soovitanud ka Eesti Kongress. Ma kasutan siinkohal juhist, et öelda, Eesti Kongressi otsus kodakondsusest sisaldab kolme põhipunkti: 1) taasjõustada 1938. aasta kodakondsuse seadus, 2) anda võimalus kohalike volikogude valimistel osaleda mittekodanikel, alalistel elanikel. Kolmanda punkti täpne formuleering on mul meelest läinud, härra Hallaste aitab mind kindlasti, tal on see tekst olemas. Ma tahtsin juhtida just sellele punktile tähelepanu, kus on sees seesama kohalike volikogude valimine, et see on leidnud juba siisugust kindlat väljendamis. Ma usun, et Ülemnõukogu seda samuti teeb, et ta valimisseaduses kohalike volikogude valimiste suhtes seda aktsepteerib. Poliitiliste õiguste hulka kuuluvad ka mitmesugused muud õigused nagu need, mis on seotud sõnavabaduse garanteerimisega, koosolekute, ühingute vabadusega jms. Kui me vaatleme, mismoodi näiteks on Eesti Vabariigi kodanikud teistes riikides nende aastakümnete jooksul realiseerinud neid õigusi ja vabadusi, ka need, kes ei ole nende riikide kodakondsusse astunud, siis me saame selleks piisavalt häid eeskujusid ja häid näiteid. Mis puudutab majandusõigusi, siis on küsimus muidugi eeskätt (ma saan aru, et ka küsijale) seotud omandiprobleemidega. On tõstatatud küsimus sellest, et maaseaduses on maa ostmisõigus kodanikel. Ja siin oli juba vastus, kui me hääletasime alternatiive, et mittekodanikel on võimalik rentida maad, maad kasutada, maa omamisõigus aga jääb kodanikele. Tuletan ainult meelde, et ostu ja müügi juurde ka vastava seaduse projektis me jõuame viie aasta pärast, mitte varem, nii et ka kõik need, kes asuvad 1938. aasta seaduse põhjal naturalisatsiooni teel kodakondsust omandama, saavad seda viie aasta jooksul kindlasti realiseerida. Mis puudutab teisi majanduslikke õigusi, siis minnes turumajandusele, me peame minimiseerima neid

erinevusi, mis on kodanike ja mittekodanike, alaliste elanike vahel n.-ö. keskmises turumajanduslikus tegevuses.

See puudutab nii aktsiate kui ka paljude teiste objektide omandamise korda. Kahtlemata igal riigil on teatud objekte, teatud strateegilisi ressursse, mille suhtes riigi seadused piiritlevad, et kodanikkond saab olla nende omanik, kuid nagu me nägime välisinvesteeringute seaduse arutamisel, Eesti riik tahab olla küllalt liberaalne ja see puudutab nii välisinvesteeringuid kui ka meie majanduse arengut. Rahvusvahelised konventsioonid näevad ette seda, et iga maa peab täpselt seadusega piiritlema need piirangud, mis eristavad kodaniku mittekodanikust, üldjuhaks jääb aga kodanike ja alaliste elanike sotsiaalsete ja majanduslike õiguste võrdsus. See puudutab ka sotsiaalset sfääri, maksumaksja on selles suhtes jällegi igal maal see põhiline nii-öelda sotsiaalsete garantiide alus. Küll aga iga maa seadusega tehakse kindlad erandid, kindlad punktid, kus kodanikel on ka teatud sotsiaalse kindlustuse puhul omad eelistused, kuid see ei puuduta n.-ö. minimaalseid või ka keskmisi sotsiaalseid garantiisid. Nii et tegemist on ikkagi ka rahvusvahelistes konventsioonides üldprintsipiide rakendamisega vastavalt iga maa seadustele.

A. Käärma

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Küsimus seoses punktiga 2.3. Kas te võiksite öelda või anda hinnangut, kui palju viimase kahe aasta jooksul on sõlmitud fiktiivabielusid eesmärgiga saada Tallinna sissekirjutust? Kas või suurusjärgu ulatuses või umbkaudu, kui palju võiks selline fiktiivne abielu maksta? See näitab ka tema populaarsust. Aitäh!

M. Lauristin

Kahjuks mul ei ole andmeid fiktiivabielude kohta. Omades ettekujutust, et see protsess on käimas, me pidasimegi väga vajalikuks seda, et punktis 1.2. loobuda teise riigi kodaniku abiellumisest Eesti Vabariigi kodanikuga kodakondsuse automaatsest omistamisest. Sest see tõepoolest on väga ohtlik punkt.

J. Kass

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Punktis 2.8 räägitakse riiklikust eesti keele õpetamisest. Kas komisjon on mõelnud sellele, et siin peaks olema "välja arvatud need, kes on alustanud ja lõpetanud üldhariduse Eestis", sest nendel on olnud tasuta eesti keele õppimise võimalus. Ja kui nad seda ei ole omandanud, siis nad on lihtsalt riigi raha tulde visanud. See on esimene küsimus. Ja teine küsimus puudutab punkti 3, mis lõpeb lausega "ja muud tänapäeva nõuetele

vastavad muudatused ja täiendused". Mida selle all mõeldakse? Kas see ei anna komisjonile lisavolitusi hüpata kõrvale nendest alustest, mis siin paika pannakse?

M. Lauristin

Mis puutub esimesse küsimusse, siis komisjon ei arutanud kõiki detaile, kes kuidas õppida saab. Mis puudutab aga teist küsimust, siis juristid on selle nii formuleerinud, sest kodakondsuse seaduse tekst on piisavalt pikk ja keerukas, seal on palju detaile, üksikasju. Meie praegune otsustus on n.-ö. üldise poliitilise iseloomuga. See ei puuduta kõiki juriidilisi finesse.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja ja ettekandja! Kas te oma komisjonis olete arutanud või uurinud sellist praktikat, kuidas on toimitud mõnedes välisriikides. Nimelt, et jagatakse kodanikkonda näiteks sel printsiibil, kes on saabunud siia militaarsel teel, s.t. sõjaväe kaudu. Teame, et aastakümneid toimis niisugune praktika, kuidas rotatsiooni korras Kaug-Idast ja Vahe-Euroopa maadest nn. endistest sotsialismimaadest toodi siia ja lubati sõjaväelastele kortereid Baltikumis. Nad saabusid siia koos oma perekonnaga ja võib-olla ka kolme põlvkonnaga. Neid on üpris hulga tulnud. Samuti on tulnud väga palju inimesi meie arvukate sõjatehaste kaudu. Kas te olete uurinud, kuidas rahvusvaheliselt laienevad õigused niisugustele inimestele nagu sõjaväelased, keda on asustatud kunstlikult teise riiki või teise rahva hulka?

M. Lauristin

Jah, me arutasime seda probleemi üldisemalt, sest soov teha teatud kindlad piirid ja raamid on emotsionaalselt arusaadav. Kuid me ei leidnud praegu selliseid õiguslikke mehhanisme, mismoodi seda oleks võimalik rakendada. Ma loodan, et härra Kama oma ettekandes puudutab veel kord seda probleemi. Me oleme neid asju üpriski mitmel korral arutanud.

P. Jermoškin

Lugupeetud proua Lauristin! Tahaksin esitada teile küsimuse punkt 2.5 kohta. Seal on öeldud, et teatud eeliseid on isikutel, kes registreerisid end Eesti Vabariigi kodakondsust taotlevate inimestena enne Eesti Kongressi valimisi. Kas ajal, mil Eesti iseseisvust tunnistavad maad tunnistavad Eesti Vabariigi Valitsust ja Ülemnõukogu kui Eesti Vabariigi kõrgeima seadusandliku võimu organit, on teie arvates otstarbekas lülitada sellesse punkti

Ülemnõukogu valimistest osa võtnud isikuid, kui võtta arvesse, et maailma üldsuse silmis on Eesti Kongress üpris mõistetamatu organ? Tänan!

M. Lauristin

Härra Jermoškin, see punkt, nagu ma juba ütlesin, on tulnud siia sellest projektist, mis on esitanud kristlikud demokraadid ja härra Kama. Kodakondsuskomisjon leidis, et tõepoolest võib neid inimesi, kes registreerisid ennast Eesti Kongressile, vaadelda paragrahvis 7 ettenähtud p. 2 all kui isikuid, kes omavad teeneid Eesti Vabariigi taastamisel. Mis puudutab Eesti NSV Ülemnõukogu valimisi, siis paljud ei pidanud tookord valimistel silmas mitte iseseisva Eesti Vabariigi taastamist, vaid teisi sihte, seda on väljendanud ka mitmed siin saalis olevad saadikud, ka teie kaaslased. Siin on inimesi, kes alles pärast 20. augustit võtsid ära Eesti NSV saadikumärgi, nii et nähtavasti siin siiski on teatav erinevus. Aga ma kordan veel kord, et see punkt on tekitanud vaidlusi ja me peame selle vaidluse nähtavasti siin saalis ka veel kord läbi tegema.

S. Sovetnikov

Lugupeetud proua Marju Lauristin! Mulle teeb punkt 2.8 muret pedagoogika seisukohast lähtudes. Võib ju juhtuda, et mõne inimese kodakondsuse saamine oleneb tulevikus haridusasutuste ametnikest, kes keeleeksami vastu võtavad. Nõudmised võivad ju olla erinevad. Kui meil moodustatakse riiklik komisjon, siis laheneb küsimus ilmselt lihtsamalt, sest esitatakse ühtsed nõudmised keeleoskuse kohta. Kui aga luuakse erinevaid komisjone, siis tuleb palju ebameeldivusi. Tänan!

M. Lauristin

Härra Sovetnikov, ma usun, et teil kui kogenud pedagoogil on siiski selge pilt sellest, mismoodi on võimalik teatud miinimumis kokku leppida, kusjuures kunagi ei saa ka keeleoskuse puhul keelata seda miinimumi ületada, samuti nagu on küsimus sõiduoskuses, kui me teeme autojuhi eksamit jne. On olemas teatud miinimum, teatud testid, mis vastavad miinimumile. Ja kahtlemata kõigi maade kodakondsuse vastavad ametid omavad sellist miinimumi, see on väga rangelt fikseeritud ja see on tõesti riiklik miinimum, nii et mingit suvalist fantaasiat siin eeldada ei maksaks.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, meie tööaeg on ammendunud. On ettepanek pikendada meie tööaega kella kaheksani.

Juhataja (M.,Lauristin)

Seoses selle ettepanekuga ma tuletan meelde, et meil on registreerunud selles küsimuses sõnavõttudeks 18 inimest ja on tulnud veel lisasoove. Võimalik, et kõik need inimesed enam ei soovi peale uue projekti arutamist või nägemist sõna võtta, kuid ometigi me tahaksime jõuda alternatiivide hääletamise juurde. Seda mitte täna, aga homme või esmaspäeval. Selle tõttu me peaksime põhilised mõtted täna välja ütlema, sest kindlasti vajab komisjon veel aega, et need läbi töötada ja esitada teile juba korrastatuna. Proua Aaskivi, palun!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja, kuivõrd meil ei ole teada, kui palju tuleb praegu neid kõnesid, palju neid jääb alles sellest eelmisest registratsioonist, siis ma teeksin ettepaneku panna praegu hääletusele pikendada tööpäeva kuni kõnede ärakuulamiseni, kuid mitte üle kella kaheksa, sest äkki tuleb kõnesid hoopistükkis vähem, mis mõttega me siis kaheksani pikendame.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma leian, et proua Aaskivi ettepanek on väga ratsionaalne, pikendada tööaega kõnede ärakuulamiseni, kuid mitte üle kella kaheksa. See tähendab, et kui sõnavõttud lõppevad enne, siis me lõpetame töö. Homme meil on väga palju majandusega seotud küsimusi, üldiselt oleks tarvilik meil jõuda ka nendeni. Juhul kui tuleb palju hääletamisi juurde, siis võib-olla esmaspäeval me saame piirduda nende kolme-neljaga, mis on praegu projektis, võib-olla saaksime need teha homme. Vaatame, mismoodi meil arutlus läheb.

Palun, panen tööaja pikendamise hääletusele! Kontrollime kõigepealt kohalolekut. Kohal on 70 saadikut, puudub 33. Palun, kes on selle poolt, et pikendada täna tööaega kõnede, sõnavõttude ärakuulamiseni, kuid mitte kauem kui kella kaheksani? Palun hääletame! Poolt on 31 saadikut, vastu 27, erapooletuid 6. Ettepanek ei leidnud toetust. Lugupeetud saadikud, sellega on meie tööpäev täna lõppenud. Me jätkame homme.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

49. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

19. september 1991

Juhataja (M. Lauristin)

Tere hommikust, lugupeetud saadikud! Palun asume oma kohtadele ja teeme kohaloleku kontrolli. Kas härra Leisson soovib veel enne kohaloleku kontrolli rääkida? Kohal on 72 saadikut, puudub 32. Asume tööle. Enne kui asume päevakorra käsitlemise juurde, ma tahaksin teile tutvustada üht meie Ülemnõukogu kantselei uut töötajat, kellest võib teile kõigile kasu olla. See daam on praegu siin saalis. Ma palun härra Propsti tulla ja tutvustada!

K. Propst

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Ülemnõukogu kantseleis töötab Annika Milt, ta ei ole uus töötaja, ta töötab juba pikemat aega, kuid vastavalt kokkuleppele alustab tema nüüd ka teie välisviisade küsimuste lahendamist. Ühesõnaga, välisministeerium sellega enam ei tegele. Annika Milti leiate Rahukohtu t. 1 või siit majast. Rahukohtu 1 tuba 27, telefon 606-462. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Ma usun, et kõigil on vajalik see meelde jätta ja teada, et nüüd ei pea enam käima mööda kõiki muid maju selles tähtsas küsimuses.

Päevakorravälised sõnavõttud

Juhataja

Läheme nüüd oma päevakorra juurde. Nagu ma mõistan, härra Leisson tahab kasutada meie reglemendis ettenähtud võimalust vabaks mõtteavalduseks 5 minuti ulatuses, milleks tõesti täna on võimalus. Ma palun, härra Leisson!

E. Leisson

Lugupeetud proua juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Täna hommikul kell 6 Moskva raadio teatas, et NSV Liidu Ülemnõukogu poolt moodustatud riigipöördekatse uurimise erikomisjoni ettepanekul on president esitanud Riiginõukogule ettepaneku likvideerida riikliku julgeoleku komitee. Kell 8.30 kommenteeris seda meile hästi tuntud teisitimõtleja kindral Kalugin ja ütles, et president on eksiarvamusel, julgeolekuorganeid ei või likvideerida, nad tuleb humaniseerida. Minu teadliku elu jooksul on julgeolekuorganeid humaniseeritud neli korda. Mis sellest välja on tulnud, seda me teame kas või juba riigipöörde finaali järgi. Meie päevakorras on punkt KGB tegevusest Eesti Vabariigis. Seda küsimust on arutanud õiguskomisjon. See küsimus oli arutlusel ka siin saalis ja tekitas vastakaid arvamusi. Eelnõu ühe autorina teeksin ma teile praegu ettepaneku ühendada kaks otsuseprojekti komisjoni moodustamisest ja KGB tegevusest Eesti Vabariigis (esimesed kaks punkti sellest).

1. Rahvusvahelise Sõjatribunali põhikirja § 6 punkt c tunnustel tunnistada NSV Liidu riiklike julgeolekuorganite tegevus Eesti Vabariigis kuritegelikuks.

2. Keelustada NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee tegevus Eesti Vabariigis mis tahes vormis ja kujul.

3. Moodustada KGB tegevuse lõpetamisega tõusetuvate küsimuste lahendamiseks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Vabariigi Valitsuse esindajatest ühine töögrupp järgmises koosseisus ...

Üleeilsest ööst on Eesti Vabariik Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni liige, Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni liikmeks saab ainult riik, kes tunnustab Rahvusvahelise Sõjatribunali põhikirja. Nii et viide sellele rahvusvahelisele normatiivaktile on igati korrektne. Pidasin selles suhtes nõu ka juhtivate juristidega ja konsulteerisin meie Ülemnõukogu õiguskomisjoni esimehe asetäitja härra Elleriga. Seepärast on mul ettepanek rohkem sel teemal läbirääkimisi mitte pidada ja võtta vastu otsus just niisugusel kujul. 270 000 inimkaotusi Eesti Vabariigis nõukogude võimu perioodil (kaasa arvatud sõjategevus) peab meid kohustama, ma loodan sellele. Ma tänan!

P. Grigorjev

Lugupeetud kolleegid! "Me elame ja õpime Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis. See on üks 15 liiduvabariigist." Ärge imestage, härrad, see ei ole mitte poliitõppe aabits ega plangule kritseldatud loosungid. Need on esimesed read Põllumetsa Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi ajaloo õpikust 5. klassile. See on 1987. aasta õpik. Võiksin sellest tsiteerida veel lehekülgede kaupa samasisulist juttu, aga milleks teie aega raisata. Kahjuks

õpivad meie lapsed juba terve kuu ajalugu selle õpiku järgi. Saan aru, et trükivõimsusi on napilt, paberit vähe ja finantseerimisega on raskusi. Seda on juba märgata olnud seoses keeleseaduse rakendamisega. Veelgi rohkem tööd seisab ees pärast kodakondsuseaduse vastuvõtmist! Ent ajalugu tuleks õpetada siiski nii, et neid teadmisi poleks vaja paari kuu või aasta pärast laste peast välja ajama hakata, kui tulevad uued õpikud.

Täiskasvanud inimesel on väga raske üle elada revolutsioonilisi sündmusi ja loobuda maailmavaatest, mida talle on aastaid pähe taotud. Ütleb ju kõnekäändki, et kui inimest sada korda seaks nimetada, siis 101. korral hakkab ta rõhkima. Ärgem siis katsetagem oma laste peal seda kõnekäändu!

Arvan, et härra minister Loik võiks oma volitusi kasutades selle õpiku käibelt kõrvaldada. Ajalootunnid võiks asendada eesti keele või mõne muu õppeainega, mille materjalid vastavad tänapäeva nõuetele. Ma ei ole selle poolt, et ajalugu tehakse ümber iga kord, kui võimule tuleb uus valitsus või riigipea. Ajalugu tuleb õpetada fakte moonutamata ja neile poliitilist värvingut andmata. Ma saan aru, et üleöö meie elanike nõuetele vastavat head õpikut välja anda ei saa. Ent säästkem meie tulevast põlvkonda ja ärgem koormakem lapsi õppematerjalidega, mida nad peavad hiljem hakkama ümber hindama. Seda, mis koolis on õpetatud, on hiljem väga raske ümber õppida. Tänan!

P. Panfilov

Lugupeetud Ülemnõukogu! Hiljuti leidis aset sündmus, millest ei saa vaikides mööda minna. Vabariik sai taas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni liikmeks. Minu meelest on see erakordne sündmus ja pärast seda peab vabariik ja meie ning kogu Eesti rahvas ilmselt teostama oma edasist poliitikat vastavalt sellele, arvestades neid kriteeriume, neid väärtusi, mida kuulutab Ühinenud Rahvaste Organisatsioon.

Eile andsin ma meie saadikurühma "Koostöö ja võrdõiguslikkus" nimel tõlkida ja paljundada Ülemnõukogu otsuse projekti Eesti Vabariigi kodakondsuse kohta ja Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduseelnõu. Tahaksin, et te tutvuksite tähelepanelikult nende projektidega, võttes arvesse seda, et meist on saanud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni täieõiguslik liige. Üks kodakondsuse kohta käivas otsuseprojektis sisalduvaid mõtteid seisneb selles, et inimesele tuleb demokraatiat ja inimlikkust arvestades anda võimalus enne kodakondsuse võtmist selgusele jõuda, millises ühiskonnas ja millises riigis ta elama hakkab. Seepärast on üks ettepanek võtta kodakondsuseadus vastu pärast põhiseaduse vastuvõtmist. Siis on selge, milline on põhiseadus ja milliste reeglite järgi tuleb selles vabariigis elada ja töötada. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Ma juhiksin saadikute tähelepanu (see puudutab härra Panfilovi praegust esinemist ja puudutab ka härra Leissoni esinemist), et vaba tribüün on ette nähtud päevakorraliste küsimuste arutamiseks. Küsimused, mis meil on antud istungjärgu päevakorras, tulevad arutamisele selle päevakorrapunkti all. Palun, härra Tupp.

E. Tupp

Proua juhataja, kolleegid! Kuna ma inertsiga olin praegu liikumas sellesesamasse probleemi sisse, millest rääkis Leisson, siis ma ei saa kuidagimoodi peatada seda ratast, mis juba liikus.

Juhataja

Vabandage, härra Tupp, tõepoolest päevakorrapunkt KGB tegevusest kuulub arutamisele, kuid vaba tribüün on päevakorraliste küsimuste arutamiseks. Kui te jätkate seda diskussiooni, mis härra Leisson tõstis, siis me hakkame spontaanselt arutama päevakorras olevat punkti.

E. Tupp

Selge. Täna teid!

N. Aksinin

Lugupeetud Marju Lauristin! Lugupeetud härrad! Eile olin järjekorras Marju Lauristini juurde oma küsimusega, aga aeg sai täis. Kui te lubate, siis kasutan nüüd seda viit minutit.

Juhataja

Härra Aksinin! Me jätkame küsimustega ja te võite mulle oma küsimuse esitada.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu esimese lugemise jätkamine**Juhataja**

Läheme nüüd päevakorraküsimustes edasi. Meil jäi eile tõepoolest pooleli küsimuste vastamine ettekande kohta, samuti jäid kuulamata kaasettekanded. Juhatus pakub täna

niisugust töökorraldust, et me kuni vaheajani kell 12 tegeleksime kodakondsusküsimustega ja siis läheksime edasi nende küsimustega, mis meil on päevakorras. Kui me täna ei jõua lõpetada läbirääkimisi kodakondsusküsimustes, siis me jätkame neid järgmisel nädalal. Mul oli kaks küsimust veel vastamata. Need on härra Aksinini ja härra Panfilovi küsimused. Härra Panfilov võtab oma küsimuse maha.

Juhataja (V. Andrejev)

Palun, härra Aksinin.

N. Aksinin

Lugupeetud Marju Lauristin! Mul tekkis üks küsimus kuulates teie ettekannet, milles te rääkisite poliitilistest ja majanduslikest inimõigustest. Kardan, et mulle isiklikult kodakondsust ei anta, kui lojaalsus aluseks võetakse. Meile tehti etteheiteid, et me alles hiljuti loobusime saadikumärgi kandmisest. Aga ma käisin Moskvas ja seal lastakse Kremlisse Eesti NSV saadikutõendiga. Meid ju valiti Eesti NSV saadikuteks. Mida nüüd selle tõendiga teha? Kas visata ka ära? Kas te hakkate meile hiljem selle pärast etteheiteid tegema? Majanduslikest õigustest rääkides te ütlesite, et me võime maad rentida. See õigus võib kehtida, aga kes seda maad meile annab ja kas üldse antakse? Ja lõpuks veel üks küsimus. Kuidas te isiklikult suhtute sellesse, et kodakondsuse saamiseks peab inimene olema Eestis elanud 25 aastat?

M. Lauristin

Ma alustaksin vastamist viimasest küsimusest, mis puudutab 25 aastat, sest nähtavasti on tekkinud siin juba eilse päeva jooksul selles suhtes kas arusaamatus või teadlik moonutus. Ma eeldan, et siiski on tegemist arusaamatusega, et lihtsalt terve rida saadikuid ei ole läbi lugenud 1938. aasta kodakondsuse seaduse põhiteksti. Seetõttu ei orienteeruta, millest on jutt. Ma kordan veel kord. Eesti Vabariigi 1938. aasta kodakondsuse seadus, mille taasjõustamise otsuseprojekti me praegu arutame, näeb §-s 6 ette, et Eesti Vabariigi kodakondsuse taotlemiseks naturalisatsiooni korras peab olema Eestis elanud 2 aastat ja pärast seda on vajalik üks aasta taotluse rahuldamiseks. Üks aasta peale taotluse esitamist saab taotlust rahuldada. See on n.-õ. süsteem 2 + 1. Lisaks sellele on § 6 punktis 3 öeldud, et peab tundma eesti keelt, mitte vabalt valdama, vaid tundma. See on põhitekst 2 + 1 + tundma eesti keelt. Mille kohta on see parandus, kus on 25 aastat. Nimelt, § 7 sellesamas seaduses ütleb, et teatud juhtudel võidakse anda inimestele võimalus kodakondsus saada ilma § 6 tsensuseta, s.t. ilma et nad peaksid ootama üks aasta peale taotluse esitamist, ja ilma et neile esitataks nõue

tunda eesti keelt. Ja § 7 näeb ette, mis juhul see on võimalik. Selles 1938. aasta seaduses on järgmised juhud. Esiteks, kui inimene on eesti soost, näiteks see käib inimeste kohta, kes tulevad tagasi kas Venemaalt või välismaalt ja võib-olla ka ei oska eesti keelt, sest seal on kolmandas põlves inimesi, kes on unustanud eesti keele. Siis isikute suhtes, kes on Eesti Vabariigis tuntud oma töö, vaimuannete poolest ja omavad teeneid Eesti Vabariigi ees, langetatakse personaalne otsus personaalse taotluse puhul. Ja kolmandaks isikud, kes on kodakondsuseta ja elanud siin 10 aastat. Need olid 1938. aastal need isikud, kelle suhtes võidi mitte rakendada aja- ja keeletsensust. Punkt 26, mida meie arutame, lisab nendele isikutele, kelle suhtes võidakse teha soodustusi (lgotnõje uslovija), inimesed, kes on sündinud Eestis, siin üles kasvanud ja kogu aeg elanud, ning inimesed, kes on püsivalt elanud 25 aastat. Täheleb, küsimus ei ole selles, et 25 aastat siin elamata ei saa taotleda, ei. Kaks aastat on vaja, et saaks taotleda. Küsimus on selles, millal, mis tingimustel ja kas me üldse oleme selleks valmis – seda me peamegi hääletame. Sest on alternatiiv, et soodustusi üldse mitte sisse lülitada. Mitte anda mingisuguseid erandivõimalusi. Selles on probleem. Mul on väga kahju, et venekeelses pressis ja ka venekeelse elanikkonna hulgas, kahjuks ka saadikute hulgas ei ole sellest aru saadud, kusjuures see arusaamatus on kandunud juba Moskvani. Juba hommikul helistati mulle Vene Föderatsioonist, kas me tõesti tahame tõsta oma tsensusse 25 aastani. Ühesõnaga, siin on tekkinud arusaamatus. Jutt on soodustustest, mitte tsensussest. Tsensus on 2 aastat (2 kuni taotluseni ja 1 pärast taotlust). Mis puutub poliitilistesse aspektidesse seoses minu eilse remargiga saadikumärkide suhtes, siis see oli vastus ju konkreetsele küsimusele: kui teeneks lugeda Eesti kodakondsuse taotlemist enne Eesti Kongressi, siis peaks võib-olla lugema teeneks ka osalemist Ülemnõukogu valimistel. Minu remark käis selle kohta, et Eesti Ülemnõukogusse valiti sugugi mitte iseseisva Eesti nimel, vaid küllalt palju saadikuid võitlesid siin Ülemnõukogus viimse minutini, et Eesti ei saaks iseseisvaks. Mis puutub rendivõimalustesse, siis kahtlemata tuleb leida mehhanism. Kui me räägime üldistest inimõigustest, siis me ei leia ühestki rahvusvahelisest konventsioonist mehhanisme konkreetsetes riikides nende õiguste realiseerimiseks. See on konkreetsete seaduste küsimus, mida meie teiega siin vastu võtame. See ei ole üldiste õiguste paragrahvi küsimus.

A. Zõbin

Lugupeetud Marju Lauristin! Vabariigis on praegu koostatud komplekt dokumente kodakondsuse, põhiseaduse jne. kohta. Kuidas te suhtuksite ettepanekusse, et nüüd on meie Ülemnõukogul vaja tunnistada või rakendada 1948. aastal vastuvõetud Ühinenud Rahvaste

Organisatsiooni inimõiguste ülddeklaratsiooni? Seda ju tegelikult varjasid meie eest kõik eelmised Liidu juhtkonnad, kaasa arvatud ka Stalin. Mina näiteks sain alles 10 aastat tagasi teada, et selline asi on olemas. Kuidas te suhtute sellesse, et võtta see dokument kõigi teiste dokumentide ja riiklike aktide ning inimõiguste kaitsmise aluseks?

M. Lauristin

Lugupeetud härra A. Zõbin! Sada protsenti nõus või veel enamgi. Praegu on meie kõige kiiremaks ülesandeks, et Eesti ühineks kõigi nende inimõigusi puudutavate rahvusvaheliste dokumentidega, alustades tõesti dokumendiga nr. 1, s.o. inimõiguste ülddeklaratsiooniga, ja lõpetades kõige viimaste, näiteks Euroopa julgeoleku- ja koostöönõupidamise Pariisi hartaga jne. Tõepoolest, me peame lahti mõtestama, kuidas meie seadusandlus ja need dokumendid on kooskõlas, seetõttu ma usun ka, et kui me jõuame sellesama kodakondsuseaduse täieliku tekstini (praegu me räägime ju otsusest), siis selleks ajaks me oleme juba ühinenud nende dokumentidega, kuid ma võin teile kinnitada, et meie praegune otsustusviis, mis on siin projektis pakutud, annab täielikult võimaluse liikuda n.-ö selles raamis, mida näevad ette rahvusvahelised konventsioonid, siin mingeid rikkumisi praegu ei ole. Aga kindlasti need probleemid tõusetuvad, kui me teeme valikuid, mis viivad meid n.-ö. kõrvale sellest liinist, ja need probleemid on Eesti ühiskonnas kindlasti olemas.

K. Sergij

Lugupeetud Marju Lauristin! 1938. aasta põhiseaduse §-s 7 on öeldud, et soodustus tehakse kodakondsuseta isikutele, kes kodakondsuse saamise avalduse esitamise päevaks on Eestis alaliselt elanud vähemalt 10 aastat. Ma ei saa ikkagi aru, kes need on, kellele tehakse soodustusi pärast 25 aastat. Kas 1938. aasta põhiseaduse selle paragrahvi 3. punkt tühistatakse ja kehtestatakse 25 aastat? Palun selgitage seda!

M. Lauristin

Ei, proua Sergij, see on tegelikult sellesama loogika jätkuks. Milles on vahe? § 7 punktis 3, mida te tsiteerite, on jutt kodakondsuseta isikutest. Need on isikud, kes ei kuulu ühegi teise riigi kodakondsusse. Meie praegu arutatav punkt 2.6 variant b ei eelda, et isik, kes on 25 aastat siin elanud, on kodakondsuseta, et tal ei ole ühegi teise riigi kodakondsust. Selles on vahe. Muidugi on siin tõlgenduse küsimus ja kui me hakkame seadust juba konkreetselt seadusprojekti teisel lugemisel arutama, tuleb ka selgeks teha, kas § 7 lõige 3 on tõlgendatav niiviisi, et inimene on pidanud elama kodakondsuseta olekus 10 aastat, või käib see selle

hetke kohta, kui ta avaldab, et ta on kodakondsuseta. Kuid see on omaette juriidiline küsimus, mida me peame küsima oma ekspertidelt, kui ma hakkame seaduse teksti arutama. Lihtsalt vahe on selles, et praegu ettepanud 2.6 variant b ei eelda kodakondsuseta olekut.

E. Leisson

Härra eesistuja, lugupeetud proua Lauristin! Kas keegi on ära muutnud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse 21. veebruarist 1991 inim- ja kodanikuõiguste aluste aktide parafeerimiseks ettevalmistamise lõpetamise kohta kui juriidiliselt põhjendamatut? Esimene küsimus.

Ja teine küsimus on lisaks kolleeg Aksinini küsimusele. Kas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikuil ei peaks olema eraldusmärk, rinnamärk? Tänan!

M. Lauristin

Mis puutub meie otsusesse 21. veebruarist, siis ilmselt, kui me asume arutama meie ühinemist rahvusvaheliste konventsioonidega, me peame selle otsuse ka tühistama, sest meie riiklik staatus on vahepeal muutunud. Küsimus oli selles, et nende konventsioonidega ühinemine eeldab iseseisvat riiklust, mille rahvusvaheline tunnustus nüüd meil on olemas ja mida me saame teha. Mis puutub märki, siis see ei puutu küll antud küsimusse, kuid ma võin informeerida, et märk on tellitud.

J. Pöld

Austatud eesistuja, lugupeetud esineja! Mul on teile võib-olla veidi teemaväline küsimus, küsimus on nimelt eetika printsiibis. Mis te arvate, kas seda otsust, mida me praegu arutame, on õigus vastu võtta või selle otsuse kohta arvamust öelda nendel isikutel, kes tänaseks tunnustatud iseseisvat Eesti Vabariiki kuni viimase hetkeni mingilgi moel ei toetanud, vaid oma demaršiga väljendasid avalikku vastuseisu sellele riigile? Seda esiteks. Ja kas teile ei tundunud kohatu ka meile sõbraliku naaberriigi sõjaväelaste osalemine meie parlamendi töös? Selle küsimuse oleme üles tõstnud ka Ülemnõukogu riigikaitsekomisjoniga. Mul ei ole isiklikult midagi nende nelja kolleegi kui inimeste vastu, aga nad on siiski naaberriigi okupatsioonarmee esindajad. Kas nende osalemine sellise küsimuse arutamisel on üldse kohane? Aitäh!

M. Lauristin

Mis puutub teise küsimusse, siis see ei ole tõepoolest küsimus selle päevakorrapunkti kohta. Ma tean, et teie poolt esitatud pretensioon on edasi antud presiidiumile ja see on olnud ka seal arutusel. Ma usun, et me saame väljaspool seda istungit selles suhtes edasi arutada. Praegu see ei kuulu antud päevakorraküsimuse juurde. Mis puutub esimesse küsimusse, siis nagu kõik eetilised küsimused, on need isiksuse küsimused ja nad on adresseeritavad ainult konkreetsetele isikutele, see ei ole juriidiline küsimus.

N. Zahharov

Lugupeetud proua Lauristin! Olen sunnitud tagasi pöörduma küsimuse juurde, mida täna on juba mitu korda esitatud. Naturalisatsiooni ajast rääkides te viitasite 1938. aasta seadusele, kus on tõepoolest öeldud, et vajalik Eestis elamise aeg enne avalduse esitamist peab olema kaks aastat ja üks aasta avalduse läbivaatamiseks, s.t. 2 + 1. Aga käesoleva otsuse punkt.1.3 teeb ettepaneku pikendada naturalisatsiooniks vajalikku aega 10 aastani. Kuidas seletada teie vastust ja otsuses peituvat vastuolu? Tänan!

M. Lauristin

Ma paluksin härra Zahharovil lugeda see punkt 1.3 lõpuni! Olge kena, lugege see lõpuni! Seal on selgesti öeldud, et on ettepanek 10-aastase naturalisatsiooni aja sisseviimiseks selle seaduse vastuvõtmise ajast ettepoole isikute suhtes, kes tulevad Eestisse selle seaduse vastuvõtmise järel. Ja seda me peame teiega arutama, kas see on otstarbekas. On olnud seisukohti, et selline naturalisatsiooniaja pikendamine võib-olla ei ole vajalik ja see on diskussiooniline küsimus, aga see ei puuduta isikuid, kes seaduse vastuvõtmise ajal juba Eestis elavad.

M. Kolossova

Austatud eesistuja, austatud ettekandja! Härra Zahharovi küsimus ajendas mind veel kord küsima seda, mis häirib just Eesti elanikkonda punktis 1.3. Nimelt on siin öeldud, et naturalisatsiooni pikendamine kas 10, 20 või 30 aastat on pärast seaduse jõustumist, aga enne seaduse jõustumist on 2 + 1, ja see on ju see, mis praegu kõiki inimesi liialt erutab. Kuidas me selle vahe ära tasandame?

M. Lauristin

See on tõepoolest fakt, et Eesti Vabariigi seadused olid väga demokraatlikud seadused, ja on küllalt palju inimesi, kes nüüd, kui me taastame Eesti Vabariiki, ei ole rahul sellega, et Eesti Vabariigi seadused olid nii liberaalsed. Kuid ometigi ma arvan, et see on just nimelt väga hea, et me taotleme Eesti Vabariiki, mille seadusandlik alus oli väga demokraatlik. Ja me peame sellele alusele jääma püsima. Mis puudutab võimalusi karmistada tagantjärele seadusi, siis me arutasime seda ja oli ka ettepanekuid. Näiteks härra Lippmaa ettepanek. Ta eile küsis, miks ma sellest ei rääkinud. Ma parandan selle vea. Ettepanek oli muuta 1938. aasta seaduse § 6 lõiget 2 järgmiselt: peab olema alaliselt elanud Eestis vähemalt 20 aastat Eesti kodakondsuse astumise sooviavalduse esitamise päevaks, jättes ära ühe aasta ooteaega. Me arutasime seda ja jõudsimme seisukohale, et selline lähenemine ei ole õige. See 2 + 1, mis oli seaduses ja kehtis sellisena koos kõigi teiste ja nende paragrahvidega, mille põhjal näiteks õigusjärgsed kodanikud said kodakondsuse jne., oli selle seaduse osa. Kui me tahame seaduses neid asju muuta, siis saame neid muuta praegu hetkel ja ettepoole. Küsimus on, kumb on olulisem, kas see üks aasta ooteaega ja lühem naturalisatsiooniaeg või pikk naturalisatsiooniaeg enne taotlust ja ooteaja lühendamine. Muidugi ka selle üle on võimalik siin saalis vaielda. Siin on kindlasti erinevaid arvamusi. Kuid meie komisjon ja need saadikud, kes töötasid ühisprojekti kallal, leidsid, et siiski on õigem jätta 1938. aasta seaduses kõik see püsima ja juba hilisemate juurdetulijate suhtes seda ooteaega pikendada.

Juhataja

Suur tänu, proua Lauristin, enam küsimusi ei ole. Kaasettekandeks on sõna Kaido Kamal, palun!

K. Kama

Austatud Ülemnõukogu! Nüüd esitatud otsus sisaldab nii neid põhimõtteid, mida kaitseb kodakondsuskomisjon, kui ka neid, mis esitasin mina alternatiivprojektina, nad sisalduvad siin poliitiliste alternatiividena. Kõige põhilisem nendest alternatiividest on punkt 2.6. Minu projektile vastaks asi siis, kui punkt 2.6 jääks tervikuna välja. Praegu on 2.6 kohta esitatud teile ka lisaleht, kus sama asi on öeldud lõpus teise variandina, et kui 2.6 välja jätta, siis on tegemist selle kontseptsiooniga, mille esitasid kristlikud demokraadid oma seaduseelnõuga ja mina oma otsuseprojektiga.

Küsimusi tekitas punkt 2.5 ja proua Lauristin palus, et ma sellele vastaksin. Taolisel kujul, nagu 2.5 on teile praegu esitatud, ei tähenda see, et enne Eesti Kongressi valimisi

kodakondsuse taotlejaid loetaks eriliste teenetega inimesteks. Nad ei käi kodakondsuseaduse § 7 alla, vaid lihtsalt neil hakatakse sooviavalduse esitamise ajaks lugema tolleaegset registreerimiskuupäeva. Ka nende suhtes jäävad kehtima kõik tsensused, mis teistel. Nii et mingeid eeliseid nendele tehtud ei ole. Analoogselt, nagu punktis 2.6 on välja pakutud, et teha eeliseid nendele ja nendele kategooriatele § 7 alusel, see ei ole samastatav.

Siis oli küsimus sõjaväelaste kohta. Sõjaväelastega on lugu niimoodi, et 1938. aasta kodakondsuseadus keelab Eesti kodaniku teenimise teise riigi relvajõududes ja nähakse koguni ette kodakondsusest väljaheitmist selle eest, kui Eesti kodanik on läinud teise riigi relvajõudude teenistusse. Ja see otsus ei ole meil mitte praegu seaduse ümberjutustus, vaid otsuses on ära nimetatud asjad, mis erinevad seadusest. Nii et seaduses peaks see asi põhimõtteliselt sees olema, aga kui Ülemnõukogu peab ikkagi vajalikuks selguse mõttes seda siia eraldi punktina sisse tuua, siis võiks see olla ka aktsepteeritav.

Natukene veel üldist juttu. Praegu Eestis elava 600 000 venekeelse elanikkonna esindaja rände tagamaa (see on sotsioloogide termin) on erinevatel hinnangutel 1,2–1,5 miljonit inimest. Kui nad kõik saavad automaatselt kodakondsuse, siis ei ole meil pärast enam mingit võimalust takistada perekondade ühinemist ja muud taolist. Siis me läheksime rahvusvahelise õigusega kõige rängemasse vastuollu. Teine on lugu siis, kui neile kodakondsust antud ei ole. Lõpetuseks lubage mul anda Ülemnõukogule volikogu esimeeste ühisavaldus kodakondsuse küsimuses.

Juhataja

See on laua peal olemas.

K. Kama

Selge, siis ei ole vaja seda teha. Siis on minu poolt kõik. Tänan!

Juhataja

Aitäh! On ka küsimusi. Pavel Panfilov, palun!

P. Panfilov

Lugupeetud ettekandja! Meie kõik ja kõik vabariigi elanikud mõistavad suurepäraselt, et kodakondsuse saamine või mittesaamine on tõsine asi ja see seadus määrab sadade tuhandete vabariigi elanike edasise saatuse.

Õelge palun, miks oli okupeeritud vabariigis, okupeeritud territooriumil inimestel rohkem õigusi. Ma räägin valimistest. Okupeeritud territooriumil oli vähemalt formaalselt igalühel õigus valida ja olla valitud. Kodakondsusseadus, mida meie arutame, jätab sajad tuhanded inimesed sellest ilma. Miks? Kas okupeeritud territooriumil oli rohkem demokraatiat kui demokraatlikus vabariigis?

K. Kama

Sellel lihtsal põhjusel, et tegemist oli teise riigiga. See oli Nõukogude Liit, kus Nõukogude kodanikel olid vastavad õigused. Nüüd on tegemist Eesti Vabariigiga. See on sama hea kui ükskõik milline Nõukogude Liidu kodanik läheks Prantsusmaale, tal ei teki automaatselt kodanikuõigusi seoses sellega, et ta elab seal kas siis aasta või kaks või natuke kauem või vähem.

P. Grigorjev

Lugupeetud proua Lauristin, lugupeetud ettekandja! Mulle on selge, et teil on kindel seisukoht Ivangorodi taga olevate idaterritooriumide suhtes. Milline kodakondsuse staatus laieneb nendele elanikele, kui territoriaalne küsimus laheneb? Tänan!

K. Kama

Võib-olla see nõuab eraldi otsuseid, aga minu isiklik arvamus on, et neid tuleks lahendada täpselt samuti üldistel alustel. Mingeid erisusi siia sisse tuua vaja ei oleks.

N. Zahharov

Härra Kama! Palun teid selgitada üht teie ettekande teesi. Jutt on sellest, et kui vabariiki jääb küllalt suur hulk kodakondsuseta isikuid, siis saab vabariik edaspidi realiseerida rahvusvahelise õiguse perekondade taasühinemise jne. suhtes. Seoses sellega tahan ma küsida, mida te mõtlete kodakondsuseta isikute all? Kas see tähendab selliste tingimuste loomist, et nad Eestist lahkuksid ja siis moodustuks vastav ruum või midagi muud? Tänan!

K. Kama

Loomulikult peab iga riik suunama ka migratsioonipoliitikat oma territooriumil, aga ma siiski kujutan ette, et ka meie poliitika peaks olema suunatud sellele, et kodakondsuseta inimesi jääks Eestisse võimalikult vähe. See tähendab, et kiires korras tuleks kooskõlastada need küsimused Läti ja Leedu, Ukraina ja Venemaaga, et inimesel oleks võimalik valida oma n.-õ.

tegeliku sünnimaa kodakondsus. Nagu ütleb ka p. 2.9, on kõigil isikutel, kes praegu Eestis sissekirjutatud, õigus saada Eestis alaline elamisluba. Mida ma oma jutuga mõtlesin? Ma toon lihtsalt ühe väikese näite. Minu teada praegu Tallinna linnas maksab fiktiivne abielu 30 000 rubla. Kui asi läheb edasi, kui Venemaa elatustase langeb, kui Eesti elatustase peaks hakkama tõusma, siis tuleb küsimus sellest 1,2–1,5 miljonist, kellest ma rääkisin. See ei puuduta neid isikuid, kes praegu Eestis elavad.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma saan aru, et teie kontseptsioon tugineb põhimõttele, et leida võimalus endise Nõukogude Liidu territooriumi ja praegu sõltumatute riikide kodanike repatreerimisprogrammide realiseerimiseks. See tähendab seda, et Ukrainast liiguvad Gruusia kodanikud Gruusiasse, Vene Föderatsioonist Eesti kodanikud Eestisse ja Eestist Ukraina ja Vene kodanikud Ukrainasse ja Venemaale. Ma saan aru, et see on selle kontseptsiooni baas. Nüüd minu küsimus: milline on teie prognoos? Mitu protsenti Eesti Vabariigi mittekodanikest lahkub lähema 10 aasta jooksul Eestist, mitu 25 aasta jooksul? Tähendab, kas on võimalik seda protsenti määratleda?

K. Kama

Ma ei saa küsimusele vastata, kuna ma ei ole mitte midagi taolist väitnud, nagu härra Fjuk mulle praegu omistas. Ma ei ole rääkinud ühegi sõnaga repatreerimisest ega millestki muust taolisest. Mul isiklikult ei ole midagi selle vastu, kui Ukraina oma kodanikud koju kutsub, aga ma ei ole seda väitnud ega prognoosi midagi.

R. Veidemann

Härra Kama, te väitsite, et kui automaatselt anda kodakondsus 600 000 venelasele, siis avaneb tagamaa 1,2–1,5 miljonit. Kas ma sain õigesti aru?

Kui rakendada seda 1938. aasta kodakondsusseadust muutmatul kujul, s.t. 2 + 1, kas siis ei realiseeru kolme aasta jooksul ikkagi 1,2–1,5 miljoni tagamaa meie suhtes. Peale selle, kui äravõetud alad taas Eesti alla tulevad ja seal rakendub Eesti kodakondsusseadus, siis tuleb veel lisaks. Niisugune on tagamaa. Tähendab, põhimõtteliselt sellisel kujul seda tagamaad vältida ei saa. Saan ma õigesti aru? Tänan!

K. Kama

Jaa, see oht on kahtlemata olemas, kas me lahendame kodakondsusküsimuse nii või teisiti või kolmandat moodi. Mina kaitsen seisukohta, et naturalisatsiooni tingimuste tsensuste suhtes ei tehtaks erandeid kategooriatele. See tähendab ikkagi seda, et kui inimene on Eestis praeguseks elanud kaks aastat, ja soovib Eesti kodakondsust, kui ta oskab eesti keelt, siis ta saab selle kodakondsuse aasta pärast. Aga loomulikult see oht on ka sel juhul olemas. Ma ei vaidle sellele vastu.

R. Järlik

Austatud juhataja, austatud härra Kama! Kas ma tohin adresseerida teile selle küsimuse, mille ma eile esitasin proua Lauristinile ja mida ta palus esitada kaasettekandjatele. See küsimus puudutab punkti 2.2, samuti 1.6, nimelt topeltkodakondsust. Ja ma küsisin, mida kaotavad need välisriikide kodanikud, kes soovivad taastada oma Eesti kodakondsust või valida Eesti kodakondsuse, kui nad selle välisriigi kodakondsusest loobuvad. See on esimene küsimus. Teine küsimus, kuidas üldse mõista kodakondsusseadust, mille esimene paragrahv ütleb, et Eesti kodanik ei või samal ajal olla mõne teise riigi kodakondne. Kolmas küsimus on samast vallast ja puudutab sellist olukorda: kui näiteks mõne teise riigi kodanik, olles samas ka Eesti Vabariigi kodanik, astub Eesti Vabariigi teenistusse, näiteks korraldama suhteid selle teise riigiga, mille kodanik ta ka on. Kumma riigi huve ta siis esindab? Aitäh!

K. Kama

Ma loodan, et sellele küsimusele vastab põhjalikult härra Hallaste, kui ta peab kristlike demokraatide nimel kaasettekande, kuna 1.6 ja 2.2. on toodud sisse kristlike demokraatide initsiatiivil. Kui te mäletate, siis minu poolt toodud projektis ei olnud topeltkodakondsust võimaldatud. Praegu ma oskaksin võib-olla öelda ainult nii palju, et ehk oleks õigem lahendada see küsimus niimoodi, et jätta otsusest välja punkt 1.6, s.t. seaduses printsiipi mitte muuta, aga jätta alles 2.2, mis lubaks seda teha erandkorras, kui Eesti riik sõlmib mõne riigiga taolise lepingu.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Kama! See kodakondsusseadus, mille me vastu võtame, hakkab ju kehtima ka nende isikute kohta, kes tulevad Eestisse perekonna taasühinemise eesmärgil. Mida me siis kardame? Tänan!

K. Kama

Ma ei saanud küsimusest aru.

Juhataja

Tähendab, küsimus oli selles, et kui inimesed tulevad perekondade ühinemisel siia, nad peavad alluma samale kodakondsusseadusele. Millest on tingitud see hirm, kuna naturalisatsioonitingimused ikkagi kehtivad.

K. Kama

Hirm ongi just selles, et kui peaks sisse jääma praeguses tekstis punkt 2.6, siis sisuliselt väga suure kontingendi isikute suhtes üldse mingeid naturalisatsioonitingimusi ei rakendata.

Juhataja

Aitäh! Küsimusi rohkem ei ole. Palun, kaasettekandeks on sõna härra Hallastel!

I. Hallaste

Austatud spiiker ja lugupeetud kolleegid! Kodakondsusküsimus on tekitanud ühiskonnas palju elevust ja ka siin maja ees on mitu päeva olnud juba piketeerijad, kes väljendavad oma seisukohti selles küsimuses. Meil tuleb leida lahendus, mis saaks siin saalis 53 häält (s.t. võetakse vastu) ja mis võtaks maha pinged ühiskonnas.

Nüüd teksti juurde. Arutades seda teile esitatud teksti, on tulnud kõrvalt mõningaid parandusettepanekuid, mida on aktsepteerinud kõik selle eelnõu esitajad ja ma loeksin need teile ette.

Proua Liia Hänni tegi ettepaneku punktis 1.2 teha muudatus. Praegu on punkti tekst selline: loobuda teise riigi kodaniku abiellumisel Eesti Vabariigi kodanikuga kodakondsuse automaatsest omistamisest. See punkt käib kodakondsuse seaduse § 4 p. 1 kohta, mis ütleb, et Eesti kodakondsuse omandavad välismaalastest naisisikud abiellumisel Eesti kodanikuga. Proua Liia Hänni väga õigesti juhtis tähelepanu §-le 17, mis ütleb, et naturalisatsiooni korras Eesti kodakondsuse omandanud isikuga koos omandavad Eesti kodakondsuse ta naine ja ta 18-aastased lapsed. Tegelikult meil oli see mõte, et abiellumise teel automaatset kodakondsuse omandamist ei tohiks üldse olla. Inimene peab ikka ise esitama avalduse ja siis seda avaldust arutatakse üldises korras. Ning tekstis tuleks muudatus selliselt: loobuda abielu kaudu Eesti Vabariigi kodanikuga jne. Parandusega olid nõus nii Kaido Kama kui ka proua Lauristin, mis tähendab seda, et see muudatus ongi nüüd tekstis sees, seda pole enam mõtet

vaidlustada.

Siis palju vaidlusi tekitanud punktid 1.6 ja 2.2. Tõepoolest, see oli meie fraktsiooni ettepanek anda väliseestlastele, kes on Eesti Vabariigi kodanikena olnud sunnitud põgenema Eestist, võimalus saada Eesti Vabariigi kodakondsus ja jääda samaaegselt nende praeguse asukohamaa kodakondsusesse. Selle taga on väga praktiline kaalutlus, et need inimesed oleksid valmis Eestisse investeerima oma vara ja omaksid neid õigusi, mis on Eesti Vabariigi kodanikel, kuivõrd nad sünnijärgselt seda on. Sealjuures aga need hirmud, mis sellega seoses on tekkinud ja mis avaldusid ka õiguskomisjoni arutlustes, sunnivad tegema paranduse teile esitatud teksti, nimelt jätma välja punkt 1.6. See tähendab, et kodakondsusseaduse tekstis jääb sisse ainult ühekordne kodakondsus. Samal ajal rakendusotsuses see punkt 2.2 jätta alles, kuid teha sisse üks oluline piirang. Pärast sõnu "võimalus kinnitada" lisada "ühe aasta jooksul". Mis siis juhtub, kui see vastu võtta? On ühekordne kodakondsus. Pärast kodakondsusseaduse jõustumist hakkab jooksmas üks aasta. Selle ühe aasta jooksul võib valitsus sõlmida kokkulepped vastavate riikidega, kus elavad Eesti Vabariigi seadusjärgsed kodanikud, näiteks Rootsi, Kanadaga, Austraaliaga, USA-ga, et need inimesed võivad olla ühteaegu mõlema maa kodanikud. Selline leping peab igal juhul tulema ratifitseerimisele parlamentis. Kas ta tuleb siia Ülemnõukogusse, kui see leping sõlmitakse peatselt, või tuleb juba järgmisesse, uue põhiseaduse alusel valitud parlamentis, see on juba tehnika küsimus. Kuid kui see aasta saab läbi ja valitsus selliseid lepinguid sõlminud ei ole, siis sellisel juhul peavad need isikud tegema valiku, kas nad tahavad olla Eesti Vabariigi kodanikud või oma asukohamaa kodanikud. Ning kahekordne kodakondsus on välistatud. Tähendab, aasta pärast on pilt täielikult selge. Sellist ohtu, et on topeltkodakondsus, ei ole, sest seaduse teksti jääb kehtima § 1 – Eesti kodanik ei või olla samal ajal mõne teise riigi kodakondsuses. Selge ja ühemõtteline jutt, kusjuures erand sellest hakkab kehtima pärast seda, kui parlament on ratifitseerinud valitsuse poolt sõlmitud rahvusvahelise lepingu, mis ütleb midagi muud. Ja midagi muud saab öelda ka vaid nende isikute suhtes, kes seaduse jõustumise hetkel olid samaaegselt Eesti Vabariigi kodanikud ja välisriigi kodanikud. Nii et mul on ettepanek punkt 1.6 tekstist välja jätta ja sellest mitte enam rääkida, kuna selle ühe punkti väljajätmisega olid nõus ka Kaido Kama ja proua Lauristin, ning lisada punkti 2.2 sõnad "ühe aasta jooksul". See kõlaks siis selliselt: anda Eesti Vabariigi kodanikele, kes seaduse jõustumise ajal on ka teise riigi kodakondsuses, võimalus kinnitada ühe aasta jooksul oma Eesti Vabariigi kodakondsus jne. Sellisel juhul ei ole ohtlik ka see riikidevaheline leping. Ja jätta välja siit see alternatiiv. Ma kutsun üles mitte toetama alternatiivi selle punkti viimaste sõnade väljajätmise kohta.

Selle seaduseelnõu omamoodi võtmeküsimuseks on punkt 2.6. See on see, mis on tekitanud palju poleemikat ja ka pahameelt inimeste seas, kuid praegu tuleb meil langetada otsus, kas 2.6 jääb sellises sõnastuses või mitte. Eile jagati teile välja punkti 2.6 uus redaktsioon. Asja põhjus on selles, et õiguskomisjoni liikmetest saadikud härrad Menšikov ja Zahharov jõudsid väga huvitava tulemuseni, et kui hääletatakse punktid a ja b välja, hääletatakse alternatiivide poolt (tähendab, alternatiiv a jätta välja, alternatiiv b poolt), mis peaks olema kõige radikaalsem hoiak, siis sellisel juhul jääb kehtima preambula, mis on totaalne nullvariant. Ja nad tegid ettepaneku, et seal võiks olla sisuliselt see viies alternatiiv preambula suhtes. Selle võimaluse välistamiseks ongi esitatud 2.6 uues redaktsioonis.

Preambula üksinda ei jää mingil juhul kehtima. Kuid ma kutsun üles hääletama punkti 2.6 vastu tervikuna, sellepärast et sellisel juhul on kõik inimesed võrdses seisus, nad peavad kirjutama avalduse ja kõik peavad vastama nendele tsensustele, s.o. 2 aastat Eestis elanud enne avalduse kirjutamist ja peavad oskama eesti keelt. Võib küsida: milles seisnes kompromiss meie ettepaneku ja nüüd kodakondsuskomisjoni ettepanekute vahel, milles siis meie oleme näiteks järele andnud ja milles on kodakondsuskomisjon vastu tulnud. On ära kadunud 1. jaanuariga seotud kuupäevad. Leppisime kokku, et valijateringi küsimust selle otsusega ei lahendata. See tähendas vaidluse edasilükkamist tulevikku. Küsimus tuleb lahendada võib-olla lähematel kuudel, kuid me ei lahenda praegu selle otsusega valijate küsimust. Me jõuame selle üle veel vaielda. Siin me räägime ainult kodanike ringist.

Teine omamoodi järeleandmine meie poolt oli see, et meie eelnõus oli sees $2 + 1$, s.t. ka tsensused hakkavad kehtima alles seaduse jõustumise hetkest. Esimesed isikud saavad oma kodakondsuse kolme aasta pärast. Praeguses tekstis, mis on meil laudadel, on kompromiss: kes miinimum kaks aastat on Eestis elanud, selle jaoks on tsensuse aeg juba möödunud, ta võib esitada avalduse ja jääb ainult üks aasta, kusjuures on sees totaalne keeletsensuse nõue, kui punkt 2.6 välja jätta. Keeletsensuse puhul on probleem, kui palju peab inimene keelt valdama. Ma olen täielikult nõus proua Marju Lauristini poolt öeldud mõtetega, et tuleb teha kodanikuõpik, kus on sees mingi elementaarne vestmik, mille ulatuses inimene peab keelt oskama. Ta peab olema võimeline täitma ära näiteks hoiupanga tšeki eesti keeles, peab olema võimeline postipaki saatmise eesti keeles ära täitma, saama eestikeelsetest formularidest aru. Selle õpetamiseks peaks välja andma vastava õpiku, milles määratakse ära need nõuded. Loomulikult peaks riik ühe aasta jooksul aitama tagada seda keele õpetamist. Kuluaarides on minu käest küsitud, mispärast on punktis 2.2 sees üks aasta, et ühe aasta jooksul peab riiklikult tagama eesti keele õppimisvõimaluse pärast sooviavalduse esitamist? Milles on asi, miks üks aasta? Mõnele inimesele võib väga hakata meeldima käia nendel riiklikel

keeleõpetamise kursustel. Lihtsalt see võib olla nii tore, väga hea seltskond, toredad õpetajad, et ta tahaks seal käia kümneid aastaid väga odava raha eest või praktiliselt tasuta. Et seda vältida, siis on ainult üks aasta võimalus käia seal riigieelarve vahenditest. See ei tähenda, et ta aasta pärast peab selle kodakondsuse kätte saama. Kui ta keelt nõutavalt ei oska, siis ta ei saa seda kätte. Aga järgmise aasta õpib ta juba natuke kallima raha eest. Vaatab ise, kuidas saab.

Minu arvates on sellega need probleemid esitatud. Veel üks täiendus punktile 2.9, mis tuli õiguskomisjonilt: "... millega kaasnevad kõik rahvusvahelises konventsioonis ettenähtud poliitilised, majanduslikud ja sotsiaalsed õigused". Lisada need neli sõna "poliitilised, majanduslikud ja sotsiaalsed". Sellega on nii Kaido Kama kui ka proua Lauristin nõus. See teeb asja selgemaks ja annab võib-olla natukene rohkem kindlust nendele, kes ei taha kodanikuks üldse saada, küll aga tahaksid Eestis elada. Aitäh!

Juhataja (M. Lauristin)

Aitäh! On ka küsimusi. Palun, Mai Kolossova!

M. Kolossova

Proua eesistuja! Austatud ettekandja! Kasutades 1938. aasta seadust, saavad kõik praegu siin elavad muulased soovi korral kodakondsuse, kui oskavad eesti keelt, nii nagu teie seda rääkisite. Seda nad enamasti kõik oskavad. See on ju sisuliselt nullvariant. Kas te isiklikult toetate seda? Jutust ma sain aru, et toetate.

Juhataja

Lugupeetud saadikud, ma kõigepealt informeerin teid tehnilisest seisundist, milles me viibime. Ma juba näen, et vene keelt kõnelevad saadikud annavad märku, et ei ole tõlget. Küsimus on selles, et üks terve toiteblokk on läinud rivist välja. Meil on praegu võimendus, kuid ei tööta sünkroontõlke osa, kusjuures seda ei saa võib-olla korda enne kaht päeva. Nüüd on meie otsustada töö jätkamine sellistes oludes. Juhatuse ettepanek on jätkata tööd, kusjuures saadikutele, kes sellisel juhul üldse ei saa kaasa töötada, on kutsutud saali tõlgid, kes saavad aidata, sest me ei saa siiski Ülemnõukogu tööd, mis toimub riigikeeles, lõpetada seetõttu, et meil sünkroontõlke mehhanism on rivist väljas. Nii et ma palun tõlkidel leida võimalus istuda nende saadikute juurde, kes üldse eesti keelest aru ei saa. On võimalik istuda võib-olla sinna tahapoole ja kui te tahate sõna võtta, siis andke lihtsalt käega märku. Te ei saa oma pulti kasutada, kui te lähete tõlgi juurde istuma. Ma palun tõlkidel ja ainult vene keelt valdavatel

saadikutel minna paremasse nurka istuma! Ja ma palun härra Andrejevit jälgida, kui keegi seal kätt tõstab, et soovib sõna, siis oleks võimalik talle sõna anda. Veel parem on, kui te kirjalikult märku annate oma sõnasoovist.

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja, enne kui mikrofonid välja lülitusid, oli proua Mai Kolossova küsimus selle kohta, kas sisuliselt ei ole tegemist nullvariandiga? Ei. See ei ole nullvariant, sellepärast et need tsensused ikkagi jäävad alles. Jääb aastane ooteaeg pärast avalduse esitamist, tähendab, inimesel on võimalik jõuda täielikult selgusele oma tahtes saada Eesti Vabariigi kodanikuks. Ja teiseks, keeletsensus jääb alles kõigil juhtudel. Ma väga palun saadikutel hääletada selle poolt, et punkt 2.6 välja jääks.

H. Kalda

Austatud spiiker, lugupeetud ettekandja! Punktis 2.2 töite juurde sõnad "ühe aasta jooksul". Kas te kujutate praktiliselt ette, et Eesti Vabariik peab siis kõikide riikidega sõlmima vastavad lepingud kodakondsuse küsimustes, sest sisuliselt eestlasi elab üle maailma, võiks öelda, et peaaegu kõikides riikides, sest te väitsite ka, et kõik inimesed peavad võrdses seisus olema. Sain ma õieti aru? Aitäh!

I. Hallaste

Ma arvan, et see küsimus puudutab eelkõige neid isikuid, kes elavad Rootsis, Kanadas, Austraalias, USA-s, see on neli riiki, kus kõige rohkem elab väliseestlasi ja kus neid lepinguid võib-olla on tarvis sõlmida. Kui on olemas isikuid veel mingis muus asukohas, mingis muus riigis, kes tahaksid olla topeltkodakondsuses, siis ma usun, et ka väliseestlased ise näitavad üles initsiatiivi ja aitavad kaasa, et taolised lepingud nende riikide valitsuste ja Eesti Vabariigi Valitsuse vahel saaksid sõlmitud. Ja tõepoolest pean oluliseks, et see toimuks ühe aasta jooksul. Sellisel juhul oleks aasta pärast pilt selge, kui palju on Eesti Vabariigi kodanikke. Kui meie valitsus ei ole nõus sõlmima taolisi lepinguid, siis sellisel juhul on kaks võimalust, kas oodata kuni pärast parlamendivalimisi tuleb uus ja parem valitsus, kes selliseid lepinguid sõlmib või siis tuleb neil väliseestlastel ise valida, kas nad on Eesti Vabariigi kodanikud või oma asukohamaa kodanikud. See muidugi ei ole nende jaoks kerge, sest vastates härra Järliku küsimusele, mida ta kaks korda on juba esitanud, ma ütlesin, et olenevalt asukohamaast võivad inimesed kaotada mõningad soodustused. On olemas teatud toetused või sotsiaalsed abid nendele isikutele, kes on riigi kodanikud ja kodakondsusest lahkudes võidakse nendest

ilma jääda. Samuti teatud õigustest olla näiteks firmade eesotsas, mõne riigi seadused keelavad võõra riigi kodanikel olla firma eesotsas. Olles seal firma eesotsas, ta peab Eesti Vabariigi kodakondsuse saamisel sellest loobuma. Samas ma usun, et meie võtame vastu seaduse niimoodi, et ainult Eesti Vabariigi kodanikel on õigus maad osta. Tal ei ole õigust maad osta. Võimalus olla kahekordses kodakondsuses võimaldaks nendel isikutel kergemini investeerida Eestisse ja seaks nad omamoodi eelisseisundisse teiste välismaalaste suhtes, selles on asja mõte. Me peaksime Eestisse investeerimise tegema nendele võimalikult kergeks, väliskapitali on meil tõepoolest tarvis.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma tahaksin jätkata veel sama küsimusega. Ma ei saa aru, kuidas saab valitsus või Ülemnõukogu ära öelda Vene Föderatsioonile, kui meil on näiteks sõlmitud leping Rootsiga, Kanadaga ja Ameerikaga, kus eestlasi elab. Ja mis tuua põhjuseks, et me ei sõlmi sellist lepingut Venemaaga? Esiteks.

Teiseks, mis siis ikkagi aasta pärast lõpuks saab, kui nüüd antakse paljudele, kes taotleavad, päris hõlpsasti Eesti kodakondsus, aga aasta pärast saavad nad uuesti ka Vene kodakondsuse. See on selle seaduseelnõu järgi täiesti võimalik.

Minu ettepanek oleks hoopis selline, et jätta praegu üldse välja kahekordse kodakondsuse õigus ja las seda otsustab tulevane Riigikogu. Aasta pärast on see kindlasti olemas. Kas siis antakse või ei anta. See on seesama mõte, et nad võib-olla saavad ka aasta pärast. Mis te arvate sellisest variandist?

I. Hallaste

Mulle endale teie ettepanek hästi ei meeldi. Mulle meeldiks, et aasta pärast oleks pilt selge. Mis puutub Vene kodakondsusse, siis palun teil lugeda tähelepanelikult otsuseprojekti teksti punkti 2.2. Seal on öeldud: anda Eesti Vabariigi kodanikele, kes avalduse jõustumise ajal on ka teise riigi kodakondsuses, s.t. need on sünnijärgsed Eesti Vabariigi kodanikud, kes praegusel hetkel on teise riigi kodakondsuses. Vene NFSV kodakondsust hetkel ei ole olemas. Järelikult, kui me võtame selle otsuse praegu vastu, siis nende inimeste kohta, kes tahaksid astuda näiteks aasta pärast (kui tuleb Vene kodakondsus) Vene kodakondsusesse, see otsus üldse ei kehti, sest praegu selle seaduse või otsuse jõustumise ajal Vene kodakondsust ju veel ei ole. Seda probleemi üleüldse ei ole. Probleem võib tekkida Nõukogude Liiduga, s.t. nende inimestega, kes praegu on sünnijärgsed Eesti Vabariigi kodanikud ja tahaksid samal ajal olla Nõukogude Liidu kodanikud. Arvestades neid soodustusi, mis neil selletõttu võiks olla,

näiteks kas või reisimine odavama hinnaga Nõukogude Liidu siseselt. Sellisel juhul peaks meie valitsus sõlmima lepingu Nõukogude Liiduga. Aga kas Nõukogude Liitu üldse olemas on, mis asi see Nõukogude Liit praegu on? Juriidiliselt on see väga keeruline küsimus. Kellega Nõukogude Liidu kodakondsuse suhtes lepinguid sõlmida?

Ja teiseks. Üheks tagatiseks on seesama saalitäis rahvast, kes siin on. Meie peame selle lepingu ratifitseerima. Ja ma loodan, et sellist lepingut valitsus ei hakka sõlmima. Ja isegi siis, kui meie valitsus sellise lepingu sõlmib, me ei ratifitseeri seda.

K. Koha

Lugupeetud härra Hallaste, ma tuleks ikkagi selle topeltkodakondsuse juurde tagasi, sest kodakondsus on sisuliselt leping ühe inimese ja ühiskonna vahel. See paneb paika õigused ja kohustused. Aga kui see topeltkodakondsus on, siis hajub ära vastutuse ja kohustuste pool. Õigustest ma praegu ei räägi, räägime kohustustest. Kui me nüüd ka rahvusvahelise lepinguga sisuliselt määrame ära, et tal on võimalik olla nii selle kui teise riigi kodanik, kuidas me siis määrame ära selle kohustuse olla Eesti Vabariigi alam ja täita tema püha kohust kaitsta seda riiki ja täita samas näiteks NSV Liidu püha kohust kaitsta seda riiki. Ja kes kelle vastu keda kaitseb ja kuidas seda täidetakse? Küsimus on kohustuste poolest. Aitäh!

I. Hallaste

Probleem on iseenesest olemas, aga need probleemid on lahendatud ära juba mujal, sest topeltkodakondsus ei ole mitte meie leidus. Ei ole nii, et kui meie selle otsuse vastu võtame, siis see oleks midagi üliuut maailmas. Need asjad on lahendatavad ja lepingu sõlmimisel need asjad fikseeritakse ning neid on võimalik kergesti paika panna. Mis puutub Nõukogude Liitu, nagu te vihjasite, siis sellele ma vastasin juba eelmise küsimuse raamides. Rootsiga näiteks võib tekkida küsimus, et kumma sõjaväes nad siis teenivad, kui näiteks peaks tekkima mingi sõjaline olukord. Ma loodan, et sõjalist olukorda meil Rootsi Kuningriigiga ei teki, et inimene peaks valima, kummas sõjaväes ta teenib. Ja ma usun, et ka lepingus on võimalik sellisel juhul fikseerida, et inimene ei teeni kummaski sõjaväes. Ma usun, et ei Rootsi ega Eesti kaitsevõime sellest ei kannata.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul oleks kolm küsimust. Kas on mingisugune prognoos või hinnang, kui palju on praegu Vene Föderatsioonis Eesti Vabariigi kodanikke ja nende järeltulijaid, kelle kodakondsuse me kinnitame oma otsusega ja kes pole veel tagasi

tulnud? Teine küsimus, kui palju nendest oskab ainult vene keelt? Kolmas küsimus: kas sõlmitakse leping Vene NFSV-ga nendele topeltkodakondsuse võimaldamiseks, kui nad tõesti ei tahagi tulla või ka tulevad Eestisse, aga igal juhul oleks nendel fikseeritud Vene kodakondsus ja Eesti Vabariigi kodakondsus. Aitäh!

I. Hallaste

Prognoosi ma ei oska öelda, ma isegi ei tea, kas on läbi viidud uurimisi selle kohta, kui palju Eesti Vabariigi kodanikke elab Vene NFSV-s. Või näiteks Gruusias, seal on küll külad ja seal on eestlasi, kuid need ei ole Eesti Vabariigi kodanikud, kes seal elavad. Kui palju neid on järele jäänud Vene NFSV-s, ma tõesti ei oska öelda, samuti ei oska öelda, paljud neist oskavad eesti keelt. Jään vastuse võlgu. Mis puutub Venemaaga lepingu sõlmimisse, siis ma vastasin sellele küsimusele varem, et see punkt 2.2 räägib nendest isikutest, kes seaduse jõustumise ajal on teise riigi kodakondsuses. Ma arvan, et me jõuame kodakondsuseaduse jõustumiseni enne, kui on olemas Vene NFSV kodakondsus. Need isikud ei lähe selle alla, nende inimeste jaoks kehtib tõenäoliselt see moment, et nad peavad ühe aasta jooksul valima, kas nad tahavad olla Eesti Vabariigi kodakondsuses või muu riigi kodakondsuses. Selles suhtes ei ole isegi valitsusel võimalik mingisugust lepingut sõlmida. Vähemalt selle punkti 2.2 alusel.

Juhataja

Aitäh, härra Hallaste. Küsimusi rohkem ei ole. Sõna on õiguskomisjonil, kes ka küsimust arutas. Kaasettekande teeb härra Hillar Eller.

H. Eller

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu kodakondsuskomisjon palus õiguskomisjonilt arvamust otsuseprojekti kohta, mis on teile välja jagatud, ja meie komisjon arutas üleeile, ma tahan toonitada, et just üleeile kahel istungil seda otsuseprojekti ja esitab praegu siin teile oma arvamused.

Ma ei hakkaks põhjendama, miks me tulime niisugusele järeldusele. Sellepärast et õiguskomisjoni täieõiguslikud liikmed Illar Hallaste ja Kaido Kama on projektide autorid ja meie istungitest võttis osa ka proua Marju Lauristin, kes on vastanud nendele küsimustele, ja vastamise käigus selgus, et need põhjendused, miks me niisugusele järeldusele tulime, on saalile arusaadavad.

Õiguskomisjon teeb ettepaneku teha otsuseprojekti järgmised täiendused:

1. Punktile 1.3 lisada alternatiiv sõnastuses: punkt 1.3 välja jätta.
2. Lisada punktile 1.6 alternatiiv sõnastuses: välja jätta.
3. Lisada punktile 2.2: välja jätta.
4. Lisada punktile 2.5 sõnastus: alternatiiv välja jätta.
5. Lisada punktile 2.6 alternatiiv sõnastuses: punkt 2.6. tervikuna välja jätta.
6. Punkti 2.9 lisada pärast sõna "ettenähtud" sõnad "poliitilised, majanduslikud ja sotsiaalsed õigused".

See oli meie ettepanek ja me anname need ettepanekud ka kirjalikult üle kodakondsuskomisjonile, et ta saaks neid hinnata ja võtta need vastu või mitte, ja kui tuleb lõplik tekst hääletamisele, saaksime need asjad läbi arutada.

Juhataja

Härra Eller, mul on teile täpsustav küsimus. Kas õiguskomisjoni poolt lisatud alternatiivid "välja jätta" tähendavad ka õiguskomisjoni soovitusel vastavalt hääletada.

H. Eller

Ei ole niisugust õigust ega soovitusel selliselt hääletada. Me esitame kodakondsuskomisjonile oma ettepanekud ja palume neid arvestada.

Juhataja

Tundub, et rohkem küsimusi ei ole. Nüüd on teile, lugupeetud saadikud, laudadele välja jagatud veel üks alternatiivprojekt, mis tuli lisaks täna hommikul. Selle on esitanud härra Panfilov saadikurühma "Koostöö ja võrdõiguslikkus" nimel. Vastavalt meie reglemendile ma pakun võimalust härra Panfilovile alternatiivprojekti tutvustamiseks. Palun!

P. Panfilov

Lugupeetud saadikud! Teil on käes juba kaks saadikurühma "Koostöö ja võrdõiguslikkus" esitatud dokumenti. See on alternatiivne projekt. See erineb sellest, mis teil täna laual on. Need on tõepoolest põhimõtteliselt erinevad kodakondsuse küsimuse lahendamise käsitused. Meie kui saadikud ja kui seadusandjad peame selgusele jõudma peamises: kas seadusel on ikkagi tagasiulatuv jõud või ei ole. Mida kujutavad endast praegu mitte-eestlased? Kas nad on vabariigi ebaseaduslikud elanikud või on neil võrdsed õigused nende eestlastega, kes praegu Eestis elavad? Just sellest seisukohast lähtudes peame lahendama kodakondsusega seotud küsimused.

Mitte-eestlased, kes praegu Eestis elavad, tulid siia elama ilma nende tingimusteta, mida me nüüd püüame neile peale suruda meie kodakondsusseaduse kaudu. Seejuures viidatakse sageli rahvusvahelistele kogemustele, kuid sellist kogemust pole. Iga välismaalane, kes läheb elama mis tahes välisriiki, teab täpselt mängureegleid, selle maa seadusi ja elamistingimusi. Ta teab täpselt selle maa seadust kodakondsuse kohta. Tal on valimisõigus. Ta otsustab vabatahtlikult oma ja oma perekonna saatuse üle.

Täna me otsustame nende inimeste saatuse, kes aastat kümme-kakskümmend tagasi sõitsid siia elama, sünnitasid lapsi, andsid oma tööpanuse vabariigi majanduse arengusse, olles kindlad, et nad on NSV Liidu ja Eesti seaduslikud kodanikud, nüüd aga püütakse neid tagantjärele seada väljapoole seadust, esitades neile nõudmisi, millest nad varem midagi ei teadnud. Meie saadikurühm on seisukohal, et nende inimestega nii toimida on ebaseaduslik, ebaõige ja ebademokraatlik.

Kuidas suhtuda uutesse tulnukatesse? Nende suhtes võime rakendada igasuguseid rangeid nõudmisi, sealhulgas keeleoskus ja eesti kultuuri tundmine. Me võime üldse keelustada välismaalaste sissesõidu meie vabariiki. Sellega on asi selge. Aga see käib juba nende kohta, kes tulevikus siia sõidavad. Nende suhtes, kes siin elavad, tuleb aga rakendada rahvusvahelisi leppimusi kodakondsuse kinkimise suhtes, kui me tõepoolest püüdleme normaalse demokraatliku ühiskonna poole. Kallid seadusandjad, tahaksin veel kord juhtida teie tähelepanu ühele mõttele. Kodakondsus ei ole mitte formaalne paberitükk registreerimise kohta. Kodakondsuse taga seisab sadade tuhandete inimeste saatus. Kas tõesti ei saada aru, et kui ei ole kodakondsust, siis ei ole ka omandiõigust? Sajad tuhanded inimesed on andnud oma tööpanuse Eesti majandusse, aga vastavalt omandiseadusele jäävad nad kodakondsuse puudumisel kõigest ilma. Aga mida see tähendab ühiskonnas, mida me praegu rajame? Omanike ühiskonnas, eraomanduse ühiskonnas. See tähendab, et need inimesed muutuvad eikellekski. Omandita pole uues Eestis midagi teha. Muidugi võib ka nii toimida, aga meile näib, et see oleks ebaõige, ebaõiglane.

Ja veel üks meie ettepanek. Võtta kodakondsusseadus vastu pärast Eesti Vabariigi põhiseaduse vastuvõtmist.

Milles on selle ettepaneku mõte? Konstitutsioon on põhiseadus, see on riikluse, ühiskondliku korra alus. Ja kui me tahame, et iga inimene, kes praegu Eestis elab, saaks aru, mis teda ootab ja kas teda rahuldab see ühiskond või mitte, peab ta selle üle otsustama mitte üksikute seaduste, vaid põhiseaduse alusel. Seepärast peame meie arvates kõigepealt vastu võtma põhiseaduse ja siis otsustab iga inimene ise, kas ta tahab selles riigis elada või mitte. Sel moel ei toimu inimeste lahkumine vabariigist mitte vägivaldselt, vaid teadlikult ja demokraatlikult.

Seepärast esitame teile arutamiseks Ülemnõukogu otsuse projekti antud küsimuses, s.t. võtta alguses vastu uus põhiseadus ja seejärel kodakondsusseadus. Luban endale veel kord korrata: ainult konstitutsioon annab ja tagab kodaniku põhiõigused ja -kohustused. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Palun, on küsimusi! Härra Tõnis Mets.

T. Mets

Härra Panfilov, mul on teile tõesti üks küsimus. Teie rõhutate seda, et olete andnud tööpanuse ja seetõttu peate saama Eesti kodakondsuse. Ma tuletan meelde, et Saksamaal on miljonid itaallased ja türklased, kes teevad ka seal tööd ja annavad oma panuse Saksamaa ehitusse, ega sellepärast ei saada veel kodakondsust. Kas teie ise, jäädes Eestisse, õpite ära eesti keele?

P. Panfilov

Olukord muutub täielikult. Ma rääkisin sellest ja kordan veel kord. Iseseisev vabariik on iseseisev vabariik ja need nõudmised ning need seadused, mis siin vastu võetakse, tuleb nüüd täita ja sellega on kõik selge. Ja seepärast kehtivad need seadused ja need nõudmised, mis selles vabariigis esitatakse, kõigi kohta. Kas ma suudan eesti keele selgeks õppida, seda ma ei tea. Võib-olla olen ma juhmivõitu selles suhtes, pole tähtis, aga see on kindel, et ma pean seda õppima ja püüdma selles keeles rääkida.

R. Järlik

Austatud proua juhataja, austatud härra Panfilov! Te ütlesite, et neile inimestele, kes aastakümnete jooksul on tulnud Eestisse, ei öelnud keegi, et nad Eesti kodakondsust ei saa. Aga öelge, kas neile keegi ütles, et nad selle saavad?

P. Panfilov

Minu meelest vastasite te oma küsimusele ise. Selles ongi asi – neile ei öeldud midagi, inimesed sõitsid siia, olles kindlad, et kõik on normaalne ja ei ole mingeid probleeme. Nüüd aga esitatakse tingimusi neile, kes on juba siia tulnud. Peamine on see, et nad ei teadnud mitte midagi. Kui nad oleksid teadnud midagi sellest, millest te rääkisite, siis nad oleksid arvatavasti juba palju täpsemalt orienteerunud.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Riik peab kaitsma oma kodanikke. Ja kodaniku kohus on olla siis riigi teenistuses, kui on vaja kodanikke kaitsta. Kas teie ja teie valijad on valmis kodakondsuse taotlemisel andma töötuse täita kõiki tema seadusi ja vajaduse korral relv käes Eesti Vabariiki kaitsta?

P. Panfilov

Juhin veel kord teie tähelepanu otsuse teisele osale või teisele projektile, milles on öeldud, et see tuleb kindlaks määrata põhiseadusega, ja kui põhiseadus on selline ning mina olen selgusele jõudnud ja selle vastu võtnud, selle poolt hääletanud ning pärast seda kodakondsuse võtnud, siis pean ma kõrvalekaldumatult täitma kõiki vabariigi seadusi.

P. Lutt

Lugupeetav Panfilov, mul on teile kaks küsimust. Esiteks, kas teie ise tahate ka saada Eesti kodakondsust? Teiseks, te olete alati rääkinud nii enesekindlalt, et kõik venelased tahavad saada Eesti kodakondsust, nüüd te oma seaduseelnõu § 1 punktis 2 käsitate sunniviisiliselt kõigil võtta Eesti kodakondsus. Kas te teate, kas nad kõik tahavad seda võtta? Aitäh!

P. Panfilov

Alustan teisest küsimusest. See otsustus, et kogu eesti rahvas või kõik mitte-eestlased mõtleavad just nii, provotseerib ka mind nii väitma. Ei, ma ei tea, kuidas otsustab minu poeg ja kuidas otsustab minu naine, aga teie tahate, et ma otsustaksin ja vastaksin teile kogu mitte-eesti elanikkonna eest. Ilmselt ühed tahavad, teised ei taha.

Selleks peab olema täpne seadusandlik alus, et selle põhjal selgusele jõuda – mitte kodakondsusseadus, vaid põhiseadus. Ma püüan teid, lugupeetud seadusandjad, selles veenda. Mis minusse puutub, siis ma ei saa teile praegu kategooriliselt öelda, et ma ei taha Eesti kodakondsust saada. Kui see mind rahuldab, kui see mulle sobib, siis ma esitan taotluse Eesti kodakondsuse saamiseks. Tänan!

A. Käärma

Härra Panfilov, te ütlesite, et kui me arutatava otsuse vastu võtame, siis pärast seda kehtestada väga ranged immigratsiooninõuded, kuni selleni, et üldse keelata kellelgi siia elama asumine. Kas see tähendab siis, et te ei lubaks ka sugulastel ühineda oma perekondadega, kuidas see üldse käib kokku seni teie peolt rõhutatud inimõigustega?

P. Panfilov

Ma ei tahtnud oma sõnavõttus üksikasjalikult rääkida igast detailist kodakondsusseaduses ja üldse seadusandlusest. Ma ütleksin, et demokraatia tähendab põhimõtteliselt eelkõige valikut. Inimene peab täpselt ja selgelt teadma, mille vahel valida. Ja ongi kõik. Kui me kehtestame tingimused, et keegi ei või sisse sõita, siis inimene teab, et pole võimalik sisse sõita. Ja ta käitub vastavalt. Või võib sisse sõita, aga selliste väga rangete reeglite alusel, mis me kindlaks määrane. Siis ta ikkagi teab, millised on tingimused.

Juhataja

Härra Kass esitab küsimuse.

J. Kass

Seltsimees Panfilov, kas teie teate sellist pretsedenti maailmas, kus sissesõitnud ühte riiki esitavad omapoolse eelnõu kodakondsuse saamiseks ja nõuavad selle vastuvõtmist? Aitäh!

P. Panfilov

Pean seda küsimust provokatsiooniliseks ja ei vasta sellele.

Juhataja

Aitäh, härra Panfilov. Täna väga! Lugupeetud saadikud! Nüüd on meil niisugune olukord, kus meil on kaks alternatiivset otsuseprojekti. Ma lihtsalt tuletan meelde, et härra Panfilov on esitanud teile alternatiivse kodakondsusseaduse projekti ja samuti ka alternatiivse otsuseprojekti. Praegu me arutame otsust. Ja härra Panfilovi otsuseprojekti on kaks punkti. Kõigepealt ta teeb ettepaneku pidada otstarbekaks Eesti Vabariigi kodakondsusseadus vastu võtta pärast uue põhiseaduse kinnitamist. Ja punkt kahes teeb ta ettepaneku (selleks et tagada inimõiguste tunnustamine, demokraatia, stabiilsus jne.) lugeda kuni kodakondsusseaduse vastuvõtmiseni Eesti Vabariigi kodanikeks koos vastavate õiguste ja kohustustega kõik isikud, kes on vähemalt kolm viimast aastat püsivalt Eestis elanud. Ma usun, et kõikidele saadikutele on need kaks punkti sisuliselt selged ja on olnud võimalus võrrelda selle otsuseprojekti, mis oli teile eelnevalt esitanud kodakondsuskomisjon, kristlikud demokraadid ja härra Kama. Nii et enne kui me läheksime arutelu edasi, me peaksime tegema valiku, kumma otsuseprojekti alusel meil edasine töö jätkub (läbirääkimised, parandusettepanekud jne.).

Ka palun saadikuid asuda oma kohtadele, me läheme edasi alternatiivsete projektide hääletamisega, ma paluksin hääletamisest osa võtta. Me hääletame seda, kumb projekt võtta

edasise töö aluseks, tähendab, kumma projekti kohta me hakkame oma sõnavõttudes esitama ettepanekuid ja parandusi.

Me olen sunnitud nüüd hääletamist juhatama ja ise tõlkima, kuivõrd tõlgid ei saa praegu töötada.

Palun kohaloleku kontroll! Kohal on 75 saadikut, puudub 29. Alternatiivsete projektide hääletamisel toimub tavaline konkurss (kumb saab rohkem poolthääli). Palun, kes on selle poolt, et edasise töö aluseks võetaks teile esitatud kodakondsuskomisjoni, kristlike demokraatide ja härra Kama ühisprojekt? Palun hääletada! Selle poolt on 58 saadikut, vastu 2, erapooletuid 5. Palun, kes on selle poolt, et edasise töö aluseks võetaks härra Panfilovi poolt esitatud projekt? Poolt on 10, vastu 44, erapooletuid 2. Aluseks võetakse esimesena hääletatud projekt.

On aeg teha vaheaeg. Palun jääda veel kohale. On ka ettepanek praegu katkestada nimetatud päevakorrapunkti arutelu, kusjuures ühtlasi ma informeeriksin teid järgmistest asjadest.

Äsja toodi mulle möödunud nädala lõpul meie tellimusel Kohtla-Järvel, Narvas, Sillamäel ja Jõhvis tehtud avaliku arvamuse uuringu tulemused suhtumisest kodakondsusseaduse eri variantidesse ja sellega seotud küsimustesse. Need andmed paljundatakse ja jagatakse kõikidele saadikutele. Ma usun, et sellest on kasu otsuse langetamisel. Teiseks, ma informeeriksin teid ka sellest, et täna kell 3 on kodakondsuskomisjoni liikmetel võimalik kohtuda Vene NFSV ja Ukraina parlamendi liikmetega, kes tegelevad kodakondsusküsimustega, et läbi arutada vastavate lepete sõlmimisega seotud probleemid. Palun kodakondsuskomisjoni liikmeid kell 3 ruumi 263. Kui me nüüd katkestame küsimuse arutelu, siis jätkame järgmisel nädalal. Ma paluksin ettepanekud kirjalikult. On ettepanek katkestada. Härra Made teeb ettepaneku mitte katkestada, vaid kuulata ära sõnavõttud. Tuletan teile meelde, sõnavõttudeks oli juba eelmine kord registreeritud 18 inimest. Nende hulgas ka praegu ekraanil olevad härrad Made, Sirendi, Põld, lisandunud on härrad Sovetnikov, Tarand ja Veidemann, kokku 21 inimest. Kui me alustame sõnavõttudega, siis me peame ka seda silmas pidama, et me tänase päeva jooksul ei lõpeta. Meil on päevakorras aga ka palju muid küsimusi.

Palun, kes on ettepaneku poolt katkestada praegu küsimuse arutamine kuni järgmise istungjärguni? Härra Madel on alternatiivne ettepanek kuulata ära sõnavõttud. Hääletame. Poolt on 46, vastu 15, erapooletuid 2.

Panen hääletusele ka härra Made ettepaneku, et oleks täielik selgus. Palun, kes on härra Made ettepaneku poolt kuulata ära sõnavõttud ja alles siis katkestada? Palun hääletada! Poolt on 22 saadikut, vastu 29, erapooletuid 7. Arutelu katkestatakse järgmise istungjärguni.

Lugupeetud saadikud, tehnikamehed paluvad pool tundi vaheaega, siis on ka sünkroontõlge taastatud. Vaheaeg kuni 12.40.

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Jätkame tööd, vene keelt kõnelevatel saadikutel on nüüd võimalik saada tõlkeaparaadid. Palun, teeme kohaloleku kontrolli. Kes on siin olevate saadikute naabrid, palun märkige nemad ka ära. Härrad Kotšegarov ja Aksinin ning proua Sergij jne. Kohal on 64 saadikut + need, kes siin ees veel seisavad. Kuna meil läks vahepeal väga palju aega kaotsi, siis ma ütlen kohe ette, et me pikendame tööaega veerand kolmeni. Mul on Ülemnõukogule ettepanek käsitleda küsimusi niisuguses järjekorras. Kõigepealt püüaksime moodustada komisjoni KGB tegevuse uurimiseks, mis meil eile jäi pooleli. Vahepeal on tulnud ka täiendavaid ettepanekuid. Siis läheksime üksikisiku tulumaksu juurde. Siis võtaksime karusnaha aktsiisi. Siis aktsiaseltsi aktsiate müügi. Ja kui siis jääb veel aega üle, siis ülejäänud väiksed küsimused, muidu me jääme oma majandusasjade otsustamisel väga jänni. Vastavad ettekandjad on ka saali palutud.

KGB tegevusest Eesti Vabariigis

Juhataja

Meil jäi eelmisel istungil pooleli küsimus komisjoni moodustamisest KGB tegevusele hinnangu andmiseks ja KGB tegevuse lõpetamisega tõusetuvate küsimuste lahendamiseks. Vahepeal on tulnud ettepanek täiendada teile antud otsuseprojekti ja panna täiendatud koosseisus uuesti hääletusele. Ma konsulteerisin vaheajal härra Leissoniga, kuivõrd ta esitas hommikuses kõnes ettepaneku ühendada kaks projekti. Ma paluksin härra Leissoni seisukohta praegu. Palun, härra Leisson!

E. Leisson

Tõepoolest, vaheajal me konsulteerisime lugupeetud Marju Lauristiniga ja asjade loogiline

rida kulgeks sedamööda, et moodustada komisjon ja komisjonil valmistada ette lõplik otsuseprojekt. Ma toetan niisugust lähenemist.

Juhataja

Härra Leisson kui esimese projekti autor ja ka täienduse autor oli nõus ka komisjoni liikmena sellest osa võtma. Kas ma sain õigesti aru, härra Leisson?

E. Leisson

Jah.

Juhataja

Niisiis palun täiendada koosseisu projekti ka Leissoni nimega. Kristlike demokraatide poolt oli vahepeal ka veel üks täiendusettepanek, nimelt lisada sellele nimekirjale härra Mart Laar kui inimene, kes on arhiivide ja kogu selle küsimuste kompleksiga väga palju tegelnud ja on professionaalselt sellega kursis. Ja nüüd tuli veel ka härra Tupilt projekt. Ma loen selle ette. "Ülemnõukogul lõpetada KGB tegevusele hinnangu andmise otsuseprojekti arutelu. Valitsusel esitada Ülemnõukogule otsuseprojekt juristide rühma moodustamiseks, kellele teha ülesandeks eksperthinnangu ettevalmistamine KGB tegevusega seotud juriidilistes probleemküsimustes." See on alternatiiv otsuseprojektile moodustada töörühm Ülemnõukogu saadikutest koos valitsuse esindajatega. Kas ma saan õigesti aru, härra Tupp, see on alternatiiv? Kuna meil on nüüd kaks alternatiivset projekti, siis me peame kõigepealt hääletama, kumma projekti me võtame antud küsimuses aluseks.

Palun, asume hääletama! Teeme veel kord kohaloleku kontrolli, kuna osa saadikuid on tulnud veel saali. Kohal on 68 saadikut, puudub 36. Asume hääletama alternatiivsete projektide aluseks võtmist.

Esimesena panen hääletusele esimesena valminud projekti töörühma moodustamise kohta Ülemnõukogu ja valitsuse esindajatest ning teisena härra Tupi projekti lõpetada selle küsimuse arutelu Ülemnõukogus ja usaldada valitsusele juristide ekspertrühma moodustamine. Palun, kes on esimesena esitatud töörühma projekti aluseksvõtmise poolt? Selle lahenduse poolt on 33 saadikut. Palun, kes on härra Tupi poolt esitatud alternatiivprojekti aluseksvõtmise poolt? Selle poolt on 17 saadikut. Aluseks võetakse projekt, mille on esitanud esimese eelnõu autorid. Asume seda projekti hääletama. Hääletamine toimub vastavalt väljajagatud eelnõule. Palun siia lisada vahepeal esitatud härrad Leisson ja Laar. Kes on selle poolt? Palun, härra Järlik!

R. Järlik

Austanud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kuivõrd esitatud nimekiri hääletati esmaspäeval kaks korda läbi ja nõutavat häälteenamust ei saanud, siis mina taandan ennast sellest nimekirjast. Aitäh!

Juhataja

Me peame härra Järliku enesetaandamise arvesse võtma. Kas me saame nüüd asuda hääletamisele? Härra Priks.

P. Priks

Lugupeetud juhataja, mina taandan ka enda kandidatuuri selsamal põhjusel.

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja, kuna härra Järlik on meie projektis selle komisjoni esimees, siis ma ei pea võimalikuks hääletada komisjoni koosseisu, kui seal ei ole esimeest. Ja kui me selle komisjoni moodustame, siis peab esimees olema Ülemnõukogu poolt valitud, mitte komisjoni poolt.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud proua juhataja, ma paluksin oma koha jätta praegu õiguskomisjonile, et õiguskomisjon saaks küsimust arutada. Minu enesetaandus on samadel põhjustel. Võimalik, et õiguskomisjon esitab sel juhul lihtsalt teise inimese või leitakse mingi teine lahendus. Aitäh!

Juhataja

Sellisel juhul on tarvilik arutelu katkestada. Palun, kes on selle poolt, lähtudes proua Aaskivi palvest, et õiguskomisjon veel arutaks, arutelu katkestada? Selle poolt on 36 saadikut, vastu 6, erapooletuid 4. Arutelu katkestatakse.

Palun õiguskomisjonil (kuna töörühma moodustamine oli tema ettepanek) võtta asi uuesti arutlusele.

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja

Läheme edasi päevakorrapunktiga nr. 7: Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" eelnõu teise lugemise jätkamine. Ma palun kõnetooli härra Enn Roose, kui tal on vahepeal informatsiooni. Palun, härra Roose!

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, asejuhataja ja saadikud! Teise lugemise algusest möödunud aja jooksul on valminud uus redaktsioon ja see on teil laua peal. Selles redaktsioonis on peale redaktsiooniliste muudatuste järgmised tähtsamad muudatused.

§ 5 lg. 1 on sisse viidud Eesti Panga kurss või noteering täpselt samas redaktsioonis, nagu ta oli vastu võetud teie poolt juba välisinvesteeringute seaduses. Tähendab, reserveeritakse koht juba Eesti kroonile. See parandus on läbiv ka teistes punktides.

§ 5 lg. 2 on täiendus, mis puudutab välisvaluutas maksustamist. Et üksikisiku aastatulu maksustatakse samas või konverteeritavas välisvaluutas. Tähendab, on võimalik mitte nii kitsalt aru saada, et kui Soome markades on tulu saadud, siis tuleb ka Soome markades maksta. Võib maksta vabalt ka dollarites. Ümberarvestamise võimalus võeti sisse majanduskomisjonis arutamisel.

Seletamist vajab § 5 lg. 3. See puudutab seda, et üksikisiku poolt välisvaluutas saadud tulu maksustatakse Eesti Vabariigis juhul, kui seda välisriigis ei maksustatud või maksustati käesolevas seaduses ettenähtud madalama määraga. See on üldine reegel riikidevahelise topeltmaksustamise vältimiseks ja ma usun, et seda lähiriikide suhtes meil arvestada ei tule, sest kõik lähiriigid, eriti Balti regioon, nii nagu ka "Posti-mees" täna avaldas, omavad kõrgemaid makse kui Eesti Vabariigi üksikisikud. Seetõttu see olukord võib tekkida ainult mõningatel üksikutel juhtudel ja väga eksootilistes riikides, kuhu meie inimesed harva sattuvad ja seal siiski tulu saavad. Sisu on see, et sel puhul tuleb igal juhul tõestada mingi dokumendiga, et selles riigis on maks makstud. Siis seda ei arvestata Eesti Vabariigis Eesti tulumaksu maksja poolt maksustatavaks.

Põhimõtteline muudatus on seotud § 6 punktiga 1. Kokkuleppel majanduskomisjoniga teeme ettepaneku viia sisse "tulu kuni 3600 rbl. aastas" ja kehtestada see 1. jaanuarist 1992. Ma tuletan meelde, et maksuvaba miinimumi tõstmisel praegu läheb iga 100 rbl. meile maksma

iga kuu 14 milj. rbl. riigieelarvest kohalikku eelarvesse. Kui ma teisel lugemisel siitsamast puldist selle probleemi tõstataks, siis oli teie menetluses veel vabariigi riigieelarve lisaeelarve ja kuna lisaeelarves neid kohalike omavalitsuste eelarvete tulude vähendamise kompenseerimist ette ei nähtud, siis ei saa seda tulumaksuvaba miinimumi varem rakendada kui tulevast aastast. Siis, kui tekivad uued suhted riigieelarve ja kohalike eelarvete vahel tulude jaotamisel.

Järgmine küsimus on seotud § 12 5. lõikega. S.o. tegevusloa alusel võetakse aasta tulumaksumäära kindlakstegemisel arvesse see tulu, mis saadakse. See ettepanek on seotud Eesti Vabariigi tegevusloamaksu seaduse § 10 muudatusega, kus peaks olema nii valitsuse arvamuse kui ka majanduskomisjoni arvamuse kohaselt täiendav redaktsioon, mis seisneb selles, et seda praegust § 10 olemasolevat redaktsiooni täiendatakse järgnevalt: "... kuid kuulub arvestamisele nende isikute ülejäänud tulu maksustamisel."

Vahetult enne siia pulti tulekut tekkis veel küsimus, mis on seotud sama tegevusloamaksu seaduse §-ga 7. Aasta jooksul tegevuse vähendamisel või lõpetamisel tegevusloamaksu ei muudeta ega tagastata. See küsimus puudutab neid, kes võib-olla pärast tegevusloamaksu äramaksmist ei hakkagi tegevusega peale või hakkavad peale loodetust väiksema mahuga, ei saa seda normatiivset tulu kätte, mis oli planeeritud. Sel puhul tekib teatud ebaõiglus, seda tulu arvestatakse ka ülejäänud tulude maksustamisel, mis nad normatiivselt pidid kätte saama, aga tegelikult kätte ei saanud. Ilmselt peab Maksuamet, majanduskomisjon ja rahandusministeerium leidma siin väljapääsu ning kirjutama selle § 7 lahti selles mõttes, mis juhul siiski toimub tagasimaks. Mis puhul tekib selle väiksema tulu uuesti deklareerimise õigus ja tagasimaksu kohustus kohalikule eelarvele. See oleks kõik. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, härra Roose! Ülemnõukogul on küsimusi. Palun, Arvo Sirendi!

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja, mul on kaks küsimust. Kui näiteks Eesti üliõpilane läheb Norrasse või Rootsi õppima ja saab näiteks 6000 krooni kuus, 60 000 aastas, siis ta saab umbes 300 000 okupatsioonirubla. Kas tal aasta möödudes tuleb vastavalt meie maksumäärale (ja kuna ta seal maksu ei maksnud) maksta 100 000 rubla maksudeks?

Teine küsimus on, et kui palju see seadus omab tagasiulatuvat jõudu, kuna maksud kehtestatakse aasta arvestuses?

E. Roose

Selle redaktsiooni järgi küll. Välismaalt saadud tulu arvutatakse kehtiva kursi või noteeringu alusel ümber rubladesse ja sel puhul tuleb maksta selle seaduse ja nende määrade järgi üksikisiku tulumaksu. Kuid ma tahaksin juhtida teie tähelepanu veel ühele sellega seotud lisadokumendile, mida praegu valmistatakse ette. Selle dokumendi nimi on topeltmaksustamise vältimise leping. Riikidevahelistes dokumentides on vastavalt rahvusvahelistele standarditele sees, et õpestipendiumid jms., nagu te siin nimetasite, ei kuulu maksustamisele. Teistes riikides õppijaid finantseeritakse ja nad ei kuulu maksustamisele. Selles seaduses seda põhimõtet veel ei ole sees. Seda tuleks riikidevahelise lepinguga sätestada. Ma usun, et see seadus peaks jõustuma 1. jaanuarist 1992, nii nagu siin on kirjutatud, seetõttu tagasiulatuvat jõudu ta ei saa omada. Aitäh!

Juhataja (V. Andrejev)

Suur tänu! Palun, Lembit Arro!

L. Arro

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud ettekandja! Need on tulumaksuseaduse muudatused, mis meile on esitatud. Kas ei tuleks ikkagi põhjalikumalt läbi vaadata kogu üksikisiku tulumaksu seadus? Ma kardan, et nendest muudatustest, mida me praegu arutame, on vähe, oleks veel terve rida muid. Seda esiteks.

Mille järgi või kuidas on arvestatud maksuvaba tulu kuni 3600 rubl.? Minu meelest on see ka niisugune ajutine number. Me ei tea, mis raha meil tuleval aastal kehtib ja kust on võetud. Mina pakuks siia võib-olla sellist parandust, et see kehtiks iga raha kohta ja oleks maksev ka tuleval aastal, kui seadus kehtima hakkab. Kas ei võiks siin olla näiteks ilma numbrita niisugune lause: prognoositav aasta keskmine elatustase. Kui me kirjutame ainult elatustase, siis võib tekkida selle alumise osa kõikumine, kui hakkame seda elatustaset sisse viima. Aga võimalik on vist prognoosida keskmist elatustaset. Läheb ta siis natukene viltu, ta võib ju natukene kõrgem olla, aga need 300 ebamäärast rubla kuus on minu meelest kuidagi kahtlane asi. Aitäh!

E. Roose

Tähendab, esimene küsimus. Kui teil on konkreetseid parandusi, mis veel tuleb muuta üksikisiku tulumaksu seaduses, siis oleks hea, kui te need esitaksite. Vähemalt minule ega minu teada ka majanduskomisjonile neid rohkem ei laekunud. Oleks hea meelega need läbi

vaadanud.

Teiseks. Muidugi 3600 rbl. inflatsiooni tingimustes on tõesti ajutine. Ja kust ta on võetud? Kui te mäletate, eelmisel aastal me kehtestasime kuuarvestuses 100 rbl. maksuvabaks miinimumiks. See oli võetud proportsionaalselt, 1/3 sel ajal kehtivast keskmisest palgast või sissetulekust. Sel ajal oli keskmine palk oktoobrikuus 268 rbl. Nüüd on prognoos tõesti selline, et keskmine palk kujuneb meil aasta lõpukuudel umbes 900–1000 rbl., seetõttu on ka siin võetud aluseks seesama 1/3 proportsioon, tähendab 300 rbl. Sealt on see tulnud. Sellise loogika alusel. Kuid prognoosida tuleva aasta keskmist ma tõesti ei oska. Võib-olla see inflatsioon aeglustub, võib-olla kiireneb ja prognoosi aluseid praegu ei ole. Sest kõik sõltub rubla raharingluse tingimustest, sellest, mida teeb Nõukogude Liit oma rubla inflatsiooniga. Seetõttu on ainukene väljapääs praegu selles, et kui on näha, et inflatsiooni tempo on sama (keskmine sissetulek kasvab umbes 67 rbl. iga kuu), siis tuleks Ülemnõukogul jälle kokku tulla ja mitte nii pikalt arutada, nagu sel aastal juhtus (pool aastat on see probleem üleval Ülemnõukogus), ja otsustada ära ühe või kahe istungi järguga, et tõsta tuleb veel 100 rbl. või veel 100 rbl. võrra jne., kuni see proportsioon jälle säilib. Igal juhul on tehniliselt võimalik tõsta ainult sadade rublade kaupa. Kui me teeksite seda mingite vahepealsete ühikute kaupa, siis meil läheks väga palju energiat kõikide maksustamistabelite ümbertrükkimiseks, seda ei tahaks teha.

J. Allik

Lugupeetud härra Roose, ma väga vabandan, võib-olla mu küsimus tuleneb sellest, et ma ei ole süüvinud kogu sellesse probleemi, aga kas ma saan õigesti aru, et valitsuse ettepanek on sellel aastal mitte tõsta tulumaksuvaba miinimumi, mis on praegu 100 rbl. Tähendab, see 3600 (mis oleks 300 rbl. kuus) teha esimesest jaanuarist, nii et selle aasta tulumaks kehtib endiselt arvestusega, et kuni 100 rublani maksu ei maksta.

Maavolikogude esimeeste ja täitevkomitee esimeeste kohtumisel rahandusministriga jõuti nagu arusaamisele, et vastavate maksete ümberarvestusega kohaliku eelarve ja riikliku eelarve vahel on võimalik sel aastal maksuvaba miinimumi tõsta 200 rublani.

Ja teine küsimus. Kas see § 9 lg. 3 p. 4 praeguses projektis tähendab seda, et ühekordsetelt tuludelt, näiteks honoraridelt, mille pealt praegu võetakse 25% tulumaksu, hakatakse võtma 16%?

E. Roose

Esimesele küsimusele on vastus selline, et kui parandustega ollakse nõus, siis vormiliselt peab käituma valitsus niimoodi, et ta võtab selle esimese ettepaneku tagasi, kus oli 200 rbl. tulumaksuvaba miinimum. Ma ütlen praegu ametlikult, et valitsus võtab selle tagasi ja sel puhul jääks parandus nii, nagu ta teile esitatud on, valitsuse teise ettepaneku paketti, mis käsitleb teisi muudatusi peale selle tulumaksuvaba miinimumi, tähendab, kõiki teisi momente. Teatavasti esitas valitsus Ülemnõukogule kaks ettepanekut, mis puudutasid üksikisiku tulumaksu seaduse muutmist. Teine küsimus. Võimalik, et härra Miller lubas seda asja lahendada, aga ta ei suutnud seda lahendada, sellepärast et lahenduskäik oli ainult lisaeelarve vastuvõtmise kulutuste kaudu ja kuna seal seda 55 miljonit ei nähtud ette kohalikele eelarvetele kompenseerimiseks, siis härra Miller ei saa seda reaalselt ka enam lubada.

Nüüd kolmas küsimus, § 9 lõige 3 muudatus. Jah, kui on väikesed honorarid, siis kasutatakse 16% määra, kui te saate 10 000 rubla, siis kasutatakse muidugi teist määra, vastavalt skaalale. Aitäh!

J. Kass

Lugupeetud juhataja, ettekandja! Miks ei ole muudetud § 10 maksumäärasid proportsionaalselt sellel põhimõttel, nagu eelmine kord oli? Suhtega tuluvabasse miinimumi? Praegu on see 3600. Me oleme nüüd jõudnud sellisesse situatsiooni, mida pakkus härra Hallaste, et kõigil on üks tulumaksumäär – 10%, aga enamusel on ta lihtsalt 33%, sest igas paremas tööstusettevõttes on kuupalk tegelikult juba tuhat ja rohkem, s.t. 12 000 enamikel töölistel juba taskus, nii et sisuliselt on kadunud ära see motivatsioon maksta endale vähem palka, sest 12 000 on niikuinii normaalne miinimum. Ja kas sa maksad endale 10 000, 100 000 kuus tasku, ikka maksad 33%. Ma leian, et peaks uuesti tagasi minema nende põhimõtete juurde, nende proportsioonide juurde, mis tookord olid. Nüüd oleksid siin juba ka vastavad arvud. 12 000 on 16%, 20 000 jne. Kas ei ole sellele mõeldud?

E. Roose

Oleme mõelnud küll. Kui meil on inflatsioonirahaga tegemist ja me kasutame seda maksuskaalade ja osaliselt ka absoluutmäärade juures, ja meil on tegemist aastatulude maksustamisega, siis aasta keskel neid määrasid ja skaalasid muuta ei tohi. Siis maksutehniliselt ei ole pärast võimalik maksu võtta. Kuid ainuke väljapääs on selles (kui inflatsioon on sama kõrge kui praegu või veel kõrgemgi), et tuleb minna üle arvestusrahale või parem Eesti kroonile, ja siis on küllalt stabiilsed nii skaalad kui ka määrad.

Eelmine kord ma rääkisin ka sellest, et valitsus tuleb kõikide maksuskaalade ja -määradega teie ette koos 1992. aasta riigieelarvega 1. novembriks. See oleks nagu nende maksuseaduste korrigeerimise II etapp, mis puudutab ainult määrasid ja skaalasid, ja ka seda, kuhu need maksud laekuvad, kas eelarvesse või kohalikesse eelarvetesse. Kuna omavahel muutusid osa riigieelarve ja kohalike eelarvete kulutuste katmisi, siis ilmselt tuleb ka maksude suhtes need otsused võtta vastu ühekorraga koos kulutuste osa vastuvõtmisega. Aitäh!

J. Põld

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Sama küsimus. Tulu kuni 3600 rbl. aastas. Kas te ei ole arutanud selle seaduseelnõu koostamisel võimalust siduda maksuvaba tulu sotsiaalse elatusmiinimumiga? Praegu valitsuse ja ametiühingute liidu vahel on käinud terav diskussioon selle summa suuruse üle. Ja tõepoolest, kui meid ootab ees rubla hüperinflatsioon, siis see 3600 rbl. võib aasta lõpuks olla juba naeruväärselt väike summa ning me oleme sunnitud võib-olla iga kuu või paari tagant esitama uusi maksuvaba tulu määrasid? Kas ei oleks mõttekam siduda seda juba sotsiaalse elatusmiinimumiga ja see tulumaksuvaba määr võiks olla näiteks 25% sellest kõrgem, sest praegu ilmselt valitsus arvestab oma 250-rublase sotsiaalse elatusmiinimumiga. Aitäh!

E. Roose

Härra Põld, ma juba osaliselt vastasin sellele küsimusele härra Arrole vastates. Aga ma kordan veel kord, et korrigeerida on vaja. Korrigeerida saab maksutehniliselt sadade rublade kaupa, muidu on meil trükitehnilised probleemid väga suured. Loomulikult elatusmiinimum (te nimetate 250 rbl, või on see 320 rbl., olenevalt kuidas vastu võetakse) ei saa olla selleks aluseks.

Muide, maksuvaba miinimum ja elatusmiinimum ei pruugi olla omavahel üldse korrelatsioonis. Me võiksime ju, nagu on paljudes riikides, ka seda maksuvaba miinimumi üldse mitte rakendada. Ja kui me lepime kokku rakendada seda mingist piirist, siis on seda võimalik aasta jooksul, sõltuvalt inflatsioonist muuta. Nii et me peame minema siis rublatingimustes selle suurendamise teed ka tuleval aastal, kas või iga kvartal. Teist teed ma ei näe.

I. Hallaste

Austatud spiiker, lugupeetud ettekandja! Ma tulen nende kahe ettepaneku juurde tagasi, mille aasta tagasi tegi kristlike demokraatide saadikurühm. Üks neist oli teatavasti niisugune, et

sellise inflatsiooni tingimustes progresseeruv tulumaksusüsteem ei kõlba, peab olema proportsionaalne tulumaks, et see oleks protsent palgast ja seega ei tehtaks inimestele liiga. Ja teine – lastega arvestamine tulumaksuvaba miinimumi määramisel. Ja mul on kaks küsimust. Üks selline küsimus. Kas ei oleks siiski õigem tunnistada viga, mille valitsus tegi (ma ei usu, et valitsus teadlikult eksis, asudes rahva röövimise teele), ja kehtestada vähemalt nüüd proportsionaalne tulumaks progressiivse asemel. Esimene punkt.

Teine punkt. § 6 punkti 1, kus räägitakse tulumaksuvabast miinimumist, peaks panema sisse teatud koefitsiendi ja ka lapsed. Näiteks tulud kuni 3600 rbl. aastas täiskasvanud isiku kohta ja 1800 iga temaga koos elava lapse kohta. Aitäh!

E. Roose

See esimene ettepanek, härra Hallaste, viia progresseeruv tulumaks sisse proportsionaalse tulumaksuga ühe skaala järgi, oleks inflatsioonitingimustes maksuvõtjatele ja maksumaksjatele muidugi väga lihtne ja sobiv variant, aga valitsusele on tulnud ka teistsuguseid ettepanekuid nn. uusrikaste vastu, kus nõutakse hoopis kõrgema progressiivse tulumaksumäära rakendamist (kuni 50 ja 62%). Ka selliseid ettepanekuid on tulnud. Nii et ma pakuks selle küsimuse arutelu üle viia sellele ajale, kui valitsus esitab oma arvamused (1. novembriks)

kõikide maksuskaalade ja -määrade kohta. Mitte täna seda siin arutada.

Teiseks. Valitsus kindlasti ei muuda oma seisukohta selles suhtes, mis puutub laste ja teiste ülalpeetavate arvestamisse üksikisiku tulu maksustamisel. Me leiame, et seda peab lahendama sotsiaalhooldussüsteem ja seepärast ongi võetud vastavad finantseerimise normatiivdokumendid vastu. Aitäh!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud härra Roose! Üksikisiku tulumaksu seaduse kohaselt on praegu tulumaksust vabastatud I ja II grupi nägemis- ja psühhoinvaliidid, juhul kui nad töötavad. Teiste kategooriate I ja II grupi invaliididel see soodustus puudub. Kas valitsuses on arutatud võimalust võrdsustada I ja II grupi töötavad invaliidid selle soodustuse saamisel, arvestades tööjõuturгу ja invaliidide konkurentsivõimet selles praeguses olukorras? Aitäh!

E. Roose

Ettepanek on vaieldav. Erinevates riikides, mida me oleme analüüsinud, on tehtud nii ja teistpidi. Aga millegipärast just teiste riikide maksusoodustustes või mittemaksustamisel on

arvestatud reeglina ainult nägemisinvaliide. Võib-olla sellepärast, et need invaliidid on kõige raskemini ühiskonda adapteerunud ja kõige raskemini oma töö eest palka saavad. Millegipärast teisi invaliide selle maksusoodustuse alla või maksuvabastuse alla ei märgita. Kui see küsimus on ette valmistatud, siis peaks ilmselt läbi arutama, palju see raha vähenemist toob ja siis võiks tõesti neid vabastada üksikisiku tulumaksu maksmisest, nii nagu § 6 lg. 8 näeb praegu ette ainult nägemisinvaliidide kohta. Aga lahendus võib olla selles, et neile makstakse sotsiaalhooldusrahadest rohkem pensioniraha ja seetõttu nad on maksuvõimelised. Nii et see tuleks nagu ette valmistada, nii jooksupaalt ei saa vastata taolistele küsimustele.

Juhataja

Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Härra Ellik siiski veel soovib küsida.

K. Ellik

Härra aseminister! Teie viimane vastus nagu vajaks jah sügavamat analüüsi. Mind see ei rahuldanud. Kas teile ei tundus, et me ühe käega anname invaliidile selle raha ja teise käega võtame talt ära. Kas ei oleks ikkagi loogiline, et need teised invaliidid oleksid ka samastatud nägemishäiretega inimestega? Aitäh!

E. Roose

Eks see ole ikka niimoodi. Teile antakse ka palka ja osa võetakse tulumaksu all jälle tagasi samasse riigi katlasse. Eks see raha niimoodi ringleb. Aga jutt on põhimõtteliselt sellest, et need invaliidid saaksid nii palju raha, et nad suudaksid normaalse inimese viisil elada. Ja seda põhimõtet peab kindlustama sotsiaalhooldussüsteem. Ja sinna laekuvad rahad. Ma mõtlen, et sinna laekub juba sel aastal tugevalt üle miljardi rubla ja sealt väljamaksete korrastamine on selle probleemi lahendamise võti.

Ma tahan juhtida teie tähelepanu ka sellele, et üksikisiku tulumaks ei võta ainult palka arvesse, ta võtab arvesse ka pangaintressid, aktsiad, dividendid, kõik muu ettevõtlusest saadava tulu. Järelikult ei ole sugugi vahet, kas inimene on ühe käega või kahe käega, kui ta saab suurt tulu ettevõtlusest, siis ta peab ka selle eest maksma. Seal ei teki temal selle raha vastuvõtmisega sugugi raskusi. Nii et me peaksime vaatama, et oleks tasakaalustatud ka nende inimeste tulude maksustamine. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, härra Roose! Palun kaasettekandeks kõnepulti härra Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eelarve-majanduskomisjon on seaduseelnõu arutanud ja teile on lauale pandud uus redaktsioon. Eelneva redaktsiooni kohta saadikutel ettepanekuid ei olnud ja neid pole siis ka saanud arvestada. See redaktsioon on kujunenud eelarve-majanduskomisjoni ja valitsuse ning Maksuameti peadirektori vaheliste vaidluse tulemusena. Ma püüaksin teile rääkida kahest probleemist arutatava seaduseelnõu juures. Kuid ma vabandan, härra Allik ja proua Aaskivi, ega te ei nõua praegu kohe kommentaari oma ettepanekutele, sest neid ole komisjonis arutatud.

§ 5 puudutab välisvaluutast saadud tulu maksustamist ja on kirjutatud sellised sõnad: "Eesti Panga kursi või noteeringu järgi". Kui meil on oma rahvuslik valuuta, siis kursi järgi on täiesti normaalne, tähendab, me kehtestame välisvaluutale oma valuuta suhtes ka kursi. Täna me kasutame siiski NSV Liidu raha, s.o. rubla, ja pangal on välisvaluutade suhtes oma noteering ja teatavasti on see nn. musta turu vang. Ühe dollari ja rubla suhe on väga kolossaalne ja tekib puhtinimlik probleem. Näiteks 1000 dollarit. Nüüd me peame selle 1000 dollarit sisuliselt arvutama ümber meie käiberubladesse, see teeb ca 40 000 rubla. Võttes arvesse meie maksuskaala, arvutame välja maksumäära tegelikes rublades ja jagame tagasi dollaritesse, ja siis peame ka dollarite maksu ära maksma. Nii tuleb praegusest tekstist välja. Puhtinimlikult, kas dollarid on alles, millest seda maksu maksta. Teatavasti valuuta tulu on isegi väike ja inimesed tahaksid seda kulutada oma eluolu parandamiseks, ühe või teise asja ostmiseks. Teine moment. Kui inimene teenib oma tulud välismaal. Praegu meil väga palju inimesi töötab nii Soomes kui Rootsis töölepingutega. On 2-kuulisi kui ka aastaseid lepinguid. Ja siit tuleneb probleem elustandardite vahest. Siia tülles on neil tõesti rohkem raha taskus selle panga noteeringu tõttu. Nad maksavad seal makse ja elavad selle elustandardi järgi, mis on selles riigis kehtestatud. Härra Roose väitis, et meie maksud on liberaalsemad, neid makse nagu ei tuleks maksta, kui asukohariigis on maks ära makstud.

Teine probleem, mille üle sai majanduskomisjonis diskussioone peetud, on praeguses redaktsioonis punkt 7 all. Täiendada § 12 5. lõikega järgmises sõnastuses: "Tulu ettevõtlusest tegevusloa alusel võetakse arvesse aasta tulumaksu määra kindlakstegemisel." Seejuures seesama üksikisiku tulumaksuseaduse § 6 lõige 9 ütleb eesti keeles vägagi üheselt, et tulu tegevusloa alusel ei kuulu maksustamisele. Kuid ma loeksin teile ette Maksuameti juhendi, mismoodi siis see asi ikkagi käib. Tulud võetakse ikkagi arvesse, tegevusloa maksust tulenev

tegevusloa alusel normatiivne tulu. Tähendab, kui me maksame maksu 480 rubla, siis on olemas normatiivne tulu 3000 rbl. Küsimus on, kas kodanik, kes tegutseb vastavalt tegevusloale, saab sellelt tulu või ei saa, kuid oletatavad tulud on automaatselt tema maksustatavas tulubaasis. Seetõttu isik hakkab maksma rohkem, kui ta oleks maksnud eraldi, tähendab, ta maksab oma tegevusloamaksu ära ja pärast ta teenib kuskil mujal veel palgatulu ning maksab siis nende saadud tulude järgi maksu. Kui me need summad kokku liidame, siis tegelik maksumäär inimese jaoks on suurem. Selline on situatsioon. Kui me nüüd jääme tegevusloamaksu seaduses selle juurde, et üksikisiku tegevusloamaksu alusel saadud tulu ei kuulu maksustamisele üksikisiku tulumaksuga, siis see on ilmne vastuolu ja see vastuolu on kahes seaduses: üksikisiku tulumaksu seaduses kui ka tegevusloamaksu seaduses. Ma toaksin teise näite, et kui see kodanik ei saa seda normatiivset tulu kätte, siis ta võiks sisuliselt tegevusloamaksu ka vähem maksta.

§ 7 ütleb niiviisi, et tagastamisele ei kuulu, nii et see probleem on olemas ja see tahaks edasist arutamist ja lahendamist. Siin tuleb leida nii Maksuametil kui meie komisjonil mingi kompromiss või lahend.

Majanduskomisjonis pole hetkel arutatud intresside probleemi. Meil on inimeste hoiused ikkagi selles hoiupangas, kus protsent on 2 ja see 2% 1000 rubla pealt (20 rubla) võtta maksustatava tulu baasi on lihtsalt inimlikult absurdne, siin võiks teha mingisuguseid mööndusi, aga seda saaks teha ainult ühekordse rakendusliku otsusega. See on komisjonis kooskõlastamata, see on minu mõtteavaldus.

Üksikisiku tulumaks on kohaliku eelarve tulubaas. Siin kõlasid sellised ettepanekud ja mõtted, et me võiksime teha maksuvaba alammäära sujuvaks sõltuvalt sellest, milline on riigi poolt kehtestatud elatusmiinimum. Eelarve tulud siiski koostatakse ja arvestused tehakse toetudes seadusele. Kui seadus kirjutab ette, et on olemas maksu alammäär, s.o. 3600 rbl. aastas, mida ei maksustata, siis vald teab, et ta oma eelarvesse sellest summast tulu kätte ei saa. See on kindel suurus. Kui paneme selle alumise otsa ujuma, siis valla eelarve jääb ühest otsast lahti, aga kulud on teatavasti eelarve jaoks väga kindlad ja inflatsiooni tingimustes kasvavad. Seetõttu ei saa me sellist ujuvat süsteemi tegema hakata. Maksud iseenesest ei ole ainult maksud selles mõttes, et inimestelt tulusid ära võtta, nad on kindlad tulud eelarvesse.

Teine moment on see progresseeruv ja mitteprogresseeruv skaala. Me peaksime endale tegelikult esitama küsimuse, kas me tahame ka mingil määral stimuleerida raha paigutamist ettevõtlusse. Progresseeruv skaalal ongi omadus sundida inimest üksikisiku tulumaksuseaduse järgi osa rahast paigutama ettevõtlusesse. Selles mõttes on maksudel ka

oma regulatiivne toime. Kas tahame, et raha kulutatakse lihtsalt asja eest teist taga ära. Või sunnime seda raha paigutama tegelikult ettevõtlusse.

Lõpuks ma teeksin Ülemnõukogule ettepaneku, et peaksime ära läbirääkimised, peale läbirääkimisi me paluksime arutelu katkestada, et majanduskomisjon saaks otsad kokku võtta ja tulla teie ette lõpliku lahendiga. Me peame saama esitatud küsimustes lõpliku selguse. Aitäh! Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Härra Telgmaal on küsimus. Palun!

J. Telgmaa

Minu küsimus puudutab 4. punkti. Siin on kirjas, et muuta § 9 3. lõige ja sõnastada see järgmiselt ... Ja esimeses reas on "peab tööandja või muu juriidiline isik ..." Kas tuleb nii aru saada, et see tööandja on ka tingimata juriidiline isik, ei ole mingi füüsiline isik? Ja ainult juriidiline isik? Või tuleb tööandjana kõne alla ka füüsiline isik?

K. Koha

Siin tuleb mõista nii, et tööandja võib olla füüsiline isik. Tähendab, taluperemees võtab endale tööle sulase, ütleme eesti keeles nii. Seaduse järgi on kohustus: see, kes tööd annab, peab vastavalt maksuseadusele pidama kinni maksud. Aga meil on tööandjad ka juriidilised isikud, aktsiaseltsid jne. Siis on see ots lahti kirjutatud. Meil on ka eraettevõtjad tööandjad. Ma arvan, et see küsimus saab lahendatud, kui meil saab juba mingisugune kord selle tööandjate poole peal kirja. Ettevõtluse seadusega me hakkame neid asju juba reguleerima, kuidas me terminoloogiliselt kedagi nimetame. Sisuliselt tööandja on ka juriidiline isik, siin on püütud lahku viia füüsilise isiku tasemel. Aitäh!

Juhataja

Kas härra Telgmaa tahab veel küsida? Palun, teine küsimus!

J. Telgmaa

Kui me seda üksikisiku tulumaksu seaduse kunagi vastu võtsime, siis oli ka üks põhilisi probleeme, et kuidas ikkagi see maks alati kätte saada. Nüüd on tekkinud niisugune olukord, et kui vähegi võimalik, lähevad vabad ehitusbrigaadid ja muud taolised kuhugi üksikisiku juurde tööle ja motiveerivad seda sellega, et siis ei pea nad makse maksma, kuna see

üksikisiku poolt makstav raha on täiesti kontrollivaba. See laieneb ka paljudele juriidilistele isikutele, kui asjad käivad sularahaga. Kas see küsimus on majanduskomisjonis uuesti päevakorral olnud ja kas olete leidnud seal mingi parema väljapääsu, et kõik see maks kätte saada?

K. Koha

Tunnistan kohe, et me teie küsimuses seatud temaatikat nii otseselt käsitletud ei ole, kuid see probleem on olemas. Haltuura on praegu ju maksuvaba. Kodanik maksab kodanikule. See on nüüd teine probleem. Me peame ettevõtluses jõudma selleni, et kõik ettevõtjad, olenemata ettevõtluse vormist, peavad olema registreeritud. Tähendab, sellisel viisil tegutsevad ettevõtjad muutuksid väljaspool seadust olevaiks, siis saab seaduse sanktsioonidega karmistada nende suhtes seadusjõudu. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Tänan, härra Koha! Avame läbirääkimised. Sõna on härra Arrol.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu! Ma võtan sellepärast sõna, et ma olen olnud karjapoiss, 10-aastaselt teenisin taluperemehe juures, kuna meil oli palju lapsi ja igaühel oli vaja ka oma raha. Praegu tekib Eestimaal sama olukord. Räägime siin varsti juba 10 000 talumehest. Kui peres on rohkem lapsi, hakkavad nad käima raha teenimas, võib-olla ka naabrimehe juures. Ka praegu töötavad lapsed majandite kartulipõldudel, peedipõldudel ja käivad suvel karjas jne. Kuid kahjuks liidetakse üksikisiku tulumaksu seaduse järgi selle lapse palk ema või isa palgale juurde, nende palk selle arvel tõuseb ja see võib minna isegi kõrgendatud maksumäärade alla, olenevalt muidugi vanemate palgast. Minu arusaamise järgi peab igaüks ise maksma oma tulumaksu, samuti ka see laps, kui ta karjas käib. Miks me selle veel vanema palga juurde paneme. Ja kui selle lapse palk on näiteks seal 300 rbl., siis see on vaba, ega tal rohkem seda palka ei tule ka. Ma pidin veel tegema ettepaneku, et üldse õpilased ja statsionaarsed õpilased, kes palgalisa teenivad, vabastada tulumaksust, aga kui nendele rakendatakse sellist seadust, et 1600 on maksuvaba, siis nii palju nad ei teenigi. See võib jääda.

Mul on ka konkreetne ettepanek jätta üksikisiku tulumaksu seadusest välja § 7 lg. 2, kus räägitakse nõnda: "Kuni viieteistkümne aasta vanuste alaealiste tulusid deklareerivad nende

vanemad või eestkostjad oma tulude koosseisus. Viieteistkümne kuni kaheteistkümne aasta vanused alaealised deklareerivad oma tulusid iseseisvalt." Seda viimast lauset poleks vaja olnud siia kirjutada, kuna eespool on öeldud, et tulumaksuga maksustatakse kõik, kes teevad tööd.

Nii et selle väljajätmine tähendab seda, et lapsed saavad ikka teenides oma raha ja vanemad teenivad oma raha. Seda probleemi sai siin tõstatud ka juba enne selle seaduse vastuvõtmist. Siis põhjendati seda siin sellega (nii majanduskomisjon kui ka härra Roose), et tehakse sohki, et vanemad tihtipeale, eriti maal, majandites, kolhoosides, kirjutavad oma töö laste arvele. Seda asja on väga vähe. Praktiliselt seda ei tehta. Minu arust on asi niimoodi. Kui tööandja rikub seadust, siis selle eest ta peab karistada saama. Aga lapse teenitud raha pealt täiendavalt maksustada vanemad ei ole minu arust õige. Ja ma palun Ülemnõukogu toetada ettepanekut jätta see punkt maksuseadusest välja. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Ma paluksin majanduskomisjoni ettepanek anda härra Koha kätte. Ja samuti palun proua Aaskivilt. On tehtud, jah? Ja kõik muud ettepanekud härra Kohale. Palun, härra Hallaste!

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Aasta tagasi me arutasime üksikisiku tulumaksu seadust ja siis öeldi, et ei ole võimalik teha üksikisiku tulumaksu seadusesse muudatusi maksuskaala osas, kuna see on aluseks eelarvele ja siis lendab kõik asi vastu taevast ja sellel on hirmsad tagajärjed. Ainus saadikurühm, kes hääletas selle tulumaksuseaduse vastu täies koosseisus, oli kristlike demokraatide saadikurühm, lisaks veel 3 saadikut, 9 vastuhäält oli, kui ma õigesti mäletan. Praegu on valitsus jäänud ikka kinni sellesesamasse kontseptsiooni, kuigi viimane aasta on selgelt tõestanud, et valitsus eksis. See, mida võis ennustada möödunud sügisel, et tekib inflatsioon ja 70% maksumaksjaid langeb kõige madalamasse 16% kategooriasse, osutub väga varsti valeks. Praeguseks on see olukord kätte jõudnud, mida oli võimalik siis ennustada. Ma usun, et meie valitsus tõepoolest eksis ja tal ei olnud soovi suure inflatsiooni tingimustes, kus reaaltulud vähenevad, panna inimestele peale kunstlikult kõrgemad maksud selle progressiivse maksuskaalaga. Ma olen õpetatud ja kasvatatud nii, et inimeste ja ka valitsuse kohta tuleb eeldada head senikaua, kuni pole vastupidine ära tõestatud. Kuid vägisi kipuvad ka teistsugused mõtted pähe. Nüüd on võimalik teha parandused sisse, meid ei sunni tagant riigieelarve, sest vastavalt käesoleva seaduseelnõu

punktile 9 hakkavad need parandused kehtima ju alles järgmisest aastast. Nüüd ütleb valitsuse esindaja härra Roose, selle asemel et nõustuda jätkuva inflatsiooni tingimustes progressiivse maksu asendamisega proportsionaalsega, et hoopis uusrikkad tuleb maksustada ülikõrgete protsentidega. Andke andeks, selline sotsialistlik lähenemine on absoluutselt vastuvõetamatu. Meie tingimustes ei ole olemas rikkaid. Näiteks 1000 rbl. kuus saades on inimese aastatulu 300 dollarit. Andke andeks, kui Ameerikas saab tööline selle tulu kuus, siis ta saab hulgaliselt abirahasid. Milliseid abirahasid saab inimene Rootsis, kui tema tulu oleks 1800 krooni kuus? Ma arvan, et seda inimest peetaks ülivaeseks. Meil ei ole olemas ülirikkeid, keda maksustada 50%-lise või 62%-lise maksumääraga. Järelikult, et tagada mingisugunegi õiglus nende inimeste suhtes, kes maksu maksavad (need on kõik elanikud, kes Eestis elavad, mitte ainult kodanikud, vaid kõik inimesed, nii eestlased kui venelased, sõltumata rahvusest, kodakondsusest), selleks tuleb kehtestada praegu progressiivse tulumaksu asemel proportsionaalne.

Ma teen ettepaneku lisada sellele meile esitatud eelnõule p. 5, muutes järguliste punktide numeratsiooni. Ja see punkt 5 võiks kõlada nii. Muuta üksikisiku tulumaksu seaduse § 10 lõppu, sõnastades selle järgmiselt: "Käesolevas seaduses loetletud tulud maksustatakse 20%-lise maksumääraga." Selge ja lihtne. Härra Roose heitis ette, et siis läheb see liiga lihtsaks maksjatele ja ka maksuvõtjatele, tõepoolest, Maksuametisse pole vaja nii palju bürokraate! Me saame kokku hoida riigi kulutuste arvelt Maksuametile. Ja tabelite ümbertegemine on ka palju lihtsam, ei ole vaja neid hirmsaid tabeleid trükkida ja ümber muuta. 20%, 1/5 välja arvutama on võimeline isegi arvelauaga inimene, kui ei ole olemas kompuutrit. Sellega saab väga kergesti hakkama. Ka see probleem, millest härra Arro rääkis, langeks ära. Sellepärast et kui on 20% kõigilt tuludelt, siis maksed maksustatakse 20%, kui ta saab üle selle miinimumi. Või mis veelgi lihtsam, jätta 7.2 kehtima, nagu ta on, aga panna sisse praeguse eelnõu punkti 2, et sõnastada üksikisiku tulumaksu seaduse § 6 p. 1 järgmiselt: "1) tulu kuni 3600 rbl. aastas iga täiskasvanu ja 1800 rbl. iga temaga koos elava alaealise lapse kohta." Härra Roose ütles, et meie oleme teinud hoopis teise süsteemi, me maksame sotsiaalsfäärist nendele toetusi. Ka sellest sotsialismist tuleks lahti saada. Ma saan aru, et meil on sotsialistlik valitsus, aga me ei saa olla nõus selle valitsuse seisukohtadega. Miks peab Maksuameti kaudu korjama kokku raha inimestelt, selleks et hea onuna seda rahvale laiali jagada. Kas selleks, et näidata – küll on meil hea valitsus! Lihtsam ja parem oleks see, kui inimeselt jäetakse maks võtmata, tõepoolest, siis ei ole nii palju ka jagada. Miks peab valitsus tegelema nii palju jagamisega? Parema oleks, kui toetused laste eest ei kasva niimoodi, et lõpuks inimese sissetulek sõltub eelkõige sellest, kui suuri toetusi valitsus maksab, mitte sellest, kui palju inimene tööd teeb.

On vaja saavutada olukord, kus inimese tegelik elatustase sõltub sellest, kui palju ja kui hästi ta tööd teeb. Ning tulumaksuvaba miinimum panna sõltuvusse lastest. Vähem jagada ja rohkem lasta inimestel näidata üles initsiatiivi ja ise tööd teha. Palun majanduskomisjonil ja saadikutel tõsiselt neid ettepanekuid arvestada. Vähemalt omandireformi seaduses valitsuse ettepanekud läbi ei läinud, saadikud olid sotsialismist üle saanud, ma loodan, et ka üksikisiku tulumaksu seaduses me võime liikuda Ülemnõukoguga paremale poole kui on meie valitsus. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Palun samuti anda üle härra Kohale. Palun, härra Kois!

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Tuleb taas alustada kinnitusega, et nii kummaline kui see ka pole, aga ma olen ka seekord täiesti nõus härra Hallastega. Meil on tõepoolest kogu maksusüsteem rajatud sotsialistlikule põhimõttele. Ja mida edasi, seda rohkem teda rakendatakse. Valitsus püüab koguda rohkem makse ning seejärel need ümber jaotada, kujutades head onukest. See on juba omaette ideoloogia. Tahan juhtida teie tähelepanu õlle aktsiisimaksule, mida Ülemnõukogu ei kinnitanud, ja karusnahaaktsiisile, mida me kavatseme kinnitada. Esmakordselt teie praktikas tahetakse maksude absoluutarvude asemel kehtestada protsendid. Millega valitsus seda seletab? Just sellega, et tal pole siis vaja inflatsioonitingimustes iga poole aasta tagant suurendada neid absoluutarve. Kehtestame kohe protsendid ja siis on kõik korras, inflatsioon ei mõjuta valitsuse tulusid. Ent meie, Ülemnõukogu saadikud, peame hoolitsema ka oma valijate tulude eest. Kui me toimime nii, et riigieelarve ei sõltu inflatsioonist, siis oleks me kõigepealt pidanud hoolitsema selle eest, et ka lihtsate inimeste tulud ei sõltu inflatsioonist. Rääkimata juba sellest, et alguses kavatses valitsus üldse siduda need konkreetsed aktsiisimaksud dollariekvivalendiga. Eesmärk oli siduda need kõva valuutaga, et valitsuse tulud mitte mingil juhul kannatada ei saaks. Väga hea, kui need ei saa kannatada. Aga teeme siis nii, et ka elanikkonna tulud ei saaks kannatada. Nüüd aga konkreetselt sellest seaduseelnõust. Kahjuks ei ole selles arvestatud väga paljusid ettepanekuid. Härra Roose teatas meie komisjoni istungil: "Me lihtsalt ei võtnud neid arvesse." Ei peetud isegi võimalikuks seletada, miks neid ei arvestatud. Ettepanekuid aga tehti. Näiteks härra Made tõstatas selle projekti eelmise arutelu ajal küsimuse selle kohta, et tehnikumide õpilaste, üliõpilaste jt. vanematele või isikutele, kes neid ülal peavad, tuleb teha teatud maksusoodustusi nende ülalpidamiseks. Selle stipendiumiga, mida me praegu maksame

– maksimaalselt 100–140 rubla – ei ela õppur ära. Oli juttu ka sellest, et selliseid maksusoodustusi on vaja teha invaliididele või perekondadele, kelle ülalpidamisel on allpool vaesuspiiri elavad invaliidid või pensionärid. Räägiti ka sellest, et on aeg lõpetada maksustamisel nn. intresside – see tähendab hoiustelt hoiukassades saadava tulu – arvestamine. Tegelikult on enamik maakondi juba seda teed läinud, tühistades nendelt protsentidelt võetava maksu, kui summa on 200 või 300 rubla. Meie aga jätsime selle oma seaduseelnõusse sisse. Ühesõnaga, tehti palju ettepanekuid, mida täielikult ei arvestatud. Teen ettepaneku võtta siiski arvesse alternatiive ja panna need hääletusele.

Ja nüüd veel ühest valusast küsimusest, mis puudutab maksuvaba miinimumi. Maikuus tegi valitsus selle kohta ettepaneku. Kõlas rohkesti süüdistusi, et paha Ülemnõukogu ei kaitse valijate huve, ei võta valitsuse head ettepanekut vastu. Tahan öelda, et see seaduseelnõu, mille valitsus täna esitas, tühistab tegelikult tema enda maikuus tehtud ettepaneku. Mitte Ülemnõukogu majanduskomisjon, vaid valitsus võttis oma eelmise seaduseelnõu tagasi. Minu arvates ei oleks täna vaja seda seaduseelnõu hääletusele panna. Teen veel kord ettepaneku arvestada kõiki parandusi ja märkusi ning arutada järgmine kord parandatud teksti. Tänan!

K. Koha

Lugupeetud juhataja, kolleegid! Ma olin sunnitud peale härra Koisi avaldust sõna võtma. Teil võis jääda mulje, et majanduskomisjonis on teatud ettepanekuid pandud kalevi alla ja ära peidetud. Neid ei ole. Selgitan olukorda selliselt, et enne tänast lugemist oli härra Kois meil komisjonis selles küsimuses vastutav ja tema pidi nende asjadega tegelema. Komisjonis otsustati asi ümber härra Koisi enda avalduse põhjal ja anti mulle. Härra Kois ei ole ühtegi ettepanekut, mida ta teile praegu ette kandis, mulle isiklikult üle andnud. Ei ole olnud võimalust komisjonis neid ettepanekuid ei hääletusele ega arutlusele panna. Nii et see oli lihtsalt informatsiooniks härra Koisi tänastele avaldustele. Aitäh!

Juhataja

Nagu kõikide muude küsimuste puhul, ma usun, kui me jõuame hääletamiseni, siis majanduskomisjon esitab hääletamiseks kõik ettepanekud, mida ei aktsepteerinud ettekandja ja mille hääletamist nõuavad esitajad. Sellega võime antud küsimuses teise lugemise lugeda lõppenuks. Lähtudes majanduskomisjoni ettepanekust, teen ettepaneku katkestada praegu arutelu, et parandatud ja kõigi ettepanekutega tekst saaks meil hääletamiseks valmis järgmiseks istungjärguks. Palun, kes on selle ettepaneku poolt? Poolt on 43 saadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Arutelu katkestatakse.

Eesti Vabariigi karusnahaaktsiisi seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Meil on veel veerand tundi tööaega. Järjekorras on praegu kaks küsimust, millest oli ka juttu. Üks neist on karusnahaaktsiisi seaduse eelnõu esimene lugemine. Teine on riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi otsuseprojekti arutelu. Ma pöördusin nüüd ettekandjate poole, kuivõrd mõlema juurde me nähtavasti ei jõua tulla. Ma küsixin härra Rooselt, kas ta on nõus sellega, kui me jätaksime karusnahaaktsiisi järgmisele istungjärgule ja paluksime härra Terki aktsiate müügi küsimuses esineda või on vastupidine järjekord õigem. Võib-olla on majanduskomisjonil siin oma seisukoht? Palun, majanduskomisjon!

K. Koha

Lugupeetud juhataja, õigem oleks siiski karusnahaaktsiisiga alustada, sest see on esimene lugemine. Oleks vaja kuulata ära ettekanne ja kaasettekanne, seejärel läheb see kaheks nädalaks menetlusse. Siis on võimalik teha ettepanekuid. Aga riiklike aktsiaseltside aktsiate müümise eelnõu on nii või naa praegu, uut dokumenti praegu laual ei ole, sellisel kujul teda ei ole võimalik edasi arutada.

Juhataja

Tänan! Ma pean siis vabandama härra Tergi ees, sest täna me ei jõua selle küsimuseni. Palun, härra Roose. Härra Telgmaal on protseduuri küsimus? Palun!

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Ma teeksin ettepaneku arutada karusnahaaktsiisi kiirendatud korras nagu kiireloomulist küsimust. See võimaldaks kiiresti vastu võtta. Meie arutasime seda maaelukomisjonis, meil ei tekkinud üldse vastuväiteid.

Juhataja

Vabandust, härra Telgmaa, sellist asja meie reglement ette ei näe, et päevakorras olevat küsimust kuulutada kiireloomuliseks. Palun esitage oma ettepanek reglemendikomisjonile,

kes teatavasti peab välja töötama kiireloomuliste küsimuste arutamise korra kohta täiendusi. Aitäh!

J. Telgmaa

Palun vabandust!

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, asejuhataja ja Ülemnõukogu liikmed! Järjekordne aktsiisimaks puudutab karusnahaaktsiisi.

Teie ette pandud seaduse tekst on kahe ja poole leheküljeline. Selles on praegusega võrreldes 8 erinevust, kuidas karusnahku aktsiisiga maksustatakse. Kõigepealt, senini oli iga karusnahk eri maksumääraga maksustatud, seetõttu osa karusnahakasvatusi olid rentaablid, osa mitte. Praegu teile esitatud seaduseelnõus kehtib üks maksumäär kõikide karusnahaliikide kohta. Senise aktsiisimaksu seaduse järgi oli karusnahkadest maksustatud rebase- ja naaritsanahad. Praegune uus tekst pakub maksustada ka kährikkoera-, soobli-, puurituhkru-, ondatra- ja tšintšiljanahku. Nomenklatuur on laienenud. Kolmandaks, maksud on määratud vanas kehtivas seaduses absoluutmääramisega ja praeguses on pakutud suhtmääraga protsentides, 16%. See tähendab seda, et sama protsendiga saadakse riigieelarvesse sama hulk raha, tähendab 14,4 miljonit rubla. Ma väidan jällegi, et sellega maksukoormus ei suurene, selle maksu puhul muutub ainult inflatsioonijärgimise süsteem.

Neljandaks punktiks lisati, et maksu alla kuuluvad mitte ainult karusnahad, vaid kui müüakse elusaid loomi, siis ka need maksustatakse, sellega võetakse ära võimalus, mida praegu kasutatakse aktsiisist kõrvalehoidmiseks.

Viiendaks. On sisse viidud impordisoodustus, kui on enne välisvaluuta eest maksustatud.

Siis on viidud sisse füüsiliste isikute poolt kasvatatavate loomade ja sealt saadavate nahkade minimaalmäärad, mida ei maksustata. Ja on sisse viidud sätted, kuidas maksustatakse eksporti, s.t. eksport vabalt konverteeritava valuuta eest ei ole aktsiisiga maksustatav.

Nüüd on 16% omahinnast või müügihinnast. Ja kogu ülejäänud seadustik on mitmekordselt läbi arutatud nende ettevõtetega, kes tegelevad karusloomade kasvatamisega. Teie poolt arutatav tekst on järjekordse kompromissi tulemus.

Nüüd ma tahaksin teile meelde tuletada, et võib teha mitut moodi: nii nagu praegu on karusnaha aktsiisimaks või ka teistmoodi, nii nagu me pakume. Aga kui juhtub selline asi, et teile ei meeldi see pakutud tekst, et maksustatakse protsentuaalselt, mitte absoluutmääraga, mis siis valitsusel üle jääb. Siis jääb eelarvesse kindlasti teatud hulk inflatsiooniraha tulemata

ja kui me arvestame umbes 200%-lise inflatsiooniga, siis me peaksime hakkama selle eelarve inflatsiooni kindlustamiseks suurendama näiteks käibemaksumäära. Kui praegu käibemaksumäär on ca 10%, siis 200%-lise inflatsiooniga, jättes karusnaha aktsiisi samaks, mis on praegu, me peaksime 0,08% tõstma seda määra, tähendab 10,08% oleks käibemaksumäär. Kui inflatsioon on kõrgem, siis vastavalt on muidugi kõrgemad ka käibemaksumäärad. Sama asi tuleb teha muide ka õllega, mille aktsiisimaksu seadus ka ei saanud esimesel käigul teie poolt vajalikke poolthääli. Teist võimalust ei ole. Aga muidugi tekib küsimus, miks inimesed, kes õlut ei joo ja karusnahku ei kannu, peaksid nende eest, kes ostavad õlut või karusnahku, oma käibemaksuga kõikidelt muudelt kaupadelt selle lõbu kinni maksma. Nii et siin on dilemma kindlalt olemas ja ma palun teid väga tähelepanelikult suhtuda teile esitatud karusnahaaktsiisi seadusesse. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Tundub, et küsimusi ei ole. Siiski on. Palun, härra Junti!

A. Junti

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Antud projektis on tegemist mitmesuguste terminitega, mitmesuguste meile võib-olla tuntud ja tundmatute karusnahkade ja nende kandjatega. On olemas ka üks niisugune nimetus, mida ma olen kohanud meie kirjanduses, see on tšintšilja. Kas te oskaksite kirjeldada või seletada, mis on tšintšilja?

E. Roose

See on väga mugav küsimus. Kõigepealt sellepärast, et seda on esitatud peaaegu kõikides auditooriumides, kus on seda seadust, seda teksti aprobeeritud. Ja ma nägin ette seda küsimust ja võtsin kaasa tšintšilja pildid teile näitamiseks. (Naer saalis.) Aga tšintšilja kui looma iseloomustus on järgmine. Ta on siidpehme, hõbehalli kallihinnalise nahaga Lõuna-Ameerika, Peruu, Boliivia näriline. Villakhiire karusnahk on kallimaid maailmas. Ta elab mägedes 3000–6000 m kõrgusel merepinnast, sarnaneb osalt hiire, osalt jäneseaga. Kohev saba meenutab pisut orava oma, kere pikkus on 23–38 cm, saba pikkus 8–15 cm, mass 0,5–1 kg. Järglasi annab üks kord aastas, pesakonnas on keskmiselt kolm poega. Eluiga 20 aastat. Selle looma sissetoomine on praegu Eestis väga aktuaalne, kuna ta on väga vähenõudlik ja hinnalise karusnahaga. Aitäh!

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mu küsimus võib-olla pole otseselt selle aktsiisimaksu kohta, aga aktsiisimaksu kohta küll. Me kinnitame siin viimasel ajal palju maksuseadusi, aga see toob teinekord kaasa niisugusele asju, mis vajavad ka lahendamist. Viimane kord maakonnas viibides kerkis üles selline küsimus. Näiteks, me tõstisime alkoholi aktsiisimaksu, selle arvel võeti liha- ja piimatoodetelt käibemaks maha, konkreetset Rapla rajoonis jäi liha- ja piimatoodetelt seda 3%-list käibemaksu saamata umbes 300 000–400 000 rubla. Kas selle arvel, mis alkoholi aktsiisimaksust vabariigi eelarve rohkem raha saab, antakse maakondadele ka tagasi? Võib-olla ka karusloomade aktsiisimaks tekitab selliseid olukordi?

E. Roose

Härra Arro, ma jaotasin teie küsimuse nagu kahte ossa. Üks on see, mida te ütlesite, et alkoholi aktsiisi tõstmine absoluutsuuruses ja käibemaksu ärajätmine liha- ja piimatoodetele on omavahel tasakaalustatud ja seotud asjad. Neid võiks käsitleda eraldi, ja ma usun, kui tekib vastupidine vajadus, et jälle liha- ja piimahindu käibemaksuga maksustada, siis tuleb mingeid muid makse vähendada, kaasa arvatud võib-olla ka alkoholiaktsiis. See on selle arutluse küsimus, mis algab pärast 1. novembrit, kordan veel, kus on näha, kuhu kui palju makse tuleb, kui palju on eelarve kulud ja kuhu need maksud peavad laekuma. See ettepanek, mida täna esimesel lugemisel arutatakse, on selleks, et riigieelarve oleks selle aktsiisi suhtes inflatsioonikindel. Et kui meil tekib tuleval aastal sama inflatsioon või suurem, või väiksem, ja meil tekib vajadus õpetajatele või teistele infrastruktuuri töötajatele, eelarveliste asutuste töötajatele maksta rohkem palka, et elukallidust kompenseerida, siis me ei pea suurendama mingeid makse, vaid palkade suurendamise võimalus on garanteeritud nende maksudega. Te teate, et kõik maksud peale aktsiiside on praegu siiski inflatsioonikindlad, aktsiisis on meil sellest eelmise aasta lõpu seeriast välja jäänud, nad läksid vana malli järgi. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, härra Roose! Palun kaasettekandeks härra Koha. Palun arvestada ka, et meie aeg on lõppemas. Kas Ülemnõukogu on nõus pikendama meie tänast tööpäeva nende minutite võrra, mis on vajalik härra Koha kaasettekande ärakuulamiseks ja vastavate küsimuste esitamiseks? Kas hääletame? Ülemnõukogu on valmis pikendama tööaega ilma hääletamata.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, kolleegid, ma püüan väga lühikese ajaga hakkama saada. Ainult sissejuhatuseks nii palju. On üles kerkinud probleem, miks on eraldi aktsiisid erinevatele toodetele. See on seetõttu vajalik, et praegune aktsiisiseadus kehtestab väga jäigad raamid, ta ei diferentseeri ja ei võimalda tootmises avaldada regulatiivset mõju, küll aga annab meile kindlad tulud ja kindlas väärtuses ja inflatsiooni järgi. Sellepärast ongi vaja need erinevad aktsiisid nüüd käiku panna, et regulatiivse toime diferentseeritus saaks suuremaks. See oleks vast põhiline, mispärast on vaja erinevaid aktsiise. Rohkemat siin ei saakski lisada kui ainult seda, et võrreldes praegu kehtiva karusnaha aktsiisimääraga, mis on ühes aktsiisiseaduses kirja pandud, on siis täiendatud seda nimekirja erinevate nahkadega. Ühe kohta te saite praegu informatsiooni. Samuti on toodud sisse selline mõiste nagu elusad karusloomad. Enne olid ainult elutud nahad maksustatud, nüüd on siis elusad nahad ka maksu all. Kui me seda küsimust eelnevalt uurisime, siis tekitaski majanduskomisjonis probleeme, et mispärast siiski 5 karusnahka. Loomad on erineva suurusega, tähendab maksumaksjad on erinevas situatsioonis. Et võiks leida mingi ühise mõõtühiku, pindala järgi või muud moodi, siis oleks maksumaksjatel vähemalt n.-ö. ühised alused. Rohkem selles mõttes eelarve-majanduskomisjoni hetkel märkusi ei ole.

Härra Kois esines siin vahetult enne ja ütles, et riik hoolitseb ise enda eest ja kehtestab maksumäära protsentuaalselt. Selle õigustuseks võib nii palju ainult öelda, et ühest küljest on see halb, maksumaksja peab kindlasti alati maksma oma maksuprotsenti, järgides inflatsiooni, kuid tema enda tulud ei järgi tavaliselt inflatsiooni. Kuid teistpidi, meie riigieelarvel (sest aktsiis on riigieelarve põhiline tulu) on siiski väga suur, mida tuleb riigieelarvest finantseerida, kogu meie sotsiaalinfrastruktuur on ju riigieelarve ülalpidamisel. Nii kaua kui me ei suuda seda omandivormi muuta, nii kaua tuleb meil neid kulusi kanda. See ei tähenda seda, et me ei peaks kontrollima kulusi. Kulutused kasvavad inflatsiooniga täpselt samamoodi, selles mõttes maks peab järgima, et eelarve oleks alati tasakaalus. Nii palju kui ma olen teiste maade majandusteadlaste juttudest aru saanud, et riik, kes tahab praegu (just Ida-Euroopa riigid, kuhu ka meie kuulume) reformida majandust, peab stabiliseerima oma eelarve. Selleks peavad olema maksud stabiilsed, see peaks andma garantii. Seetõttu on ka õigustus protsentuaalsele maksumäärale. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Ja näib nii, et praegu küsimusi ei ole. Sellega on karusnahaaktsiisi seaduseelnõu esimene lugemine lõppenud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, me oleme lõpetanud 49. istungjärgu, kuid meil on siin mitmeid küsimusi päevakorras, mis sisuliselt ei nõua pikka otsustamist, võib-olla ainult faktiliselt olukorra selgitamist, päevakorra puhastamist menetlusalustest küsimustest, aga praegu kahjuks me ei saa seda ka enam teha, meie tööaeg on läbi. Pealegi pole saalis inimesi, kes võiksid seda teha. Me teeme seda järgmisel istungjärgul.

Praegu aga nägemiseni järgmisel nädalal!